

๑๕๒.๐๒๕

๕๑๒๒๗

๕.๓

ความรู้เรื่องสมัยโพธิ์กรุงระตอนต้น ค.ศ. 1603 -1651

๒๓ ส.ค. 2548

บทคัดย่อ

ของ

นางสาวอโนทัย อภัยยานุกร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย

พฤษภาคม 2548

อโณทัย อภัยยานุกร. (2547). *ความรุ่งเรืองสมัยโทะกุงวะะตอนต้น ค.ศ.1603-1651*. สารนิพนธ์
ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลินี ประเสริฐธรรม.

สารนิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาถึงความรุ่งเรืองของญี่ปุ่นสมัยโทะกุงวะะตอนต้น ระหว่างค.ศ.1603-
1651 โดยศึกษาทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ผลจากการศึกษาพบว่าโทะกุงวะะเป็นรัฐบาลทหารชุดสุดท้ายของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นก่อน
การคืนอำนาจให้แก่องค์กรพรรคิในสมัยเมจิ ซึ่งสร้างความรุ่งเรืองให้แก่ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นหลาย
ด้าน โดยเฉพาะสมัยโทะกุงวะะตอนต้น คือสมัยโชกุน 3 คนแรก ได้แก่ โทะกุงวะะ อิเอะยะซุ
ค.ศ.1603-1605 โทะกุงวะะ อิเตะทะตะ ค.ศ.1605-1623 และโทะกุงวะะ อิเอะมิตสึ ค.ศ.1623-1651เป็น
ช่วงที่รุ่งเรืองมากสมัยหนึ่ง ในด้านการปกครองมีการวางรากฐานการปกครองอย่างมีระบบ เช่นการ
รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง การจัดแบ่งประเภทของไดเมียว รวมทั้งการนำประเพณีการคารวะผู้อาวุโส
มา ประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมไดเมียว หรือที่รู้จักกันในนาม ระบบซังกิง โคตะอิ ทำให้โชกุนโทะกุงวะะ
คนต่อๆมาสามารถปกครองญี่ปุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมั่นคง สำหรับนโยบายด้านเศรษฐกิจ ถึง
แม้ว่าโชกุนอิเอะมิตสึได้ประกาศนโยบายปิดประเทศซึ่งทำให้การค้ากับต่างประเทศที่สร้างผลกำไรให้
แก่ญี่ปุ่นในขณะนั้นต้องหยุดชะงักลง แต่สำหรับการค้าภายในประเทศกลับเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผล
ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ส่วนนโยบายด้านสังคม โทะกุงวะะได้มีการแบ่งชน
ชั้นทางสังคมออกเป็น 4 ชั้นชั้น รวมทั้งออกกฎหมายเกณฑ์การปฏิบัติของแต่ละชนชั้นขึ้นและยังนำแนว
ความคิดของลัทธิขงจื้อใหม่มาใช้ปลูกฝังประชาชน ทำให้สังคมมีระเบียบมากขึ้น และสงบสุข จากผล
งานที่โชกุนทั้งสามคนแรกได้วางรากฐานไว้ ทำให้สังคมญี่ปุ่นมีความสงบสุขยาวนานถึง 265 ปี รวม
ทั้งยังเป็นการปูทางให้ญี่ปุ่นในสมัยเมจิอีกด้วย

The Rise of Early Tokugawa, 1603-1651

AN ABSTRACT

BY

ANOTHAI APAIYANUKORN

**Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Asian History
at Srinakharinwirot University
May 2005**

Anothai Apaiyanukorn. (2004). *The Rise of Early Tokugawa, 1603-1651*. Master's Project, M.A. (Asian History). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.
Project Advisor : Asst. Prof. Malinee Praserttham.

The purpose of the research was to account for the governance achievements during the early Tokugawa period, A.D. 1603-1651. It also evaluated the shoguns' reigns and studied the political, economic and social impacts in this period. Tokugawa was the last military governor in Japanese history. The first three shoguns during the rise of the Tokugawa period were Tokugawa Ieyasu, A.D. 1603-1605, Tokugawa Hidetada, A.D. 1605-1623, and Tokugawa Iemitsu, A.D. 1623-1651. Collectively the three shoguns installed the following political, economic and social systems. Politically, they centralized authority, classified Daimyos and applied seniority to the governance by applying the tradition of respecting the senior to control the Daimyo. Such a policy is known as Sankin Kotai, which allowed later Tokugawa shoguns to successfully rule Japan. Japan became politically stable. Economically, domestic trade thrived drastically because Iemitsu announced Japan seclusion, which resulted in interruption of foreign trade which had provided substantial economical gain to the country. Socially, Tokugawa divided people into four social classes, with principles to interact with each. Neo-Confucianism was applied and thus made Japanese society more orderly and peaceful. With the foundation laid by the three shoguns, Japan was peaceful for 265 years, and the period paved its way to the modernization in the Meiji period.

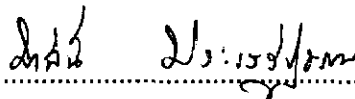
ความรู้เรื่องสมัยโทะกูงะวะตอนต้น (ค.ศ.1603-1651)

สารนิพนธ์
ของ
นางสาวอโนทัย อภัยยานุกร

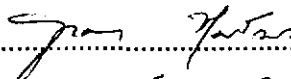
เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย
พฤษภาคม 2548
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบได้
พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

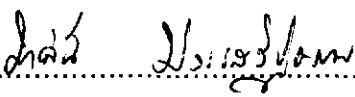
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

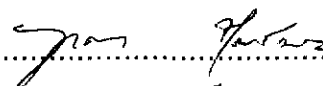

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลีณี ประเสริฐธรรม)

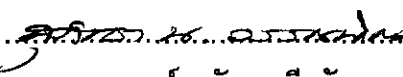
ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

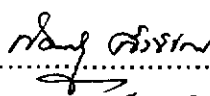
คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลีณี ประเสริฐธรรม)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ สุภัทรา นิลวัชร วรรณพิน)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา สังข์เกษม)
วันที่ 17 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548

ประกาศขอบคุณ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มალიณี ประเสริฐธรรม อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่ทุ่มเท และสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษาและ ถิ่นกรองงานวิจัยอย่างเข้มงวดแก่ข้าพเจ้า รวมทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ อาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และรองศาสตราจารย์สุภัทรา นิลวัชร วรรณพิณ อาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ให้แก่ ข้าพเจ้า

ท้ายสุดผู้วิจัยขอขอบพระคุณครอบครัว อภัยยานุกร และเรืออากาศโทนายแพทย์ ปริญญา อโศก-พลที่คอยให้กำลังใจมาโดยตลอด ที่สำคัญคุณประจักษ์ แปะสกุล คุณวนิดา อุณหสิริกุล และคุณชมา-ภรณ์ พุ่มพิจ ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นรหัส43 ที่เป็นแรงกระตุ้นให้ข้าพเจ้ามีแรงใจ และอดทน ไม่ให้ทอดทิ้ง ในการทำงานวิจัยตลอดระยะเวลาที่ศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนชาวญี่ปุ่นของข้าพเจ้า คุณนาโอะมิ คะตะยะมะและครอบครัวที่สละเวลาช่วยหาเอกสาร ให้คำปรึกษา และแปลเอกสารภาษาญี่ปุ่นเพื่อเป็น ประโยชน์ต่องานวิจัย ขอบใจน้องกิตตินัย และกิตตินันท์ กมลศิริศิลป์ที่ทำงานวิจัยเล่มนี้มีสีสันน่าสน ใจมากขึ้น รวมทั้งกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพา เทพอักษรพงศ์ อาจารย์ประจำคณะ มนุษย์ศาสตร์ ที่ให้ความกรุณาสละเวลาเพื่อขัดเกลาและเรียบเรียงบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้มีสำนวนที่ ยอดเยี่ยมแก่ข้าพเจ้า

อโณทัย อภัยยานุกร

สารบัญ

บทที่

หน้า

บทนำ	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	จ
ความมุ่งหมายของการวิจัย	ฉ
ความสำคัญของการวิจัย	ฉ
ขอบเขตของการวิจัย	ฉ
วิธีการศึกษา	ฉ
แหล่งข้อมูล	ช
 1 ภูมิหลังก่อนการสถาปนาการปกครองของตระกูลโทะกูงะวะ	1
การปกครองสมัยคะมะกูระ (ค.ศ.1185-1333)	2
สาเหตุการล่มสลายของรัฐบาลคะมะกูระ	3
การปกครองสมัยอะชิกะวะ(ค.ศ.1333-1573)	4
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยอะชิกะวะ	4
ด้านการปกครอง.....	4
ด้านเศรษฐกิจ.....	5
การค้าภายในประเทศ.....	5
การค้ากับต่างประเทศ.....	6
ความสัมพันธ์กับจีน.....	6
ความสัมพันธ์กับเกาหลี.....	7
ด้านศิลปะ และวัฒนธรรม.....	7
ด้านสถาปัตยกรรม.....	8
ด้านจิตรกรรม	9
ศิลปะแขนงอื่นๆ	9
สาเหตุการล่มสลายของรัฐบาลอะชิกะวะ.....	10
การขึ้นมามีอำนาจของโอดะ โนบุนะงะ (ค.ศ.1573-1581)	12
การกำจัดอิทธิพลสถาบันพุทธศาสนา	16
การกำจัดอิทธิพลไฉเมียว	17
นโยบายการปกครองของโอดะ โนบุนะงะ	19
การขึ้นมามีอำนาจของโทะโยะโตะมิ อิเคะโทะชิ (ค.ศ.1583-1598)	20

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

1(ต่อ)

นโยบายภายในประเทศ	20
นโยบายการปราบปรามไต้เมียว	20
นโยบายการปกครอง.....	21
นโยบายการสำรวจที่ดินและการสำรวจสามะโนครัวประชากร	22
การสำรวจที่ดิน	22
การสำรวจสามะโนครัวประชากร	23
นโยบายการล่าจับ	24
การสนับสนุนศิลปะแบบโมะโมะยะมะ	24
นโยบายต่างประเทศ	25

2 นโยบายการเมืองและการปกครอง

การขึ้นมามีอำนาจของโทะกุงะวะ อิเอะยะซุ	33
การปกครองส่วนกลาง	36
โครงสร้างการปกครองส่วนกลาง	36
การปกครองส่วนภูมิภาค	40
การควบคุมสถาบันไต้เมียว	45
การโค่นล้มอำนาจตระกูลโทะโยะโตะมิ	45
การลดขนาดและการยึดที่ดิน	48
กฎหมายควบคุมไต้เมียว	50
ระบบการหมุนเวียนเพื่อพักอาศัยหรือระบบชังกิง โคตะอิ	53
การควบคุมสถาบันจักรพรรดิ	55
กฎหมายควบคุมสถาบันจักรพรรดิ	56
การควบคุมสถาบันศาสนา	58
กฎการคัดเลือกโชกุน	59

3 นโยบายด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาทางการเกษตร	70
ระบบการแลกเปลี่ยนเงินตรา	75

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

3(ต่อ)

การพัฒนากระบวนนาคม	76
การคมนาคมทางน้ำ	76
การคมนาคมทางบก	78
ผลของการพัฒนาการคมนาคม	78
ด้านการค้าภายในประเทศ	79
ด้านการค้าภายนอกประเทศ	81
ประเทศในภูมิภาคยุโรป	82
ประเทศในภูมิภาคเอเชีย	85
นโยบายปิดประเทศหรือชะโกะกุ(Sakoku)	90
ผลจากการปิดประเทศ	96

4 นโยบายด้านสังคม	102
อิทธิพลของลัทธิขงจื้อใหม่ต่อสังคมญี่ปุ่น	102
แนวความคิดของลัทธิขงจื้อใหม่	103
นักศึกษาที่มีอิทธิพลต่อโทะกูงะวะตอนต้น	104
นักศึกษาซุซิงะกุ	104
นักศึกษาโอ โยเมะอิ	107
นักศึกษาเรื่องราวโบราณหรือนักศึกษาโคะงะกุ-ฮะ	109
นักศึกษาชาตินิยมหรือนักศึกษาโคะงะกุ-ฮะ	109
การแบ่งชนชั้นทางสังคม	111
ชนชั้นนักรบ	112
ชนชั้นชาวนา	113
ชนชั้นช่างฝีมือ	116
ชนชั้นพ่อค้า	116
กลุ่มนอกชนชั้น	117
เอะตะะ	118
ฮินิง	118
ระบบโอเอะ	119

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4(ต่อ)	
ศิลปะและวัฒนธรรม	120
ด้านจิตรกรรม	120
ด้านสถาปัตยกรรม	121
ด้านประติมากรรม	122
ด้านศิลปะการแสดง	123
5 บทสรุป	138
บรรณานุกรม	141
ภาคผนวก	146
ประวัติย่อผู้วิจัย	156

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	จำนวนที่ดินของไฉ่เมี่ยวที่มีที่ดินมากกว่า 100,000 โคะกุหลังจาก ถูกลดขนาดและยึดที่ดิน	49
2	รายได้ข้าวในสมัยโทะกุงะวะ	68
3	โครงการบุกเบิกที่ดิน ค.ศ. 1550-1650	71
4	ชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยคะมะกูระ	146
5	ชื่อและระยะเวลาการครองตำแหน่งซึกเก็งของตระกูลโฮโจในสมัย คะมะกูระ	148
6	ชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยอะชิกะวะ	150
7	ชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยโทะกุงะวะ	152
8	พระนามและระยะเวลาการครองราชย์ขององค์จักรพรรดิในสมัย โทะกุงะวะตอนต้น.....	154

บัญชีแผนผัง

แผนผัง	หน้า
1 โครงสร้างการปกครองส่วนกลาง.....	40
2 โครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาค.....	42
3 ฐานทางเศรษฐกิจของโซนโทะกูงะวะ	69

บัญชีแผนภูมิ

แผนภูมิ

หน้า

1 อัตราการต่อต้านของชาวนาใน ค.ศ.1590-1867.....	70
--	----

บัญชีแผนที่

แผนที่	หน้า
1 อาณาเขตของการยึดครองของโอตะ โนบุเนงะ	29
2 อาณาเขตการยึดครองของฮิเดะโยะชิ	30
3 แสดงเส้นทางโกะไกโด	62
4 อาณาเขตของไดเมียว โซกุน และโกะซังกะ ในค.ศ.1644	63

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	โอดะ โนบุเนงะ	30
2	โทะโยะโตะมิ ฮิเดะโยะชิ	32
3	โทะกุงะวะ อีเอะยะซุ	64
4	โทะกุงะวะ ฮิเดะทะตะ	65
5	โทะกุงะวะ อีเอะมิสึ	66
6	การเดินทางของขบวนไคเมียวในระบบซังกิง โคตะอิ	67
7	จำลองสะพานนิฮองบะชิในเอโดะเพื่อแสดงความเจริญทางเศรษฐกิจ	98
8	ชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาค้าขายในประเทศญี่ปุ่น.....	99
9	เรือสินค้าที่เดินเรือภายในประเทศ	100
10	เรือสินค้าที่ได้รับอนุญาตไปเบียร์	101
11	ประตูโยเมะอิ มง ที่วัดโทโชกุ ที่นิกโก	125
12	สุสานของโชกุนอีเอะยะซุที่วัดโทโชกุ ที่นิกโก	126
13	ปราสาทโอซะกะ	127
14	ปราสาทเอโดะ	128
15	ปราสาทนijo	129
16	ห้องคุโระ โซอิง ในปราสาทนijo	130
17	ภายในห้องคุโระ โซอิง	131
18	แผ่นพับจำนวน 2 ใน 5 แผ่นที่เป็นชีวิตประวัติของโชกุนอีเอะยะซุ	132
19	ศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะของโชตะสึ และโคเอะสึ	133
20	ศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะของโชตะสึ และโคเอะสึ	134
21	เทพเจ้าลมและฟ้าผ่าของโชตะสึในวัดเก็งนิง ที่เกียวโต	135
22	เทศกาลประจำปีของศาลเจ้าโฮโกะกุที่เกียวโต โดยศิลปินตระกูลคะโน	136
23	ละครกะบูกิ	137

บทนำ

กลางคริสต์ศตวรรษที่ 14 รัฐบาลอะชิกะงะ (Ashikaga ค.ศ. 1338-1573) ต้องประสบปัญหาจากการแย่งชิงอำนาจ เพื่อเป็นผู้ปกครองของผู้นำท้องถิ่นต่างๆ เนื่องจากความอ่อนแอของโชกุน ความขัดแย้งนำไปสู่สงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อถึง 123 ปี (ค.ศ. 1467-1590) ผู้นำท้องถิ่นที่มีอำนาจมากที่สุดคือ โอตะ โนบุเนงะ (Ōda Nobunaga ค.ศ. 1534-1582) สามารถโค่นล้มอำนาจของโชกุนตระกูลอะชิกะงะได้สำเร็จ ในค.ศ. 1573 เริ่มนโยบายรวบรวมญี่ปุ่นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยปราบปรามผู้นำท้องถิ่น และวัด แต่ในค.ศ. 1582 โนบุเนงะถูกลอบสังหาร โทะโยะโตะมิ ฮิเดะโยะชิ (Toyotomi Hideyoshi ค.ศ. 1536-1598) นายทหารคนสนิทของโนบุเนงะ รับช่วงการรวมประเทศในฐานะผู้สำเร็จราชการได้สำเร็จในค.ศ. 1590¹ นโยบายสำคัญคือการสำรวจที่ดิน การล่าดาบ และศิลปะแบบโมะโมะยะมะ² เพื่อให้ญี่ปุ่นมีรูปแบบและดำเนินนโยบายเป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่หลังจากฮิเดะโยะชิเสียชีวิตในค.ศ. 1598 เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้สำเร็จราชการ ซึ่งฮิเดะโยะชิแต่งตั้งให้ดูแล โทะโยะโตะมิ ฮิเดะโยะริ (Tomotomi Hideyori) บุตรชายอายุ 5 ปี กับกลุ่มที่จงรักภักดีต่อตระกูลโทะโยะโตะมิ เนื่องจากโทะกุงะวะ อิเอะยะซุ (Tokugawa Ieyasu) ผู้สำเร็จราชการที่มีอำนาจที่สุดในแถบตะวันออกของคันโต (Kanto) อ้างสิทธิ์ว่าเป็นตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากมินะโมะโตะ โยะริโตะโมะ³ (Minamoto Yoritomo) จึงมีสิทธิ์เป็นผู้ปกครองประเทศเอง ในที่สุดความขัดแย้งดำเนินไปสู่สงครามกลางเมือง ในวันที่ 21 ตุลาคม ค.ศ. 1600 ที่เมืองเซกิฮาระ (Sekigahara) สงครามครั้งนี้อิเอะยะซุเป็นฝ่ายมีชัย จึงรับการแต่งตั้งจากองค์จักรพรรดิโก-โยะเซ (Gō-Yōzei) ให้ดำรงตำแหน่งเป็นเซอิอิไต โชกุน (Seiitai Shogun) ในค.ศ. 1603⁴

เมื่ออิเอะยะซุได้รับการแต่งตั้งเป็นโชกุนปกครองประเทศในค.ศ. 1603 ก็ย้ายศูนย์กลางการบริหารจากเกียวโตมาที่เอโดะ (Edo) ตระกูลโทะกุงะวะปกครองญี่ปุ่นระหว่างค.ศ. 1603-1868 รวม 265 ปี มีโชกุนปกครองทั้งสิ้น 15 คน แต่ช่วงที่ตระกูลโทะกุงะวะมีความรุ่งเรืองมากคือสมัยโทะกุงะวะตอนต้น (ค.ศ. 1603-1651)⁵ คือ โทะกุงะวะ อิเอะยะซุ (ค.ศ. 1603-1605) โทะกุงะวะ ฮิเดะทะดะ (Tokugawa Hidetada ค.ศ. 1605-1023) และโทะกุงะวะ อิเอะมิสึ (Tokugawa Iemitsu ค.ศ. 1623-1651)

¹พรณี ฉัตรพลรักษ์. (2532). *เจ็ดศตวรรษแห่งการครองอำนาจของนักรบญี่ปุ่น*. หน้า 48.

²ศิลปะโมะโมะยะมะ (Momoyama) คือศิลปะที่เริ่มช่วง 10 ปีสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 16 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ที่มีรูปแบบเฉพาะด้วยการใช้สีสนิมสไล เช่น แดง ส้ม เป็นต้น ด้านสถาปัตยกรรมมักตกแต่งให้ดูหรูหรา โอ่อ่า (Peneope Mason. (1993). *History of Japanese Art*. p. 212.

³มินะโมะโตะ โยะริโตะโมะ (Minamoto Yoritomo) ได้รับการแต่งตั้งเป็นเซอิอิไต โชกุนคนแรกจากองค์จักรพรรดิ และยังจัดตั้งรัฐบาลบะกุฟุคะมะกูระ (พรณี ฉัตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 56.)

⁴Chie Nakane ; & Shinzaburo Oishi . (1991). *Tokugawa Japan: The Social and Economic Antecedent of Modern Japan*. translated by Conrad Totman. p. 18

⁵*Ibid.* p. 28.

ซึ่งเป็นระยะแรกของการรวมประเทศ และปกครองโดยรัฐบาลทหารตระกูลใหม่ ดังนั้นการดำเนินงานในช่วงนี้จึงเป็นการวางรากฐานทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมให้แก่การปกครองสมัยโทกูงะวะสืบต่อมา

ด้านการเมืองการปกครอง โชกุนอิเอะยะซุจัดตั้งรัฐบาลทหาร หรือรัฐบาลบะกุฟุ (Bakufu) เพื่อบริหารประเทศที่เมืองเอโดะ ส่วนในแคว้น หรือฮัน (Han) ของไดเมียว ซึ่งมีจำนวนประมาณ 265 ฮัน ก็มีรัฐบาลท้องถิ่นของตนเอง เรียกว่า รัฐบาลบะกุฮัน (Baku Han) โดยนโยบายการปกครองและกฎหมายต่างๆ จะดำเนินนโยบายตามรัฐบาลบะกุฟุที่เอโดะ¹ การปกครองสมัยโทกูงะวะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

การปกครองส่วนกลาง รัฐบาลบะกุฟุประกอบด้วยหน่วยงานหลักๆ 3 หน่วย คือ 1.ที่ปรึกษาใหญ่ หรือไทโร (Great Councilors หรือ Tairō) ซึ่งแต่งตั้งเฉพาะกรณีพิเศษเท่านั้น 2. วุฒิสภา หรือสภาโรจู (Senior Councilors หรือ Rōjū) 3.สภาเยาวชน หรือ สภาวกะโดชิโยริ (Junior Councilors หรือ Wakadōshiyōri)²

การปกครองส่วนภูมิภาค โชกุนอิเอะยะซุต้องการแก้ไขข้อบกพร่องจากการปกครองแบบกระจายอำนาจ (Decentralization) ในอดีต จึงพยายามดึงอำนาจการปกครองส่วนภูมิภาคมาสู่ศูนย์กลางที่เอโดะ ในรูปแบบฟิวดัลรวมศูนย์ (Centralization Feudalism) และเพื่อความสะดวกในการควบคุมอำนาจของไดเมียวทั้ง 265 ฮัน ซึ่งมีอิสระในการปกครองตนเอง โชกุนอิเอะยะซุจึงแบ่งประเภทของไดเมียวเป็น 3 ประเภท ตามความสัมพันธ์กับตระกูลโทกูงะวะ ดังนี้ 1.ไดเมียวซิมบัน (Shimpan Daimyo) มีความสัมพันธ์ทางสาวเลือดกับโทกูงะวะ 2.ไดเมียวฟุได (Fudai Daimyo) เป็นไดเมียวที่ร่วมต่อสู้กับโชกุนอิเอะยะซุในสงครามเซกิงะฮะระ 3.ไดเมียวโทซะมะ (Tōzama Daimyo) เป็นไดเมียวที่เพิ่งยอมรับอำนาจของโทกูงะวะหลังสงครามเซกิงะฮะระ

รัฐบาลได้ออกกฎหมายต่างๆ เพื่อจัดระเบียบการปกครอง เช่นค.ศ.1615 และ 1635 ออกกฎหมายบูเกะ โชฮัตโตะ (Buke Shōhatto) เพื่อควบคุมกิจกรรมต่างๆ ของไดเมียว เช่น การแต่งงานระหว่างไดเมียว และการกำหนดให้มีปราสาทเพียงแห่งเดียวในแต่ละฮัน นอกจากนั้นในค.ศ.1635 โชกุนอิเอะมีสีประกาศให้ระบบซังกิง โคตะอิ (Sankin Kōtai) หรือระบบการสลับกันการะโชกุน (Alternate Attendance System) ที่เอโดะ เป็นระบบและกลไกสำคัญที่ควบคุมอำนาจของไดเมียว ทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจ ในแต่ละครั้งต้องนำภรรยาหลวง และบุตรชายที่เป็นทายาทสืบทอดตำแหน่งไดเมียวมาไว้ที่เอโดะในฐานะเสมือนตัวประกัน³

นอกจากนั้นโชกุนทั้งสาม ยังควบคุมอำนาจสถาบันหลักอีก 2 สถาบัน คือวัด และองค์จักรพรรดิ เนื่องจากรัฐบาลบะกุฟุก่อนสมัยโทกูงะวะ มักพบอุปสรรคและปัญหาจากการพยายามชิง

¹ John Whitney Hall; et al. (1991). *The Cambridge History of Japan, V.4: Early Modern Japan*. p. 195.

² มาลินี ประเสริฐธรรม. (2538). *เอกสารประกอบการสอนวิชาญี่ปุ่นสมัยใหม่*. หน้า 27-28.

³ John Whitney Hall; et al. (1991). *op.cit.* p. XX.

อำนาจจากกลุ่มทั้งสอง เช่น หลังจากรัฐบาลบะกุฟุอะมะกุระ (Kamakura ค.ศ.1185-1333) สลายก็เกิดการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจระหว่างองค์จักรพรรดิโก-ไดโงะ (Go-Daigo) กับตระกูลนักรบอะชิกะเงะ สำหรับสถาบันวัดมักเป็นศูนย์กลางการรวบรวมกำลังพลของผู้นำท้องถิ่น¹

ด้านเศรษฐกิจ การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านการเกษตร และด้านการค้า

ด้านการเกษตร โชกุนอึเอะยะซุ ดำเนินการแบ่งกรรมสิทธิ์ที่ดิน เพื่อความเป็นระเบียบต่อการปกครอง และสร้างสมดุลแห่งอำนาจ (Balance of Power) โชกุนมีกรรมสิทธิ์ประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด อีกร้อยละ 75 ของพื้นที่เพาะปลูกแบ่งให้ไดเมียว วัด และองค์จักรพรรดิ ตามลำดับ โชกุนทั้งสามนำระบบความรับผิดชอบร่วมจากที่เคยปฏิบัติสมัยฮิเดะโยะชิ แต่ละกลุ่มประกอบด้วย 5 ครอบครัว (Go-Ningumi) มีหัวหน้าควบคุมดูแลในการสำรวจที่ดิน จัดทำทะเบียนที่ดิน และการสำรวจประชากร เพื่อจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องของจำนวนที่ดิน และจำนวนประชากร ซึ่งช่วยในการประเมินผลการผลิต และการเก็บภาษีปีละ 1 ครั้ง² รวมทั้งการสร้างเขื่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วมและบุกเบิกขยายพื้นที่เพาะปลูกใหม่ตลอดแนวชายฝั่งแม่น้ำ ทำให้เกิดที่นาใหม่ที่สมบูรณ์จำนวนมาก อีกทั้งยังมีการนำปุ๋ยและวิธีการปลูกพืชหมุนเวียนมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต³

ด้านการค้า

การค้าภายในประเทศ ผลจากการใช้ระบบซังกิง โคตะอิ ทำให้การคมนาคมภายในประเทศเจริญก้าวหน้า เกิดเมืองศูนย์กลางการค้าหลายแห่ง เช่น โอซะกะ (Osaka) และเอโดะ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนข้าวกับเงิน สำหรับค่าใช้จ่ายระหว่างการเดินทาง หรือการต้องไปพำนักในเอโดะ นอกจากนั้นโชกุนะซุยังประกาศให้เหมืองแร่ทั้งประเทศอยู่ภายใต้การดูแลโดยตรงของรัฐบาลบะกุฟุ เนื่องจากเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของญี่ปุ่น

การค้ากับต่างประเทศ โชกุนอึเอะยะซุสนับสนุนการเดินทางเรือเพื่อค้าขายกับต่างประเทศ โดยออกกฎหมายกำหนดให้เรือที่ต้องการติดต่อกับต่างประเทศต้องได้รับ “ใบเบิกร่องประทับตราแดง” เพื่อรับรองว่าเป็นเรือที่ถูกกฎหมาย⁴ จากโชกุนก่อน สมัยของโชกุนอึเอะยะซุได้รับการยกย่องว่าเป็นจุดกำเนิดหรือสมัยแห่งการขยายตัวทางการค้าของญี่ปุ่น⁵ การเจริญสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตกับนานาประเทศดัดสยการส่งสาส์นเชื้อเชิญให้ต่างชาติเข้ามาทำการค้ากับญี่ปุ่น ดังนี้

ความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ เกาหลี ฟิลิปปินส์ สยาม เป็นต้น โดยเฉพาะเกาหลี ซึ่งโชกุนอึเอะยะซุพยายามฟื้นฟูความสัมพันธ์หลังจากเคยมีปัญหาในสมัยฮิเดะยะพยายามบุก

¹ พรณี จิตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 17-19.

² Nakane Chie; & Oishi Shinzaburo. (1991). *op.cit.* p. 36.

³ John Whitney Hall. (1981). *Japan Before Tokugawa: Political Consolidation and Economic Growth 1500 to 1650*. p. 331.

⁴ อิชิติ โยเนะโอะ; และ โยชิโกะ ทิชิตารุ. (2530). *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี*. หน้า 60.

⁵ George Sansom. (1961). *A History of Japan 1334-1615*. pp. 391-395.

รูกเกาหลี เพื่อใช้เป็นเส้นทางในการขยายอำนาจไปจีนในค.ศ.1591 และค.ศ.1597 สำหรับความสัมพันธ์กับจีนเริ่มเสื่อมลงในปลายสมัยราชวงศ์หมิง (Ming Dynasty ค.ศ.1368-1644) เนื่องจากมีแนวโน้มว่าจีนอาจแพ้สงครามพวกแมนจู รัฐบาลบะกุฟุจึงปฏิเสธในการทำการค้า และขอกองทัพหนุนจากจีน¹

ความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคยุโรป โชกุนอิเอะยะซุติดต่อสเปนให้เข้ามาทำการค้าเพื่อถ่วงดุลการค้ากับโปรตุเกส ซึ่งผูกขาดการค้ากับญี่ปุ่นมาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 คิดเป็นร้อยละ 70-80 ของการค้ากับต่างประเทศทั้งหมด อย่างไรก็ตามในค.ศ.1600 ฮอลันดาและอังกฤษเดินทางเข้ามาทำการค้ากับญี่ปุ่น ขณะนั้นโชกุนอิเอะยะซุในฐานะผู้สำเร็จราชการสนับสนุนให้ทั้งสองประเทศเข้ามาทำการค้าในญี่ปุ่นมากขึ้น เนื่องจากทั้งสองประเทศเน้นการค้ามากกว่าการเผยแผ่ศาสนา ซึ่งโชกุนอิเอะยะซุคิดว่าหลักคำสอนบางประการของศาสนาคริสต์ เช่นความเสมอภาคและเสรีภาพ จะกลายเป็นปัญหาต่อการปลูกฝังแนวคิดให้คนญี่ปุ่นยอมรับสถานภาพของตนตามหลักคำสอนของลัทธิขงจื้อใหม่ อีกทั้งยังเป็นปัญหาต่อความมั่นคงของประเทศและฐานอำนาจของโชกุนที่อยู่ในช่วงแรกของการปกครอง ดังนั้นการคบกับประเทศยุโรปทั้งสองจึงทำให้ญี่ปุ่นค้าขายกับต่างประเทศโดยไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ แต่ปัญหาดังกล่าวก็มิได้น้อยลง ทำให้โชกุนอิเอะมีสัติดัดสินใจประกาศนโยบายปิดประเทศในค.ศ.1639

ด้านสังคม

โชกุนอิเอะยะซุนำแนวคิดของลัทธิขงจื้อใหม่(Neo-Confucianism)² มาใช้ในการแบ่งชนชั้นทางสังคมเป็น 4 ลำดับดังนี้ ชนชั้นนักรบ ชนชั้นชาวนา ชนชั้นช่างฝีมือ และชนชั้นพ่อค้า เป็นการจัดระเบียบสังคมของญี่ปุ่นให้สอดคล้องกับระบบการเมืองแบบรวมศูนย์ เนื่องจากสังคมญี่ปุ่นก่อนหน้านี้มีแต่สงครามแย่งชิงอำนาจกันตลอดเวลา ซึ่งความวุ่นวายมักมาจากชนชั้นล่างที่ไม่ยอมรับสถานภาพของตนเอง รัฐบาลบะกุฟุจึงส่งเสริมให้จัดตั้งสถาบันการศึกษาของรัฐบาลที่อยู่ในความดูแลของสำนักศึกษาซุซิงะกุ³ เพื่อปลูกฝังให้โตเมียวและสามัญชนให้ยึดถือแนวคิดดังกล่าว

ด้านศิลปะ โชกุนทั้งสามยังคงสนับสนุนศิลปะแบบโมะโมะยะมะ (Momoyama) ผลงานจิตรกรรมนิมถ่ายทอดลงบนบานประตูเลื่อน นอกจากนี้ยังมีการฟื้นฟูศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะ (Yamato-e)⁴ ส่วนสถาปัตยกรรมมีทั้งได้รับอิทธิพลจากศิลปะโมะโมะยะมะ และอิทธิพลจากประเทศ

¹ *Nihonchi-Nenpyo*. 3rd ed. (1992). p. 228.

² ลัทธิขงจื้อใหม่(Neo-Confucianism)คือลัทธิขงจื้อแนวใหม่ที่พระนิทายเซ็นของญี่ปุ่นสมัยอะชิกะงะนำเข้ามาเผยแผ่ในญี่ปุ่น หลักคำสอนสอดคล้องกับความต้องการในการจัดระเบียบสังคมของโชกุนอิเอะยะซุ เช่น การจัดชนชั้นนักรบเป็นชนชั้นที่ดีที่สุด การเน้นความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องยอมรับ และทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด นอกจากนั้นยังเน้นเรื่องความจงรักภักดี(พรณี ฉัตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 84.)

³ สำนักศึกษาซุซิงะกุ(Shushigaku) คือสำนักศึกษาที่ศึกษาลัทธิขงจื้อใหม่ในญี่ปุ่น (*เล่มเดิม*. หน้า 85.)

⁴ ศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะ(Yamato-e) เป็นศิลปะที่มีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 9 ซึ่งจะมีการวาดภาพพร้อมกับการใช้หมึกสีเข้มเพื่อเขียนโคลงกลอน หรือบทสนทนาจำนวน 31 พยางค์ลงบนภาพ(*Japan: An Illustrated Encyclopedia M-Z, V.2*. (1993). p. 1736.

ตะวันตก ผลงานสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงที่สุดได้แก่ ปราสาทนิจิโจ (Nijo jo) และวิหารนิกโก (Nikko) สำหรับศิลปะการแสดงที่ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงที่สุด คือละครคะบุกิ (Kabuki)¹ ที่อิเอะมิตสึ ประกาศห้ามผู้หญิงแสดงเพื่อป้องกันการทะเลาะขัดแย้งระหว่างผู้ชม เป็นผลให้มีแต่ผู้ชายแสดงจนกระทั่งปัจจุบัน²

หลังจากสมัยโชกุนอิเอะมิตสึ ญี่ปุ่นมีความสงบและสันติยาวนานถึง 265 ปี เนื่องจากการประกาศปิดประเทศและสภาพทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ มีผลทำให้ญี่ปุ่นสามารถขัดเกลาวัฒนธรรมที่รับจากจีนให้เป็นรูปแบบเฉพาะของตัวเอง เช่น วัฒนธรรมอุกิโยะ (Ukiyo) โดยชนชั้นพ่อค้า นอกจากนี้ระบบชังกิง โคตะอิ ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเช่น ความเติบโตของเมือง การเพิ่มจำนวนประชากร ความเจริญทางคมนาคม เป็นต้น อย่างไรก็ตามผลกระทบจากการเข้มงวดทางการปกครองของรัฐบาลบะกุฟุ ทำให้เกิดปัญหาการก่อความไม่สงบของชาวนาในหลายพื้นที่เนื่องจากได้เมื่อยอกขี่ชาวนาให้จ่ายภาษีเพิ่มขึ้นเพื่อใช้ในการเดินทางและฟ้านักในเอโดะ ความวุ่นวายดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลโทกูงะวะต้องล่มสลายลง

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาช่วงสมัยโทกูงะวะตอนต้น (ค.ศ.1603-1651) ตั้งแต่โชกุนคนแรกที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเซอิอิไต โชกุน จนกระทั่งสิ้นสุดโชกุนคนที่สาม ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นช่วงเวลาที่มีความรุ่งเรืองในทุกๆด้าน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาของการรวมประเทศสำเร็จและต้องการชี้ให้เห็นว่าโทกูงะวะมีความรุ่งเรืองมาอย่างไร รุ่งเรืองด้านใดบ้าง เพื่อที่จะเข้าใจพัฒนาและประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นในช่วงการปกครองสมัยโทกูงะวะมากขึ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องความรุ่งเรืองสมัยโทกูงะวะตอนต้นระหว่าง ค.ศ.1603-1651 นั้นปรากฏว่ายังไม่มีนักวิชาการคนใดทำการศึกษาวิจัยโดยตรง แต่มีงานวิจัยภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยทำการศึกษาดังนี้

พรณี ฉัตรพลรักษ์. (2532). เจ็ดทศวรรษแห่งการครองอำนาจของนักรบญี่ปุ่น. งานวิจัยกล่าวถึงการเมืองการปกครองของรัฐบาลทหาร 3 รัฐบาลคือ รัฐบาลมินะโมะโตะ รัฐบาลอะชิกะงะ และรัฐบาลโทกูงะวะในลักษณะภาพกว้าง ตั้งแต่การขึ้นมามีอำนาจจนถึงการล่มสลายของรัฐบาล โดยการนำเสนอจุดบกพร่องที่ทำให้อำนาจของรัฐบาลเสื่อมลง เช่นรัฐบาลอะชิกะงะเป็นรัฐบาลทหารที่มีอำนาจด้อยกว่ารัฐบาลทหารสมัยอื่น และรัฐบาลโทกูงะวะเป็นรัฐบาลที่ยิ่งใหญ่ที่สุด โดยผู้เขียนได้วิเคราะห์ความอ่อนแอของรัฐบาลอะชิกะงะ และเปรียบเทียบรัฐบาลอะชิกะงะกับรัฐบาลมินะโมะโตะ ลักษณะความผูกพันระหว่างโชกุนอะชิกะงะกับบรรดาลูกน้องมีไม่มากและไม่แน่นแฟ้นเมื่อเทียบกับรัฐบาลมินะโมะโตะ ดังนั้นรัฐบาลอะชิกะงะจึงไม่มีกองทหารที่สามารถไว้วางใจได้ อีกทั้งเสนอโครงสร้างการ

¹ ละครคะบุกิ (Kabuki) เป็นละครที่ผู้หญิงชื่อ โอะคุนิ (Okuni) สร้างเมื่อค.ศ.1603 ตัวแสดงเป็นผู้หญิงทั้งหมด โดยการแสดงจะหมุนเวียนไปแสดงตามเมืองต่างๆ (Conrad Totman. (1995). *Early Modern Japan*. p. 97.)

² Ibid. p. 97.

บริหารของแต่ละรัฐบาลซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่ารัฐบาลไทยภาวะจะมีโครงสร้างการบริหารที่มั่นคงที่สุด เนื่องจากรัฐบาลไทยภาวะพยายามเรียนรู้ข้อบกพร่องของรัฐบาลทหารในอดีตเพื่อปรับปรุงโครงสร้างของตนเอง เช่นการออกกฎหมายเพื่อควบคุมได้เป็นอย่างดีเช่นงวดโดยการประกาศใช้บูเกะ โซฮัดโตะระบบชั่งกิง โคตะอิ และการออกกฎหมายเพื่อควบคุมสถาบันองค์กรพรรคซึ่งเคยมีปัญหากับรัฐบาลมินะโมะโตะ เป็นต้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรุ่งเรืองสมัยไทยภาวะตอนต้น (ค.ศ.1603-1651)
2. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และความรุ่งเรืองด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ในสมัยไทยภาวะตอนต้น (ค.ศ.1603-1651)
3. เพื่อศึกษาผลของความรุ่งเรืองด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมที่มีต่อไทยภาวะสมัยต่อมา

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้เข้าใจปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรุ่งเรืองสมัยไทยภาวะตอนต้น (ค.ศ.1603-1651)
2. ทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ และความรุ่งเรืองด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัยไทยภาวะตอนต้น (ค.ศ.1603-1651)
3. ทำให้ทราบผลของความรุ่งเรืองด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมที่มีต่อไทยภาวะสมัยต่อมา
4. ทำให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาและสนใจประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยไทยภาวะตอนต้น (ค.ศ.1603-1651)

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยจะศึกษาประวัติศาสตร์ และความรุ่งเรืองด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของญี่ปุ่นสมัยไทยภาวะตอนต้น ระหว่างค.ศ.1603-1651

วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยจะศึกษาประวัติศาสตร์ และความรุ่งเรืองสมัยไทยภาวะตอนต้น (ค.ศ.1603-1651)จะใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ และการเขียนประวัติศาสตร์แบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยการใช้ข้อมูลเอกสารเป็นหลัก ซึ่งเอกสารที่ใช้ศึกษาเป็นเอกสารชั้นรองทั้งที่เป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาญี่ปุ่น สำหรับหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาญี่ปุ่นนั้น ได้นำมาจากสารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี 2535 และคำนิยมจากหนังสือประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นของนักวิชาการทั่วไป

แหล่งข้อมูล

สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

หอสมุดแห่งชาติ

ห้องสมุดสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต

The Japan Culture Center

บทที่ 1

ภูมิหลังก่อนการสถาปนาการปกครองของตระกูลโทงะงะวะ

การปกครองของญี่ปุ่นภายใต้องค์จักรพรรดิซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ โดยรับรูปแบบนี้มาจากจีนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7¹ แต่องค์จักรพรรดิมีอำนาจในการปกครองเพียง 450 ปีเศษเท่านั้น คือสมัยนาระ(Nara ค.ศ.710-784) และสมัยเฮอัง (Heian ค.ศ.794-1185)²

แม้ว่าในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 11 ขุนนางตระกูลฟูจิวะระ (Fujiwara) จะมีอำนาจสูงสุดก็ตาม โดยดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการที่เรียกว่า เซสโซ (Sesshō) และ ตำแหน่งคัมปะกุ (Kampaku)³ แต่อย่างไรก็ตามอำนาจในการบัญญัติกฎหมายก็ยังคงอยู่ที่องค์จักรพรรดิ จนกระทั่งช่วงปลายคริสต์ศตวรรษนี้ภายในญี่ปุ่นมักเกิดสงครามแย่งชิงอำนาจของผู้นำท้องถิ่นซึ่งเคยได้รับมอบหมายจากองค์จักรพรรดิให้ดูแลความเรียบร้อยในท้องถิ่นเพื่อรวมตัวกันเข้าสู่ระบบโชเอ็ง (Shōen)⁴ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลุ่มทหารบางกลุ่มสามารถพัฒนาอำนาจของตนเองออกไปได้กว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตระกูลนักรบ 2 ตระกูล คือ มินะโมะโตะ (Minamoto) และไทระ (Taira) ซึ่งทั้งสองต่างสืบเชื้อสายมาจากองค์จักรพรรดิ และมักถูกส่งไปปกครองท้องถิ่นเพื่อคานอำนาจฟูจิวะระที่ชอบเข้ามาก้าวร้าวในการปกครอง เช่น การคัดเลือกองค์จักรพรรดิ ดังนั้นองค์จักรพรรดิจึงมักดึงทั้งสองตระกูล

¹พิพาตา ยังเจริญ. (2535). *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมญี่ปุ่น*. หน้า 31.

²ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์. (2519, กันยายน-ธันวาคม). ประวัติศาสตร์ฟิวคัลญี่ปุ่น (ค.ศ.1185-1868). *วารสารประวัติศาสตร์*. 1(3) : 11.

³คัมปะกุ(Kampaku) คือ ข้าหลวง หรือตัวแทนขององค์จักรพรรดิซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดของราชสำนักโดยตระกูลฟูจิวะระเป็นตระกูลเดียวที่ผูกขาดตำแหน่งนี้(John Whitney Hall; et al. (1990). *The Cambridge History of Japan, V. 3 : Medieval Japan*. p.46.)

⁴โชเอ็ง(Shōen)คือ ระบบการรวมที่ดินเป็นไร่นาขนาดใหญ่ซึ่งเกิดขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 8 โดยเจ้าของที่ดินเริ่มนำที่ดินของตนมารวมกันเพื่อเพิ่มผลผลิต และเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียภาษีอากรต่างๆแก่รัฐบาลโดยอาศัยอำนาจและอิทธิพลของขุนนางในราชสำนัก (พิพาตา ยังเจริญ. (2535). *เล่มเดิม*. หน้า 69.)

เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยฟื้นฟูพระราชอำนาจ โดยเฉพาะตระกูลไทระได้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือองค์จักรพรรดิโกะ-ชิระกะวะ(Go-Shirakawa ค.ศ.1156-1158) ในเหตุการณ์โฮเง็ง(Hōgen)¹ ค.ศ.1156

จนกระทั่งค.ศ.1180 จักรพรรดิโกะ-ชิระกะวะเริ่มไม่พอใจตระกูลไทระที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จึงขอความช่วยเหลือจากมินะโมะโตะ โยะริโตะโมะ (Minamoto Yoritomo) ที่สะสมอำนาจทางทหารอยู่บริเวณที่ราบคันโตให้มาช่วยปราบไทระ จึงทำให้เกิดสงครามระหว่าง 2 ตระกูล ที่เรียกว่าสงครามเก็มเปอิ (Gempei ค.ศ.1180-1185) ผลของสงครามปรากฏว่าโยะริโตะโมะ มีชัยชนะและถือเป็นเหตุการณ์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของญี่ปุ่นจากสมัยโบราณที่ปกครองโดยองค์จักรพรรดิมาสู่สมัยกลางที่ปกครองโดยทหาร² อีกทั้งในค.ศ.1192 โยะริโตะโมะยังขอให้องค์จักรพรรดิแต่งตั้งเขาดำรงตำแหน่งเซอิอิไต โชกุน (Seiitai Shogun) อีกด้วย

การปกครองสมัยคะมะกุระ(ค.ศ.1185-1333)

หลังจากขึ้นดำรงตำแหน่ง โชกุนโยะริโตะโมะได้จัดตั้งรัฐบาลทหารขึ้นซึ่งเรียกว่าบะกุฟุ (Bakufu) หรือรัฐบาลเต็นท์(Tent headquarters)(เต็นท์ คือสัญลักษณ์ทหาร)³ ที่เมืองคะมะกุระ (Kamakura) อันเป็นแหล่งที่มั่นทางตะวันออกที่โยะริโตะโมะมีอำนาจอยู่แล้ว ในระยะแรกรัฐบาลทหารของโยะริโตะโมะยังไม่มีอำนาจปกครองทั่วทั้งญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ เนื่องจากยังมีดินแดนอีกหลายแห่งทางเหนือ และทางตะวันตกซึ่งยังอยู่ในกรรมสิทธิ์ของราชสำนักและสถาบันทางศาสนา แต่โยะริโตะโมะก็อาศัยความเป็นทหารที่สืบเชื้อสายจากองค์จักรพรรดิ รวมทั้งตำแหน่งเซอิอิไต โชกุน โดยพยายามเรียกความจงรักภักดีจากขุนนาง และสามัญชนที่อยู่ทางตะวันออกก่อน ซึ่งทำให้ศูนย์กลางทางด้านวัฒนธรรม และอิทธิพลทางการเมืองได้เปลี่ยนจากเกียวโตมาอยู่ที่คะมะกุระ ต่อมาโชกุนโยะริโตะโมะก็พยายามจะเข้าไปมีอำนาจในจังหวัดต่างๆที่อยู่ในอำนาจของราชสำนัก จนทำให้องค์จักรพรรดิได้พยายามที่จะเรียกอำนาจทางการเมืองที่เคยมีอยู่เดิมกลับคืนมา เช่น ค.ศ.1221 จักรพรรดิโกะ-โทะบะ (Go-Toba) พยายามเรียกร้องอำนาจการปกครองโดยพยายามจะโค่นล้มรัฐบาลบะกุฟุแต่ก็ถูกปราบปรามลงอย่างราบคาบพร้อมทั้งถูกยึดทรัพย์สิน และทางราชสำนักได้ถูกควบคุมการเคลื่อนไหวโดยกองทัพที่ไปประจำอยู่ที่เกียวโต⁴

การปกครองในสมัยคะมะกุระมีลักษณะเด่น 3 ประการ ประการที่แรก คือ การมีรัฐบาลพร้อมกัน 2 ชุดในการบริหารประเทศ ได้แก่ รัฐบาลขององค์จักรพรรดิที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เกียวโตซึ่งมีอำนาจในทางทฤษฎีเท่านั้น และรัฐบาลบะกุฟุที่มีศูนย์กลางที่คะมะกุระซึ่งมีอำนาจในทางปฏิบัติโดยสามารถ

¹ เหตุการณ์โฮเง็ง คือ เหตุการณ์การประจันหน้าระหว่างกองทัพของไทระ ตีโยะโมะริ(Taira Kiyomori) และมินะโมะโตะ โยะริโตะโมะ (Minamoto Yoritomo) ที่สนับสนุนเจ้าชายโกะชิระกะวะขึ้นครองราชย์ กับกองทัพของมินะโมะโตะ ทะเมะโยชิ(Minamoto Tameyoshi) ซึ่งเป็นพ่อของโยะริโตะโมะแต่เกิดความขัดแย้งกัน สนับสนุนเจ้าชายชูโตะกุ(พรรณี นัตรพลรักษ์. (2532). *เจ็ดทศวรรษแห่งการครองอำนาจของนักบุญญี่ปุ่น* หน้า 2.)

² แหล่งเดิม. หน้า 1.

³ ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2519, กันยายน-ธันวาคม). *เล่มเดิม*. หน้า 17.

⁴ พรรณี นัตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 12.

แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ประการที่สอง คือ รัฐบาลบะกุฟุของ โยะริโตะโมะถือว่าเป็นรัฐบาลทหารชุดแรกในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นที่มีอำนาจในการบริหาร ซึ่งทำให้การปกครองญี่ปุ่นต้องอยู่ภายใต้รัฐบาลทหารนับตั้งแต่สิ้นสุดการตั้งสิ้นสุดรัฐบาลบะกุฟุโทะกุงะวะ และ ประการที่สาม คือ การปกครองในสมัยนี้ดำเนินไปในลักษณะฟีวตัลซึ่งถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ญี่ปุ่นที่มีการปกครองลักษณะนี้ โดยอาจารย์ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ ได้กำหนดระยะเวลาของการปกครองลักษณะฟีวตัลว่า เริ่มตั้งแต่ค.ศ.1185-1868 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่องค์จักรพรรดิไม่มีพระราชอำนาจทางการปกครอง¹

สาเหตุการล่มสลายของรัฐบาลคะมะกุระ

รัฐบาลคะมะกุระปกครองญี่ปุ่นมานานถึง 148 ปี โดยตระกูลมินะโตะและ โฮโจ บริหารงานในฐานะโชกุน และผู้สำเร็จราชการ ตามลำดับ แต่มีสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้การปกครองของคะมะกุระเสื่อมลง ดังนี้

1. ปัญหาจากพวกจิโตะซึ่งเป็นทหารที่โยะริโตะโมะแต่งตั้งเพื่อไปดูแลความสงบในท้องถิ่นกลับทำการยึดที่ดิน และขับไล่เจ้าของที่ดินมาเป็นของตนเอง ปัญหานี้เป็นปัญหาที่แก้ไขยากมากเนื่องจากพวกจิโตะเหล่านี้ถูกส่งไปประจำท้องถิ่นต่าง ๆ มาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนจนสามารถมีอำนาจในท้องถิ่น ดังนั้นจึงเป็นการทำให้ความจงรักภักดีเสื่อมคลายลงได้

2. ปัญหาจากการรุกรานของมองโกล(Mongol)ถึง 2 ครั้ง คือค.ศ.1274 และ1281 ทำให้รัฐบาลต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากเพื่อป้องกันประเทศ แม้ว่าจะมีลมพายุพัดกองทัพนองโกลออกไปได้ทั้งสองครั้งก็ตาม

3. ปัญหาการสืบราชสมบัติระหว่าง 2 ราชตระกูล คือ จักรพรรดิโกะ-ไดโงะ (Go-Daigo ค.ศ.1319-1338)ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากจักรพรรดิคะมะยะมะ(Kameyama)และจักรพรรดิโกะ-งง(Go-Gon)ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากจักรพรรดิโกะ-ฟุกะกุซะ(Go-Fukakusa ค.ศ.1247-1259)ที่มีรัฐบาลโฮโจให้การสนับสนุนที่เกิดขึ้นตั้งแต่ค.ศ.1272²

ในค.ศ.1324จักรพรรดิโกะ-ไดโงะเริ่มวางแผนล้มล้างอำนาจรัฐบาลโฮโจ และยังแอบตั้งกองกำลังทหารของตนเองโดยส่งพระโอรสไปประจำที่กุเฮอิเอะ(Hie) ตั้งแต่ค.ศ.1332 รัฐบาลโฮโจทราบจึงเนรเทศพระองค์ไปอยู่ที่เกาะโอเกะกิ (Oki) และในค.ศ.1333กลุ่มผู้จงรักภักดีต่อพระองค์ได้วางแผนช่วยเหลือให้หลบหนีจากเกาะโอเกะกิได้สำเร็จ

รัฐบาลโฮโจจึงส่งแม่ทัพอะชิกะวะ ทะกะอุจิ (Ashikaga Takauji ค.ศ.1305-1358) ไปปราบปราม แต่ทะกะอุจิกลับเปลี่ยนใจเข้าช่วยเหลือพระองค์พร้อมทั้งยกทัพมาโจมตีที่ทำการของโชกุนที่เกียวโต และล้มล้างรัฐบาลโฮโจสำเร็จในค.ศ.1333 จึงเป็นการสิ้นสุดของสมัยคะมะกุระ³

¹ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2519, กันยายน-ธันวาคม). *เล่มเดิม*. หน้า 14.

²เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2522). *ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น*. หน้า 84.

³พรณี ฉัตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 16-17.

การปกครองสมัยอะชิกะงะ (ค.ศ.1333-1573)

ภายหลังที่รัฐบาลคะมะกุระถูกโค่นล้ม จักรพรรดิโกะ-ไดโงะได้ตั้งสิทธิต่าง ๆ ที่เคยมีในสมัยเฮอัง กลับคืนมาอยู่ภายใต้อำนาจของสถาบันจักรพรรดิ พร้อมทั้งแต่งตั้งเจ้าชายโมะรินะงะ (Morinaga) เป็นโชกุน และให้มุชะ โดะโกะโระ (Musha Dokoro) ทำหน้าที่จัดการมอบที่ดินที่เคยเป็นของรัฐบาลชุดก่อน เป็นรางวัลแก่บรรดาขุนนางชั้นสูงที่จงรักภักดีและให้ความช่วยเหลือพระองค์ แต่นักรบทั้งหลายที่ช่วยเหลือพระองค์กลับมิได้สิ่งใดเป็นการตอบแทนเลยซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์ที่พยายามดึงพระราชอำนาจเข้าสู่ชนชั้นสูงอีกครั้งซึ่งในช่วงเวลานี้เรียกว่า การฟื้นฟูเคมมุ(Kemmu Restoration)¹

การกระทำดังกล่าวสร้างความไม่พอใจแก่กลุ่มทหารที่ถูกมองข้ามความสำคัญ และถูกลดอำนาจที่เคยมีบทบาทมากกว่า 150 ปี จนกระทั่งค.ศ.1338องค์จักรพรรดิทรงเรียกทะกะอะจิกิให้มาช่วยปราบปรามบรรดาตระกูลโฮโจที่มีที่ท่าจะกลับมามีอำนาจอีกครั้ง ดังนั้นทะกะอะจิกิจึงยื่นข้อเสนอเป็นการแลกเปลี่ยนโดยขอตำแหน่งโชกุนซึ่งเจ้าชายโมะรินะงะ กำลังดำรงตำแหน่งนี้อยู่จากองค์จักรพรรดิ แต่พระองค์ทรงปฏิเสธ ตั้งแต่นั้นมาทะกะอะจิกิก็ประกาศตนเป็นศัตรูกับสถาบันจักรพรรดิอย่างเปิดเผย ใน ค.ศ.1336ทะกะอะจิกิได้นำกำลังขับไล่องค์จักรพรรดิออกจากเกียวโตให้ไปอยู่ภูเขาวริเวณตำบลโยะชิโนะ (Yoshino) ซึ่งอยู่ทางใต้ของเมืองนาระ² หลังจากนั้นก็สถาปนาตนเองเป็นเซออิอิได โชกุน โดยมีศูนย์กลางแห่งอำนาจอยู่ที่เกียวโต

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยอะชิกะงะ

สมัยอะชิกะงะมีโชกุนทั้งสิ้น 15 คน ปกครองญี่ปุ่นตั้งแต่ค.ศ.1333-1573 ซึ่งมีผลงานในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ศิลปะและวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

ด้านการเมืองการปกครอง

การบริหารงานของรัฐบาลอะชิกะงะไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากรัฐบาลคะมะกุระมากนัก แม้ว่าจะย้ายศูนย์กลางการมาที่เกียวโตก็ตาม แต่สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนในสมัยนี้คือในค.ศ.1336มีการประมวลกฎหมายที่เรียกว่า เคมมุ ชิกิโมะกุ (Kemmu Shikimoku) ซึ่งมีจำนวน 17 มาตราที่เขียนถึงคุณสมบัติของรัฐบาลที่ดี และประกาศอย่างชัดเจนที่จะทำการปกครองในลักษณะแบบเดียวกับรัฐบาลคะมะกุระ³ แต่มีเพียงบางตำแหน่งเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลงอย่างเช่นในสมัยโยะชิมิตสึ(Ashikaga Yoshimitsu ค.ศ.1368-1394) ได้กำหนดตำแหน่งขึ้นใหม่ คือตำแหน่งคันเร (Kanrei) หรือหัวหน้ารัฐมนตรี (Chief Administrator) เพื่อสร้างความสมดุลแห่งอำนาจ โดยตำแหน่งนี้จัดตั้งขึ้นใหม่แทนที่ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ หรือที่เรียกว่าชิกเก็ง(Shikken) ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตระกูลโฮโจเคยผูกขาดเพียงตระกูลเดียว และผู้ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งคันเรนี้ ประกอบด้วยนักรบ 3 ตระกูล คือชิบะ (Shiba) ฮะตะเกะยะมะ (Hatakeyama) และโฮะโตะกะวะ (Hosokawa) ที่จะผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาดำรง

¹ แหล่งเดิม. หน้า 17.

² John Whitney Hall; et al. (1990). *op.cit.* p. 225.

³ พรณิ ฉัตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 225.

ตำแหน่ง¹ นอกจากนั้นรัฐบาลอะชิกะงะยังให้อำนาจและความสำคัญกับตำแหน่งซุโงะ โดยมอบอำนาจให้แต่งตั้งจิโตะได้โดยตรง²

หากจะกล่าวไปแล้วในสมัยอะชิกะงะมียุคที่โดดเด่นที่สุด คือ สมัยของโชกุนโยะชิมิสึเป็นยุคทองของรัฐบาลอะชิกะงะ โชกุนโยะชิมิสึเป็นผู้นำที่ฉลาดหลักแหลมที่ไม่เพียงแต่สามารถรักษาดุลย์แห่งอำนาจของตระกูลนักรบ 3 ตระกูลเท่านั้น แต่ยังสามารถเชื่อมความสัมพันธ์ และความปรองดองให้กับราชวงศ์เหนือ กับใต้ได้สำเร็จ โดยเมื่อค.ศ.1392โชกุนโยะชิมิสึอัญเชิญจักรพรรดิโกะ-ไดโงะแห่งราชสกุลโยะชิโนะกลับเกียวโต พร้อมทั้งสัญญาว่าจะจัดให้ทั้งสองราชวงศ์ผลัดเปลี่ยนกันขึ้นครองราชย์ แต่ภายหลังโชกุนโยะชิมิสึก็มิได้ทำตามสัญญาทำให้รัชทายาทของจักรพรรดิโกะ-ไดโงะไม่มีโอกาสขึ้นครองราชย์อีกเลย³

นอกจากนั้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 โชกุนโยะชิมิสึสามารถมีอิทธิพลเหนือบรรดาหัวหน้านักรบโดยดำเนินวิธีการต่างๆ เช่น การสนับสนุนให้บรรดานักรบสร้างที่พักอาศัยถาวรในเกียวโตเพื่อสะดวกต่อการสอดส่องดูแลของรัฐบาล การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างตระกูลนักรบด้วยการรับรองหัวหน้าของตระกูลคนใหม่ทันทีที่ตนเก่าเสียชีวิตเพื่อป้องกันการแย่งชิงอำนาจจากตระกูลอื่น และบางครั้งก็ใช้วิธีการยุยงให้นักรบเกิดการแตกแยกกันเอง เพื่อบั่นทอนกำลังและอำนาจของตระกูลที่จะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐบาล

ด้านเศรษฐกิจ

สมัยอะชิกะงะถึงแม้สภาพบ้านเมืองจะไม่สงบแต่เศรษฐกิจกลับเจริญรุ่งเรืองทั้งการค้าภายในและการค้ากับต่างประเทศ

การค้าภายในประเทศ

แม้ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 สภาพบ้านเมืองเต็มไปด้วยสงครามซึ่งน่าจะเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ แต่ตรงกันข้ามสงครามกลับช่วยก่อให้เกิดศูนย์กลางการค้าตามเมืองของแคว้นต่างๆ เช่นเมืองซะกะอิ (Sakai) ฮะกะตะ(Hakata) ออตซุ(Otsu) อุจิชะมะดะ(Ujiyamada) และมุโระ (Muro) เป็นต้น ซึ่งมักเกิดขึ้นรอบๆปราสาทของขุนนางท้องถิ่นทั้งหลาย หรือสถานที่ที่ประชาชนมักมาชุมนุมกัน เช่นวัดในพุทธศาสนา วิหารของชินโต เป็นต้น โดยจะจัดให้เป็นตลาดนัดทุกๆ 10 วัน⁴ การที่การค้าเจริญเนื่องจากขุนนางที่ครองแคว้นต่างๆพยายามสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพื่อเป็นฐานแห่งความมั่นคงและอำนาจทางการเมืองของตน ทำให้เกิดการพัฒนาด้านคมนาคม และการขนส่งเพื่อผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจและการขนส่งกำลังพลตลอดจนส่งอาวุธยุทโธปกรณ์

¹ Nihonshi Ryogoshu. (1991). p. 66,83.

² เพ็ญศรี กาญจน์มัย. (2522). *เล่มเดิม*. หน้า 88.

³ *แหล่งเดิม*. หน้า 88.

⁴ Edwin O. Reishauer; & Albert M. Craig. (1973). *Japan: Tradition and Transformation*. p. 63.

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ได้แก่ 1.การเกิดสมาคมช่างฝีมือที่เรียกว่าชะ (Za) โดยเป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกที่ผลิต หรือค้าขายสินค้าประเภทเดียวกัน เช่น สมาคมพ่อค้า เหล้าสาเก สมาคมช่างเหล็ก สมาคมช่างไม้ เป็นต้นซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อป้องกันสิทธิ และผลประโยชน์ของกลุ่มอาชีพตนเอง เพื่อผูกขาดการประกอบอาชีพนั้นๆ และเพื่อสร้างพลังในการต่อรองราคาสินค้า โดยสมาคมช่างฝีมือเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองท้องถิ่นและสถาบันทางพุทธศาสนา 2.การเกิดระบบเงินตรา เศรษฐกิจของแต่ละแคว้นซึ่งเดิมมีลักษณะแบบพึ่งตนเองในโชเอ็งเดียวกัน และระบบการซื้อขายภายในโชเอ็งก็ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนด้วยสินค้า แต่เมื่อระบบโชเอ็งถูกทำลายได้เริ่มมีการนำระบบเงินตรามาใช้ ในคริสต์ศตวรรษที่12-15มีการนำเหรียญทองแดงที่ผลิตในจินมาใช้ และต่อมาก็พัฒนาถึงขั้นนำธนบัตรมาใช้แทน¹ การนำเอาระบบเงินตรามาใช้ทำให้พวกพ่อค้าได้กลายเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจและมีบทบาททางสังคมในเวลาต่อมาอีกด้วย แต่ในช่วงปลายสมัยอะชิกะงะรัฐบาลได้ประกาศยกเลิกเนื่องจากแต่ละท้องถิ่นต่างผลิตเงินตราขึ้นมาใช้กันเอง โดยไม่มีระบบหรือมาตรฐานเดียวกันทำให้เกิดความวุ่นวายในการค้าระหว่างเมืองที่มูลค่าของเงินตราในแต่ละท้องถิ่นไม่เท่ากัน 3. การส่งเสริมให้มีการบุกเบิกที่ดินเพื่อการเพาะปลูก โดยมีการปรับปรุงระบบชลประทาน และการนำพืชพันธุ์ใหม่มาปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตในตลาดให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ข้าวพันธุ์แซมบ้าที่จินนำมาจากอินโดจีน²

การค้ากับต่างประเทศ

ความสัมพันธ์กับจีน

ญี่ปุ่นสนใจการเดินทางเรือเพื่อการค้ามาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11 แต่การค้าในสมัยนั้นมักเป็นพวกโจรสลัด หรือเรียกว่าวะโกะ (Wako) ที่ทำการค้าไปพร้อมๆกับการปล้นสะดมในแถบน่านน้ำเกาหลี และจีน โดยจะนำสินค้าที่ปล้นมาได้นั้นไปขายตามที่ต่างๆในญี่ปุ่น วะโกะเริ่มขยายตัว และทำการปล้นสะดมมากขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 12-16เนื่องจากรัฐบาลอะชิกะงะมิได้ทำการปราบปรามอย่างจริงจัง ทำให้จีนไม่พอใจรัฐบาลญี่ปุ่นที่ไม่พยายามแก้ปัญหาดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ทางค้าต้องยุติลง แม้ว่าโชกุนโยะชิมิสึจะพยายามฟื้นฟูความสัมพันธ์กับราชวงศ์หมิงถึง 2 ครั้งแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ แต่ในค.ศ.1373 จักรพรรดิหงอู่ (Hongwu ค.ศ.1368-1398) แห่งราชวงศ์หมิงของจีนได้ส่งคณะทูตมาญี่ปุ่นเพื่อให้รัฐบาลญี่ปุ่นปราบปรามโจรสลัดอย่างจริงจัง ซึ่งทำให้โชกุนโยะชิมิสึเริ่มให้ความสำคัญต่อการปราบปรามวะโกะ จึงทำให้ในค.ศ.1401 โชกุนโยะชิมิสึจึงได้เปิดความสัมพันธ์กับจีนอีกครั้งโดยส่งเครื่องบรรณาการให้จีน และในครั้งนี้อังค์จักรพรรดิราชวงศ์หมิงยอมรับโชกุนโยะชิมิสึในฐานะ “กษัตริย์แห่งญี่ปุ่น” (King of Japan) พร้อมทั้งทำการค้าด้วยแต่ต้องเป็นการค้าอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของโยะชิมิสึเท่านั้น สำหรับขุนนางท้องถิ่นก็สนใจที่จะทำการค้ากับจีนเช่นเดียวกัน แต่ยังไม่สามารถดำเนินการเองได้เนื่องจากจีนจะทำการค้ากับรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น³ เมื่อญี่ปุ่น

¹ *Ibid.* p. 63.

² John Whitney Hall; et al. (1990). *op.cit.* p. 377.

³ พิพาตา ยังเจริญ. (2535). *เล่มเดิม*. หน้า 97.

เข้าสู่ยุคแห่งสงครามการสู้รบระหว่างรัฐต่างๆ(The Age of Warring States ค.ศ.11477-1568)หรือ ยุคเซ็งโงะกุ (Sengoku Period)ขุนนางท้องถิ่นที่ปกครองแคว้นอย่างอิสระ รวมทั้งพระในพุทธศาสนา และพ่อค้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งแคว้นที่อยู่ทางตะวันตกของญี่ปุ่น เช่นโอะซะโอะกะวะ และโออุชิ(Ouchi) เป็นต้นได้แอบลักลอบทำการค้ากับพ่อค้าจีนโดยมิได้ผ่านการรับรองจากโชกุน

สำหรับสินค้าส่งออกของญี่ปุ่นส่วนใหญ่มักจะเป็นวัตถุดิบจำพวกกำมะถัน ทองแดงและสินค้าหัตถกรรม เช่นฉากัน และดาบที่ส่งออกมากกว่า 37,000เล่มภายในค.ศ.1483¹ ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ หนังสือ ไหมดิบ เครื่องลายคราม เหยือกทองแดง เป็นต้น ทำให้ญี่ปุ่นได้กำไรจากการค้ากับจีนเป็นอย่างมาก โดยเห็นได้จากค.ศ.1453เพียงปีเดียวคณะทูตญี่ปุ่นก็สามารถนำเงินเหยือกกลับมาได้ประมาณ 50 ล้านเหยือก²

ความสัมพันธ์กับเกาหลี

ความสัมพันธ์กับเกาหลีนั้นต่างยอมรับในฐานะที่เป็นรัฐบรรณาการของจีนเหมือนกัน ดังนั้นเกาหลีจึงไม่ยอมรับอำนาจของโชกุนในฐานะกษัตริย์ เพราะตำแหน่งโชกุนมิได้เป็นผู้ปกครองญี่ปุ่นอย่างแท้จริง และยังไม่ได้มีอำนาจเหนือทุกแคว้น แต่อย่างไรก็ตามเกาหลีซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์ยี่ (Yi Dainasty)ก็อนุญาตให้ญี่ปุ่นเข้ามาทำการค้าได้ เพียงแต่จำกัดแค่ 2 เมืองเท่านั้นคือ เมืองพูซาน(Pusan) และเมืองแนอี (Naei) แต่ในค.ศ.1426ได้เพิ่มเมืองยง(Yon)อีกหนึ่งเมือง และได้จำกัดจำนวนเรือญี่ปุ่นเพียงปีละ 50 ลำเท่านั้น

นอกจากรัฐบาลเกาหลีจะทำการค้ากับโชกุนแล้ว ยังเปิดโอกาสให้พ่อค้า และขุนนางท้องถิ่นของญี่ปุ่น เช่น พ่อค้าตระกูลโออุชิ และขุนนางตระกูลโซ (So)แห่งเมืองสึชิมะ(Tsushima) เป็นต้นทำการค้าด้วย

สินค้านำเข้าจากเกาหลีมักเป็นของป่า เช่น หนังสือ หนังสือหมูป่า น้ำผึ้ง เป็นต้นรวมทั้งเครื่องเทศที่เกาหลีนำมาจากประเทศแถบตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนั้นยังมีเสื้อผ้าใยกัญชา และผ้าฝ้าย ส่วนสินค้าส่งออก ได้แก่ ทองคำ ทองเหลือง และดีบุก รวมทั้งสินค้าหัตถกรรม ได้แก่ ฉากัน และดาบ เป็นต้น³

ด้านศิลปะ และวัฒนธรรม

ศิลปะและวัฒนธรรมในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลจากจีนในสมัยราชวงศ์ซ้อง (Sung Dynasty) และราชวงศ์หมิง โดยผ่านทางพระนิกายเซ็นซึ่งมักเดินทางไปจีนเพื่อศึกษาธรรมะจึงทำให้รู้ภาษาจีนเป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นกลับมาติดต่อกับจีนอีกครั้งในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 พระนิกายเซ็นจึงเข้ามามีบทบาทในฐานะเป็นผู้ร่างจดหมายของโชกุนถึงองค์จักรพรรดิราชวงศ์หมิง และทำหน้าที่เป็น

¹ John Whitney Hall; et al. (1990). *op.cit.* p. 433.

² *Ibid.* p. 377.

³ *Ibid.* p. 443.

ปรึกษาแกโชกุนอีกด้วย ทำให้พุทธศาสนานิกายเซ็นจึงได้รับการอุปถัมภ์จากโชกุนเป็นอย่างดี และอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรม สมัยอะชิกะงะ ก็คือ วัฒนธรรมของนิกายเซ็นเช่นกัน (Zen Culture)¹

เกียวโตเป็นศูนย์กลางทางศิลปะและวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณ จนกระทั่งเข้าสู่สมัยการปกครองของอะชิกะงะ เกียวโตก็ยังคงเป็นศูนย์กลางเช่นเดิม แม้ว่าการปกครองในสมัยนี้จะไม่มีความโดดเด่นมากนัก แต่ด้านศิลปะและวัฒนธรรมนั้นถือได้ว่าโดดเด่นไม่แพ้สมัยใดเลย โดยสามารถแบ่งยุคทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความชัดเจนได้ 2 ยุค คือ 1. ยุคคิตะยะมะ ตั้งแต่สมัยโชกุนโยะชิมิถึงยุคกลาง (ค.ศ.1392-1467) และ 2. ยุคฮิงะชิยะมะ ตั้งแต่สมัยโชกุนโยะชิมะซะ (Yoshimasa ค.ศ.1443-1473) ถึงการสิ้นสุดการปกครองของอะชิกะงะ (ค.ศ.1467-1568)²

เนื่องจากอิทธิพลของนิกายเซ็นทำให้ผลงานทางด้านศิลปะในสมัยนี้ได้สะท้อนออกมาให้เห็นถึงความเรียบง่าย เน้นธรรมชาติ เช่น ภูเขา ทิวทัศน์ และน้ำ เป็นต้น ซึ่งจะตรงกับรสนิยมดั้งเดิมของชาวญี่ปุ่นที่เรียบง่าย และเน้นธรรมชาติ ผลงานต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่

ด้านสถาปัตยกรรม

ผลงานที่โดดเด่นที่สุดได้แก่ *ตำหนักทอง หรือคิงกะกุจิ (Kinkakuji)* ที่โชกุนโยะชิมิสร้างขึ้นใน ค.ศ.1397 บนเขาคิตะยะมะ (Kitayama) ซึ่งอยู่ทางเหนือของเกียวโต เป็นสถาปัตยกรรมแบบชิงเต็ง (Shinden) ในสมัยเฮอัน โดยเฉพาะหน้าต่างรูปประฆัง และประตูซึ่งแสดงให้เห็นรสนิยมที่หรูหรา สง่างาม และประณีตแบบจีน *ตำหนักเงิน หรือคิงกะกุจิ (Ginkakuji)* ที่โชกุนโยะชิมะซะสร้างขึ้นใน ค.ศ.1483 บนเขาฮิงะชิยะมะ (Higashiyama) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของเกียวโต รูปแบบของตำหนักเป็นเรือนไม้ 2 ชั้นตามแบบสถาปัตยกรรมชินอิง-ซึกุริ (Shinin-Zukuri) ที่มักสร้างเรือนยกพื้นเดี่ยวประกอบด้วยห้องที่มีฉากกั้นซึ่งประดับด้วยภาพวาดธรรมชาติด้วยหมึกจีน เช่น ภูเขา ต้นไม้ และสัตว์ป่า เป็นต้น หรือฉากที่ทำด้วยกระดาษบางๆ พื้นห้องปูด้วยเสื่อทาทะมิ (Tatami) ประตูแต่ละห้องสามารถเปิดเพื่อชมสวนแบบญี่ปุ่นที่นิยมบรรยากาศของความเรียบง่ายเป็นธรรมชาติ ตกแต่งด้วยหินที่มีรูปลักษณะต่างๆ ตามจินตนาการของผู้จัด³ *สวนหินที่วัดเรียวอังจิ (Ryōanji)* ในเกียวโตที่จัดทำในคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นสวนที่จัดบนพื้นราบที่มีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งประกอบด้วยทรายสีขาวที่เกลี่ยเป็นร่องๆ เปรียบเสมือนมหาสมุทร และมีหินลักษณะต่างๆ 15 ก้อนวางเป็นจุดๆ ที่เปรียบเป็นเกาะ โดยผู้ที่พบเห็นต้องตีความหมายทางปรัชญาเองว่าผู้จัดต้องการบอกอะไร สำหรับผู้ริเริ่มการจัดสวนรูปแบบนี้ คือ พระนิกายเซ็น ชื่อมุโซ โคะกุชิ (Musō Kokushi ค.ศ.1275-1351)⁴ โดยใช้หินรูปร่างต่างๆ มาจำลองเป็นธรรมชาติ รูปแบบทั้งหลายนี้จะสะท้อนรสนิยมของชาวญี่ปุ่นในสมัยนี้ที่มีความรัก และบูชาธรรมชาติตามความเชื่อของนิกายเซ็น

¹ Edwin O. Reishaur; & Albert M. Craig. (1990). *op.cit.* p. 66.

² *Ibid.* p. 66.

³ พิพาธ ยังเจริญ. (2535). *เล่มเดิม*. หน้า 107.

⁴ *เล่มเดิม*. หน้า 113.

ด้านจิตรกรรม

ในสมัยนี้ภาพวาดส่วนใหญ่จะเป็นภาพทิวทัศน์ซึ่งพระนิกายเซ็นได้รับอิทธิพลจากภาพวาดของจีนในสมัยราชวงศ์หยวน (Yuan Dynasty) และราชวงศ์ซ้อง โดยเฉพาะภาพซุมิ-เอะ (Sumi-E) ซึ่งเป็นภาพที่ใช้เทคนิคที่เรียกว่าซุยโบกุ (Suiboku) ซึ่งได้รับความนิยมมากที่สุดในสมัยนี้ โดยจะใช้พู่กันจุ่มหมึกดำ และน้ำแทนการใช้สีแล้ววาด หรือสับดปลายพู่กันลงบนกระดาษ

ภาพที่วาดส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่นนก ทิวทัศน์ ซึ่งศิลปินจะวาดตามความคิดของตนเอง สำหรับผู้ดูก็ต้องใช้ปัญญาและสมาธิดูเพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมาย และความคิดของศิลปินสำนักที่มีชื่อเสียงในการวาดภาพแบบซุมิ-เอะ ได้แก่สำนักคะโน(Kano School) ชูบุง (Shubun) และเซซซุ (Sesshu)

ศิลปะแขนงอื่น ๆ

ประเพณีการชงชา (The Tea Ceremony) หรือชะโนะยู (Chanoyu) โดยในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14 พระนิกายเซ็นชื่อ เอะอิซะอิ (Eisai) ได้นำชาเข้ามาในญี่ปุ่น ซึ่งในตอนต้นสมัยนั้นจะได้เคยมีผู้นำเข้ามาแล้วแต่ไม่ได้รับความนิยม แต่ในครั้งนี้ชาได้กลับเป็นที่นิยมของชนชั้นสูงถึงขนาดให้มีการประกวดชาพร้อมกับจัดให้มีการเลี้ยงน้ำชา การแสดงเครื่องลายครามจีน และภาพวาด

ประเพณีการชงชาเป็นที่นิยมมากที่สุดในสมัยโชกุนโยะชิมะซะ โดยนักปราชญ์ชื่อโนะมิ (Noami) เป็นผู้กำหนดพิธีให้มีแบบแผนที่เน้นความมีมารยาท และท่วงท่าของผู้ร่วมพิธีที่สง่างาม และเชื่องช้า ส่วนเครื่องลายครามที่ใช้ก็จะเน้นความสวยงาม แต่ในเวลาต่อมา มุระตะ ชุโก(Murata Shuko) ซึ่งเป็นพ่อค้าที่สนใจพิธีชงชาได้พัฒนารูปแบบให้มีความเป็นเซ็นมากขึ้น โดยการเปลี่ยนจากความหรูหรา มาเป็นความเรียบง่าย และเน้นความสำคัญของการใกล้ชิดธรรมชาติมากที่สุด เช่น การกำหนดอุปกรณ์ต่างๆ ที่เข้าพิธีต้องไม่สวยงาม หยาบ และหยาบกระด้าง สถานที่ต้องเป็นห้องเล็กๆ ซึ่งตั้งอยู่ในสวนที่ร่มรื่น และบรรยากาศในพิธีต้องดำเนินไปด้วยความเรียบง่าย เพื่อให้จิตใจของผู้ร่วมพิธีสงบและมีสมาธิ เป็นต้น¹ ซึ่งรูปแบบของมุระตะได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่นักרבจนกลายเป็นพิธีที่ทุกชนชั้นปฏิบัติกันมาจนปัจจุบัน

ละครโน (No) ในค.ศ.1374 โชกุนโยะชิมิสีได้ชมการแสดงที่เรียกว่าชะรุงะกุ (sarug00aku) เป็นครั้งแรกที่ศาลเจ้าอิมะกุมะนะ (Imakumano Shrine) และเกิดความพอใจในการแสดงของสองพ่อลูก คือ คังนะมิ (Kan'ami ค.ศ.1333-1384) และเซอะมิ (Zeami ค.ศ.1363-1443) จึงสนับสนุนการแสดงดังกล่าวพร้อมกับสนับสนุนการแสดงดนตรีที่เรียกว่าเด็นงะกุ(dengaku) ให้เกิดความแพร่หลายจนพัฒนามาเป็นละครโนซึ่งเป็นผลงานทางวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในยุคคิตะยะมะซึ่งคือยุคแรกของยุคทางวัฒนธรรมในสมัยอะชิกะซะ²

องค์ประกอบของละครประกอบด้วยโครงเรื่องบทเจรจา การแสดงท่าทางที่ร้ายรำตามดนตรีและคำร้องที่เป็นบทกลอนโดยคณะนักร้อง สำหรับผู้แสดงหลักที่เรียกว่าชิเตะ (Shite)จะต้องสวมหน้ากาก

¹ แหล่งเดิม. หน้า 137.

² John Whitney Hall; et al. (1990). *op.cit.* p. 462.

และแสดงเลียนแบบท่าทางให้เหมาะกับหน้าากที่สวมอยู่ซึ่งเป็นจุดดึงดูดให้ผู้ชมสนใจที่จะชม ส่วนผู้แสดงรองที่เรียกว่าวะกิ(Waki) มีหน้าที่แนะนำการแสดง และตั้งคำถามให้ผู้แสดงหลักเล่าเรื่องของตนเองออกมา เนื้อหาก็มักเอามาจากประวัติศาสตร์ และงานวรรณกรรมที่มีชื่อเสียง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนา หรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับเทพเจ้าในศาสนาชินโต ดังนั้น ผู้ชมจึงต้องใช้สมาธิ และปัญญาติดตามเนื้อหาด้วย ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีละครตลกที่ล้อเลียนสังคมชนชั้นสูงสลับฉากเพื่อผ่อนคลายความเคร่งเครียดของละคร ซึ่งเรียกว่าเคียวเงิ (Kyōgen) แต่จะไม่มีดนตรีประกอบ เน้นเพียงบทเจรจาเท่านั้น¹

การจัดดอกไม้ การจัดดอกไม้แบบอิเคบะนะ (Ikebana) เป็นวิธีการปักพ่อนอย่างหนึ่งของสตรีชั้นสูง โดยนิยมใช้ดอกไม้จริงจัด เพื่อจำลองธรรมชาติให้ปรากฏในแจกันซึ่งจะทำให้เกิดความสงบทางจิตใจตามวิถีทางของนิกายเซ็น ในปัจจุบันก็ยังคงแพร่หลายในสตรีทุกชนชั้น²

วรรณกรรม วรรณกรรมในยุคนี้มักให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวโบราณ ผลงานที่โดดเด่นและได้รับการยกย่องในยุคนี้ คือความเรียงเรื่องความเกียจคร้าน (Grassess of Idleness or Isurezuregusa) ของโยะชิตะ เค็งโกะ (Yoshida Kenko ค.ศ.1283-1350)ซึ่งเป็นข้าราชการสำนักที่มีความชำนาญทางด้านอักษรศาสตร์ งานเขียนเรื่องนี้เป็นกรรวบรวมจดหมายเหตุต่างๆที่เกี่ยวกับพิธีการโบราณ และขนบธรรมเนียมของข้าราชการสำนัก โดยหยิบยกเฉพาะปัญหามาวิจารณ์ และแสดงความคิดเห็น ซึ่งแตกต่างจากงานที่ผ่านมาที่มักเขียนถึงความหายนะในสมัยปลายเฮอัง³

งานเขียนอีกประเภท คือ **โคลงเรณกะ (Chain Poem)** ซึ่งเป็นโคลงบทสั้นๆง่าย ๆที่มีสัมผัสภายใน โดยได้รับความนิยมในราชสำนัก วิธีการแต่งก็จะผลัดกันแต่งไปเรื่อย ๆคนละประโยคภายในกลุ่มคนที่มีความ 2-3 คนอย่างไม่มีจบ⁴

สาเหตุการล่มสลายของรัฐบาลอะชิกะงะ

กลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 รัฐบาลอะชิกะงะ เริ่มประสบปัญหาจากการพยายามแย่งชิงอำนาจของขุนนางท้องถิ่นจนนำไปสู่สงครามกลางเมืองในค.ศ.1467 แต่ความขัดแย้งกลับยืดเยื้อถึง 101 ปี (ค.ศ.1467-1568) ซึ่งนักประวัติศาสตร์เรียกช่วงนี้ว่า ยุคของสงครามระหว่างรัฐต่างๆ (The Age of Warring States) หรือยุคเซ็งโงะกุ (Sengoku)⁵ เนื่องจากความอ่อนแอของโชกุนอะชิกะงะ และปัญหาจากโครงสร้างทางการเมืองที่สร้างโอกาสในการล้มล้างอำนาจแก่ซุโงะและโคะกุจิ และนำไปสู่การล่มสลายของรัฐบาลอะชิกะงะในค.ศ.1573 ดังมีสาเหตุต่อไปนี้

1.ปัญหาความอ่อนแอของโชกุนอะชิกะงะ ที่เริ่มปรากฏตั้งแต่โชกุนโยะชิโนะริ ได้ถูกอะกะมะสึ มิสึซุเกะ (Akamatsu Mitsusuke) ซึ่งเป็นซุโงะแห่งฮะริมะ (Harima) และบิเซ็ง (Bizen) ลอบสังหาร ใน

¹พิพาดา ยังเจริญ. (2535). *เล่มเดิม*. หน้า 134.

²*แหล่งเดิม*. หน้า 138.

³Edwin O. Reishauer; & Albert M. Craig. (1973). *op.cit.* p. 69.

⁴*Ibid.* p. 71.

⁵John Whitney Hall; et al. (1990). *op.cit.* p. 225.

ค.ศ.1441 จึงทำให้ซูโจะทั้งหลายเริ่มเห็นว่า โชกุนเป็นตำแหน่งที่น่าท้าทาย และง่ายต่อการโค่นล้ม¹ ปัญหาดังกล่าวสะท้อนถึงความรุนแรงมากขึ้นเมื่อโชกุนโยะชิมะอะซะฮะฮะสึโนะางะฮิโตะทำงานด้านศิลปะจนละเลยงานด้านการปกครอง และทำให้สภาวะการเงินของรัฐบาลทรุดหนักลง อีกทั้งการไม่มีทายาทสืบทอดตำแหน่งโชกุนยิ่งทำให้โชกุนอ่อนแอลง จนกระทั่งเกิดสงครามแย่งชิงอำนาจในเกียวโตระหว่าง 2 ตระกูลที่มีอิทธิพล คือ โฮะโฮะกะวะ ที่ขณะนั้นปกครองแคว้นถึง 24 แคว้น และมีกองกำลังประมาณ 160,000 นาย กับยะมะนะ (Yamana) ที่ปกครองแคว้น 20 แคว้น มีกองกำลัง 110,000 นาย² สงครามครั้งนี้เรียกว่า สงครามโอนิน ซึ่งผลคือ ตระกูลโฮะโฮะกะวะได้รับชัยชนะทำให้สามารถเข้าแทรกแซงในการคัดเลือกโชกุนตลอดมา แม้ว่าโชกุนโยะชิฮิสะ (Yoshihisa ค.ศ.1473-1489) ซึ่งเป็นโชกุนคนที่ 9 จะพยายามวางนโยบายการปกครองเอง เช่น การตรวจสอบความทะเยอทะยานและความไม่ซื่อสัตย์ของผู้นำกรบ³ แต่ก็เสียชีวิตในการปราบปรามซูโจะตระกูลรอกกะกุ (Rokkaku) แห่งจังหวัดโอะมิ (Omi) ซึ่งไม่พอใจรัฐบาลที่ยึดที่ดินไป จึงทำให้อำนาจของโฮะโฮะกะวะยังคงอยู่ จนถึงสมัยโชกุนโยะชิเตอร์ุ (Yoshiteru ค.ศ.1546-1565) ซึ่งเป็นโชกุนคนที่ 13 โฮะโฮะกะวะ ทะกะกุนิ (Hosokawa Takakuni) จึงได้ถูกมิโยชิ โมะโตะนะงะ (Miyoshi Motonaga) ซึ่งเป็นซูโจะลอบสังหาร จึงทำให้อำนาจของตระกูลโฮะโฮะกะวะหมดลง

2. ปัญหาจากโครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาค ซึ่งในสมัยนี้ได้แบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 3 ส่วน คือ โชกุน ซูโจะ และโคะกุจิเง โดยอาจารย์พรณี ฉัตรพลรักษ์ เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ว่ามีลักษณะเป็นรูปปิรามิด โดยมีโชกุนอยู่ข้างบน ซูโจะ และโคะกุจิเงอยู่ข้างล่างตามลำดับ⁴

ซูโจะ เป็นตำแหน่งที่โชกุนแต่งตั้งให้ไปประจำตามจังหวัดต่าง ๆ เพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยที่สืบทอดตำแหน่งกันมาตั้งแต่สมัยอะมะกะระ ดังนั้นจึงทำให้ซูโจะเหล่านี้มีที่ดินที่สะสมมาเป็นจำนวนมากจึงสามารถนำมาแจกจ่ายให้ลูกน้องเพื่อสร้างอำนาจให้แก่ตนเอง แม้ว่าโชกุนจะหามาตรการมาลดอำนาจของซูโจะแล้วก็ตาม เช่น การกำหนดให้ซูโจะทั้งหลายอยู่แต่เฉพาะเกียวโต ทำให้ไม่สามารถดูแลจังหวัดของตนได้อย่างทั่วถึง และการกำหนดหน้าที่ให้ซูโจะมีตำแหน่งต่าง ๆ ในรัฐบาลส่วนกลาง เช่น ตำแหน่ง มังโคะโกะโระ (Mandokoro) คือตำแหน่งด้านการบริหาร เพื่อให้อยู่ในสายตาของโชกุนตลอด แต่เป็นการกำหนดที่ไม่เข้มงวดนัก อีกทั้งอำนาจของโชกุนก็เริ่มอ่อนแอ ทำให้ซูโจะเป็นอันตรายต่ออำนาจของโชกุน ดังเช่นซูโจะแห่งอะริมะ ได้ลอบสังหารโชกุนโยะชิโนะริ ในค.ศ.1441

โคะกุจิเง คือ ผู้มีกรรมสิทธิ์ในการเก็บภาษีจากหมู่บ้าน หรืออำเภอ โคะกุจิเงบางคนที่มีอิทธิพลมากก็จะกลายมาเป็นตัวแทนของซูโจะ และพยายามขอสิทธิในการเก็บภาษีจากซูโจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากโชกุนมอบหมายให้ซูโจะเป็นผู้มีสิทธิแต่งตั้งและดูแลโคะกุจิเงเอง โคะกุจิเงจึงเป็นใครก็ได้ที่มีความมั่งคั่งและอิทธิพลที่ต้องการรักษาผลประโยชน์ที่ดินให้กับพวกชนชั้นสูง และพระตามวัดต่าง ๆ เช่น ชาวนา

¹ Ibid. p. 211.

² John Whitney Hall. (1970). *Japan from Prehistory to Modern Time*. p.126.

³ George Sansom. (1961). *A History of Japan 1334-1615*. p. 233.

⁴ พรณี ฉัตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 28.

ที่มั่งคั่ง ดำรงชีวิตด้วยความสงบเรียบร้อย และจิโตะ (Jito)¹ ที่ตั้งรกรากในเขตที่ดินนั้น และจากการสืบทอดตำแหน่งทางสายเลือด ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถส่งสมอิทธิพลในเขตนั่นๆ ขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นโคะกุจิเงในสมัยอะชิกะงะ

3. ปัญหาการสู้รบระหว่างรัฐต่างๆ (The Age of Warring States) หรือยุคเซ็งโงะกุ (Sengoku) แม้ว่าสงครามโอนินจะยุติไปตั้งแต่ค.ศ. 1477 แล้ว แต่ยังส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศอันนำไปสู่การสิ้นสุดการปกครองของรัฐบาลอะชิกะงะซึ่งสามารถสรุปผลกระทบได้ ดังนี้ 1. ยังคงมีความขัดแย้งในกลุ่มขุนนางท้องถิ่นต่างๆ ที่มีอิทธิพลแย่งชิงอำนาจกันเอง รวมทั้งกลุ่มลัทธิหรือนิกายของพุทธศาสนาที่ต้องรักษาสถาปัตยกรรมที่ดินของตนไว้ เช่น นิกายจิตตวงเดี่ยว (Single-minded sect) ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีผู้นับถือมากที่สุด² 2. จำนวนซุโงะที่เหลือ 12 คน จากจำนวน 25-30 คนเข้าครอบครองอาณาเขตที่ดินมากขึ้น เช่น ตระกูลชิบะ (Shiba) ซึ่งมีอิทธิพลครอบครองที่ดินแถบภาคกลางและตะวันตกของประเทศ ถึง 4 จังหวัด คือ วะกะซะ (Wakasa) อิชิเซ็ง (Echizen) โทะโตะมิ (Totomi) และโอะวะริ (Owari)³ 3. เกิดตำแหน่งขุนนางท้องถิ่นใหม่ที่เรียกว่า ไดเมียว (Daimyo) โดยไดเมียวเหล่านี้สามารถออกกฎหมายปกครองแคว้นตนเองได้โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากโชกุน ซึ่งกฎหมายแต่ละฉบับก็จะมีควมรัดกุมมาก เนื่องจากเป็นการปกครองในช่วงสงครามจึงจำเป็นต้องใช้นโยบายที่แข็งแกร่ง ทำให้ตำแหน่งไดเมียวมีความแตกต่างจากผู้นำท้องถิ่นในอดีตที่ไม่สามารถออกกฎหมายใช้ได้เองภายในท้องถิ่น นอกจากนั้นยังมีกองทหารใหม่ที่เรียกว่า นักรบเดินเท้า (foot soldiers) หรืออะชิกะรุ (Ashikaru) ที่เกณฑ์มาจากชาวไร่ ชาวนาที่สามารถอดทนต่อความยากลำบากแต่ทหารประเภทนี้ก็ยังมิมีฐานะต่ำกว่าชนชั้นซามูไร⁴

การขึ้นมามีอำนาจของโอดะ โนบุนะงะ (Ōda Nobunaga ค.ศ. 1573 – 1581)

เมื่อเข้าสู่ยุคของสงครามระหว่างรัฐต่างๆ อิมะงะวะ โยะชิโมะโตะ (Imagawa Yoshimoto) ซึ่งมีอิทธิพลในเกียวโตพยายามขยายอิทธิพลไปอีก 4 จังหวัดสำคัญที่อยู่ใกล้เคียงทางตะวันออก ได้แก่ โทะโยะโตะมิ (Toyotomi) วะกะซะ (Wakasa) เอ็ตซึเซ็ง (Etsisen) และโอะวะริ (Owari) แต่ที่จังหวัดโอะวะริ โยะชิโมะโตะต้องเผชิญหน้ากับกองกำลังของโนบุนะงะที่เมืองโอะเกะซะซะมะ (Okehazama) และสามารถเอาชนะโยะชิโมะโตะได้ในวันที่ 22 มิถุนายน ค.ศ. 1559 จึงทำให้โนบุนะงะขึ้นมาเป็นไดเมียวที่โอะวะริได้สำเร็จ

จอร์จ แชมซัน ได้กล่าวถึง สมรภูมิจึงโอะเกะซะซะมะว่า “แม้ว่ามันจะเป็นสมรภูมิในพื้นที่เล็ก แต่มันมีความสำคัญมากในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น เพราะถ้าโนบุนะงะไม่ชนะ โยะชิโมะโตะก็ต้องเดินทัพเข้า

¹ จิโตะ (Jito) คือ ตำแหน่งผู้จัดการที่ดิน ซึ่งโชกุนแต่งตั้งให้ไปรักษาความสงบ ความปลอดภัยในที่ดิน และเก็บภาษีจากชาวนาส่งให้เจ้าของที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ (แหล่งเดิม. หน้า 28.)

² George Sanson. (1961). *op.cit.* p. 282.

³ Mary Elizabeth Berry. (1982). *op.cit.* p. 21.

⁴ John Whitney Hall. (1970). *op.cit.* p. 131.

ไปถึงเกียวโต และอาจจะแต่งตั้งตัวเองปกครองญี่ปุ่น เมื่อถึงเวลานั้นเราก็ไม่สามารถคาดเดาความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่อไปได้เลย"¹

หลังจากโนบุนจะชนะอิมะงะวะแล้ว ก็เริ่มดำเนินนโยบายขยายอิทธิพลไปทางตะวันออก โดยวิธีการใช้กำลังและวิธีการสร้างพันธมิตรด้วยการสมรส ซึ่งเป็นวิธีสร้างความเชื่อใจระหว่างกันและกัน เช่น การยกลูกสาวบุญธรรมให้แต่งงานกับลูกชายของไดเมียวทะเละดะ ซิงเง็ง (Takeda Shingen) แห่งจังหวัดคะอิ (Kai) และการยกลูกสาวให้แต่งงานกับลูกชายคนโตของไดเมียวมะสึดะอิระ โมะโตะยะสุ (Matsudaira Motoyasu) (หรือโทะกุงะวะะ อิเอะยะสุ) แห่งจังหวัดมิกะวะ (Mikawa) เป็นต้น²

สำหรับวิธีการใช้กำลังต่อสู้ เป็นวิธีที่ใช้กับผู้ที่ไม่ยอมเป็นพันธมิตร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการรวมประเทศด้วยกำลังทหาร ดังคติพจน์ประจำตัวโนบุนะว่า "อาณาจักรต้องถูกควบคุมด้วยอำนาจแห่งกองทัพ (The realm subjected to military power) หรือ เท็งกะ ฟุบุ³ (Tenka fubu)" เช่น จังหวัดมินะ (Mino) ซึ่งเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ โดยโนบุนะพยายามเจริญสัมพันธไมตรีกับซะอิโตะ โดะซัง ด้วยการขอลูกสาวของโดะซัง แต่ในค.ศ.1566 โดะซังกลับถูกไดเมียวซะอิโตะ โยะชิตะสึ (Saito Yoshitatsu) บุตรชายซึ่งไม่พอใจโนบุนะที่กำลังพยายามขยายอิทธิพลเหนือจังหวัดมินะสังหาร ทำให้การพยายามสร้างความสัมพันธ์ของโนบุนะกับตระกูลโดะซังต้องยุติลง แต่โนบุนะซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากไดเมียวคิโนะชิตะ โทะกิชิโร (Kinoshita Tokichiro) หรือรู้จักกันในชื่อ โทะโยะโตะมิ ฮิเดะโยชิ (Toyotomi Hideyoshi ค.ศ.1582-1598) ใช้กำลังปราบเพียงปีเดียวก็สามารถเอาชนะโยะชิตะสึ

หลังจากโนบุนะได้จังหวัดมินะแล้วก็ขยายอิทธิพลต่อไปที่จังหวัดโอมิ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีที่ดินอุดมสมบูรณ์ที่สุดบนฝั่งตะวันตกและสามารถเป็นแหล่งเสบียงอาหารที่สำคัญแก่กองกำลังได้ รวมทั้งมีระบบการปกครองที่มีแต่ันกรบอิสระทำหน้าที่ดูแลที่ดินและทำการเกษตรกันเอง ซึ่งเรียกว่าจิ-ซามูไร (Ji-Samurai)⁵ ถ้าโนบุนะสามารถนำันกรบเหล่านี้มาอยู่ข้างตนได้ ก็จะทำให้โนบุนะมีความมั่นคงทางการทหารมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถใช้โอมิเป็นแนวป้องกันศัตรูที่มาทางตะวันตกได้⁶

การที่โนบุนะสามารถเอาชนะและครอบครองจังหวัดสำคัญต่างๆ ได้นั้นทำให้ในปลายค.ศ.1567 จักรพรรดิโอะงิมะชิ (Ogimachi) ทรงส่งพระราชสาส์นเพื่อแสดงความยินดีต่อโนบุนะที่สามารถยึดครองจังหวัดมินะได้สำเร็จ ซึ่งมีใจความดังนี้

¹ Ibid. p. 277.

² Ibid. p. 277.

³ John Whitney Hall; et al. (1997). *The Cambridge History of Japan, V 4 : Early Modern Japan*. pp. 40-41.

⁴ John Whitney Hall; et al. (1990). *op.cit.* pp. 278-279.

⁵ จิ-ซามูไร (Ji-Samurai) คือผู้ที่มีอาชีพชาวนา และันกรบในเวลาเดียวกัน. (Mary Elizabeth Berry. (1982). *op.cit.* p. 26.)

⁶ John Whitney Hall; et al. (1990). *op.cit.* p. 279.

นายพลผู้ยิ่งใหญ่ที่ไม่มีใครสามารถเทียบใครได้ ผู้บังคับบัญชาที่เต็มไปด้วยความกล้าหาญ และเป็นผู้จุดประกายส่องทางของสวรรค์ : เนื่องจากจังหวัดต่างๆเป็นความปรารถนาของท่าน ซึ่งท่านต้องได้ชัยชนะเพิ่มขึ้นแน่นอน สำหรับจดหมายฉบับนี้เขียนมาด้วยความเลื่อมใสท่านมาก ท่านได้ปฏิบัติตามความต้องการของข้าพเจ้าแล้วที่จะฟื้นฟูดินแดนของสถาบันจักรพรรดิ ใน 2 จังหวัดแห่งมิโนะ และโอะวะริ...¹

นอกจากนั้นโชกุนอะชิกะงะ โยะชิอะกิ (Ashikaga Yoshiaki ค.ศ.1568-1573) ซึ่งกำลังลี้ภัยอยู่ที่เมืองอะซะคุระ (Asakura) ในจังหวัดเอะชิเซ็ง (Echizen) เนื่องจากถูกมะสึนะงะ ฮิซะฮิเดะ (Matsunaga Hisahide) ยึดอำนาจปกครองมาตั้งแต่ค.ศ.1568 แม้ว่าจะมีไต่မျှหลายจังหวัดคอยให้ความช่วยเหลือก็ตาม เช่น โคะซุเกะ (Kozuke) โนะโตะ (Noto) และอิชิเซ็ง เป็นต้น แต่ก็ยังต้องการความช่วยเหลือจากโนะบุนะงะให้ช่วยฟื้นฟูรัฐบาลอะชิกะงะ ทำให้โนะบุนะงะตัดสินใจเดินทางเข้าเกียวโตและส่งให้กองกำลังคอยคุ้มกันโชกุนโยะชิอะกิตลอดการเดินทางเข้าเกียวโต ส่วนโนะบุนะงะได้เดินทัพล่วงหน้าเพื่อเบิกทางแก่โยะชิอะกิ ในวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1568 โนะบุนะงะก็สามารถนำโชกุนโยะชิอะกิเดินทางเข้าเกียวโตได้สำเร็จและได้รับการแต่งตั้งเป็นโชกุนคนที่ 15 ของตระกูลอะชิกะงะจากองค์จักรพรรดิโอะจิมะชิ ในวันที่ 28 ธันวาคม ปีเดียวกัน โดยปราศจากผู้คัดค้าน

ผลจากการสู้รบเพื่อนำโชกุนโยะชิอะกิเข้าเกียวโตนี้ ทำให้โนะบุนะงะสามารถยึดครองที่ดินเพิ่มขึ้น คือ จังหวัดอิงะ (Iga) บางส่วนของจังหวัดอิเซะ และทางตอนใต้ของจังหวัดโอมิ รวมทั้งสามารถโค่นล้มมะสึนะงะที่มีอำนาจอยู่ในเกียวโตได้สำเร็จ

เมื่อพิธีแต่งตั้งโยะชิอะกิเป็นโชกุนคนที่ 15 ผ่านไป โชกุนโยะชิอะกิก็ได้จัดงานเฉลิมฉลองตำแหน่งพร้อมทั้งจัดการแสดงละครโนะ (Nō) ซึ่งมีการแสดงทั้งหมด 13 ฉาก ให้โนะบุนะงะชม เพื่อเป็นการตอบแทนที่โนะบุนะงะคอยช่วยเหลือ อีกทั้งคิดจะเสนอตำแหน่งคันเรแก่โนะบุนะงะอีกด้วย แต่เมื่อฉากที่ 5 แสดงจบ โนะบุนะงะก็ลุกออกไปด้วยความไม่พอใจ พร้อมกล่าวว่ากับโชกุนโยะชิอะกิว่า “ประเทศยังไม่สงบ และข้าพเจ้าเองก็ไม่มีเวลาว่างพอจะมานั่งชมความบันเทิง...”² ในวันรุ่งขึ้นโนะบุนะงะก็เดินทางกลับปราสาทกิฟุ แม้ว่าโชกุนโยะชิอะกิจะส่งจดหมายถึงโนะบุนะงะ โดยจำหน่ายชื่อว่า “พ่อของข้าพเจ้า”³ซึ่งแสดงถึงความเคารพและนับถือโนะบุนะงะอย่างสูง อีกทั้งยังเสนอให้โนะบุนะงะสามารถใช้ตราประจำตระกูลอะชิกะงะได้ พร้อมกับเสนอตำแหน่งคันเรให้อีกครั้ง แต่โนะบุนะงะยังคงปฏิเสธตำแหน่งนี้ เนื่องจากไม่ต้องการเป็นลูกน้องรับใช้โชกุนโยะชิอะกิ

จากเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความคิดของโนะบุนะงะว่ารัฐบาลอะชิกะงะไม่เหมาะสมที่จะปกครองประเทศ โดยเห็นได้จากการเข้ารับตำแหน่งโชกุนยังต้องให้โนะบุนะงะช่วยเหลือซึ่งแสดงถึงความอ่อนแอ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังรัฐบาลและโชกุนต่อไป โนะบุนะงะจึงได้เสนอกฎบัญญัติควบคุม

¹ Mary Elizabeth Berry. (1982). *op.cit.* p. 39.

² George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 279.

³ John Whitney Hall. (1981). *Japan Before Tokugawa : Political Consolidation and Economic Growth 1500 to 1650.* p.154.

สถาบันโชกุน 5 มาตราแก่โชกุนโยะชิอะกิ ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่โชกุนโยะชิอะกิเป็นอย่างมาก ซึ่งกฎบัญญัติทั้ง 5 มาตราพอสรุปได้ดังนี้

1. ถ้าโชกุนต้องการออกกฎหมายข้อกำหนดในเรื่องใดจะต้องมีใบอนุญาตจากโนบุนะเงะแนบไปกับข้อกำหนดนั้นด้วยจึงจะสมบูรณ์

2. ถ้าโชกุนต้องการออกกฎหมายหรือมีคำสั่งใดจะต้องปรึกษากับคณะที่ปรึกษาก่อนทุกครั้ง ห้ามออกคำสั่งตามอำเภอใจ

3. ถ้าโชกุนต้องการให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำความดีความชอบ แต่ไม่มีที่ดินที่จะให้ ก็สามารถมาขอที่ดินจากโนะบุนะเงะได้

4. โนบุนะเงะสามารถออกคำสั่ง หรือจะทำอะไรก็สามารถทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากโชกุน

5. โนบุนะเงะต้องการให้โชกุนทำดีกับองค์จักรพรรดิ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์¹

ข้อบัญญัตินี้ทำให้โชกุนโยะชิอะกิไม่พอใจโนะบุนะเงะที่มาท้าทายหน้าที่ในการออกกฎหมายบัญญัติ และพยายามดึงอำนาจของโชกุนไว้ที่ตัวเอง โดยเฉพาะข้อ 1 2 และ 4 แต่โชกุนโยะชิอะกิจำเป็นต้องอนุมัติ เนื่องจากยังต้องขอความช่วยเหลือจากโนะบุนะเงะ เช่น การสร้างปราสาทนิโจ โกะโชะ (Nijo gosho)² ที่เกียวโต แทนปราสาทหลังเก่าที่ถูกทำลายไปเมื่อต้นศตวรรษ แต่อย่างไรก็ตามโชกุนโยะชิอะกิก็ยังแอบรวบรวมไฉเมียวที่มีชื่อเสียง และเคยเป็นศัตรูกับโนะบุนะเงะ เช่น ไฉเมียวอะซะกุระ โยะชิกะเงะ (Asakura Yoshikaga) ไฉเมียวอะซะอิ นะงะมะซะ (Asai Nagamasa) ไฉเมียวทะเกะตะ ชิงเง็ง และไฉเมียวรอกะกุ เป็นต้น อีกทั้งยังดึงกลุ่มพุทธศาสนา 2 กลุ่ม³ คือ กลุ่มเอ็นริอะกุจิ (Enryakuji)⁴ และกลุ่มอิชิยะมะ ฮองงังจิ (Ishiyama Honganji) หรือลัทธิใจเดียว (Single-minded sect)⁵ เข้ามาคานอำนาจของโนะบุนะเงะ

¹ Koh Atsuta. (1992). *Nihon no Reikichi 11 : Tenka Itto*. pp. 64-65.

² John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 43.

³ กลุ่มพุทธศาสนานิกายต่างๆ รวมเรียกว่า กลุ่มอิกโก (Ikko) (*Japan: An illustrated Encyclopedia A-L*, V.1. (1993). p. 589.)

⁴ ลัทธิเอ็นริอะกุจิ (Enryakuji) ก่อตั้งเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 8 ซึ่งบรรดาผู้นับถือเชื่อว่าเขาฮิเอะ (Hiei) ซึ่งอยู่ทางเหนือของเกียวโต เป็นที่สถิตของพระพุทธเจ้า (Mary Elizabeth Berry. (1982). *op.cit.* p. 46.)

⁵ ลัทธิฮองงังจิ (Honganji) ก่อตั้งเมื่อค.ศ. 1496 โดยอิชิยะมะ ฮองงังจิ มีศูนย์กลางที่โอซะกะ (George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 288.

สำหรับไคเมียวทะเลเคตะซึ่งเป็นพันธมิตรของโนบุเนงะก็ไม่พอใจโนบุเนงะที่พยายามลดอำนาจของโชกุนพร้อมทั้งดึงอำนาจมาไว้ที่ตัวเอง ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม โดยโนบุเนงะลืมนึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมที่คิดจะรวบรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังที่ตั้งใจแต่แรก¹

ดังนั้นศัตรูที่โนบุเนงะต้องจัดการปราบปรามสามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ กลุ่มที่หนึ่งกลุ่มของไคเมียว 3 ตระกูลใหญ่ที่โชกุนโยะชิอะกิขอความช่วยเหลือ ได้แก่ อะซะกุระ อะซะอิ และทะเลเคตะ กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มของไคเมียวที่เป็นศัตรูกับโนบุเนงะตั้งแต่ช่วงสงครามเซ็งโงะกุ ได้แก่ รอกกะกุ มิโยะชิ และมะชินะเงะ กลุ่มที่สาม คือ กลุ่มสถาบันพุทธศาสนา ได้แก่ กลุ่มเอ็งไรอะกุจิ และกลุ่มอิชิยะมะ ฮองงังจิ

การกำจัดอิทธิพลสถาบันพุทธศาสนา

โนบุเนงะได้จัดการกับกลุ่มเอ็งไรอะกุจิในเดือนตุลาคม ค.ศ.1571 โดยสั่งให้ทหารจำนวน 30,000 นายเข้าล้อมเขาอิเอะ และเผาวัดชะกะโมะโตะ (The Temple of Sakamoto) พร้อมทั้งสถานศึกษา 7 แห่ง บนเขาซึ่งล้วนแต่เป็นแหล่งรวบรวมอาวูชิที่เป็นอุปสรรคต่อการรวบรวมประเทศทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังได้อนุญาตให้ทหารสามารถใช้ดาบฆ่าฟันทุกคนที่พบโดยไม่ต้องไตร่ตรอง ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง เด็ก หรือพระ

นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นถือว่าปีนี้เป็นปีแห่งความพินาศของศูนย์กลางพระพุทธศาสนาที่ใหญ่และสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น² ซึ่งแมรี อลิซาเบธ เบอรี่ อธิบายเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า

“เป็นคืนแห่งความหายนะ ศักดิ์ในครั้งนั้นกองกำลังของโนบุเนงะขยายกำลังโอบล้อมเขาอิเอะ ไม่มีที่ใดที่จะสามารถหลบหนีได้ อีกทั้งจะได้ยินเสียงแตร ซึ่งเป็นสัญญาณบอกให้กองกำลังเริ่มลงมือโจมตีอย่างรุนแรงด้วยความดุร้าย ป่าเถื่อน และไร้ความปราณีตลอดเวลา ทุกตารางนิ้วบนเขาจะมีแต่การต่อสู้ ระหว่างพระกับกองกำลังของโนบุเนงะ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นวิหารซึ่งมี 21 แห่ง หอระฆัง และห้องสมุด สิ่งก่อสร้างประมาณ 2,000 ชิ้น ถูกเผาทำลายจนราบเป็นหน้ากลอง จำนวนพระที่ไม่สามารถหนีได้ถูกสังหาร วัดวาอารามที่เคยรุ่งเรือง มั่งคั่ง ศาสนาที่กำลังเผยแผ่อิทธิพลต้องถูกทำลายลง เหลือเพียงแต่ถ้ำถ้ำน ถลอลยุคเซ็งโงะกุ เขาอิเอะเป็นตัวอย่าง และบทสรุปที่ดีของกองทัพพระที่ยังยโส ที่ใช้การแสดงความบริสุทธิ์ของประชาชนต่อพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ส่วนตน...”³

สำหรับกลุ่มของงังจิ โนบุเนงะเริ่มโจมตีตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1570 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากมีกองทัพไคเมียว กลุ่มซาวนา และกลุ่มคนยากจนคอยให้การช่วยเหลือ อีกทั้งยังมี

¹ Ibid. p. 285.

² เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2525, เมษายน) การสร้างชาติของญี่ปุ่นในระยะแรก : ผลงานของสามวีรบุรุษ 1560-1616. เอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา. หน้า 7.

³ Mary Elizabeth Berry. (1982). *op.cit.* pp. 46-47.

ฐานทัพที่สำคัญที่เมืองเนโงโระ (Negoro) ในจังหวัดคิอิ (Kii) ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมช่างฝีมือทำปืนที่มีคุณภาพของญี่ปุ่น¹ และมีศูนย์บัญชาการอยู่บริเวณชายฝั่งอ่าวโอซะกะ ที่ล้อมรอบไปด้วยน้ำ รวมทั้งมีแม่น้ำคิซุ (Kizu River) ไหลผ่าน ดังนั้นโนบุเนงะจึงไม่สามารถเอาชนะได้ง่ายๆ

การปราบปรามกลุ่มของจิงจิยึดเยื่อมาถึงเดือนมีนาคม ค.ศ.1577 โดยโนบุเนงะได้แบ่งกำลังออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 เดินทัพเข้าสู่จังหวัดคะวะชิ (Kawashi) และจังหวัดยะฮะตะ (Yahata) ส่วนกลุ่มที่ 2 เข้าตีจังหวัดคิอิ เพื่อเป็นทางเข้าสู่จังหวัดไซงะ ภายในหนึ่งเดือนโนบุเนงะก็สามารถยึดคิอิได้สำเร็จ ทำให้สะดวกต่อการเดินทัพเข้าโจมตีฐานทัพที่จังหวัดไซงะได้ โดยไม่เสียกำลังของตนเองมากนัก เนื่องจากใช้วิธีการปิดล้อมเส้นทางลำเลียงเสบียงที่ข้อมาจากไคเมียวอุเอะซุจิ เค็งซิง (Uesugi Kenshin) ที่ถูกโนบุเนงะสกัดกั้นทางลำเลียงเสบียงเช่นกัน

ต่อมาในฤดูใบไม้ผลิ ค.ศ.1577 โนบุเนงะได้ตีกองกำลังของอุเอะซุจิแตก ทำให้กลุ่มของจิงจิอยู่ในสภาพโดดเดี่ยว ขาดทั้งเสบียง และกองกำลังช่วยเหลือ ในที่สุดจึงต้องขอยอมแพ้ และอพยพออกจากโอซะกะ² ซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อการเมือง

การกำจัดอิทธิพลไคเมียว

เมื่อโนบุเนงะทราบข่าวว่าไคเมียวอะซะอิและไคเมียวรอกกะกุประกาศที่จะสนับสนุนไคเมียวอะซุคุระ โนบุเนงะจึงเริ่มโจมตีป้อมปราการของไคเมียวอะซะคุระ ที่จังหวัดอิชิเซ็งอย่างรุนแรงก่อน ทำให้สันนิษฐานถึงสันติภาพที่เคยมีมาระหว่างไคเมียวอะซะอิกับโนบุเนงะต้องยุติลงอย่างเป็นทางการ³ สงครามครั้งนี้ทั้งอิเอะยะซุ และอิเคะโยะชิ ได้ช่วยเหลือให้โนบุเนงะสามารถพิชิตกองทัพของอะซะคุระกับอะซะอิได้สำเร็จในวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ.1571 ที่เมืองอะเนงะวะ (Anegawa) ทางตอนเหนือของจังหวัดไอมิ และเมืองฮะชิมัง (Hachiman)⁴

เมื่อโนบุเนงะปราบปรามไคเมียวอะซะคุระ และไคเมียวอะซะอิ ได้สำเร็จแล้ว ก็หันมาทุ่มกำลังปราบปรามไคเมียวทะเกะตะ ชิงเง็ง ซึ่งมีอิทธิพลมากที่สุดในแถบตะวันออก ซึ่งก่อนหน้านี้โนบุเนงะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับไคเมียวชิงเง็ง เนื่องจากในค.ศ.1565 โนบุเนงะได้ยกลูกสาวให้แต่งงานกับคะสึโยะริ ซึ่งเป็นลูกชายของไคเมียวชิงเง็ง

ชิงเง็งเองก็พยายามประนีประนอมกับโนบุเนงะเช่นกัน เนื่องจากกำลังมีปัญหาด้านชายแดนกับไคเมียวอุเอะซุจิ ในจังหวัดอิชิโงะ (Echigo) อิเอะยะซุ ในจังหวัดมิกะวะ และไคเมียวโฮโจ อุจิยะซุ (Hōjō Ujiasu) ในจังหวัดซะกะมิ แต่ในค.ศ.1571 ไคเมียวอุเอะซุจิและไคเมียวโฮโจหันมาประนีประนอมกับไคเมียวชิงเง็ง ประกอบกับในช่วงต้นค.ศ.1573 โชกุนโยะชิอะกิก็มีคำสั่งให้ไคเมียว

¹George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 288.

²*Ibid.* pp. 289-291.

³Mary Elizabeth Berry. (1982). *op.cit.* p. 45.

⁴George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 282.

ซึ่งจึงทำสัญญาสงบศึกกับเค็งซิง และร่วมมือกับโชกุนต่อต้านโนบุนะระ จึงทำให้ซึ่งจึงหันมาต่อต้านโนบุนะระ โดยอ้างว่าทำตามคำสั่งโชกุน¹

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเดือนมีนาคม ค.ศ.1573 โนบุนะระได้เขียนประกาศความไม่ดีของโชกุน โยะชิอะกิ 17 ข้อ โดยข้อที่ 1-16 นั้นโนบุนะระสาธยายความเห็นแก่ตัวของโยะชิอะกิที่คิดถึงแต่ความสุขสบายของตนเองจนลืมผลประโยชน์ส่วนรวม ส่วนข้อที่ 17 นั้นโนบุนะระระบุว่าเหล่าบรรดาชาวนาและพวกชนชั้นต่ำต่างก็เรียกโชกุนโยะชิอะกิว่าเป็น ชนชั้นสูงที่ชั่วช้า เพื่อให้โชกุนโยะชิอะกิรู้สึกอับอายและลาออกไปในที่สุด² ซึ่งซึ่งจึงถือว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม ดังนั้นจึงตัดสินใจเข้าร่วมสงครามกับโชกุนโยะชิอะกิ

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1573 สถานการณ์เริ่มเปลี่ยนไป เมื่อไคเมียวซึ่งจึงรบจากเจ็บบจากการต่อสู้กับอิเอะยะซุ ซึ่งถือว่าเป็นความโชคดียิ่งของโนบุนะระ เนื่องจากไคเมียวซึ่งจึงเป็นไคเมียวที่มีความสามารถมาก ที่แม้แต่อิเอะยะซุเองก็เคยต่อสู้พ่ายแพ้ไคเมียวซึ่งจึงมาแล้วครั้งหนึ่งเมื่อต้น ค.ศ.1573 ในสมรภูมิที่เมืองเท็งริยวาระ (Tengryūgawa) จังหวัดโทะโตะมิ สงครามครั้งนั้นทำให้อิเอะยะซุต้องหลบหนีไปอยู่ที่จังหวัดฮะมะมะสึ การเสียชีวิตของไคเมียวซึ่งจึง ในค.ศ.1573 ทำให้ฝ่ายของโชกุนโยะชิอะกิอ่อนกำลังลง โนบุนะระจึงสามารถบุกเข้าเกียวโต และขับไล่โชกุนโยะชิอะกิออกจากเกียวโต ได้สำเร็จในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1573³

แม้ว่าโนบุนะระจะขับไล่โชกุนโยะชิอะกิได้แล้ว แต่การต่อสู้กับตระกูลทะกะดะยังคงดำเนินต่อไป โดยโนบุนะระยังต้องเผชิญหน้ากับไคเมียวเคสึโยะริ ซึ่งมีความสามารถเช่นเดียวกับไคเมียวซึ่งจึง ผู้เป็นพ่อ

ในค.ศ.1581 โนบุนะระ อิเอะยะซุ และไคเมียวโฮโจ ร่วมมือกันปราบไคเมียวเคสึโยะริ ที่เมืองนะงะชิมะ โดยโนบุนะระสั่งให้กองทัพจากทุกที่ทั่วญี่ปุ่นจำนวน 180,000 คน ให้มารวมตัวกันที่เมืองกิฟุ เพื่อเดินทัพเข้าสู่เมืองโกะฟุ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของไคเมียวเคสึโยะริ ซึ่งขณะนั้นมีกำลังพลเหลือเพียง 20,000 นายเท่านั้น⁴ การรบครั้งนี้ก็สิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของไคเมียวเคสึโยะริซึ่งหนีไปอยู่ที่เมืองเท็มโมะกุซัง (Temmokosan) แต่ต่อมาถูกฆ่าตายในเดือนเมษายน ค.ศ.1582 จึงเป็นการยุติสงครามปราบปรามไคเมียวที่มีอิทธิพลของโนบุนะระ ที่ใช้เวลาถึง 11 ปี (ค.ศ.1570 – 1581)

สิ่งที่เห็นได้จากการปราบปรามไคเมียวเพื่อรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งเป็นเดียวกันของโนบุนะระนั้น แม้ว่าจะเกิดความเสื่อมโทรมทางสังคม แต่ก็นำมาซึ่งความสงบทางการเมือง

¹ *Ibid.* p. 291.

² Koh Atsuta. (1992). *op.cit.* pp.79-80

³ หลังจากถูกเนรเทศแล้ว โยะชิอะกิก็ขอลี้ภัยไปอยู่กับโมริ เทรุโมะโตะและกัตตสันใจบาช โดยเปลี่ยนชื่อเป็น โชซัง โคกิ (Shozan Dokyo) และได้รับค่าเลี้ยงดูจากอิเอะโยะชิ แต่ต่อมาก็ย้ายกลับมาเกียวโต และตายใน ค.ศ.1597 ตอนอายุ 61 ปี (E.Papinot. (1980). *Historical and Geographical Dictionary of Japan.* p. 35.)

⁴ *Ibid.* p. 290.

นโยบายการปกครองของโนบุนะ

หลังจากการปราบปรามไคเมียวอื่นๆแล้วโนบุนะก็เริ่มการรณรงค์เพื่อรวมญี่ปุ่นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการวางรูปแบบการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ (Centralized Power)¹ เหนือดินแดนที่ยึดมาได้ทั้งสิ้น 31 จังหวัด จากจำนวน 66 จังหวัดทั่วประเทศ² และได้ย้ายศูนย์บัญชาการจากปราสาทกิฟุมาที่ปราสาทอะซุชิ (Azuchi Castle) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดโอมิ และได้แบ่งที่ดินให้แก่ลูกน้องจำนวน 10 คน³ ซึ่งมาจากชนชั้นต่ำ อีกทั้งยังไม่ได้สืบเชื้อสายมาจากตระกูลนักรบมายกระดับให้สูง โดยเรียกเหตุการณ์นี้ว่า เกะโกะกูโจ (Gekokujo) ซึ่งแปลว่า ชนชั้นล่างกดขี่ชนชั้นสูง (The low oppress the high)⁴

แม้ว่าโนบุนะจะมีเวลาน้อยในการบริหารประเทศ แต่โนบุนะก็ริเริ่มสิ่งใหม่ๆหลายอย่างที่มีประโยชน์ต่อการปกครองในเวลาต่อมา เช่น ศิลปะการรบแบบใหม่ที่ใช้ทหารจากสามัญชนพร้อมทั้งอาวุธชนิดใหม่ที่ลอกเลียนแบบจากตะวันตกโดยมีศูนย์กลางการผลิตที่เมืองสะกะอิ (Sakai) ตลอดจนการริเริ่มการปลดอาวุธจากสามัญชนในค.ศ.1576 และยังมี การวางระบบการปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการฟื้นฟูสถาบันจักรพรรดิ เช่น ค.ศ.1581 ได้สร้างพระราชวังนิชิจิในเกียวโต ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นพระราชวังที่หรูหราที่สุดด้วยเงินทุนก่อสร้างจำนวนมาก และจัดให้มีการเดินสวนสนามของทหารกองเกียรติยศจำนวน 20,000นาย ต่อหน้าพระพักตร์ ที่พระราชวังนี้ด้วย⁵ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ปกครองญี่ปุ่นควรจะทำต่อสถาบันจักรพรรดิเพื่อรักษาอำนาจของตน จึงทำให้โนบุนะเป็นที่รักของประชาชนญี่ปุ่นมาก สำหรับด้านเศรษฐกิจนั้น มีการจัดทำมาตราชั่งและวัดให้เป็นระบบเดียวกัน มีการยกเลิกสมาคมพ่อค้า หรือชะ ซึ่งโนบุนะคิดว่าเป็นอุปสรรคที่ทำให้สินค้าในตลาดไม่หมุนเวียนจากการผูกขาดของบรรดาพ่อค้า มาเป็นสมาคมพ่อค้าอิสระ หรือระกุชะ (Rakuza) โดยจะคุ้มครองสมาคมให้มีสิทธิพิเศษในการสร้างตลาดการค้าเสรีในบริเวณเมืองปราสาท

ในกลางเดือนมิถุนายน ค.ศ.1582 วาระสุดท้ายของโนบุนะก็มาถึงเมื่อโนบุนะต้องยกทัพจำนวน 13,000 คนพร้อมกับอะเกะชิ มิสึฮิเดะเพื่อไปช่วยฮิเดะโยะชิที่กำลังต่อสู้อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ที่จังหวัดซูโงะกุ โดยระหว่างการเดินทางก็แวะพักแรมที่วัดฮองโนจิ แต่คืนนั้นอะเกะชิกียกกำลังเข้าไปสังหารโนบุนะในตอนเช้าที่ทหารที่เฝ้าเวรยามมีจำนวนน้อย ทำให้โนบุนะไม่สามารถฝ่าวงล้อมออกไปได้ ดังนั้นเมื่อเห็นว่อันตรายกำลังจะมาถึงตัวโนบุนะจะตัดสินใจจุดไฟเผาวัด และทำพิธีฮะระ-

¹ *Ibid.* p. 51.

² *Ibid.* p. 62.

³ ลูกน้องที่ใกล้ชิดกับโนบุนะจำนวน 10 คน ได้แก่ โทะโยะโตะมิ ฮิเดะโยะชิ ทะกิจะวะ คะซุมะสึ (Takigawa Kazumasu) อะเกะชิ มิสึฮิเดะ (Akechi Mitsuhide) นิวะ นะงะฮิเดะ (Niwa Nagahide) ชิบะตะ คะสึอิเอะ (Shibata Katsuiue) ซัสซะ นะริมะซะ (Sassa Narimasa) มะเอะตะ โทะชิอิเอะ (Maeda Tashie) ชะกุมะ โนะบุโมะริ (Sakuma Nobumori) อิเคดะ สึเนโอะกิ (Ikeda Tsuneoki) และ โมริ ระงะโยะชิ (Mōri Nagayashi) (*Ibid.* p. 51.)

⁴ George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 235.

⁵ เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2525, เมษายน). *เล่มเดิม*. หน้า 9.

คิริตัวเอง เพื่อมิให้อะเกะชิสามารถเข้ามาเอาศรีะไปแสดงให้คนอื่นเห็นว่าเป็นการสังหารด้วยฝีมือของตนเอง โนบุนะจะจบชีวิตด้วยอายุเพียง 49 ปีเท่านั้น

การขึ้นมามีอำนาจของโทะโยะโตะมิ อิเดะโยะชิ (ค.ศ.1582-1598)

หลังจากโนบุนะจะสิ้นชีวิตได้เพียง 7 วัน อิเดะโยะชิก็สามารถจับและประหารชีวิตอะเกะชิได้ ที่เมืองยะมะซะกิ จังหวัดเซตสึ (Settsu) และในค.ศ.1583อิเดะโยะชิได้กำจัดชิบะตะ คะสึอิเอะ (Shibata Katsue) ที่สนับสนุนหลานชายของโนบุนะะให้ขึ้นมาปกครองประเทศต่อจากโนบุนะะ อีกทั้งยังสามารถเอาชนะโอดะ โนบุโอะ (Oda Nobuo) ซึ่งเป็นลูกชายคนที่สองของโนบุนะะ จึงทำให้อิเดะโยะชิสามารถขึ้นมามีอำนาจต่อจากโนบุนะะได้สำเร็จ¹

อิเดะโยะชิวางนโยบายต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ของโนบุนะะ และของตนเอง ในการรวบรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อีกทั้งเพื่อให้ประเทศญี่ปุ่นมีความมั่นคง และสงบสันติภายใต้การปกครองของตนเอง ตามคำแถลงการณ์ที่อิเดะโยะชิได้กล่าวไว้กับไคเมียวทั้งหลายหลังจากเอาชนะชิบะตะในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1583 ว่า " จะนำความสุข และสันติมาสู่ประเทศให้ได้ภายในเวลา 50 ปี "²

นโยบายภายในประเทศ

นโยบายการปราบปรามไคเมียว

เมื่อขึ้นมามีอำนาจอิเดะโยะชิต้องเผชิญกับการต่อต้านจากไคเมียวกลุ่มต่างๆ ในระหว่าง ค.ศ.1583-1587 ทำให้อิเดะโยะชิต้องใช้ทั้งวิธีการตกลงกันอย่างสันติ กับวิธีการปราบปรามเพื่อรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งเป็นเดียวกันให้สำเร็จ

สำหรับนโยบายตกลงกันอย่างสันติวิธี เช่น ในค.ศ.1587 อิเดะโยะชิได้ตกลงกับอิเอะยะซุ โดยอิเอะยะซุจะถอนกำลังไปทางตะวันออกตามเดิม และให้อิเดะโยะชิขยายอิทธิพลอยู่ในภาคกลางของญี่ปุ่น ส่วนอิเดะโยะชิก็สัญญาว่าจะไม่เข้าไปก้าวก่ายในแถบตะวันออก พร้อมทั้งจะส่งน้องสาว และแม่ให้ไปอยู่กับอิเอะยะซุ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวประกัน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจในมิตรภาพที่มีต่อกัน³

ส่วนนโยบายการปราบปรามซึ่งอิเดะโยะชิใช้กับไคเมียว 3 ตระกูล คือ ชิมาซุ ดะเตะ และโฮโจ⁴ อิเดะโยะชิต้องใช้กำลังปราบปรามไคเมียวเหล่านี้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ค.ศ.1587-1590 ด้วยการออกคำสั่งให้กองทัพจาก 32 จังหวัด มารวมกันเพื่อปราบปรามไคเมียวทั้งสามตระกูล ในค.ศ.1587 อิเดะโยะชิเริ่มปราบไคเมียวชิมาซุก่อน ต่อมาในค.ศ.1590 อิเดะโยะชิก็ยกกองทัพจำนวน 150,000 นาย ขึ้นไปปราบปรามไคเมียวโฮโจ ซึ่งมีอิทธิพลทางเหนือ และตะวันออกของที่ราบคันโต แต่สำหรับไคเมียวดะ

¹พรณี จัตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 47

²Jeffrey P.Mass; & William B. Hauser. (1985). *The Bakufu in Japanese History*. p.133.

³พรณี จัตรพลรักษ์. (2532). *เล่มเดิม*. หน้า 47.

⁴John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit*. p. 48.

เดะนั้นได้เข้ามาสาบานตนที่จะเป็นพันธมิตรกับฮิเดะโยะชิก่อน¹ ในที่สุดสำเร็จฮิเดะโยะชิก็สามารถรวบรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้สำเร็จในค.ศ.1590

นโยบายการปกครอง

ฮิเดะโยะชิเห็นว่าการใช้รูปแบบการบริหารแบบกระจายอำนาจในการปกครองจะไม่เกิดผลดีต่อตนเอง ทำให้เขาได้วางรูปแบบการปกครองใหม่ที่เรียกว่า ระบบสหพันธ์ (Federal System) ซึ่งเป็นการแบ่งอำนาจระหว่างการปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่ไคเมียวสามารถบัญญัติกฎระเบียบขึ้นใช้เองได้ แต่ถ้าเป็นนโยบายหลักๆที่รัฐบาลประกาศใช้นั้นไคเมียวทุกคนต้องนำไปปฏิบัติ ซึ่งในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นยังไม่เคยมีการใช้ระบบดังกล่าวมาก่อน² หากฮิเดะโยะชิใช้วิธีการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ ไคเมียวทั้งหลายจะไม่พอใจที่ตนถูกรีดรอนอำนาจจากผู้นำที่มีได้มาจากตระกูลนักรบ ซึ่งความไม่สงบก็จะกลับมาอีก

โดยฮิเดะโยะชิต้องหามาตรการเพื่อมาควบคุมไคเมียวต่างๆให้มีอำนาจมากเกินไป ดังนี้

มาตรการที่ 1 ฮิเดะโยะชิมีสิทธิเคลื่อนย้ายไคเมียวออกจากที่ดินเดิม โดยมีจุดประสงค์เพื่อไม่ให้ไคเมียวมีโอกาสสร้างอำนาจควบคุมพื้นที่ยุทธศาสตร์ของตนเอง เพื่อให้รางวัลแก่ไคเมียวที่มีความจงรักภักดี และเพื่อไม่ให้เกิดความผูกพันกับที่ดินมากเกินไป จนเกิดความรู้สึกหวงแหน และสามารถลุกขึ้นต่อสู้เพื่อปกป้องที่ดินของตนเอง³

มาตรการที่ 2 ฮิเดะโยะชิประกาศกฎหมายข้อบังคับและหน้าที่ของไคเมียว เช่น นโยบายชิโรวะริ (Shirowari) ซึ่งแปลว่า การทำลาย หรือ การโค่นปราสาท (Demolishing Castles)⁴ โดยกำหนดว่าไคเมียวสามารถมีปราสาทได้เพียงแค่วันละ 1 แห่งเท่านั้น ซึ่งกฎหมายนี้โนะบุนะเคยประกาศใช้แล้ว แต่ยังไม่ได้ปฏิบัติ โดยในระยะแรกอนุญาตให้แต่ละแคว้นยังคงป้อมปราการไว้ได้⁵ เนื่องจากป้อมปราการทั้งหลาย คือศูนย์บัญชาการ และแหล่งระดมพลที่สำคัญ แต่หลังจากโฮโจพ่ายแพ้ แต่ละแคว้นก็ไม่สามารถมีป้อมปราการได้อีก อีกทั้งยังมีการกำหนดให้ไคเมียวส่งคนในครอบครัวไปพักอาศัยกับฮิเดะโยะชิที่ปราสาท เพื่อเป็นเครื่องประกันความจงรักภักดีของไคเมียว ไม่ว่าจะเป็นปราสาทที่โอชะกะเกียวโต นะโงะยะ (Nagoya) นอกจากนั้นไคเมียวที่มาอาศัยในเกียวโตจะต้องจ่ายซื้อของด้วยเงินสดหรือทองเท่านั้น ซึ่งทำให้ไคเมียวที่มาจากแคว้นไกลๆที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาต้องใช้ชีวิตในเกียวโตค่อนข้างลำบาก แม้จะมีข่าวจากการเก็บภาษีก็ตาม รวมทั้งยังห้ามไคเมียวสมรสกันเองโดยไม่ได้รับการยินยอมจากฮิเดะโยะชิ เนื่องจากเกรงว่า การสมรสจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไคเมียวเพื่อต่อต้านฮิเดะโยะชิ นอกจากนี้ยังมีการประกาศผู้มีสิทธิใช้เกียวโดยสาร ได้แก่ ไคเมียวอาวุโสที่

¹ Ibid. p. 49.

² Marius B. Jansen. (2000). *op. cit.* p.18.

³ Jeffrey P. Mass; & William B. Hauser. (1985). *op.cit.* p.133.

⁴ Ibid. p.134.

⁵ Ibid. p.134.

สำคัญ 5 คน¹ พระ และไฉเมียวที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ถ้ามีอายุน้อยกว่านี้ต้องใช้มาเป็นพาหนะเท่านั้น ยกเว้นเจ็บป่วยก็จะได้รับการอนุโลม เป็นต้น² และยังมีการเกณฑ์ทหารซึ่งเรียกว่า กุงยะกุ (Gunyakū) โดยกำหนดจำนวนทหารตามจำนวนที่ดินที่ไฉเมียวครอบครอง เฉลี่ยแล้ว 1 คน ต่อ 20 โคะกุ แต่ไฉเมียวบางคนกลับมีทหารเฉลี่ย 8 คน ต่อ 20 โคะกุ นักวิชาการบางท่านให้คำจำกัดความถึงหลักเกณฑ์นี้ว่า “การเกณฑ์ทหารที่ไร้ขอบเขต (Limitless Gunyakū)”³ ที่จะกำหนดตามความพอใจ และความสัมพันธ์กับอิเดะโยะชิมากกว่า

นอกจากจะมีกฎข้อบังคับควบคุมไฉเมียวเหล่านี้แล้วก็ตาม ในวันที่ 21 สิงหาคม ค.ศ.1591 อิเดะโยะชิยังออกกฎข้อบังคับเพื่อควบคุมสถานภาพประชาชนทุกชนชั้น (Edict on Change Status) ดังนี้

1. ห้ามให้ที่พักแก่ผู้ที่มีตำแหน่งทางกองทัพ หรือสถานภาพเป็นนักรบ โดยไม่ได้รับความยินยอมจากหัวหน้าหมู่บ้าน เนื่องจากไม่ต้องการให้นักรบอาศัยปะปนกับสามัญชน และเพื่อป้องกันการปลุกระดมในท้องถิ่น

2. ถ้าชาวนาคนใดละทิ้งที่นาหรือให้คนอื่นเช่าที่นาเพื่อหารายได้ให้ตนเอง คนในหมู่บ้านจะต้องถูกลงโทษด้วย และถ้าคนเมืองปลอมแปลงตัวเองมาเป็นชาวนา เมืองหรือจังหวัดนั้น จะถูกนำประณาม

3. การควบคุมนักรบ ถ้านักรบคนใดเปลี่ยนเจ้านายโดยปราศจากการยินยอม หรืออนุญาตจากเจ้านายเก่า เจ้านายใหม่จะต้องสืบสวนภูมิหลัง พร้อมกับมีผู้ยืนยัน และรับประกันความประพฤติของนักรบผู้นั้นก่อนจะรับเข้ามาอยู่ในสังกัด ถ้าข้อเท็จจริงปรากฏ นักรบผู้นั้นจะถูกจับส่งคืนไปหาเจ้านายเก่า หรือถ้ามีผู้ฝ่าฝืน เมื่อจับได้ก็จะถูกประหารชีวิต โดยการตัดหัว และส่งไปให้เจ้านายเก่า ส่วนเจ้านายใหม่ก็ต้องถูกลงโทษฐานให้การสนับสนุน⁴

นโยบายการสำรวจที่ดิน และการสำรวจสำมะโนครัวประชากร

การสำรวจที่ดิน

ในค.ศ.1583 อิเดะโยะชิได้ประกาศนโยบายการสำรวจที่ดิน ซึ่งเรียกว่า ทะอิโก เค็งชิ (Taikō Kenchi) โดยมีจุดประสงค์ 5 ประการ ดังนี้ ประการแรก เพื่อจัดเก็บงบประมาณแผ่นดินอย่างมีระบบ ประการที่สอง เพื่อทำให้พื้นที่ที่ได้รับชัยชนะมามั่นคงยิ่งขึ้น โดยอิเดะโยะชิกำหนดหน้าที่การสำรวจที่ดินให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลาง ประการที่สาม เพื่อทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ซึ่งจะส่งผลถึงการเกณฑ์แรงเพื่อสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น การเกณฑ์ทหารเข้าสังกัดไฉเมียว การสร้างซ่อมแซมปราสาทต่างๆ การสร้างเขื่อน และสะพานเพื่อเชื่อมเส้นทางคมนาคมตามจุดต่างๆ เป็นต้น

¹ไฉเมียวอาวุโสทั้ง 5 ได้แก่ โทะกุงะวะ อิเอะยะซุ อุเอะซุจิ คะเงะคะสึ มะเอะตะ โทะชิอิเอะ โมริ เทรุโมะโตะ และ โคะบะยะกะวะ ทะกะกะเงะ (Kobayakawa Takakage) (David John Lu. (1974). *op.cit.* p. 190.)

²*Ibid.* p. 190.

³Jeffrey P.Mass; & William B. Hauser. (1985). *op.cit.* p. 137.

⁴David John Lu. (1974). *op.cit.* p. 189.

⁵Jeffrey P.Mass; & William B. Hauser. (1985). *op.cit.* p.139.

ประการที่สี่ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในสถานภาพของแต่ละชนชั้น และประการที่ห้า เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและสะดวกต่อการปกครองส่วนภูมิภาค

นอกจากนั้นยังเปลี่ยนหน่วยการวัดที่ดิน ให้มีมาตรฐานเดียวกัน เช่นในยุคคลง 1 ตัง (Tan)¹ เท่ากับ 360 บุ มาเป็น 1 ตัง เท่ากับ 300 บุ และยังเพิ่มหน่วยวัดอีก 2 หน่วย คือ เซะ (Se) และ บุ (Bu) โดยกำหนดว่า 1 เซะ เท่ากับ 30 บุ และ 1 บุ เท่ากับ 1 เก็ง² ซึ่งทั้งสามหน่วยรวมเรียกว่า ระบบ ตัง-เซะ-บุ (Tan-Se-Bu System) อีกทั้งยังกำหนดขนาดของที่ดินออกเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ มีพื้นที่ 240 บุ ขนาดกลาง มีพื้นที่ไม่เกิน 180 บุ และขนาดเล็ก มีพื้นที่ไม่เกิน 120 บุ

การสำรวจที่ดินก็ได้กระทำแต่เฉพาะที่ดินที่สามารถปลูกข้าวได้เท่านั้น แต่ยังคงไปถึงการสำรวจป่า ภูเขา และแม่น้ำ โดยอิเดะโยะชิจะสั่งให้ชาวนามาลงทะเบียนเพื่อระบุชื่อผู้มีสิทธิ์เก็บเกี่ยว และขนาดของพื้นที่ที่ได้รับการประเมินจากรัฐบาลแล้ว ตามข้อกำหนดว่า ชาวนา 1 คน ต้องมีกรรมสิทธิ์ที่ดินคนละ 1 ส่วน (One cultivator per parcel of land)³ เนื่องจากสมัยก่อนที่ดิน 1 ส่วนมักมีเจ้าของหลายคน ทำให้มักมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งในที่ดินเดียวกัน โดยหาเจ้าของที่แท้จริงไม่ได้⁴

สำหรับการจ่ายภาษีนั้น ชาวนาในหมู่บ้านต้องร่วมกันรับผิดชอบในการจ่ายภาษีกันเอง ซึ่งรัฐบาลจะเรียกเก็บภาษีปีละ 1 ครั้ง เรียกว่า เน็งกุ (Nengu)⁵ นอกจากนี้อิเดะโยะชิยังกำหนดตำแหน่งเก็งชิ บุ เกียว (Kenchi Bugyō) ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลพื้นที่ที่มีปัญหา ที่ใดเมียวไม่สามารถดูแลได้

การสำรวจสำมะโนครัวประชากร

วันที่ 6 มีนาคม ค.ศ.1591 อิเดะโยะชิดำเนินนโยบายการสำรวจสำมะโนครัวประชากร ดังนี้

1.อิเดะโยะชิได้สั่งการในนามตัวแทนขององค์จักรพรรดิ หรือคัมปะกุให้มีการสำรวจสำมะโนประชากรทั้งหมด 66 จังหวัดพร้อมกันทั้งประเทศ

2.ประชากรในแต่ละครัวเรือนทั้งหมด ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก และคนชรา จะต้องรายงานต่อหัวหน้าหมู่บ้าน โดยที่ใครมีสถานภาพใดก็ต้องระบุเอาไว้ด้วย เช่น ใครมีสถานภาพเป็นคนเมือง ก็ระบุไว้ว่า เป็นโซนิง (Chōnin) ชาวนาก็ระบุว่าเป็นฮิยะกุโชะ(Hyokusho) เป็นต้น ซึ่งสถานภาพของแต่ละคนจะต้องติดตัวไปกับตระกูลของคนๆ นั้นทั้งตระกูล

3.ห้ามบุคคลใดย้ายถิ่นฐานไปจังหวัดอื่น หรือประเทศอื่น แต่ก็มิขบถเว้นว่าถ้าบุคคลใดจะย้ายถิ่นฐาน บุคคลนั้นต้องมีคนรับประกัน และยอมเขียนคำสัตยาบรรณต่อพระเจ้า และคำสัตยาบรรณนั้นจะต้องประทับตราด้วยเลือดของเขาเอง นอกจากนี้หัวหน้าหมู่บ้านจะต้องระบุถึงพฤติกรรมในขณะที่บุคคลนั้นอยู่ในหมู่บ้าน หรือถิ่นเดิมว่ามีความรับผิดชอบต่อถิ่นตนเองอย่างไร อีกทั้งจะต้องชี้แจงมูลเหตุของการย้ายถิ่นฐาน และจำนวนปีที่อยู่ในถิ่นเดิมด้วย⁶

¹ 1 ตัน มีพื้นที่ประมาณ 0.245 เอเคอร์ (David John Lu. (1974). *op.cit.* p.197.)

² 1 เก็ง มีพื้นที่ประมาณ 1.818 เมตร หรือ 1.987 หลา (*Ibid.* p.197.)

³ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 51.

⁴ Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 22.

⁵ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 51.

⁶ David John Lu. (1974). *op.cit.* pp. 188-189.

นโยบายการล่าดาบ

อิเดะโยะชิประกาศกฎการล่าดาบ (Sword Hunt) หรือ คะตะนะ-กะริ (Katana-gari) ในวันที่ 8 กรกฎาคม ค.ศ.1588 โดยประกาศสั่งให้ไต่เมียทุกคน เก็บอาวุธทุกชนิดเช่น ดาบยาว ดาบสั้น ธนู และฉมวก เป็นต้น จากชาวนา สามัญชน และพระ เพื่อนำไปหลอมเป็นวัตถุบูชาในการผลิตตะปู ค้อน และเครื่องมือสร้างพระพุทธรูป ที่วัดโฮโกจิ (Hokoji) ในเกียวโต¹ สำหรับการเก็บอาวุธจากพระนั้น อิเดะโยะชิส่งเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบทางด้านศาสนา คือ มะเอะดะ เก็นอิ (Maeda Gen'i) ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาล รับผิดชอบร่วมกันกับตัวแทนของพระ คือ มุกุจิโก โอะโงะ (Mukujiki Ogo) จากวัดโคยะซัง (Koyasan) ไปเป็นผู้ควบคุมดูแล ซึ่งการร่วมทำบุญครั้งนี้ จะส่งผลให้ชีวิตของผู้ทำบุญมีความเจริญรุ่งเรือง ปลอดภัย และพบแต่ความสุขทั้งชาตินี้ และชาติหน้า ซึ่งกฎหมายการล่าดาบเคยประกาศใช้มาแล้วในค.ศ. 1242 โดยโฮโจ ยะซุโตะกิ (Hōjō Yasutoki)²

จุดประสงค์ของการล่าดาบมีดังนี้ ประการแรก เพื่อต้องการเก็บภาษีจากชาวนาสะดวก ถ้าชาวนาถูกปลดอาวุธแล้วก็ไม่สามารถหาอาวุธมาต่อต้านการเก็บภาษีจากรัฐบาลได้ อีกทั้งยังทำให้ชาวนาหันมาให้ความสนใจในการเพิ่มผลผลิตเพื่อจ่ายภาษีมากขึ้น ประการที่สอง เพื่อป้องกันชาวนา และพระที่จะลุกขึ้นมาต่อต้านรัฐบาลดังเช่นในอดีต ซึ่งจะก่อให้เกิดอุปสรรคในการรวบรวมประเทศ และความสงบสุขตามที่อิเดะโยะชิต้องการ และประการที่สาม อิเดะโยะชิต้องการจัดสังคมให้มีระเบียบ ซึ่งจะทำให้การควบคุมดูแลสะดวกมากขึ้นเมื่อถูกแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจนแล้ว

ผลจากการล่าดาบ ทำให้เกิดการแบ่งแยกชนชั้นนักรบและชาวนาออกจากกันอย่างชัดเจน ดังนั้นในวันที่ 21 สิงหาคม ค.ศ.1591 อิเดะโยะชิจึงได้ประกาศกฎข้อบังคับ โดยห้ามคนในแต่ละชนชั้นเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน เช่นชาวนาจะถูกลงโทษถ้าทิ้งถิ่นฐาน และพวคนักรบ ห้ามเปลี่ยนเจ้านายโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้านายเก่า เป็นต้น อีกทั้งยังสั่งให้นักรบทุกคนย้ายเข้ามาอยู่ในเมืองใกล้ปราสาทของเจ้านายตนเองโดยอ้างเหตุผลว่าจะได้เรียกรวมพลได้สะดวก³

การสนับสนุนศิลปะแบบโมะโมะยะมะ

รูปแบบของศิลปะยุคนี้มีแนวความคิดในทางรูปธรรมมากกว่านามธรรมและในเวลาเดียวกันเหมือนได้รับการปลดปล่อยจากการจำกัดความคิดเหมือนในอดีต ผลงานจึงมักใช้สีสันที่จุดฉาดสดใส เช่น สีแดง สีเขียว สีทอง ซึ่งล้วนแต่เป็นสีร้อนแรงที่ปล่อยออกมาจากอารมณ์ที่ยังคงครุ่นของสงคราม นอกจากนั้นยังแสดงออกถึงความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ เนื่องจากใช้วัตถุบูชาทองจริงเพื่อมาผลิตสี และแสดงให้เห็นถึงความเจริญของงานทางวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่⁴ โดยปัจจัยที่ส่งเสริมศิลปะแบบโมะโมะยะมะมี 2 ประการ ดังนี้

¹ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 50.

² *Ibid.* p. 142.

³ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 65.

⁴ Penelope Mason. (1993). *History of Japanese Art.* p. 212.

ประการที่หนึ่ง ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ที่นอกจากช่วยส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่มขึ้นแล้วยังส่งเสริมศิลปะให้มีความเจริญรุ่งเรืองอีกด้วย เช่น ในสมัยเซ็งโงะกุ ไดเมียวตระกูลโออุชิ และตระกูลอะซะกุระ ที่สนับสนุนงานจิตรกรรมของตระกูลเซ็สซุ (Setsu) ได้นำการวาดภาพในสมัยราชวงศ์ซ่งของจีนมาผลิตงาน¹

ประการที่สอง อิเดะโยะชิต้องการใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการยึดเหนี่ยวความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนทั้งประเทศ และต้องการให้เป็นรูปแบบเฉพาะ

งานด้านสถาปัตยกรรมจะมีผลงานที่แสดงออกมาอย่างชัดเจนในรูปแบบของปราสาทที่ประดับประดาด้วยแผ่นไม้ลายฉลุต่างๆ ให้อู่อำ หูหระ จนบางครั้งดูรุงรัง ยอดของปราสาทมักจะใช้สัญลักษณ์ประจำตัวของไดเมียวคนนั้น เช่น ปลาโลมา นกกระเรียน เป็นต้น ปราสาทที่สามารถเป็นตัวอย่างศิลปะแบบโมะโมะยะมะได้ดีในยุคนี้ คือปราสาทจุระกุเดอิ (Jurakudai) สร้างเมื่อค.ศ.1583 เพื่อเป็นสถานที่ไว้ต้อนรับองค์จักรพรรดิในโอซะกะ

งานด้านจิตรกรรม ศิลปินที่มีชื่อเสียงในด้านนี้ ได้แก่ คะโนะ เอะอิโตะกุ(Kanō Eitoku ค.ศ.1543-1590) และกะโนะ ซังระกุ(Kano Sanraku ค.ศ.1559-1635)แห่งสำนักกะโนะ และ ฮะเซะกะวะ โทสะกุ(Hasekawa Tōhaku ค.ศ.1539-1610)เป็นต้น ภาพเขียนมักเป็นเรื่องราวของวิถีชีวิตคน ดันไม้ เช่น ดันเชอรี ดันพลับ และสัตว์ป่าที่แสดงออกถึงความเป็นสิริมงคล และความยิ่งใหญ่ เช่น เสือ สิงโต และ นกกระเรียน เป็นต้น ส่วนสีที่ใช้ส่วนใหญ่มักใช้สีทองเป็นพื้นหลังของภาพแล้วลงสีฟ้าเป็นการประกอบภาพ และมักวาดภาพให้มีขนาดใหญ่ จึงยิ่งทำให้ต้องลงสีในปริมาณมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนประตูปานเลื่อน ที่เรียกว่าฟูซุมะ(Fusuma) และฉากัน ที่เรียกว่าเบียวบุ(Byōbu) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ และความมั่งคั่งของยุคสมัย

งานด้านประติมากรรมที่โดดเด่นในสมัยนี้ คือเครื่องปั้นดินเผา เครื่องเคลือบที่ไว้ใช้ในงานพิธีการชงชา ซึ่งอิเดะโยะชิมักจัดเป็นประจำ โดยเฉพาะในช่วงสงครามที่อิเดะโยะชิบุกเกาหลี ใน ค.ศ.1592 และ ค.ศ.1597 ยังนำช่างฝีมือทำเครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้กลับมาด้วย หมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการผลิตน้ำชา คือ หมู่บ้านชะชิมะ ในจังหวัดนะเอะชิโระงะวะ (Naeshirogawa) ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีเคลือบเกาหลีจัดตั้งเป็นชนกลุ่มน้อยอาศัยในหมู่บ้าน²

นโยบายต่างประเทศ

นโยบายต่างประเทศที่สำคัญของอิเดะโยะชิ คือการบุกเกาหลี ซึ่งมีจุดประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง เนื่องจากอิเดะโยะชิทราบข่าวการขยายอำนาจของประเทศตะวันตกในภูมิภาคเอเชีย เช่นในค.ศ.1575 ประเทศสเปนสามารถยึดเกาะลูซอน และสร้างฐานทัพที่มั่นคงในเมืองมินลาได้สำเร็จ อีกทั้งการคุกคามของพ่อค้าชาวสเปนว่า ประเทศยุโรปต่างเกรงกลัวอำนาจกำลังทหาร

¹George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 262.

²Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 27.

ของสเปน ดังนั้นฮิเดโยะชิจึงต้องการแสดงแสนยานุภาพของญี่ปุ่นเพื่อป้องกันการบุกรุกของชาติตะวันตก

ประการที่สอง ฮิเดโยะชิต้องการสร้างเกียรติยศ และความเชื่อถือจากคนในประเทศว่า ตนสามารถนำความยิ่งใหญ่มาสู่ญี่ปุ่นซึ่งจะทำให้คนญี่ปุ่นเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจตามความเชื่อที่ว่า ญี่ปุ่น คือดินแดนของพระเจ้า (Land of the Gods)¹ ที่ไม่มีใครสามารถรุกรานได้ อีกทั้งยังทำให้คนญี่ปุ่นยอมรับฮิเดโยะชิว่ามีความสามารถที่จะปกครองประเทศได้

ประการที่สาม เพื่อใช้เกาหลีเป็นทางผ่านในการเดินทัพไปครอบครองจีน หากทำสำเร็จก็จะทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีอำนาจแทนที่จีน²

ดังนั้นในวันที่ 24 เมษายน ค.ศ.1592 ฮิเดโยะชิได้สั่งให้ไต้เมียวทุกคนเตรียมระดมพลเพื่อบุกเกาหลี ซึ่งก่อนหน้านี้ 1 ปี ทูตเกาหลีเดินทางมาพบฮิเดโยะชิที่ปราสาทจูกะกูเตะอิ (Jurakutei Castel) เพื่อมอบของขวัญและราชสาส์นจากกษัตริย์เกาหลี เป็นการแสดงความยินดีต่อฮิเดโยะชิที่สามารถรวบรวมประเทศญี่ปุ่นสำเร็จ แต่ฮิเดโยะชิกลับคิดว่า การมอบของขวัญครั้งนี้ คือ บรรณาการเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้จึงถือโอกาสขอใช้เกาหลีเป็นทางผ่านเพื่อบุกเข้าจีนแต่ทูตเกาหลีตอบปฏิเสธ ทำให้ฮิเดโยะชิยกทัพบุกเกาหลีโดยแบ่งกองหน้าออกเป็น 7 กองทัพซึ่งมีจำนวนทหารทั้งสิ้น 137,200 นายนอกจากนี้ยังมีกองกำลังสำรองของไต้เมียวที่สำคัญคนอื่นอีก เช่น โยะโซะกะวะ และฮิเดกะสึ (Hidekatsu) ที่มีกำลังทหารรวม 11,500 นาย สึชิมะ (Tsushima) และคิอิ มีกำลังรวม 10,000 นาย ส่วนอิเอะยะซุ อุเอะซุจิ คะโม (Kamō) และไต้เมียวที่สำคัญคนอื่นต่างก็รวมกำลังได้ 75,000 นาย³ เป็นต้น

ปลายเดือนเมษายน ค.ศ.1592 ฮิเดโยะชิสามารถบุกเข้าพูซาน(Pusan)ได้สำเร็จภายในเวลาเพียง 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น เนื่องจากทางกองทัพเกาหลีซึ่งนำโดยนายพลเรือ ยี (Admiral Yi) กำลังรอคำสั่งจากรัฐบาลที่กำลังพิจารณาว่าจะยินยอม หรือไม่ยินยอมให้ญี่ปุ่นใช้เป็นทางผ่าน แต่ญี่ปุ่นก็บุกเกาหลีเสียก่อน จึงยังไม่มีเวลาเตรียมระดมกองทัพ ต่อมาในวันที่ 12 มิถุนายนก็สามารถยึดโซลได้สำเร็จ โดยฮิเดโยะชิแต่งตั้งฮิเดกะสึ ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการการรบที่โซล และสั่งให้กองทัพต่าง ๆ ยึดครองจังหวัดที่สำคัญในเกาหลีเช่น โคะนิชิ ยูกินะวะ(Konishi Yukinaga) ยึดจังหวัดเปียงยาง(P'yongyang)และเขตทางใต้ของแม่น้ำยาลู (Yalu River) และคิโยมะซะ ดุแลชายแดนทางเหนือของจังหวัดทุเม็ง (Tumen) เป็นต้น⁴

อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นต้องเผชิญกับปัญหาในการบุกเกาหลี คือ 1.การต่อต้านจากชาวนา และพลเมืองของเกาหลีในเขตแดนที่เข้ายึดครองซึ่งบุคคลเหล่านี้พยายามก่อวินาศกรรมและสร้างความยุ่งยากแก่การทัพญี่ปุ่นด้วยการใช้ยุทธวิธีรับแบบกองโจร และการตัดเส้นทางอาหารเสบียงของญี่ปุ่น เป็นต้น

¹ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 49.

² *Ibid.* p. 75.

³ George Sansom. (1961). *op.cit.* pp. 353-354.

⁴ *Ibid.* p. 354

ประกอบกับญี่ปุ่นได้พยายามที่จะสอนภาษา และปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของญี่ปุ่น เพื่อให้เกาหลีกลายเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่น¹ 2.ทหารญี่ปุ่นเริ่มเหนื่อยหน่ายจากการทำสงครามที่ยาวนานมาตั้งแต่สมัยเซ็งโงะกุ แม้ว่าจะสามารถเข้าสู่สภาวะสันติแล้วก็ตาม 3.ภายในกองทัพญี่ปุ่นบรรดาแม่ทัพเกิดการขัดแย้งความคิดเห็นกันเองโดยแม่ทัพบางคนต้องการบุกเกาหลี เช่น ยูกินะวะ คิโยมะซะ ขณะที่บางคนต้องการยุติสงคราม เช่นอิเอะยะซุ 4.กองกำลังของยูกินะวะไม่สามารถบุกเข้าไปยึดครองเปียงยางซึ่งกษัตริย์เกาหลีลี้ภัยจากโซลมาอยู่ที่นี้ ถ้าหากยึดเปียงยางได้ก็จะสามารถควบคุมกษัตริย์ได้ และก็จะทำให้อิเดะโยะชิสามารถครอบครองเกาหลีได้โดยสมบูรณ์ 5.รัฐบาลจีนได้ส่งกำลังพลตามคำขอความช่วยเหลือจากกษัตริย์เกาหลีจำนวนประมาณ 50,000 นาย ซึ่งนำโดยนายพลลี จูซุง (Li Ju Sung) ข้ามแม่น้ำยาลูเข้าต่อสู้กับยูกินะวะ ที่มีกำลังเพียง 20,000 นาย ที่เปียงยาง ดังนั้นในช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1593 ยูจินะวะประสบความพ่ายแพ้จึงต้องถอยกำลังลงมาตั้งรับที่โซล² และ6.ญี่ปุ่นไม่มีประสบการณ์ด้านการรบทางน้ำเท่ากับกองทัพเรือเกาหลีที่มีนายพลยี่ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญการทหารเรือที่มีความสามารถมาก เพราะญี่ปุ่นมักใช้เรือเชิงพาณิชย์มากกว่าทางการรบ อีกทั้งการทำสงครามภายในประเทศก็มักเป็นสงครามภาคพื้นดินมากกว่า ด้วยปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้อิเดะโยะชิไม่ยอมยกพลบุกเกาหลี และอาวุธยุทธโธปกรณ์จึงยื่นข้อเสนอแก่จีนทั้งหมด 7 ประการ ดังนี้

- ประการที่ 1 องค์จักรพรรดิจีนต้องส่งพระราชธิดา มาอภิเษกสมรสกับองค์จักรพรรดิของญี่ปุ่น
- ประการที่ 2 การค้าระหว่างประเทศของทั้งสองต้องกลับมาเหมือนเดิมไม่มีเปลี่ยนแปลง
- ประการที่3 ขอดกลองสงบศึกฉบับนี้คณะรัฐมนตรีของจีน และญี่ปุ่นจะต้องแลกเปลี่ยนคำสัตย์ปฏิญาณด้วยกัน เพื่อสร้างความไว้วางใจให้แกกัน
- ประการที่ 4 จีนต้องยก 4จังหวัดทางเหนือของเกาหลีให้แก่ญี่ปุ่น
- ประการที่ 5 เกาหลีจะต้องส่งพระราชโอรสมาที่ญี่ปุ่นเพื่อเป็นตัวประกัน
- ประการที่ 6 ขอดกลองสงบศึกครั้งนี้ มีระยะเวลา 4 ปี คือ ค.ศ.1592 – 1596 หลังจากนั้นจึงค่อยกลับมาเจรจากันใหม่

ประการสุดท้าย คณะผู้บริหารประเทศทั้งเกาหลีและญี่ปุ่น จะต้องให้คำสัตย์ปฏิญาณว่าจะไม่ละเมิดขอดกลองทั้งหมด...³

ทางฝ่ายจีนเองก็ไม่อยากสูญเสียกองกำลังเพื่อต่อสู้กับญี่ปุ่นมากนักจึงส่งทูตชื่อ เซ เหว่ยชิ่ง (She Weiching) มาเป็นตัวแทนการเจรจา พร้อมยื่นเงื่อนไข 3 ประการแก่อิเดะโยะชิโดยผ่านทางยูกินะวะว่า1.องค์จักรพรรดิจีนจะแต่งตั้งอิเดะโยะชิให้เป็นกษัตริย์ของญี่ปุ่น(King of Japan) 2.เกาหลีจะ

¹ *Ibid.* p. 354.

² *Ibid.* p. 357.

³ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 72.

ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาตกลงครั้งนี้ 3. ความสงบสุขจะเป็นไปตามความตกลงของจีน และญี่ปุ่นเท่านั้น¹

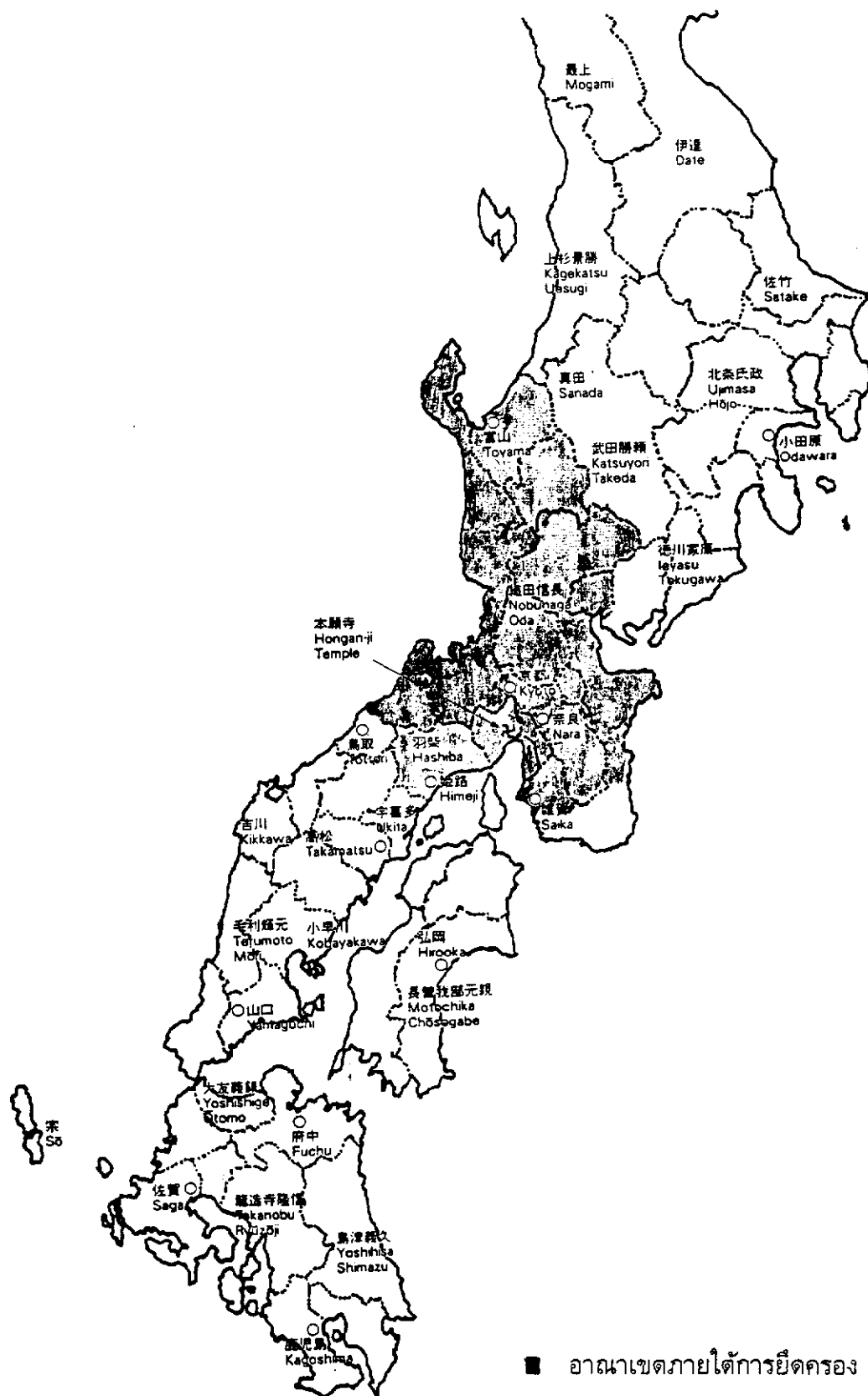
ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่การเจรจาสงบศึก ยุกิบะซึ่งไม่เห็นด้วยกับอิเดะโยะชิที่ตัดสินใจสงบศึกกับจีน จึงพยายามชี้แจงให้เห็นว่าญี่ปุ่นควรทำสงครามต่อไป เพื่อรักษาศักดิ์ศรี และการที่อิเดะโยะชิต้องรอให้องค์จักรพรรดิมาแต่งตั้งให้เป็นกษัตริย์ของญี่ปุ่นนั้น ก็เสมือนว่าจีนมีอิทธิพลเหนือญี่ปุ่น ดังนั้นเมื่อมีการเจรจาอีกครั้ง อิเดะโยะชิจึงปฏิเสธที่จะต่อสัญญาสงบศึกกับจีนอีก และเตรียมการบุกเกาหลีครั้งที่ 2 ทันที

ในเดือนมกราคม ค.ศ.1597 อิเดะโยะชิจึงเริ่มบุกเกาหลีเป็นครั้งที่สอง โดยต้องการยึดครอง 3 จังหวัดทางภาคใต้ของเกาหลีให้สำเร็จก่อน แต่สงครามครั้งนี้ญี่ปุ่นเสียเปรียบฝ่ายตรงข้ามมาก เนื่องจากรัฐบาลเกาหลีระดมพลทั้งทหาร ประชาชน และ ชาวนาที่รวมตัวกันและใช้วิธีการรบแบบกองโจร รวมทั้งร่วมมือกันตัดเส้นทางลำเลียงเสบียงอาหารของญี่ปุ่น อีกทั้งยังได้รับความช่วยเหลือจากจีน ทำให้กองทัพญี่ปุ่นไม่สามารถบุกขึ้นเหนือได้สำเร็จ จึงบุกได้แค่เพียงแถบชายแดนพูซานเท่านั้น ประกอบกับอิเดะโยะชิเริ่มล้มป่วย และเสียชีวิตในวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ.1598 รวมอายุได้ 63 ปี ทำให้ญี่ปุ่นต้องเปิดการเจรจาสงบศึกกับจีน โดยมีข้อตกลงว่า ญี่ปุ่นจะถอนกำลังทั้งหมดออกจากเกาหลีทันที และจะไม่ยกกองกำลังเข้าบุกเกาหลีอีก แม้ว่าจีนจะถอนกำลังไปหมดแล้วก็ตาม อีกทั้งจะเปิดการเจรจาสงบศึกอีกครั้งตามความต้องการของจีน²

หลังจากอิเดะโยะชิเสียชีวิตลง ภายในประเทศก็ต้องเผชิญกับปัญหาในเรื่องผู้ที่จะขึ้นมาสืบทอดตำแหน่ง แม้ว่าอิเดะโยะชิจะกำหนดให้อิเดะโยะริ ซึ่งเป็นทายาทสืบทอดตำแหน่งก็ตาม แต่ปัญหายังเกิดขึ้น เนื่องจากอิเดะโยะริมีอายุเพียง 5 ปีเท่านั้นจึงทำให้ไคเมียวที่มีอำนาจอยู่แล้วต่างพยายามหาทางแย่งชิงความเป็นใหญ่กันเอง จึงทำให้สภาพญี่ปุ่นหลังอิเดะโยะชิเสียชีวิตเริ่มมีลักษณะไม่ต่างจากยุคเซ็งโงะกุมากนัก ถึงแม้ว่าที่ขณะนี้ญี่ปุ่นสามารถรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วก็ตาม ความขัดแย้งของไคเมียวที่ต่อต้านการสืบทอดอำนาจของอิเดะโยะชิกับกลุ่มที่สนับสนุนอิเดะโยะริก็นำไปสู่สงครามเซะกิกะฮะระ (Sekigahara) ในค.ศ.1600 อันเป็นผลทำให้โทะกูงะวะ อิเอะยะซุซึ่งเป็นไคเมียวที่มีอำนาจมากที่สุดได้รับชัยชนะ สามารถสถาปนาการปกครองสมัยโทะกูงะวะได้สำเร็จ โดยได้รับการแต่งตั้งจากองค์จักรพรรดิให้ดำรงตำแหน่งเป็นเซะอิอิไต โชกุน ในค.ศ.1603

¹ George Sansom. (1996). *op.cit.* p. 358.

² *Ibid.* p. 360.

แผนที่ประเทศญี่ปุ่นสมัยโอตะ โนบุนะะ

แผนที่ 1 อาณาเขตการยึดครองอำนาจของโอตะ โนบุนะะ

ที่มา: Osaka Tourist Association. (1988). *Hideyoshi and Osaka Castle*. p. 38.

แผนที่ประเทศญี่ปุ่นสมัยอิเดะโยชิ

แผนที่ 2 อาณาเขตการยึดครองอำนาจของโทะโยะโตะมิ อิเดะโยชิ

ที่มา: Ibid. p. 39.

โอดะ โนบุนะงะ

ภาพ1 โอดะ โนบุนะงะ

ที่มา: Koh Atsuta. (1992). *op.cit.* p. The Cover.

โทะโยะโตะมิ อิตะโยะชิ

ภาพ2 โทะโยะโตะมิ อิตะโยะชิ

ที่มา: Osaka Tourist Association. (1988). *op.cit.* p. 2.

บทที่ 2

นโยบายการเมืองและการปกครอง

ก่อนที่อิเคะโยะชิเสียชีวิตเขาได้ตั้งหน่วยงานขึ้น 2 หน่วยงาน คือคณะเจ้าหน้าที่การปกครองจำนวน 5 คน (Five Commissioners) ซึ่งเรียกว่า โกะ-บุเกียว (Go-bugyō)¹ และสภาที่ปรึกษาจำนวน 5 คน (Five Councilors) เรียกว่า โกะ - ไทโระ (Go-tairo)² ซึ่งมีหน้าที่ดูแล และให้คำปรึกษาด้านการปกครองต่างๆแก่อิเคะโยะริ (Hideyori ค.ศ.1593-1615) บุตรชายซึ่งมีอายุเพียง 5 ปีเท่านั้น โดยเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ.1598 อิเคะโยะชิมีคำสั่งให้ไคเมียวทุกคนเดินทางมาที่ปราสาทของไคเมียวมะเอะดะ ในจังหวัดฟุซิมิ เพื่อเข้าพิธีสาบานตนว่าจะจงรักภักดีต่ออิเคะโยะริ และในวันที่ 8 สิงหาคมก็มีคำสั่งให้โกะ-ไทโระทุกคนเดินทางมาที่ปราสาทฟุซิมิเพื่อเข้าพิธีสาบานตนเช่นเดียวกัน การปฏิบัติเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าอิเคะโยะชิมีได้ไว้วางใจบุคคลเหล่านี้เลย เพราะการแต่งตั้งหน่วยงานทั้งสองขึ้นมานั้นเพื่อต้องการให้ทั้งสองหน่วยงานตรวจสอบ และคอยสอดส่องพฤติกรรมกันเอง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าอิเคะโยะชิจะกำหนดหน่วยงานเหล่านี้เพื่อป้องกันอันตรายต่อการปกครองของตระกูลโทะโยะโตะมิ แต่ก็ยังเกิดเหตุการณ์แย่งชิงความเป็นใหญ่กันเองซึ่งทำให้อิเคะโยะชิไม่สามารถสถาปนาการปกครองตระกูลโทะกูงะวะได้สำเร็จ

การขึ้นมามีอำนาจของโทะกูงะวะ อิเอะยะซุ

หลังจากอิเคะโยะชิถึงแก่กรรมภายในญี่ปุ่นเกิดความขัดแย้งกันเองภายในกลุ่มโกะ-ไทโระระหว่างอิเอะยะซุกับคะเงะกะสึ ซึ่งไม่เห็นด้วยที่อิเอะยะซุคิดที่จะแย่งชิงความเป็นใหญ่เอง และยังเกิดความขัดแย้งระหว่างอิเอะยะซุกับบุคคลในกลุ่มโกะ-บุเกียว คือมีสินะริที่ประกาศจะสนับสนุนสิทธิในการปกครองของอิเคะโยะริ

วันที่ 1 กันยายน ค.ศ.1600 อิเอะยะซุเริ่มทำการปราบปรามคะเงะกะสึ โดยขอความร่วมมือจาก

¹เป็นตำแหน่งที่อิเคะโยะชิกำหนดขึ้นในค.ศ.1585 และแต่งตั้งให้ผู้มีหน้าที่บริหารงานด้านต่างๆที่เกียวโต ซึ่งมีดังนี้ มะเอะดะ เก็น-อิ (Maeda Gen-i) มีหน้าที่ตรวจตราความเรียบร้อยของเมืองและวัด นะสึกะ มะซะอิเอะ (Natsuka Masaie) มีหน้าที่ดูแลฝ่ายการเงิน อะซะโนะ นะงะมะซะ (Asano Nagamasa) มีหน้าที่ดูแลทางด้านกฎหมาย อิชิดะ มีสินะริ (Ishida Mitsunari) มีหน้าที่ดูแลงานสาธารณะประโยชน์ และมะชิดะ นะงะโมะริ (Mashida Nagamori) มีหน้าที่ฝ่ายตัดสินคดีความต่างๆ (E.Papinot. (1980). *op.cit.* p. 119.)

²ประกอบด้วยโทะกูงะวะ อิเอะยะซุ (Tokugawa Ieyasu) โมริ เทะรุโมะโตะ (Mori Terumoto) อุเอะซุจิ คะเงะกะสึ (Uesugi Kagekatsu) มะเอะดะ โทะชิอิเอะ (Maeda Toshiie) และอุกิตะ ฮิเดะอิเอะ (Ukita Hideie) (George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 388.)

ไคเมียวตะเตะ และไคเมียวโนะงะมิ ทำการโอบล้อมจังหวัดอะชิคุ จนกะเงะกะสึต้องประกาศยอมแพ้

ส่วนความขัดแย้งระหว่างอิเอะยะซุกับมิตสึนะริ นั้น แม้ว่ามิตสึนะริจะพยายามหาทางเพื่อลอบสังหารอิเอะยะซุถึง 2 ครั้ง คือในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1599 ขณะที่อิเอะยะซุเดินทางไปหาอิเคะโยะริที่ปราสาทโอซะกะ และเดือนกันยายน ปีเดียวกัน ขณะที่อิเอะยะซุเดินทางไปเยี่ยมโทะซึอิเอะที่กำลังล้มป่วยอยู่ แต่แผนการทั้งสองครั้งล้มเหลว เนื่องจากกะโดได้นำแผนการมาบอกแก่อิเอะยะซุ¹

อย่างไรก็ตามทั้งมิตสึนะริและอิเอะยะซุต่างพยายามเดินทางไปทั่วประเทศเพื่อหาผู้สนับสนุนซึ่งผู้สนับสนุนอิเอะยะซุนั้นเป็นไคเมียวแถบตะวันออกของประเทศ เช่น อะซะโนะ ยูกินะเงะ (Asano Yukinaga) ฟุกุชิมะ มะซะโนะริ (Fukushima Masanori) และ โฮะโซะกะวะ ทะดะโอะกิ (Hosokawa Tadaoki) เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่สนับสนุนมิตสึนะริเป็นไคเมียวแถบตะวันตกที่ต่างก็สนับสนุนตระกูลโทะโยะโตะมียอยู่แล้ว เช่น โมริ อิเคะโมะโตะ มะเอะตะ เก็ง-อิ และ นะสึกะ มะซะอิเอะ เป็นต้น²

ความขัดแย้งเริ่มรุนแรงมากขึ้นจนเกิดการปะทะกันครั้งใหญ่ในคืนวันที่ 21 มกราคม ค.ศ.1600 ที่เมืองเซะกิงะฮะระ (Sekigahara) จังหวัดมิตสึนา (Mino) ผลปรากฏว่าอิเอะยะซุเป็นฝ่ายชนะ ทั้งๆที่จำนวนกองทัพของทั้งสองมีจำนวน 80,000 นายเท่ากัน และในวันสุดท้ายนั้นอิเคะตะดะยังนำกองทัพอ自己有จำนวน 38,000นายมาร่วมต่อสู้ไม่ทัน เนื่องจากตัดสินใจเดินทางผิดจึงทำให้เดินทางมาถึงนะกะเซ็งโด (Nakasendo) ล่าช้ากว่ากำหนดที่ตกลงไว้กับอิเอะยะซุ รวมทั้งการใช้แผนการที่สภปรกของมิตสึนะริที่ต้องการให้กองทัพของอิเอะยะซุระส่ำระสายด้วยการลัทธิพาตัวครอบครัวของไคเมียวคนสำคัญที่สนับสนุนอิเอะยะซุ นั่นคือครอบครัวของโฮะโซะกะวะ แต่อย่างไรก็ตามมิตสึนะริก็ประสบความพ่ายแพ้ในการต่อสู้ครั้งนี้ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยของความพ่ายแพ้ ดังนี้

1. กองทัพของอิเอะยะซุต่างมีประสบการณ์จากการทำสงครามมามาก โดยกองทัพของอิเอะยะซุผ่านสมรภูมิมารมามากกว่า 50 ครั้ง³

2. การทรยศหักหลังของโคะบะยะกะวะ ที่อยู่ฝ่ายมิตสึนะริ แต่ในช่วงเวลาสุดท้ายกลับหันมาสนับสนุนอิเอะยะซุ จึงทำให้อิเอะยะซุสามารถล่วงรู้แผนการของมิตสึนะริทั้งหมด การที่โคะบะยะกะวะเปลี่ยนใจ เนื่องจากเห็นว่าอิเอะยะซุเริ่มมีที่ท่าที่จะชนะสงคราม และยังจะได้รับรางวัลคือปราสาทของมิตสึนะริจากอิเอะยะซุหลังจากที่มิตสึนะริพ่ายแพ้ก็หลบหนีไปอาศัยตามเขาในจังหวัดมิตสึนา พร้อมกับ โคะนิชิ อุกิตะ ชิมาซุ แต่อิเอะยะซุก็สั่งให้ ทะนะกะ โยะชิมะซะ (Tanaka Yoshimasa) ตามจับ และแห่ประจานไปรอบๆเมืองโอซะกะ เกียวโต และซะกะอิ เพื่อเป็นตัวอย่างไม่ให้ใครคิดแข็งข้อ ก่อนจะถูกประหารชีวิต แต่โคะนิชิต้องการฆ่าตัวตายเอง และชิมาซุ ได้ขอร้องอิเอะยะซุให้เนรเทศตนเองไปอยู่ถิ่นทุรกันดารดีกว่าการประหารชีวิต

¹ Ibid. p. 390.

² Mikiso Hane. (1991). *Premodern Japan : A Historical Survey*. p.132.

³ George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 395

ผลของสงครามครั้งนี้ นอกจากทำให้โอเอะยะซุสามารถขึ้นมามีอำนาจปกครองญี่ปุ่น แต่ยังเป็น การเปิดยุคใหม่ของการปกครองประเทศที่รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งการกลับมาใช้ตำแหน่ง เซอิอิไต โซกุน ที่ว่างเว้นไปตั้งแต่การล่มสลายของอะชิกะงะ

โอเอะยะซุคิดว่าหากที่เขาทรยศต่อคำสัตย์ปฏิญาณที่เคยให้กับอิเดะโยะชิที่ช่วยให้ช่วยดูแลอิเดะโยะริ อาจจะทำให้เขาไม่ได้รับการยอมรับจากไดเมียว และประชาชน ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาต่อการปกครอง ประเทศของโทะกูงะวะต่อไป ดังนั้นโอเอะยะซุจึงต้องหาวิธีให้ได้รับการยอมรับโดยการอ้างถึงสิทธิของ การเข้ารับตำแหน่งเซอิอิไต โซกุนจากจักรพรรดิโกะ-โยะเซะอิ (Go-Yozei) ในค.ศ.1603 และตามข้อ เท็จจริงแล้วตระกูลโทะกูงะวะ สืบเชื้อสายมาจากตระกูลนิตตะ (Nitta) ที่แยกมาจากสายตระกูลมินะ โมะโตะ (Minamoto) 'นั่นเอง การที่โอเอะยะซุได้ใช้เหตุผลดังกล่าวมาอ้างสิทธิการเข้ารับตำแหน่งเซอิ อิไต โซกุน เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่องค์จักรพรรดิทรงมอบแก่มินะโมะโตะ โยะริโตะโมะเท่านั้น ดังนั้น ผู้ที่จะเข้ารับตำแหน่งนี้ควรจะต้องเป็นทายาทของตระกูลมินะโมะโตะเท่านั้น

จากเหตุผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าถึงแม้โนบุนะงะและอิเดะโยะชิสามารถรวบรวมประเทศได้ สำเร็จแต่ก็ไม่สามารถเข้ารับตำแหน่งดังกล่าวได้ เนื่องจากตระกูลโอตะสึบเชื้อสายมาจากตระกูลโทะริ อีกทั้งยังมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ดูแลที่ดินให้แก่ขุนนางที่เป็นเจ้าของที่ดินในจังหวัดโอะวะริของตระกูลอิมะ งะวะเท่านั้น ส่วนอิเดะโยะชิ ก็สืบเชื้อสายมาจากตระกูลชวานาซกรรมดา

นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นต่างยอมรับว่า โอเอะยะซุเป็นผู้โชคดีที่สุดคนหนึ่งในจำนวน 3 วีรบุรุษ โดยชาว ญี่ปุ่นยังคงบอกเล่าถึงความโชคดีครั้งนี้ว่า "โอเอะยะซุได้กินขนมที่โนบุนะงะทำ และอิเดะโยะชินำไปอบ จนสุกแล้ว" (Ieyasu ate the pie Nobunaga made and Hideyoshi baked)...² เนื่องจากทั้งโนบุนะ งะและ

อิเดะโยะชิต่างทุ่มเทร่างกายและแรงใจ เพื่อจุดประสงค์ในการรวมประเทศให้สำเร็จ โดยความ คิดนี้เป็นความคิดริเริ่มของโนบุนะงะ แต่โนบุนะงะก็มาถูกลอบสังหารเสียก่อน ภาระหน้าที่นี้โอเอะโยะชิ จึงนำมาสานต่อจนสำเร็จ ในค.ศ.1590 แต่ในขณะที่อิเดะโยะชิกำลังดำเนินการปราบปรามไดเมียวที่ แข็งข้อทางตะวันตก โอเอะยะซุกลับพยายามขยายอิทธิพลของตนเองไปทางตะวันออก ซึ่งแม้แต่อิเดะ โยะชิเองก็ไม่ขัดขวางการกระทำของโอเอะยะซุ อาจเนื่องจากโอเอะยะซุเปรียบเสมือนเพื่อนสนิทที่รบ เคียงบ่าเคียงไหล่มากับโนบุนะงะด้วยกัน และโอเอะยะซุเองก็ได้มาขัดขวางการรวมประเทศแต่อย่าง ไດ แต่อิเดะโยะชิอยู่ชื่นชมกับความสำเร็จได้เพียง 8 ปีเท่านั้น ก็เสียชีวิตทั้งๆ ที่ประเทศเริ่มมีความมั่น คงมากขึ้น จากการประกาศนโยบายภายในประเทศต่างๆ เช่น การสำรวจที่ดินให้เป็นมาตรฐานเดียวกั น การล่าดาบที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบทางสังคม รวมถึงนโยบายต่างประเทศ เช่น การบุก

¹ โทะกูงะวะ เป็นชื่อหมู่บ้านเล็กๆ ในแถบจังหวัดโคซุเกะ (Kozuke) โดยแต่เดิมใช้นามสกุล มะสึเดะอิระ (Matsudaira) แต่มาเปลี่ยนใช้โทะกูงะวะ ในค.ศ.1567 (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ *Japan : An Illustrated Encyclopedia M-Z, V.2*. (1993). p. 1576.)

² มาลินี ประเสริฐธรรม. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 23.

เกาหลี เพื่อแสดงแสนยานุภาพของญี่ปุ่น รวมถึงความคิดที่จะครอบครองจีนอีกด้วย แม้ว่าจะไม่สำเร็จก็ตาม

เมื่ออิเอะยะซุได้รับแต่งตั้งให้เป็นโชกุนปกครองประเทศในค.ศ.1603 เขาได้ย้ายศูนย์กลางการบริหารจากเกียวโตมาอยู่ที่เอโดะ(โตเกียวในปัจจุบัน) และภายหลังจากการปราบปรามไคเมียวเขาจึงให้ความสนใจต่อการจัดระเบียบด้านการเมือง เพราะสิ่งนี้เป็นตัวกำหนดว่าโทกูงวะจะเหมาะสมที่จะปกครองประเทศหรือไม่ ดังนั้นตลอดการดำรงตำแหน่งของโชกุนทั้งสามคน คือ โทกูงวะ อิเอะยะซุ (Tokugawa Ieyasu ค.ศ.1603-1605) โทกูงวะ ฮิเดะตะดะ(Tokugawa Hidetada ค.ศ.1605-1623) และโทกูงวะ อิเอะมิตสึ (Tokugawa Iemitsu ค.ศ.1623-1651) ซึ่งถือว่าเป็นยุคที่รุ่งเรืองที่สุดในสมัยโทกูงวะ ต่างก็ให้ความสำคัญต่อการวางนโยบายด้านการเมือง และการปกครองเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะสร้างความมั่นคงแก่ตระกูลโทกูงวะแล้ว ยังทำให้ประเทศได้รวมกันเป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจุดมุ่งหมายของนโยบายการเมืองการปกครองของโทกูงวะก็คือการสร้าง ความมั่นคงให้แก่ประเทศ สถาบันโชกุนตระกูลโทกูงวะ โดยโชกุนทั้งสามได้จัดการบริหารทางการเมือง โดยแบ่งการปกครองออกเป็นสามกลาง และ ส่วนภูมิภาค รวมทั้งดำเนินนโยบายควบคุมสถาบันไคเมียว สถาบันองค์จักรพรรดิ และสถาบันศาสนา ดังนี้

การปกครองส่วนกลาง

จุดมุ่งหมายของการดำเนินนโยบายด้านการเมืองการปกครองของโทกูงวะเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศ และสถาบันโชกุนตระกูลโทกูงวะ โดยโชกุนทั้งสามได้จัดแบ่งโครงสร้างทางการเมืองส่วนกลางออกเป็นหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้การปกครองของพวกเขายังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างการปกครองส่วนกลาง

โครงสร้างการปกครองส่วนกลาง ที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของโชกุนโดยตรง ประกอบด้วยสภาใหญ่ 3 สภา ดังนี้

1.สภาที่ปรึกษาใหญ่ หรือ ไทโร (Great Councilors หรือ Tairō) มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่โชกุน เฉพาะเรื่องที่สำคัญที่โชกุนไม่สามารถตัดสินใจเองได้ เช่น ปัญหาจากการที่โชกุนไม่มีทายาทสืบทอดตำแหน่ง ไทโรเหล่านี้ก็จะคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมเป็นโชกุนคนต่อไปเอง

ในสมัยอิเอะยะซุได้มีการคัดเลือกผู้มารับตำแหน่งนี้จำนวน 5 คน ซึ่งเรียกว่า โกะ-ไทโร โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาเช่นเดียวกัน แต่ในค.ศ. 1633 โชกุนอิเอะมิตสึ ก็ลดจำนวนลงเหลือเพียง 3 คน¹ และลดลงเรื่อยจนเหลือเพียง 1 คนเท่านั้น สำหรับคุณสมบัติของผู้รับตำแหน่งไทโร คือ ต้องเป็นไคเมียว

¹ไทโร 3 คนแรกที่ได้รับเลือก คือ โดอิ โทะชิกะตสึ(Doi Toshikatsu) ซะกะอิ ทะดะกะตสึ (Sakai Tadakatsu) และซะกะอิ ทะดะโยะ (Sakai Tadayo) (George Sansom. (1984). *A History of Japan 1615-1867*. p. 22)

ประเภทฟูได (Fudai Daimyo) คือ ไดเมียวที่จงรักภักดีต่อตระกูลโทกูงวะที่ครอบครองที่ดินมากกว่า 100,000 โคกะ¹

2. วุฒิสภา หรือ โรจู² (Senior Councilors หรือ Rōjō) มีหน้าที่ทั้งให้คำปรึกษาแก่โชกุน และเป็นคณะบริหารประเทศ ในสมัยโชกุนอิเอะยะซุ และโชกุนอิเตะทะตะ มีจำนวนเพียง 2 คนเท่านั้น แต่มาในสมัยโชกุนอิเอะมิตสึได้เพิ่มจำนวนเป็น 4-5 คน เนื่องจากมีคณะทำงานตำแหน่งใหม่ เกิดขึ้นมากมาย ในสมัยนี้ จึงทำให้จำเป็นต้องเพิ่มจำนวนโรจูเพื่อดูแลงานต่างๆ ได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น โดยใน ค.ศ.1634 โชกุนอิเอะมิตสึ ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดหน้าที่ของโรจูอย่างเป็นทางการ เอาไว้ 9 ประการ ดังนี้

- การควบคุมและคอยตรวจตราไดเมียวที่มีที่ดิน 10,000 โคกะ หรือมากกว่านั้น
- การกำหนดรูปแบบของเอกสารในการสื่อสารของขุนนางข้าราชการ
- การควบคุมและดูแลนโยบายต่างๆ ภายในเขตที่ดินของโชกุน
- การควบคุมและดูแลสาธารณประโยชน์
- การผลิตเหรียญกษาปณ์ทอง และเงิน
- การควบคุมดูแลวัด และศาลเจ้า
- การควบคุมในการมอบมรดกที่ดินแก่ทายาทของบรรดาไดเมียว
- การควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนัก และฝ่ายศาสนา
- การรวบรวมข้อมูล และจัดทำแผนที่หรือผังเมือง³

สำหรับระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งก็จะหมุนเวียนกันไปทุกๆ เดือน คุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิได้รับเลือกมาดำรงตำแหน่งนี้ จะต้องมาจากไดเมียวฟูได ที่มีที่ดินมากกว่า 25,000 โคกะขึ้นไป

ภายใต้การบริหารงานของสภานี้มีหน่วยงานที่สำคัญ 3 หน่วยงานซึ่งรวมเรียกว่า ซัง-บุเกียว (San-Bugyō) มีหน้าที่ควบคุมดูแล งานด้านต่างๆ ตามนโยบายของบะกุฟู ดังนี้

หน่วยงานควบคุมดูแลการเงิน (Superintendents of Finance) เรียกว่า คังโจ บุกิเกียว (Kanjo Bugyō) จำนวน 4 คน โดยเลือกมาจากฮะตะโมะโตะ (Hatamoto)⁴ ซึ่งตำแหน่งนี้ปรากฏเป็นครั้งแรก ในค.ศ.1635 โดยมีหน้าที่ดูแลทางการเงิน การคลังทั่วเมืองเอโดะ

หน่วยงานควบคุมดูแลวัด และศาลเจ้า (Superintendents of Temples and Shrines) เรียกว่า จิชะ บุกิเกียว (Jisha Bugyō)¹ มีหน้าที่ดูแลงานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวัด และศาลเจ้า ตลอดจนดูแล

¹ Ibid. p. 22

² โรจู (Rōjō) แปลว่า ผู้อาวุโส (เอกสารบางเล่ม เรียกว่า สภาผู้อาวุโส) ในสมัยอิเอะยะซุ และอิเตะทะตะ เรียกตำแหน่งนี้ว่า โทะชิโยะริ (Toshiyori) (Conrad Totman. (1995). *The Modern Japan*. p. 54)

³ George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 22

⁴ ฮะตะโมะโตะ (Hatamoto) คือ ผู้ติดตาม หรือผู้รับใช้ใกล้ชิดโชกุนในเอโดะ เปรียบเสมือนเป็นมหาดเล็ก โดยมีรายได้น้อยกว่า 10,000 โคกะ นอกจากนี้ยังมีโกะกะเน็ง (Gokenin) ที่มีหน้าที่เดียวกัน แต่มีรายได้น้อยกว่า ฮะตะโมะโตะ และไม่มีสิทธิเข้าพบโชกุนได้ ซึ่งทั้ง 2 ตำแหน่งนี้ รวมเรียกว่า จิกิซัง (Jikisan) (Mitsusade Inoue. (1962). *Introduction to Japanese History*. p. 85)

ด้านการพิจารณาคดีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดโดยตรง จุดประสงค์เพื่อควบคุมวัดที่มักสร้างความวุ่นวาย และก่อความไม่สงบภายในประเทศ แม้ว่าขณะนี้ประเทศญี่ปุ่นจะอยู่ในช่วงแห่งความสงบแล้วก็ตาม

หน่วยงานผู้ปกครองเมือง (The City Magistrates) หรือ มะชิ บุกิเยว (Machi Bugyō) มีความพิเศษกว่า 2 ตำแหน่งแรก ตรงที่มีการกำหนดตำแหน่งดังกล่าวอีก 3 แห่งนอกจากที่เอโดะ ซึ่งเรียกว่า เอโดะ มะชิ บุกิเยว (Edo Machi Bugyō) คือ โอซะกะ เรียกว่า โอซะกะ มะชิ บุกิเยว (Osaka Machi Bugyō) เกียวโต มะชิ บุกิเยว เรียกว่า (Kyoto Machi Bugyō) และ ซุมปู มะชิ บุกิเยว (Sumpu Machi Bugyō) โดยโชกุนจะคัดเลือกมาจากไดเมียวที่มีรายได้ ไม่น้อยกว่า 3,000 โคเกกุ

นอกจากนี้โชกุนอิเอะมิตสึยังกำหนดหน่วยงานซึ่งเรียกว่า งบงะกุ บุกิเยว (Ongoku Bugyō) มีหน้าที่คล้ายมะชิ บุกิเยว และมีอยู่เฉพาะ 9 จังหวัดเท่านั้น² โดยแต่ละแห่งจะมีความสำคัญแตกต่างกันไป เช่น จังหวัดนังซะเกะ เมืองซะกะอิ หมู่บ้านชิโมะตะ (Shimoda) ก็จะเป็นศูนย์กลางทางการค้ากับต่างชาติ และจังหวัดนาระ ก็เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม เนื่องจากเคยเป็นเมืองหลวงมาก่อน

ภายใต้การบริหารงานของสภาโรจูนี้ยังมีอีกหน่วยงานสำคัญอีกหน่วยงานหนึ่งมิได้ทำหน้าที่ด้านการปกครองเลย แต่สามารถทำให้ไดเมียวทั้งหลายไม่กล้าทรยศโชกุน นั่นคือตำแหน่งสายลับของโชกุน (Inspector general) หรือเรียกว่าโอเมะสึเกะ (Ometsuke) มีหน้าที่คอยสอดส่อง สังเกตพฤติกรรมและตรวจสอบความจงรักภักดีของไดเมียวที่มีต่อตระกูลโทะกูงะวะ เพื่อรายงานความเคลื่อนไหวแก่โชกุน โดยโชกุนจะเป็นผู้คัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติจากยะตะโมะโตะ จำนวน 4 คนเอง ตำแหน่งดังกล่าวกำหนดให้มีขึ้นครั้งแรก ในค.ศ.1632³

3.สภาเยาววุฒิ หรือ สภาวากะโตะชิโยะริ (Junior Councilors หรือ Wakadoshiyori) โชกุนอิเอะมิตสึได้ตั้งตำแหน่งนี้ขึ้นเป็นครั้งแรก ในค.ศ.1631 โดยคัดเลือกมาจากไดเมียวฟูได จำนวน 4-5 คน เพื่อทำหน้าที่คอยควบคุมดูแลหน่วยงานต่างๆ ภายในปราสาทเอโดะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ในการควบคุมยะตะโมะโตะ และโกะเกะนิง ภายใต้หน่วยงานสายลับ (Inspectors) หรือเมะสึเกะ (Metsuke) เนื่องจากทั้งสองตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่รับใช้ใกล้ชิดโชกุนมากที่สุด โดยโชกุนอิเอะมิตสึแต่งตั้งหน่วยงานเมะสึเกะนี้เป็นครั้งแรกในค.ศ.1632

การปฏิบัติงานของโอเมะสึเกะ และเมะสึเกะจะมีความคล้ายกันในการคอยสอดส่องความเคลื่อนไหว และคอยตรวจสอบความจงรักภักดีของข้าราชการเพื่อรายงานโชกุน แต่มีความแตกต่าง

¹ผู้ดำรงตำแหน่งจิชะ บุกิเยว ครั้งแรกในค.ศ.1635 มีจำนวน 3 คน คือ อังโด ชิเงะนะกะ (Andō Shigenaga) มะสึตะอิระ คะสึโอะกะ (Matsudaira Katsuoka) และโฮริ โทะชิชิเงะ (Hori Toshishige) (Chie Nakane; & Shinzaboro Oishi. (1991). *Tokugawa Japan : The Social and Economic Antecedents of Modern Japan*. p. 29)

²ดังนี้ เมืองซะกะอิ ยะมะตะ ซะโตะ (Sado) ฟุซึมิ ฮะโกะตะเตะ (Hakōdate) ชิโมะตะ (Shimoda) จังหวัดนังซะเกะ นาระ และเฮียวโงะ (Hyōgo) (*Nihonchi Ryokoshu*. (1990). p. 115.)

³ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง โอเมะสึเกะ คนแรก คือ ยะเงียว มุนะสึเนะ (Yagyō Munetsune) ซึ่งเป็นครูสอนฟันดาบของโชกุนอิเอะมิตสึ (Chie Nakane; & Shinzaboro Oishi. (1991). *op.cit.* p. 30)

กันที่ตรวจสอบข้าราชการต่างระดับกัน เพื่อการควบคุมอย่างครอบคลุม โดยโอเมะสึเกะจะคัดเลือกมาจากฮะตะโมะโตะเพื่อตรวจสอบไฉเมียว ในขณะที่เมะสึเกะจะคัดเลือกมาจากไฉเมียวฟูไดเพื่อควบคุมฮะตะโมะโตะ และโกะเกะนิง

4.สภายุติธรรม หรือ สภาเฮียะโจโซะ (Supreme Court of Justice หรือ Hyōjōshō) เป็นสภาที่โชกุนอิเอะมิตสึจัดตั้งขึ้นครั้งแรกในค.ศ.1635¹ เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางตัดสินคดีความที่จำเป็นต้องหาคนกลางมาช่วยตัดสินคดี โดยการตัดสินคดีนั้นจะต้องมีหน่วยงาน 5 หน่วยงานเข้าร่วมประชุม คือจิชะบุเกียว คังโจ บุกะียว เอโดะ มะชิ บุกะียว โอเมะสึเกะ และโรจู เข้าร่วมเป็นสักขีพยานด้วย แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะไม่มีคดีความให้ตัดสินก็ต้องมีการประชุมร่วมกันอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง²

ในช่วงต้นสมัยโทะกูงะวะนั้นการปกครองส่วนกลางจะมีโครงสร้างหน่วยงานที่สลับซับซ้อน โดยจุดประสงค์เพื่อความสงบ ความมั่นคง และความรุ่งเรืองของประเทศ ซึ่งโชกุนสมัยต่อๆมาก็มิได้ทำการเปลี่ยนแปลง หรือปฏิรูประบบการปกครองส่วนกลางใดๆ เพียงแต่มีการเพิ่มตำแหน่งบางตำแหน่งเข้าไป เช่น ค.ศ.1681 โชกุนโทะกูงะวะ สึนะโยะชิ (Tokugawa Tsunayoshi ค.ศ.1680-1709) เพิ่มหน่วยงาน โซบะ-โยนิง(Sōba-Yōnin)³

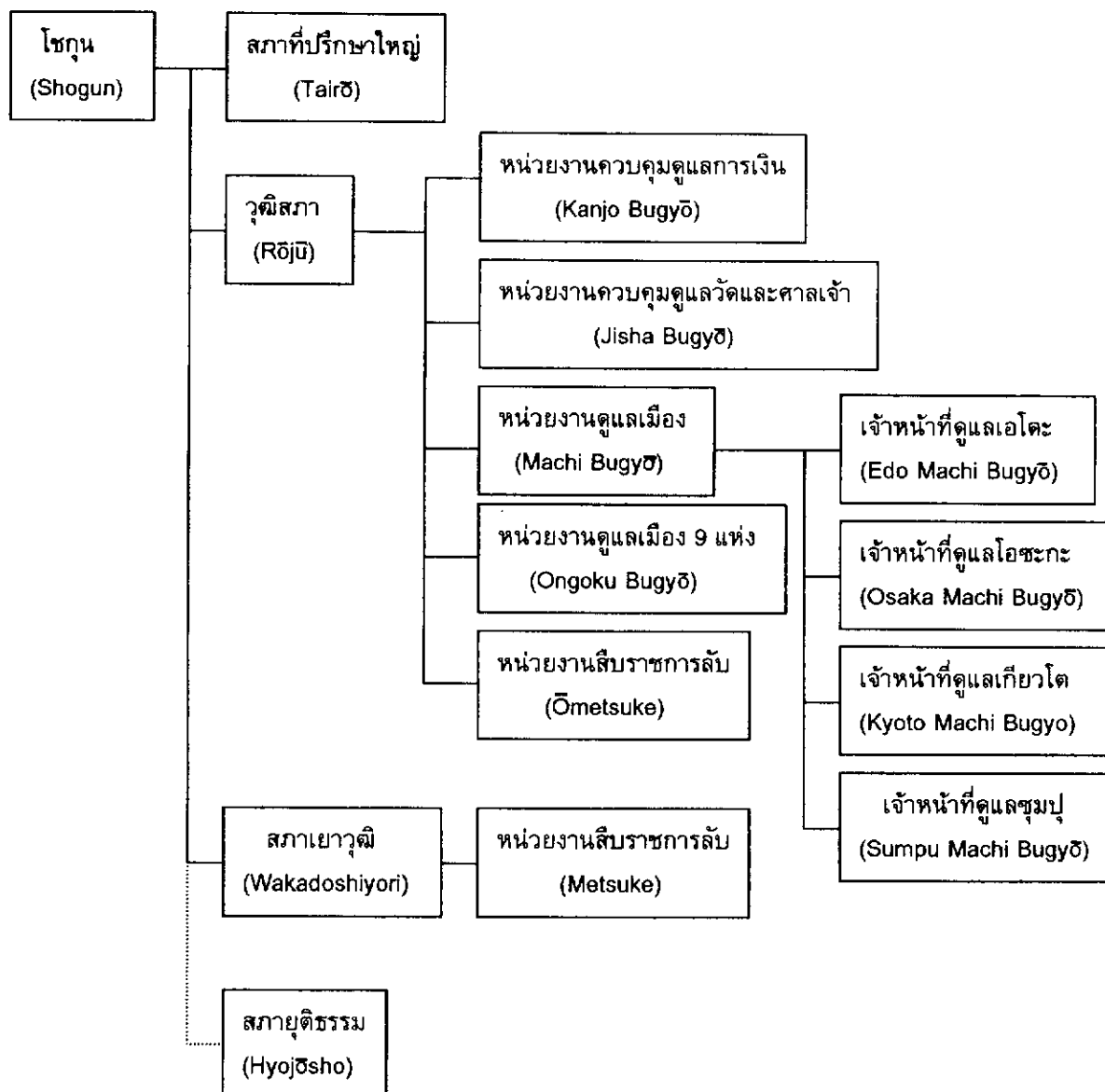
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยโชกุนอิเอะมิตสึมีหน่วยงานเกิดขึ้นหลายหน่วยงานซึ่งดูเหมือนจะทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกัน แต่ในรายละเอียดจะทำหน้าที่ต่างกัน เช่นโอเมะสึเกะ กับเมะสึเกะ และ งบังเกกุ บุกะียว กับ มะชิ บุกะียว เป็นต้น เนื่องจากโชกุนอิเอะมิตสึต้องการควบคุมดูแลประเทศให้มีความสงบเรียบร้อย ไม่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการปกครอง และความมั่นคงของอำนาจ โชกุนอิเอะมิตสึจึงพยายามจัดตั้งหน่วยงานเพื่อควบคุมและป้องกันการเกิดปัญหา

¹ Ibid. p. 22

² Nihonchi Ryokoshu. (1990). p. 115.

³ โซบะ-โยนิง (Sōba-Yōnin) เป็นสำนักงานที่ตั้งอยู่ภายในปราสาทเอโดะ แต่งตั้งครั้งแรกเมื่อค.ศ.1681 มีหน้าที่เป็นผู้รับรายงานกิจกรรม หรือนโยบายต่างๆของโรจูเสนอโชกุน (George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 22.)

โครงสร้างการปกครองส่วนกลาง

แผนผัง 1 โครงสร้างการปกครองส่วนกลางในช่วงค.ศ. 1603-1651

ที่มา: ปรับปรุงจาก John Whitney Hall; et al. (1997). *The Cambridge History of Japan, V.4: Early Modern Japan*. pp. 166-167.

การปกครองส่วนภูมิภาค

โชกุนทั้งสามได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองแบบกระจายอำนาจในสมัยอะชิกะเงะและระบบสหพันธ์ (Federal System) ในสมัยเอโดะโยะชิ โดยเป็นการแบ่งอำนาจระหว่างส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคที่สามารถบัญญัติกฎระเบียบขึ้นใช้เองในท้องถิ่นได้ แต่นโยบายหลักๆก็ยังคงต้องนำมา

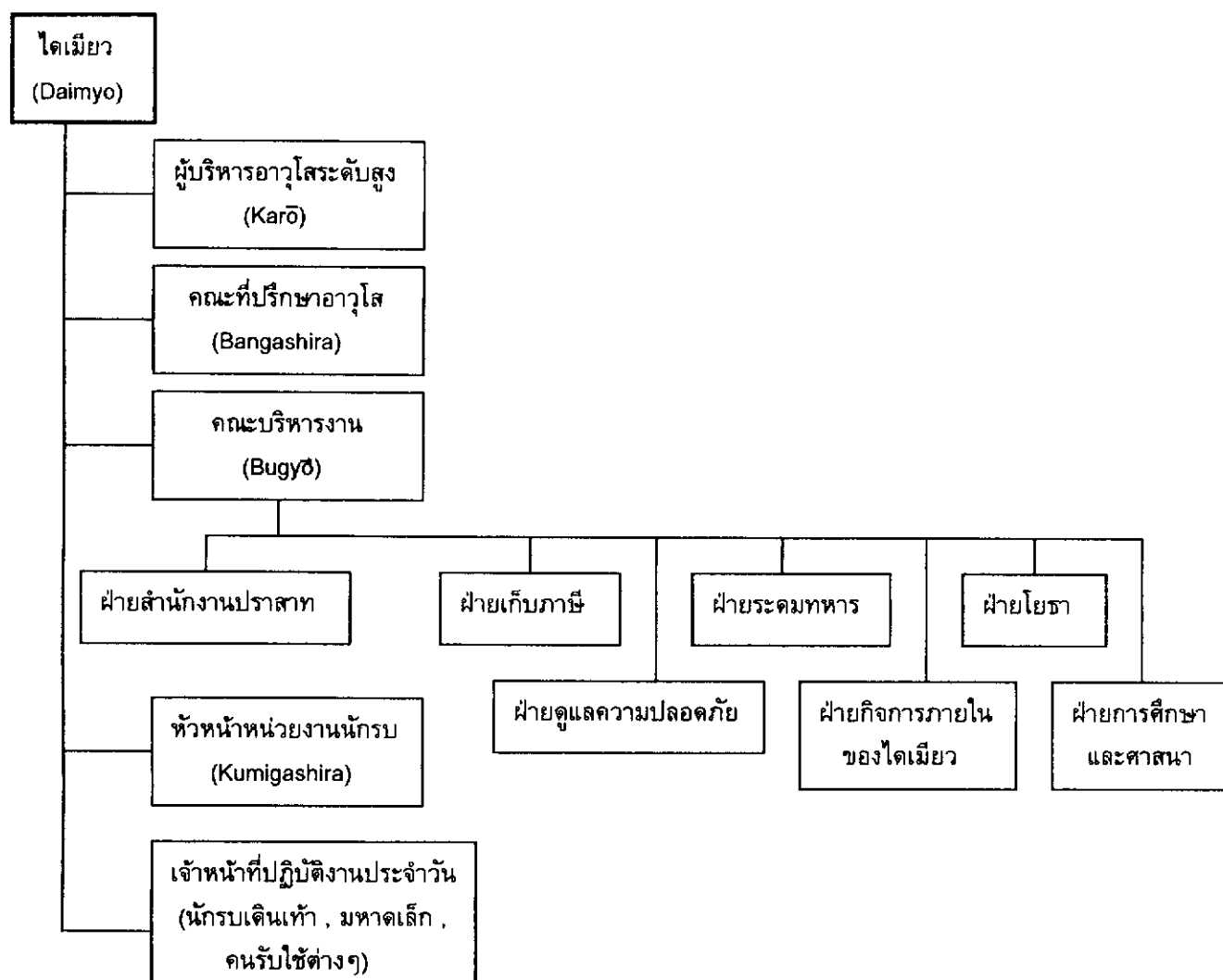
จากส่วนกลางไปปฏิบัติ มาเป็นศักดินารวมศูนย์ (Centralized Feudalism)¹ เนื่องจากต้องการแก้ไขข้อบกพร่องในอดีตที่ให้ไคเมียว และขุนนางท้องถิ่นต่างๆ มีอำนาจปกครองตนเองมากเกินไป ทำให้อำนาจในส่วนศูนย์กลางอ่อนแอลง ส่งผลให้เกิดความสั่นคลอนไม่เป็นระเบียบทั้งประเทศ จึงทำให้โชกุนทั้งสามต้องพยายามหารูปแบบการปกครองเพื่อดึงอำนาจของไคเมียวเข้ามาดูแลโดยตรง เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาอย่างในอดีต แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ควบคุมไคเมียวจนทำให้ไคเมียวทั้งหลายเกิดความรู้สึกว่าถูกรีดถอนอำนาจ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาการเรียกร้องอำนาจกลับคืนมาอีกก็เป็นได้

ระบบการปกครองในสมัยนี้ยังคงรับรองฐานะอำนาจของไคเมียวในชั้น หรือแคว้นเหมือนเดิม เช่น มีสิทธิในการเก็บภาษี การมีอำนาจทางการเมืองการปกครอง และอำนาจทางการเมืองการศาลในชั้นของตนอย่างเต็มที่ แต่ขณะเดียวกัน รัฐบาลกลางเองก็ต้องไม่สูญเสียอำนาจเช่นกัน ดังนั้นโชกุนอิเอะยะซุจึงวางโครงสร้างการปกครองในส่วนภูมิภาคให้มีลักษณะเดียวกับการปกครองส่วนกลาง ซึ่งในแต่ละชั้นจะมีรัฐบาลที่มีไคเมียวเป็นผู้บริหาร ทำหน้าที่คล้ายโชกุนที่เป็นผู้นำรัฐบาลบะกุฟุในส่วนกลาง นักประวัติศาสตร์ได้เรียกรัฐบาลของไคเมียวเหล่านี้ว่า บะกุ-ฮัน (Baku-Han) ดังนั้น เมื่อมีไคเมียวทั้งหมด 265 คน ปกครอง 265 ฮัน ก็ต้องมีรัฐบาลบะกุ-ฮันทั้งหมด 265 ชุดเช่นกัน

รัฐบาลบะกุ-ฮันมีสิทธิปกครองตนเองอย่างอิสระ ทั้งในด้านการทหาร และการบริหาร โดยแต่ละฮันจะมีประชากรตั้งแต่ 10,000-1,000,000 คน เนื่องจากโชกุนอิเอะยะซุเกรงว่า หากยึดอำนาจของไคเมียวมาทั้งหมด โชกุนคงต้องประสบปัญหาจากการต่อต้านของไคเมียว แต่หากโชกุนมอบอำนาจแก่ไคเมียวมากเกินไป ความล้มเหลวทางการเมืองการปกครองก็อาจจะเกิดขึ้นเช่นกัน ดังนั้นถึงแม้ว่าโชกุนจะให้อิสระในการปกครองฮันของไคเมียวก็ตาม แต่ก็ยังคงให้ไคเมียวนำนโยบายต่างๆ ที่รัฐบาลบะกุฟุเป็นผู้กำหนดไปปฏิบัติด้วย แต่มีหน่วยงานบางหน่วย ที่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลบะกุฟุโดยตรง ได้แก่ หน่วยงานด้านการค้ากับต่างประเทศและหน่วยงานที่ดูแลด้านเหมืองแร่ ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีค่า คือ ทองและเงิน

¹ อ.ทองสุข เกตุโรจน์ อธิบายศัพท์คำว่าfeudalism จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2524 ว่าเป็นระบบสังคมแบบหนึ่งที่มีความมั่นคงในยุโรปตะวันตก (ฉบับลิว.จี.เบรตเลย์. (2543). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. แปลโดย ทองสุข เกตุโรจน์. หน้า 13.) และ Edwin O. Reischauer ก็กำหนดศัพท์ดังกล่าวโดยให้คำอธิบายเอาไว้ว่า ญี่ปุ่นไม่ได้มีรูปแบบทั้งการรวมศูนย์ และแบบศักดินาอย่างเต็มตัว แม้ว่าประเทศรวมกันเป็นหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์นัก เนื่องจากไคเมียวยังคงมีโครงสร้างการบริหารกองทัพ ระบบการจัดงบประมาณ และการผูกขาดการปกครองในชั้นตนเอง (Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 23.)

โครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาค

แผนผัง2 โครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาค

ที่มา: มะดีนะ พุทธมาศ. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 26.

นอกจากนี้โชกุนอิเอะยะซุยังได้จัดประเภทของไดเมียวออกเป็น 3 ประเภทเพื่อความสะดวก ความเป็นระเบียบต่อการควบคุม และเพื่อเป็นการกำหนดหน้าที่ที่เหมาะสมแก่ไดเมียวแต่ละประเภท อีกด้วย โดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างไดเมียวกับโชกุน ทั้งก่อนและหลังสงครามเซกิงะฮะระเป็นเกณฑ์ แบ่งดังนี้

1. *ไดเมียวเครือญาติ หรือไดเมียวซิมบัน (Related Daimyo หรือ Shimpan Daimyo)*¹ เป็นไดเมียวที่สืบเชื้อสายมาจากโทกูงวะเท่านั้น ในช่วงต้นสมัยมีจำนวนประมาณ 23 คน สำหรับที่ดินที่ได้รับก็เป็นที่ดินที่ดีที่สุด จำนวนประมาณ 2.6 ล้านโคเกกุ โดยไดเมียวได้ที่ดินเฉลี่ยคนละ 120,000 โคเกกุ เท่านั้น

ไดเมียวซิมบันจะไม่มีหน้าที่ในการบริหารประเทศโดยตรง แต่จะเป็นที่ปรึกษาแก่โชกุน และครอบครองที่ดินที่โชกุนกำหนดให้ เพื่อทำหน้าที่คล้ายกับรัฐกษัตริย์ทางทหารให้แก่ดินแดนของโทกูงวะ² ความสำคัญของไดเมียวประเภทนี้ คือเมื่อโชกุนไม่มีทายาทก็จะเลือกจากไดเมียวประเภทนี้ซึ่งจะมีเพียง 3 อันเท่านั้น คือมิโตะ โอะวะริ และคิอิ รวมเรียกว่าโกะ ซังเกะ (Go-Sanke) ซึ่งโชกุนก็อาจจะได้กำหนดไว้เพื่อรองรับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต หากไม่มีทายาทโดยตรงของโชกุนสืบเชื้อสาย

2. *ไดเมียวบริวาร หรือไดเมียวฟูได (Vassal Daimyo หรือ Fudai)* เป็นไดเมียวที่สาบานตนว่าจะจงรักภักดี และซื่อสัตย์ต่อตระกูลโทกูงวะ ก่อนที่จะมีการรบกันที่สมรภูมิมะกิงะฮะระ ในช่วงต้นสมัยมีจำนวนประมาณ 150 คน เป็นไดเมียวที่ถือครองที่ดินน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับไดเมียวอีกสองประเภท ไดเมียวฟูไดที่ถือครองที่ดินมากที่สุดของกลุ่ม คือไดเมียวตระกูลอิอิ (ii) แห่งเมืองฮิโกเนะ (Hikone) ซึ่งถือครองที่ดิน 250,000 โคเกกุ³ ไดเมียวฟูไดจะมีอำนาจการปกครองในเขตพื้นที่แถบคันโตะ และคิโนเป็นส่วนมาก

แม้ว่าไดเมียวฟูไดจะเป็นไดเมียวที่ถือครองที่ดินน้อยที่สุด แต่โชกุนก็เอะยะซุก็วางกลไกที่แยบยลมาก โดยให้โอกาสได้มีส่วนร่วมในการบริหาร และที่สำคัญจะได้รับการแต่งตั้งให้ไปปกครองในอันที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เพื่อป้องกันเมืองหลวง รวมทั้งอันที่อยู่ใกล้ๆ กับเอโดะ เพื่อประโยชน์ในการเรียกพบของโชกุน ยกตัวอย่าง เช่น ไดเมียวตระกูลอิอิได้ปกครองอันฮิโกเนะเพื่อปกป้องเอโดะทางตะวันออก ส่วนทางตะวันตก โชกุนก็เอะยะซุแต่งตั้งไดเมียวตระกูลชะกะอิ ปกครองอันฮิเมจิ ซึ่งมีที่ดินประมาณ 15,000 โคเกกุ แทนที่ไดเมียวตระกูลอิเกะตะ ที่ขณะนี้ถูกจัดอยู่ในไดเมียวประเภทโทะซะมะแล้ว⁴

¹ John Whitney Hall เรียกซิมบันว่า อิชิมอน หรือคะมอน (Ichimon หรือ Kamon) โดยอธิบายว่า เป็นสาขาสกุลที่สืบสายมาจากโทกูงวะ เช่น โอะวะริ คิอิ และมิโตะ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความหมายของทั้ง 2 คำนี้ ไม่สามารถนำมาใช้แทนคำว่าซิมบันได้ เนื่องจากทั้ง 2 คำ มีความหมายว่า ทายาทที่ได้รับส่วนแบ่งมรดกจากหัวหน้าครอบครัวตนเอง ซึ่งไม่จำกัดใช้แต่เฉพาะชนชั้นนักรบเท่านั้น แต่สามารถใช้กับชนชั้นใดก็ได้ที่มีมรดกแบ่งให้ทายาท ไม่ว่าจะเป็น ชนชั้นพ่อค้า ช่างฝีมือ ชาวนา แต่อาจนำไปใช้อธิบายได้ว่าอิเอะยะซุนำแนวความคิดมาจากคำทั้งสองในการแบ่งมรดก แก่ทายาทตระกูลโทกูงวะ แต่ไม่เหมาะที่จะเรียกเป็นคำแทนกัน (Nihonshi Ryogoshu. (1990). pp. 68, 93.)

² มาลินี ประเสริฐธรรม. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 29.

³ John Whitney Hall. (1970). *op.cit.* p.167.

⁴ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 154.

นอกจากนั้นไดเมียวฟูโดบางตระกูลที่มีที่ดินน้อยยังได้รับสิทธิดูแลอันที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เช่น ไดเมียวตระกูลโอะงะซะวะระ แห่งฮันโคะกะระซึ่งมีที่ดิน 150,000 โคะกุ และ ไดเมียวตระกูลโอกุโบะแห่งฮันคะระชิ ซึ่งมีที่ดิน 60,000 โคะกุ แต่ได้รับสิทธิจากโชกุนให้ดูแลเมืองท่ามะนะซะกิ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้ากับต่างประเทศที่สำคัญที่สุด¹

3. ไดเมียวชั้นนอก หรือไดเมียวโทะซะมะ (*Outside Daimyo หรือ Tozama Daimyo*) เป็นไดเมียวที่เพิ่งจะหันมาจงรักภักดี และเข้าร่วมกับฝ่ายโทะกูงะวะ หลังสงครามเซะกิงะฮะระแล้ว ทั้งๆ ที่อาจจะไม่อยากจะเข้าร่วมก็ตาม แต่ต้องจำนนต่อความพ่ายแพ้ หรือพวกที่วางตัวเป็นกลางมาโดยตลอดก็ได้รับการจัดให้อยู่ในประเภทนี้เช่นกัน ดังนั้นไดเมียวประเภทนี้จึงไม่ได้รับความไว้วางใจให้มีส่วนร่วมในการบริหารจากโชกุน ไดเมียวโทะซะมะมีจำนวนประมาณ 97 คน ซึ่งมักอยู่แถบตะวันตก และตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ แต่ได้รับที่ดินจำนวนมากกว่าไดเมียวอีกสองประเภท ทั้งๆ ที่โชกุนให้ความสำคัญกับไดเมียวทั้งสองมากกว่า

ถึงแม้ว่าจะได้รับที่ดินจำนวนมากถึง 11 ล้านจากที่ดินที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ 16 ล้าน² แต่มักเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้งขาดความอุดมสมบูรณ์ และอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลาง เพราะเพื่อป้องกันโอกาสในการรวมตัวกันคัดค้านหรือต่อต้านโทะกูงะวะ

ไดเมียวโทะซะมะที่มีที่ดินมากที่สุด คือไดเมียวตระกูลมะเอะตะ ซึ่งมีจำนวนประมาณ 1,022,700 โคะกุ³ โดยชั้นแต่ละชั้นของไดเมียวโทะซะมะมักจะมีชั้นของไดเมียวซิมบัน หรือไดเมียวฟูโดคอยคั่นกลางเสมอ

ถึงแม้ว่าไดเมียวโทะซะมะจะไม่มีสิทธิเข้าร่วมในการบริหารส่วนกลาง แต่ก็มีหน้าที่คอยจัดหาแรงงาน และอุปกรณ์การก่อสร้างเพื่อใช้ในการสร้างหรือซ่อมแซมป้อมปราการ และปราสาทตามจุดยุทธศาสตร์ต่างๆ เช่น ปราสาทนิจิโจ ปราสาทฟุชิมิ ปราสาทซุรุระ และปราสาทนะโงะยะ เป็นต้น รวมถึงการซ่อมแซมพระราชวังขององค์จักรพรรดิด้วย เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ควรทำต่อประเทศ นอกจากนั้นยังมีไดเมียวโทะซะมะที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษอยู่ 7 ตระกูล⁴ ซึ่งล้วนแต่มีอำนาจมากกว่าไดเมียวประเภทอื่น

การแบ่งประเภทไดเมียวเหล่านี้ทั้งโชกุนอิเตะทะตะ โชกุนอิเอะมิตสึ และโชกุนคนต่อมาก็ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามมาโดยตลอด รวมทั้งข้อกำหนดของโชกุนอิเอะยะซุที่ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ที่ไดเมียวต้องรับผิดชอบตามธรรมเนียมที่เคยมีมาในหน้าที่ของนักรบ 3 ประการ

1. ไดเมียวมีหน้าที่เกณฑ์คนมาเป็นทหาร แร่งงานสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ ตามที่โชกุนกำหนด

¹ *Ibid.* p. 155.

² 4 ล้านเป็นของไดเมียวซิมบัน อีกอันสุดท้ายที่เหลือเป็นของไดเมียวฟูโด (Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p. 137.)

³ *Ibid.* p. 42.

⁴ ไดเมียวโทะซะมะ 7 ตระกูลที่ยิ่งใหญ่ได้แก่ ตระกูลโอะซะกะวะระ ตระกูลชิมะซุ ตระกูลคะโด ตระกูลคุโรตะ ตระกูลอิซะโนะ ตระกูลอิเกะคะ และตระกูลนะเบะชิมะ (*Ibid.* p. 400.)

2.เมื่อโชกุนกำหนดกฎระเบียบ หรือกฎหมายใดๆออกมาปกครองให้บ้านเมืองสงบ ไคเมียวก็จะต้องนำไปปฏิบัติในอันของตน

3.ไคเมียวต้องปกครองอันให้มีความสงบเรียบร้อย และมีการบริหารปกครองอย่างมีประสิทธิภาพ¹

จากการพิจารณาหน้าที่ และบทบาทของไคเมียวแต่ละประเภท ทำให้เห็นว่าโชกุนโทกูงวะมิได้พิจารณาจากจำนวนที่ดิน แต่พิจารณาจากความสัมพันธ์ที่มีต่อโชกุนมากกว่า

อย่างไรก็ตามปัญหาต่อการปกครองของผู้นำในอดีตมักเกิดจากการต่อต้านของสถาบันที่สำคัญ 3 สถาบัน คือสถาบันไคเมียว สถาบันจักรพรรดิ และสถาบันศาสนา ด้วยเหตุนี้ผู้นำโทกูงวะจึงจำเป็นต้องหามาตรการมาควบคุมสถาบันทั้งสาม เพื่อก่อให้เกิดผลดีทางด้านความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งทายาทของโทกูงวะด้วย

การควบคุมสถาบันไคเมียว

ในการควบคุมสถาบันไคเมียวไม่ให้อำนาจรวมกำลังต่อต้านและโค่นล้มอำนาจรัฐบาลโทกูงวะได้นั้น นอกจากมีการแบ่งไคเมียวออกเป็น 3 ประเภทแล้ว โทกูงวะยังได้มีการออกกฎหมาย และข้อกำหนดต่างๆเพื่อควบคุมไคเมียวอย่างเข้มงวด รวมทั้งการได้โค่นล้มอำนาจของโทโยะโตะมิ ใน ค.ศ.1614-1615 ที่ยังมีอำนาจหลงเหลืออยู่ที่ปราสาทโอซะกะอีกด้วย โดยนโยบายต่างๆที่ปรากฏในช่วงของโชกุนอิเตะทะะนั้นจะมีโชกุนอิเอะยะซุซึ่งเกษียณอายุไปแล้ว แต่ยังอยู่เบื้องหลังการปกครองของโชกุนอิเตะทะะ

การโค่นล้มอำนาจตระกูลโทโยะโตะมิ

แม้ว่าโชกุนอิเอะยะซุสามารถสถาปนาตระกูลโทกูงวะให้ขึ้นมาเป็นอำนาจสูงสุดในประเทศแล้วก็ตาม แต่หากพิจารณากันถึงภายในระบบการปกครองแล้ว จะพบว่าโชกุนอิเอะยะซุ และโชกุนอิเตะทะะยังไม่สามารถมีอำนาจปกครองประเทศทั้งหมดโดยเด็ดขาดได้ เนื่องจากทางตะวันตกยังมีไคเมียวซึ่งยังจงรักภักดีต่ออิเตะโยะชิมีอำนาจควบคุมพื้นที่อยู่ เช่น ฟุกุชิมะ (Fukushima) อะซะโนะ (Asano) และ คุโรดะ (Kuroda) เป็นต้น แม้ว่าในช่วงสงครามเซะกิงะฮะระ ไคเมียวจากอันเหล่านี้จะร่วมมือกับอิเอะยะซุเพื่อต่อต้านมะสึนะริก็ตาม แต่ภายในใจยังคงมีความซื่อสัตย์กับอิเตะโยะชิ ดังนั้นเมื่ออิเอะยะซุมีที่ทำคุกคามอิเตะโยะชิ ไคเมียวเหล่านี้ก็พร้อมจะปกป้องอิเตะโยะชิ รวมทั้งโรนิง(Ronin)²ทั้งหลายที่ไม่พอใจอิเอะยะซุก็พร้อมที่จะให้การสนับสนุนเช่นกัน

¹John Whitney Hall. (1970). *op.cit.* p. 169.

²โรนิง (Ronin)คือชาмуไร หรือนักรบที่ขาดเจ้านายพึ่งพิงหรือขาดสังกัดอยู่ เนื่องมาจากพ่ายแพ้สงคราม หรือการถูกริบทรัพย์สิน หรือที่ดินจึงต้องกลายเป็นชาмуไรเร่ร่อน (*ibid.* p. 398.)

เมื่อสิ้นสงครามเซะกิงะฮะระ โซกุนอิเอะยะซุยังคงไว้ชีวิตอิเดะโยะริ และโยะโตะกิมิ ซึ่งเป็นแม่ของอิเดะโยะริ และยังอนุญาตให้กลับไปอาศัยที่ปราสาทโอซะกะพร้อมกับมอบที่ดินให้อีก 650,000 โคเกะ และแต่งตั้งตำแหน่งนะอิ ตะอิจิง (Nai Daijin) คือตำแหน่งรัฐมนตรีดูแลภายในราชสำนักแก่อิเดะโยะริ¹ เพื่อให้อิเดะโยะริจงรักภักดี และเคารพนับถือตน แต่หลังจากโซกุนอิเอะยะซุลาออกจากตำแหน่งโซกุนในค.ศ.1606 แล้วมอบตำแหน่งโซกุนให้อิเดะทะตะบุตรชาย และแต่งตั้งตนเองขึ้นดำรงตำแหน่งโอะโงะโชะ (Ogosho) ที่แปลว่าโซกุนที่เกษียณแล้ว พร้อมกับย้ายไปอาศัยอยู่ที่ซุมปู (Sumpu) (จังหวัดชิซุโอกะ (Shizuoka) ปัจจุบัน)² เนื่องจากโซกุนอิเอะยะซุต้องการให้ทุกคนเห็นว่าคุณเองมิได้ต้องการตำแหน่งใดๆเลย แต่ที่ได้รับตำแหน่งโซกุนนั้นก็เพราะพระประสงค์ของจักรพรรดิ ดังนั้นเมื่อทุกอย่างเข้าสู่ความสงบแล้ว เขาจึงขอลาออกไปใช้ชีวิตอย่างสงบ และเพื่อสร้างความน่าเคารพนับถือจากไคเมียว

แท้ที่จริงแล้วโซกุนอิเอะยะซุยังคงอยู่เบื้องหลังโซกุนอิเดะทะตะ และยังเป็นผู้กำหนดนโยบายบริหารประเทศต่างๆโดยใช้ชื่อโซกุนอิเดะทะตะเป็นผู้รับรองนโยบายและกฎหมาย อีกทั้งการลาออกของโซกุนอิเอะยะซุถือว่าเป็นกุศโลบายที่เฉียบแหลมประการหนึ่งของเขาในการควบคุมไคเมียว เนื่องจากการเดินทางไปตามภูมิภาคต่างๆของเขาทำให้ทุกคนคิดว่าเป็นการท่องเที่ยวธรรมดา ซึ่งเป็นโอกาสที่โซกุนอิเอะยะซุจะดำเนินแผนการต่างๆได้อย่างสะดวก เช่น แผนการกำจัดตระกูลโทะโยะโตะกิ มิ จะเห็นได้ว่าเมื่อถึงเวลาของการดำเนินแผนการก็จะพบว่าโซกุนอิเอะยะซุได้เข้าไปตั้งฐานทัพประชิดปราสาทโอซะกะแล้ว

สำหรับความขัดแย้งระหว่างโซกุนอิเอะยะซุกับอิเดะโยะริเกิดขึ้นในค.ศ.1605 เมื่อโซกุนอิเอะยะซุเรียกอิเดะโยะริเข้าพบ แต่อิเดะโยะริปฏิเสธการเชื้อเชิญ จึงเริ่มสร้างความไม่พอใจแก่โซกุนอิเอะยะซุ³ อีกทั้งตำแหน่งนะอิ ตะอิจิง ที่อิเดะโยะริดำรงตำแหน่งอยู่นั้น เริ่มมีที่ท่าเป็นอุปสรรคต่อโซกุนอิเอะยะซุ เนื่องจากอิเดะโยะริเป็นผู้มีความสามารถ จึงกลายเป็นที่ชื่นชอบของฝ่ายราชสำนัก จนเป็นที่โจษจันกันภายในราชสำนักว่า อิเดะโยะริอาจจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคัมปะกุจากองค์จักรพรรดิ หรือ ผู้แทนราชสำนักเหมือนอิเดะโยะชิซึ่งจะทำให้โซกุนอิเอะยะซุ และทายาทขยายอำนาจในการปกครองประเทศได้ยากขึ้น⁴ โซกุนอิเอะยะซุจึงพยายามหาวิธีการเพื่อควบคุมอิเดะโยะริ เช่น ในค.ศ.1609 เขาได้ออกคำสั่งให้อิเดะโยะริช่วยบริจาคเงิน และเกณฑ์คนมาช่วยสร้างวัดโฮโก (Hōkōji) เนื่องจากต้องการให้อิเดะโยะริสูญเสียเงินจำนวนมาก⁵ และการเรียกไคเมียวฝั่งตะวันตกให้เข้าพิธีสาบานว่าจะซื่อสัตย์ และจงรักภักดีต่อโทะกะงะวะ ในค.ศ.1611 เป็นต้น

¹ Ibid. p. 397.

² John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 164.

³ Kodama Koda. (2000). *Nihonshi.* p. 221.

⁴ Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 35.

⁵ Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 221.

ความขัดแย้งระหว่างโชกุนอิเอะยะซุกับฮิเดะโยะริดำเนินมาเรื่อยจนถึงเดือนตุลาคม ค.ศ.1614 จึงเกิดการสู้รบกันขึ้น เนื่องจากไคเมียวที่มีอำนาจและกล้าหาญทั้งหลายที่คอยสนับสนุนฮิเดะโยะริต่างล้มตายลง ไม่ว่าจะเป็นอะซะโนะ มะมะซะ คะโด คิโยมะวะ และมะเอะดะ โทะชินะวะ เป็นต้น¹ การต่อสู้ในครั้งนี้นักประวัติศาสตร์เรียกว่า โอซะกะ ฟุยุ โนะ จิง (Ōsaka Fuyu no Jin)²

ในการสู้รบครั้งนี้อิเอะยะซุได้ขอความช่วยเหลือจากไคเมียวพันธมิตรทั้งหลาย ซึ่งสามารถรวบรวมกำลังได้ถึง 180,000 นาย ในขณะที่ฝ่ายฮิเดะโยะริมีกำลังเพียงครึ่งหนึ่งของฝ่ายอิเอะยะซุ โดยอิเอะยะซุสั่งให้ฮิเดะทะดะนำกำลังคน 70,000 นายมาป้องกันของฮิเดะโยะริ เพื่อเข้าไปโอบล้อมปราสาทโอซะกะให้ทันก่อนสิ้นเดือนพฤศจิกายน แต่ฮิเดะทะดะไม่สามารถทำตามเวลาที่กำหนดได้ จึงทำให้โชกุนอิเอะยะซุต้องสูญเสียกำลังไปถึง 35,000 นาย โชกุนอิเอะยะซุจึงขอเปิดการเจรจาสงบศึกกับฮิเดะโยะริ ทั้งที่ในความเป็นจริงฝ่ายโชกุนอิเอะยะซุก็สามารถชนะได้อยู่แล้ว แต่การกระทำครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนที่เห็นใจตระกูลโทะโยะโตะมีความรู้สึกที่โชกุนอิเอะยะซุมีความโอบอ้อมอารีมิใช่คนโหดร้าย³ แต่ขณะเดียวกันก็ยื่นข้อเสนอให้ฮิเดะโยะริอนุญาตให้อิเอะยะซุเข้าไปทำลายป้อมปราการในปราสาทโอซะกะ และกำหนดดินแดนนอกเพื่อต้องการสร้างความโกรธแค้นแก่ฮิเดะโยะริเพื่อจะได้โจมตีฝ่ายโชกุนอิเอะยะซุก่อน ซึ่งโชกุนอิเอะยะซุก็จะสามารถใช้เป็นข้ออ้างได้ว่าฮิเดะโยะริไม่ต้องการความสงบอย่างแท้จริง⁴

ในวันที่ 22 มกราคม ค.ศ.1615 โชกุนอิเอะยะซุก็สั่งโชกุนฮิเดะทะดะให้ส่งคนบุกเข้าไปถึงคูเมืองด้านใน และให้ทำลายกำแพงเมือง พร้อมทั้งป้อมปราการด้านนอกซึ่งสามารถกระทำสำเร็จในวันที่ 16 กุมภาพันธ์

ดังนั้นในวันที่ 15 มีนาคม ฮิเดะโยะริจึงรวบรวมกำลังเข้าต่อสู้กับโชกุนอิเอะยะซุอีกครั้ง ซึ่งสงครามครั้งนี้นักประวัติศาสตร์เรียกว่า โอซะกะ นะตสึ โนะ จิง (Ōsaka Natsu no Jin) หรือสงครามที่โอซะกะในฤดูร้อน โดยในเดือนเมษายน โชกุนอิเอะยะซุก็รวบรวมกำลังจำนวน 100,000 นาย⁵ บุกเข้าโจมตีปราสาทโอซะกะ ซึ่งใช้เวลาเพียง 2 เดือน ก็สามารถบุกเข้าล้อมปราสาทโอซะกะได้สำเร็จ

ในวันที่ 2 มิถุนายน เซ็งอิเมะซึ่งเป็นภรรยาของฮิเดะโยะริและเป็นบุตรสาวของโชกุนอิเอะยะซุ ได้ส่งจดหมายมาถึงโชกุนฮิเดะทะดะ และโชกุนอิเอะยะซุ เพื่อขอให้ไว้ชีวิตฮิเดะโยะริ และโยะโตะกิมิ ซึ่งเป็นแม่สามี และขอยอมให้เข้ามาถึงปราสาท แต่ในวันที่ 4 มิถุนายน ฮิเดะโยะริก็ฆ่าตัวตายก่อนที่จะถูกลงโทษ ในขณะที่โยะโตะกิมิก็ขอให้ผู้ติดตามช่วยฆ่าตนเอง เพื่อหลีกเลี่ยงจากการถูกจับกุมอย่างไร้ศักดิ์ศรี ส่วนลูก 2 คนของฮิเดะโยะริที่เกิดจากเซ็งอิเมะ ได้รับการไว้ชีวิต แต่ลูกชายของฮิเดะโยะริที่

¹ George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 398.

² นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น เรียกสงครามครั้งนี้ว่า โอซะกะ ฟุยุ โนะ จิง (Osaka Fuyu no Jin) สมรภูมิต่อโอซะกะในฤดูหนาว (*Nihonshi Ryogoshu*. (2000). p. 114.

³ George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 9.

⁴ Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p. 133.

⁵ George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 398.

เกิดกับภรรยาอายุ ซึ่งมีอายุเพียง 8 ขวบนั้น โชกุนอิเอะยะซุสั่งให้ประหารชีวิตด้วยการตัดหัว ส่วนพี่สาวได้รับการไว้ชีวิต และไปบวชชีที่เมืองกะมะกุดตลอดชีวิต¹

เหตุการณ์ครั้งนี้นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นต่างวิพากษ์วิจารณ์ถึงการกระทำของโชกุนอิเอะยะซุว่าไร้ศีลธรรม และเป็นการกระทำที่ไม่สามารถให้อภัยได้² โดยเฉพาะประชาชนในสมัยนั้นต่างมองว่าเป็นวิธีการขึ้นมามีอำนาจที่น่าตำหนิ แต่ในเวลาเดียวกันต่างก็เข้าใจถึงวิถีทางที่โชกุนอิเอะยะซุเลือก³ เพราะถ้าอิเอะยะซุไม่เลือกปฏิบัติกับศัตรูทางการเมืองที่มีอำนาจที่สำคัญอย่างอิเตะโยะริด้วยวิธีนี้ โทะกุงะวะก็อาจจะไม่สามารถปกครองญี่ปุ่นมาด้วยความสงบถึง 265 ปี หรือไม่หากโชกุนอิเอะยะซุยังปล่อยให้อิเตะโยะริสั่งสมอำนาจ และพรรคพวก โดยเฉพาะโรนิงที่กล่าวกันว่า มีจำนวนถึง 100,000 คน อาจจะทำให้การปกครองของโทะกุงะวะ สิ้นสุดลงแค่โชกุน 2 คนเท่านั้น และโทะโยะโตะมิกิจะกลับมามีอำนาจแทน ซึ่งประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยนั้นก็คงจะเปลี่ยนโฉมไปอีกแบบหนึ่ง⁴

ผลของสงครามครั้งนี้นอกจากสามารถโค่นล้มอำนาจของโทะโยะโตะมิแล้ว โทะกุงะวะยังถือโอกาสกำจัดบรรดาโรนิงซึ่งมักแอบรวบรวมกำลังผู้คน หรือมีการชุมนุมกันอย่างไม่เปิดเผย เพื่อหาโอกาสโค่นล้มโทะกุงะวะ และยังสามารถยึดที่ดินทั้งหมดของโทะโยะโตะมิมาได้ รวมทั้งในค.ศ. 1620 โชกุนอิเตะทะเตยังได้สร้างปราสาทโอซะกะขึ้นมาใหม่ซึ่งยังคงแบบเดิม เพื่อเป็นศูนย์บัญชาการควบคุมจุดยุทธศาสตร์ทางตะวันตก⁵ การสร้างปราสาทในรูปแบบเดิม ที่ทำโดยฝีมือ และคนของโทะกุงะวะ เพื่อต้องการแสดงให้เห็นได้เมื่อยาวทั้งหลายเห็นว่าโทะกุงะวะมีอำนาจเหนือโทะโยะโตะมิตลอดไป

นอกจากนั้นโชกุนอิเอะยะซุ และโชกุนอิเตะทะเตยังกำหนดให้แต่ละอันสามารถมีปราสาท หรือศูนย์บัญชาการได้เพียงจังหวัดละ 1 แห่งเท่านั้นหมายถึง "1 ปราสาท ต่อ 1 อัน" (one castle to a province) หรืออีกโกะกุ อิชิโจ โนะ เซอิ (Ikkoko Ichijō no Sei)⁷ เพื่อป้องกันการชุมนุมในการวางแผนต่อต้านของชาмуไร และไคเมียวทั้งหลาย เพราะถ้าหากมีศูนย์บัญชาการเพียงแห่งเดียวก็สามารถดูแลได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

การลดขนาด และการยึดที่ดิน

นโยบายการลดขนาดที่ดิน และการยึดที่ดินของโทะกุงะวะมีจุดประสงค์ ดังนี้ ประการแรก เพื่อเป็นบทลงโทษไคเมียวที่ไม่มีทายาทสืบสกุล และ ไคเมียวที่เป็นศัตรู และวางตัวเป็นกลางต่อโชกุนอิเอะยะซุในช่วงสงคราม โดยโชกุนอิเอะยะซุต้องการลด และกำจัดอำนาจของไคเมียวเหล่านี้มิให้กลับมาต่อต้านอำนาจโชกุนได้อีก ด้วยวิธีการยึดที่ดินซึ่งถ้ามีมากก็สามารถสร้างอำนาจให้ตนเองมากไป

¹ George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 9.

² George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 398.

³ George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 9.

⁴ Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 53.

⁵ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 166.

⁶ *Osaka Castle.* (brochure). (n.d.).

⁷ Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 223.

ในระยะแรกโชกุนอียะยะซุได้ยึดที่ดินจำนวนประมาณ 4,307,000 โคกะ จากไคเมียวประมาณ 90 คน ซึ่งในจำนวนนี้มีไคเมียว 12 คนเท่านั้นที่มีที่ดินมากกว่า 100,000 โคกะ ดังตารางข้างล่าง

ตาราง1 จำนวนที่ดินของไคเมียวที่มีที่ดินมากกว่า100,000โคกะ หลังจากถูกลดขนาดและยึดที่ดิน

ชื่อ	ที่ดิน (โคกะ)
อุกิตะ ฮิเดะฮิเอะ (Ukita Hideie)	574,000
โชะโซะกะเบะ โมริชิเกะ (Chosokabe Morichika)	222,000
มะเอะดะ โทะชิมะซะ (Maeda Toshimasa)	215,000
มะชิเดะ นะงะโมะริ (Mashida Nagamori)	200,000
มียะเบะ นะงะยะซุ (Miyabe Nagayasu)	200,000
โคะนิชิ ยูกินะงะ (Konishi Yukinaga)	200,000
อิชิเดะ มิสึนะริ (Ishida Mitsunari)	194,000
โอตะ ฮิเดะโนะบุ (Ōda Hidenobu)	135,000
ทะชิบะนะ มุเนะชิเงะ (Tachibana Muneshige)	132,000
โมริ ฮิเดะกะเนะ (Mōri Hidekane)	130,000
ทัมปะ นะงะชิเงะ (Tamba Nagashige)	125,000
อิวะชิโระ ซะดะตะเกะ (Iwashiro Sadatake)	160,000

ที่มา: George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 414.

นอกจากนี้ยังมีไคเมียวอีก 4 คน ซึ่งเป็นศัตรูคนสำคัญของอียะยะซุถูกลงโทษด้วยการลดจำนวนที่ดินเช่นกัน ได้แก่ ไคเมียวอุเอะซุจิ จาก 1,200,000 โคกะ เป็น 300,000 โคกะ ไคเมียวโมริ จาก 1,205,000 โคกะ เป็น 369,000 โคกะ ไคเมียวซะดะเกะ จาก 545,700 โคกะ เป็น 205,800 โคกะ และไคเมียวอะกิเตะ จาก 190,000 โคกะ เป็น 50,000 โคกะ¹ เนื่องจากทั้งสี่ไม่ค่อยเต็มใจให้การสนับสนุนโชกุนอียะยะซุในช่วงสงคราม ประการที่สอง เพื่อเป็นรางวัลแก่ผู้จงรักภักดีต่อโชกุนอียะยะซุทั้งในช่วงก่อนและหลังสงครามเซกิงะฮะระ โดยโชกุนอียะยะซุจะนำที่ดินที่ยึดได้จากการลงโทษมาแบ่งสรรให้แก่ผู้ช่วยเหลือและสนับสนุนตน แต่การมอบรางวัลนั้นโชกุนอียะยะซุยังคงคำนึงถึงผลที่จะมีต่อฐานะ และความมั่นคงของโชกุนเช่นกัน หากมอบที่ดินมากเกินไปก็เกรงว่าจะเพิ่มโอกาสให้ได้

¹ *Ibid.* p. 414.

เมื่อยรวบรวมนำกำลัง และสะสมอำนาจเพื่อกลับมาต่อต้านโชกุน แม้ว่าไดเมียวเหล่านี้จะมีความจงรักภักดีก็ตาม แต่ก็ไม่ควรไว้วางใจมากเกินไปดังเช่นในสมัยอะชิกะงะที่มักมอบที่ดินเป็นรางวัลแก่ขุนนางท้องถิ่นอยู่เสมอจนกลายเป็นปัจจัยของการล่มสลาย ดังนั้นโชกุนทั้งสามจึงต้องจำกัดจำนวนที่ดิน โดยไดเมียวในสมัยโทกูงวะะมักได้รับที่ดินจำนวน 10,000-100,000 โคะกุ¹ เท่านั้นมีแต่ไดเมียวมะเอะตะโทะชินะระ เพียงคนเดียวที่ได้รับที่ดินจำนวน 1,195,000 โคะกุ ซึ่งมากที่สุด เนื่องจากเป็นลูกชายของไดเมียวโทะชิอิเอะ ซึ่งเป็นเพื่อนที่สนิทที่สุดของโชกุนอิเอะยะซุ

ผลจากการดำเนินนโยบายการลดขนาด และยึดที่ดิน คือ

1. ไดเมียวจำนวน 95 คน ต้องสูญเสียแคว้น บางคนซึ่งเคยเป็นพันธมิตรกับโชกุนอิเอะยะซุก็ถูกยึดที่ดินจำนวนมาก เนื่องจากไม่มีทายาทสืบทอดตำแหน่ง หรือจากการหันไปให้ความช่วยเหลืออิเตะโยะริในสงครามโอซะกะ เช่นฟูกุชิมะ มะซะโนะริ (Fukushima Masanori) ถูกยึดเมืองอิโรชิมะ จนเหลือที่ดินเพียง 45,000 โคะกุเท่านั้น อีกทั้งยังถูกขับไล่ไปอยู่ที่ภูเขาชินะโนะ และโมะงะมิ โยะชิโตะชิ (Mogami Yoshitoshi) เคยมีที่ดินติดอันดับ 1 ใน 6 ที่ใหญ่ที่สุดในแถบตะวันออกเฉียงเหนือของญี่ปุ่น ถูกยึดที่ดินเหลือเพียง 10,000 โคะกุในแคว้นโอมิเท่านั้น²

2. ไดเมียวจำนวน 250 คนต้องย้ายถูกย้ายที่ดินอยู่บ่อยๆ เนื่องจากโชกุนเกรงว่าไดเมียวจะมีการสะสมอำนาจ และกำลังในเขตที่ดินของตนเองเหมือนในอดีต ถึงแม้ว่าประเทศจะสงบแล้วก็ตาม

3. ตั้งแต่ค.ศ. 1600-1651 โชกุนได้รับที่ดินเพิ่มขึ้นจาก 2 ล้านโคะกุเป็น 7 ล้านโคะกุ³ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ไดเมียวโทะซะมะจึงมีจำนวนลดลงประมาณ 24 คนในขณะที่ไดเมียวฟูโดมีจำนวนมากขึ้นเนื่องจากโชกุนนำที่ดินที่ยึดมาได้นั้นแจกจ่ายแก่ไดเมียวคนใหม่

กฎหมายควบคุมไดเมียว

เพื่อสร้างความมั่นใจว่าไดเมียวจะจงรักภักดีต่อรัฐบาลโทะกูงวะะ โชกุนอิเอะยะซุจึงออกคำสั่งให้มีประเพณีการแสดงความจงรักภักดีในค.ศ. 1611 โดยให้ไดเมียวในภาคกลาง และภาคตะวันตกเข้าพิธีก่อนในวันที่ 16 มิถุนายน ต่อมาในค.ศ. 1612 จึงให้ไดเมียวภาคเหนือเข้าร่วมพิธีที่ปราสาทนijo และไดเมียวทุกคนต้องเข้าพิธีนี้ทุกครั้งที่โชกุนคนใหม่เข้ารับตำแหน่ง ซึ่งคำสาบาน (Oath of Fealty) มีใจความดังนี้

1. เราจะเคารพกฎหมาย และคำสั่งของรัฐบาลบะกุฟุที่สืบทอดมาตั้งแต่โยะริโตะโมะ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว เราจะเชื่อฟังต่อกฎข้อบังคับของเอโดะอย่างเข้มงวดตลอดไป

2. ถ้าใครฝ่าฝืนกฎหมาย และกฎข้อบังคับ หรือต่อต้านคำประกาศต่างๆที่เอโดะประกาศ เราจะไม่ปิดบัง หรือให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่ฝ่าฝืนเหล่านี้

¹ มีไดเมียวจำนวน 85 คนจากจำนวน 115 คน ที่ได้รับที่ดินเพิ่มเป็นรางวัล แต่ก็ยังน้อยกว่าจำนวน 100,000 โคะกุ (*Ibid.* p. 414.)

² John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 196.

³ *Ibid.* p. 166.

3. ถ้าชาмуไรคนใด หรือลูกน้องที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของเราก่อการกบฏหรือเป็นฆาตกร เมื่อเราทราบข้อเท็จจริงแล้ว เราสาบานว่าจะไม่รับบุคคลเหล่านี้เข้าทำงานกับเราอีก หากผู้ใดฝ่าฝืนกฎข้อบังคับใด โดยเอะโตะตัดสินว่าผู้นั้นผิดจริง เรายินดีที่จะลงโทษผู้ละเมิดอย่างรุนแรงที่สุด¹

ภายหลังจากโชกุนอิเอะยะซุ และโชกุนอิเดะตะตะ โคนล้มอำนาจตระกูลโทะโยะโตะมิกิ² ไม่มีผู้ใดมีอำนาจต่อต้านโทะกุงะวะได้อีก ดังนั้นในวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1615 โชกุนอิเดะตะตะจึงประกาศกฎหมายเพื่อควบคุมกองทัพ (The Laws for Military Households) หรือที่เรียกว่า กฎหมายบูเกะ โช-ฮัตโตะ (Buke Shō-hatto) ซึ่งเป็นกฎหมายควบคุมทหารอย่างเป็นทางการฉบับแรกของญี่ปุ่น² โดยได้เมียวทุกคนต้องเข้าพิธีเพื่อกล่าวยืนยันที่จะปฏิบัติตามกฎหมายนี้ในวันทำพิธีสาบานตน กฎหมายดังกล่าว มีทั้งสิ้น 13 มาตรา โดยมีใจความสำคัญดังนี้

1. ชาмуไรทุกคนไม่ว่าจะเป็นทหารกองม้า ทหารกองแม่ทัพ จะต้องเรียนรู้ศิลปะด้านวรรณศิลป์ และฝึกฝนศิลปะการต่อสู้ไปพร้อมๆกัน ซึ่งในอดีตมีบทบัญญัติบทบาทของชาмуไรไว้ว่า "มือซ้ายถืองานวรรณศิลป์ ส่วนมือขวาก็จับอาวุธ" ชาмуไรทุกคนต้องให้ความสำคัญกับงานทั้งสองเท่าๆกัน แม้ว่าอาวุธจะนำความหายนะมาให้ แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

2. หลีกเลี่ยงการดื่ม และการสังสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มักมากในกามารมณ์ หรือผู้ที่ติดการพนัน ซึ่งเป็นสาเหตุของการทำลายแคว้นตนเอง

3. ทุกคนต้องไม่ปิดบัง หรือช่วยปกปิดผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคม ซึ่งในสังคมก็อาจมีทั้งผู้ปฏิบัติตาม และผู้ฝ่าฝืน แต่หากผู้ใดฝ่าฝืนก็ต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรงที่สุด

4. ได้เมียวจะต้องช่วยขับไล่ผู้ที่เป็นกบฏ ฆาตกร และทรยศต่อนายตนเอง ผู้นั้นคือผู้ทำลายชาติและประชาชน ดังนั้นจึงไม่ควรอดทนกับบุคคลเหล่านี้

5. หากชาмуไรคนใดเปิดเผยความลับของอันตนเองแก่ชาмуไรที่มาจากอันอื่น จะถือว่าชาмуไรผู้นั้นกำลังนำความเดือดร้อนมาสู่อัน ดังนั้นท่านทั้งหลายจึงควรกำจัดบุคคลประเภทนี้ออกจากอันตนเอง

6. หากท่านต้องการสร้าง หรือซ่อมแซมปราสาท ท่านจะต้องรายงานเพื่อขออนุญาตรัฐบาลก่อน สิ่งก่อสร้างใหม่ที่ไม่มีรายงานต่อรัฐบาลจะถูกสั่งระงับการสร้างทันที นอกจากนั้นยังมีการกำหนดขนาดของปราสาทที่จะสร้างไว้ว่าห้ามสร้างกำแพงสูงเกิน 10 ฟุตและยาวเกิน 3,000 ฟุต เพื่อป้องกันการปิดบัง และเพื่อแอบซ่อนกบฏ

7. หากท่านเห็น หรือทราบสิ่งแปลกใหม่จากเขตเพื่อนบ้านท่านจะต้องรีบรายงานต่อรัฐบาลทันที เช่นพบเห็นการทะเลาะวิวาท หรือการไม่เชื่อฟังเจ้านายหรือบิดาตนเอง

8. การสมรสมิใช่เป็นเรื่องส่วนตัว ดังนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเสียก่อน

¹David John Lu. (1974). *op.cit.* pp. 200-201.

²George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 7.

9. ไตเมียวที่เดินทางมาเอโดะจะต้องทำตามข้อบัญญัติในการกำหนดจำนวนผู้ติดตาม หรือที่เรียกว่าโชกุ นิชองจิ (The Shoku Nihongi) ซึ่งกำหนดข้อห้ามว่า นอกจากการรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ของข้าราชการแล้ว ไม่อนุญาตผู้ใดรวบรวม หรือประชุมพรรคพวกตามอำเภอใจ ไม่ให้ผู้ใดมีทหารมากกว่า 20 นายมาเป็นผู้คุ้มกันการเดินทาง โดยมีการกำหนดไตเมียวที่มีรายได้ตั้งแต่ 2 แสน-1 ล้านโคะกุสามารถมีทหารมาได้มากกว่า 20 นาย สำหรับไตเมียวที่มีรายได้ต่ำกว่า 1 แสนโคะกุ นั้นก็จะต้องได้สัดส่วนตามความเหมาะสม

10. การกำหนดชนิด และวัตถุของเครื่องแต่งกาย ทั้งไตเมียว และผู้ติดตามจะต้องได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้ใช้ตามความเหมาะสมของตำแหน่ง

11. หากแคว้นใดมีทหารที่มีหน้าที่แบกเกี้ยวมีความพฤติกรรมที่ไม่ดี มุ่งร้ายต่อรัฐบาล ไตเมียวจะต้องถูกลงโทษ นอกจากนั้นยังไม่อนุญาตให้สามัญชนเดินทางด้วยเกี้ยวโดยสาร แต่อนุญาตให้แพทย์ นักโหราศาสตร์ ผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี และผู้ป่วยสามารถใช้เกี้ยวโดยสารได้

12. ซามูไรทุกคนต้องมียศ

13. ไตเมียวทุกคนจะต้องคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถ และคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อตำแหน่งผู้บริหารของชั้น หากชั้นใดมีคนดีมีความสามารถ ก็จะเจริญรุ่งเรืองไม่สิ้นสุด นอกจากนี้ไตเมียวเองก็ต้องรู้จักการให้รางวัลแก่บุคคลที่ทำดีและลงโทษบุคคลที่ทำงานพลาด¹

เมื่อพิจารณาทั้ง 13 มาตราแล้วสามารถสรุปจุดประสงค์ของการบัญญัติกฎหมายได้ดังนี้

1. ต้องการให้ไตเมียว และซามูไรทั้งหลายตระหนักถึงบทบาทของหน้าที่ที่กรบในอดีต ที่การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันเป็นสาเหตุของความวุ่นวายทางการเมือง เนื่องจากซามูไรลืมนึกถึงความ เป็นนักรบที่ต้องรู้จักประมาณตน ดำเนินชีวิตเรียบง่าย มีความมัยยัสต์ และพอใจในสิ่งที่ตนมี

2. ต้องการให้ไตเมียวที่อยู่ไกลเคียงดูแล และสอดส่องความเคลื่อนไหวกันเอง ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับชั้นที่ห่างไกลจากรัฐบาลไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง

3. เพื่อไม่ให้ไตเมียวสั่งสมอำนาจจนสามารถต่อต้านรัฐบาลได้

นอกเหนือจากกฎหมายดังกล่าว ในค.ศ.1635 โชกุนอิเอะมิตซึยังประกาศเพิ่มกฎหมายนี้อีก 8 มาตราดังนี้

1. ห้ามไตเมียวสร้าง หรือมีเรือสินค้าที่มีค่าระวางมากกว่า 500 โคะกุ

2. ห้ามไตเมียวติดต่อการค้ากับต่างประเทศเป็นการส่วนตัว เพราะรัฐบาลเท่านั้นที่มีสิทธิติดต่อการค้าเอง

3. ห้ามมีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์

4. กฎหมายที่เอโดะประกาศใช้ถือว่าเป็นกฎหมายแห่งชาติดังนั้นทุกคนต้องเชื่อฟัง และปฏิบัติตาม

5. ระบบทางคมนาคมทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นถนน สะพาน และที่พักรถ จะต้องได้รับการดูแลอย่าง ดีตลอดเวลา เพื่อมิให้มาเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อระหว่างส่วนกลาง กับส่วนภูมิภาค

¹David John Lu. (1974). *op.cit.* p. 203.

6. ถ้าไฉเมียวคนใดมีลูกน้องที่ทรยศหักหลังก็สามารถลงโทษได้โดยไม่จำเป็นต้องรอการอนุญาตจากรัฐบาล แต่หากเหตุการณ์นั้นบีบบังคับให้มีการลงโทษด้วยวิธีประหารชีวิตก็ขอให้รายงานรายละเอียด และเหตุผลของการลงโทษให้แก่รัฐบาลก่อน

7. ห้ามสร้างด่านเก็บภาษี หรือด่านเก็บค่าธรรมเนียมข้ามสะพาน และทำเรือส่วนตัว ซึ่งรัฐบาลเท่านั้นที่มีสิทธิทำหน้าที่นี้ และจะเป็นผู้กำหนดจุดด่านเก็บค่าธรรมเนียมเอง

8. ประกาศอย่าให้ไฉเมียวหมุนเวียนกันเดินทางมาเอโดะในเดือนที่ 4 ของทุก ๆ ปี ซึ่งเรียกว่าซังกิงโคตะอิ¹

ระบบการหมุนเวียนเพื่อพักอาศัย (alternate attendance system) หรือระบบ ซังกิง โคตะอิ (Sankin Kōtai)

การเดินทางของไฉเมียวเพื่อแสดงความเคารพ และความจงรักภักดีต่อผู้อาวุโสนั้นมีมาแต่เดิมแล้ว ส่วนข้อบังคับที่กำหนดให้ส่งภรรยา และลูกชายเป็นตัวประกันมีให้เห็นอยู่ทั่วไปในสมัยเซ็งโงะกุ เช่น ในค.ศ. 1548 มะสึเดอิระ อิโรตะตะ (Matsudaira Hirotada) ซึ่งเป็นพ่อของโชกุนอิเอะยะซุต้องส่งโชกุนอิเอะยะซุที่มีอายุเพียง 6 ปีไปอาศัยกับไฉเมียวตระกูลอิมะซะวะ เพื่อเป็นหลักประกันในการขอความช่วยเหลือให้ช่วยต่อสู้กับโอตะ² ในสมัยโนบุะงะมีอำนาจ โชกุนอิเอะยะซุได้ส่งภรรยา และลูกชายไปอาศัยอยู่กับโนบุะงะ และสมัยอิเดะโยะชิ ไฉเมียวโทโด ทะกะโคตะระ (Tōdō Takatora) ก็ส่งภรรยา และลูกชายไปอาศัยกับอิเดะโยะชิ เช่นกัน

หลังจากโชกุนอิเอะยะซุชนะสงครามไฉเมียวทั้งหลายต่างก็เดินทางมาเพื่อการระแสดงความสวามิภักดิ์ ทำให้โชกุนอิเอะยะซุได้กล่าวเปรยๆว่า การเดินทางมาเช่นนี้น่าจะเป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติ³

ดังนั้นในค.ศ. 1609 โชกุนอิเดะตะตะจึงได้ประกาศให้ไฉเมียวโทะซะมะทุกคนต้องเดินทางเข้ามการวะโชกุน และเข้ามาพักอาศัยในเอโดะช่วงฤดูหนาวของทุกปี ต่อมาค.ศ. 1622 โชกุนอิเดะตะตะประกาศเป็นข้อบังคับให้ไฉเมียวโทะซะมะต้องปฏิบัติอย่างจริงจังมากขึ้น โดยให้นำภรรยา และลูกชายร่วมเดินทางมาเอโดะด้วย⁴

ต่อมาในเดือนกันยายน ค.ศ. 1632 โชกุนอิเอะมิตสึประกาศให้ข้อบังคับข้างต้นเป็นมาตราหนึ่งในกฎหมายฮะตะโมะโตะ โช-ฮัตโตะ (Hatamoto Shō-hatto) แต่กำหนดใช้กับไฉเมียวซิมบั้น และพวกฮะตะโมะโตะที่มีความสามารถ และมีอำนาจเท่านั้น⁵ เนื่องจากโชกุนอิเอะมิตสึคิดว่าซามูไรที่เก่ง และมีความสามารถจะเป็นอันตรายต่อโชกุน แม้ว่าฮะตะโมะโตะจะมีความจงรักภักดีก็ตาม ต่อมาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1635 โชกุนอิเอะมิตสึจึงนำกฎหมายนี้มาประกาศใช้กับไฉเมียวฟูโด โดยได้นำมาบรรจุ

¹ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 157.

² สตีเฟ่น เทิร์นบูล; และ ริชชิต สเตอร์รี. (2530). *ซามูไร ชนชั้นนักรบของญี่ปุ่น*. แปลโดย ภิรมย์ พุทธิรัตน์. หน้า 127.

³ Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 108.

⁴ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 198.

⁵ Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 226.

เป็นมาตราหนึ่งในกฎหมายบูเกะ โช-ฮัตโตะ จนในค.ศ.1642 โชกุนอิเอะมิตสึจึงประกาศใช้กับไคเมียวทุกประเภท

สำหรับที่พักอาศัยที่โชกุนอิเอะยะซุเคยเป็นผู้สร้างให้นั้น ในสมัยโชกุนอิเอะมิตสึกลับสั่งให้ไคเมียวทุกคนจะต้องสร้างที่พักเองซึ่งเรียกว่ายะชิกิ (Yashiki) โดยในค.ศ.1642 โชกุนอิเอะมิตสึกำหนดเวลาที่ต้องเดินทางมาเอโดะอย่างเป็นแบบแผนว่า 1.ไคเมียวที่มีอันอยู่ใกล้เอโดะต้องเดินทางในช่วงเดือนธันวาคม จำนวน 2 ปี/1 ครั้ง 2.ไคเมียวที่มีอันอยู่ไกลเอโดะออกไปต้องเดินทางในช่วงเดือนเมษายน และสิงหาคม จำนวน 1 ปี/1 ครั้ง และ 6 เดือน /1 ครั้ง ตามลำดับ ส่วนระยะเวลาที่อาศัยในเอโดะนั้นโชกุนจะเป็นผู้กำหนดเอง¹

โชกุนอิเอะมิตสึมีความกังวลว่าอันที่อยู่ไกลจะไม่ซื่อสัตย์ จึงป้องกันด้วยการกำหนดให้เดินทางมาเอโดะบ่อยกว่าอันที่อยู่ใกล้เพื่อดูแลอย่างใกล้ชิด แม้ว่าจะมีนโยบายให้ไคเมียวชิมบั้นไปคอยดูแล และสอดส่องไคเมียวโทะซะมะแล้วก็ตาม

ผลของการใช้ระบบซังกิง โคตะอิเพื่อความมั่นคงของรัฐบาลโทะกูงะวะสรุปได้ดังนี้

1. ทำให้เกิดเส้นทางคมนาคมเพื่อเป็นทางเชื่อมโยงจากอันเข้าสู่เอโดะ จำนวน 5 เส้นทางหลักเรียกว่า โกะไคโด (Gokaidō) คือ

1.1.โทไกโด (Tokaidō) เป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างเกียวโต ถึงเอโดะ มีความยาว 488 กิโลเมตร²

1.2. โคชู ไคโด (Kōshū Kaidō) เป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างชิโมะ ซุวะ (Shimo Suwa) ถึงเอโดะ ซึ่งจะต้องผ่านภูเขาโคะฟูที่อันตราย

1.3. นิกโก ไคโด (Nikkō Kaidō) เป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างนิกโก ถึงเอโดะ เป็นเส้นทางที่เพิ่งมีตอนที่ไคเมียวทั้งหลายเดินทางไปสักการะดวงวิญญาณของอิเอะยะซุที่วัดนิกโก โทโชกุ

1.4. โอชู ไคโด (Ōshū Kaidō) เป็นเส้นทางเชื่อมโยงภูมิภาคทางเหนือของญี่ปุ่น ระหว่างชินะกะวะ (Shinakawa) ถึงเอะโดะ แต่หลังจากที่มีเส้นทางนิกโก ไคโด แล้ว เส้นทางนี้ก็ถูกตัดระยะทางลงจากอุซึโนะมียะ (Utsunomiya) ถึงชิระกะวะเท่านั้น

1.5. นะกะเซ็งโด (Nakasendō) เป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างเกียวโต ถึงเอโดะ เช่นกัน แต่ เป็นเส้นทางที่ผ่านภูเขาภายในประเทศค่อนข้างมาก เพื่อให้ไคเมียวที่อยู่บริเวณเหล่านี้สามารถเดินทางมาเอโดะได้สะดวก อีกทั้งยังเป็นเส้นทางที่ตัดแบ่งครึ่งระหว่างเส้นทางโคชู ไคโด กับนิกโก อีกด้วย³

2. ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างโชกุน กับไคเมียวทั้งหลายอย่างต่อเนื่อง เช่นการออกกฎหมายต่าง ๆ ไคเมียวก็สามารถรับรู้และนำไปปฏิบัติได้ทันที โดยไม่มีข้ออ้างว่าไม่ทราบ

3. ทำให้ไคเมียวอ่อนกำลัง โดยเฉพาะไคเมียวแถบตะวันตก เนื่องจากการเดินทางมาเอโดะในแต่ละครั้งไคเมียวต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้ติดตามจำนวนมาก เพื่ออวดความยิ่งใหญ่ของตน

¹Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 110.

²Japan: *An Illustrated Encyclopedia.* (1993). p. 1573.

³Japan: *An Illustrated Encyclopedia A-L, V.1.* (2000). p. 463.

เอง โดยเฉพาะอันที่อยู่ห่างไกล และโชกุนยังแต่งตั้งตำแหน่งจุงเก็งชิ (Junkenshi) หรือสายสืบที่มีหน้าที่ตรวจสอบนโยบายการปกครองต่างๆของบะกุ-อัน กองทัพของอัน และความเคลื่อนไหวของศาสนาคริสต์ โดยจะหมุนเวียนไปตามอันต่างๆ¹ โดยเฉพาะอันแถบตะวันตกซึ่งโทะกุงะวะมีอิทธิพลในแถบนี้ น้อย อีกทั้งอาจจะมีพรรคพวก หรือลูกน้องของตระกูลโทะโยะโตะมิที่ยังหลงเหลือ

4. ทำให้โทะกุงะวะสามารถปกครองญี่ปุ่นด้วยความสงบ และมั่นคงโดยเฉพาะโชกุน 3 คนแรก ถึง แม้ว่าจะเกิดผลกระทบที่ตามมาในช่วงปลายสมัยก็ตาม

นอกจากนโยบายการควบคุมไโดเมียวจะก่อให้เกิดผลดีต่อความมั่นคงแล้ว โชกุนทั้งสามยังให้ความสำคัญกับการควบคุมสถาบันจักรพรรดิ ซึ่งในอดีตมักเป็นปัจจัยหนึ่งของปัญหาการปกครองที่องค์จักรพรรดิพยายามจะตั้งอำนาจการปกครองกลับไป แต่ในขณะเดียวกันโชกุนทั้งสามก็ต้องพยายามแสดงให้เห็นไโดเมียว และประชาชนทั้งประเทศเห็นว่า โชกุนโทะกุงะวะยังให้ความเคารพ และจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ

การควบคุมสถาบันจักรพรรดิ

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 สิ่งที่น่าสนใจทางการเมืองในการรวมชาติของทั้งโนบุนาเงะ และอิเดะโยะชิ คือ การให้ความสำคัญต่อองค์จักรพรรดิ จึงทำให้ทั้งสองคนเป็นที่รักของประชาชน ดังนั้นในสมัยโชกุนโทะกุงะวะจึงต้องแสดงความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิเช่นกัน เช่นการสร้างพระราชวังแห่งใหม่ และการมอบที่ดินแก่องค์จักรพรรดิ และราชวงศ์ประมาณ 187,000 โคะกุ เป็นต้น แต่ขณะเดียวกันก็จะต้องหาวิธีควบคุมองค์จักรพรรดิไม่ให้มีพระราชอำนาจมากเกินไปจนกระทบต่อความมั่นคงของโชกุนได้

ดังนั้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1603 โชกุนอิเอะยะซุจึงแต่งตั้งตำแหน่งที่สำคัญ 2 ตำแหน่ง ได้แก่ เกียวโต โชะชิได (Kyoto Shoshidai) ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมกองทัพโชกุนที่เกียวโตเพื่อคุ้มครององค์จักรพรรดิ โดยมีกองทหารประจำการขนาดใหญ่ที่ปราสาทนijoซึ่งอยู่ติดกับกำแพงพระราชวังเกียวโต และตำแหน่งคุะเงะ เด็งโอะ (Kuge Denso) ที่มีหน้าที่เป็นผู้ส่งสาส์นระหว่างโชกุน รัฐบาลบะกุฟุ กับองค์จักรพรรดิ ซึ่งจุดประสงค์ในการแต่งตั้งตำแหน่งทั้งสองนี้มีได้เพียงต้องการให้ความคุ้มครอง และปกป้องภัยอันตรายแก่องค์จักรพรรดิเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงต้องการควบคุมองค์จักรพรรดิให้อยู่ในสายตาของโชกุนโดยตลอด

นอกจากนั้นในค.ศ. 1606 รัฐบาลบะกุฟุยังแต่งตั้งตัวแทนของรัฐบาลองค์จักรพรรดิ ที่เรียกว่า โชเตะอิ (Chōtei)ว่า ต่อไปนี้การแต่งตั้งตำแหน่งต่างๆ รัฐบาลบะกุฟุจะเป็นผู้แต่งตั้งเองโดยไม่ต้องผ่านความเห็นชอบจากองค์จักรพรรดิ เพื่อต้องการให้พระองค์มีเวลาพักผ่อนมากๆ² ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการพยายามริดรอนอำนาจองค์จักรพรรดิของรัฐบาลโทะกุงะวะ

¹ John Whitney Hall. (1970). *op.cit.* p. 158.

² Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 218.

กฎหมายควบคุมสถาบันจักรพรรดิ

ในค.ศ.1613 โชกุนอิเดะตะดะได้ออกกฎหมายควบคุมข้าราชสำนัก (Laws on court nobles) เรียกว่าคุเงะ โช-ฮัตโตะ (Kuge Shō-hatto) ซึ่งมีจำนวน 5 มาตรา ดังนี้

มาตราที่1 องค์จักรพรรดิ และข้าราชสำนักจะต้องอุทิศตนแก่การศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมเนียม และจารีตประเพณี

มาตราที่2 ผู้ที่มีความประพฤติไม่เหมาะสมต่อจารีตประเพณีทั้งหลายจะต้องถูกเนรเทศออกจากพระราชวัง และถูกปลดตำแหน่ง

มาตราที่3 ข้าราชสำนักทุกคนจะต้องไม่ละทิ้งหน้าที่ตนเอง

มาตราที่4 ทุกคนต้องไม่เดินทางท่องเที่ยวไปที่ต่างนอกเมืองตามอำเภอใจ

มาตราที่5 ข้าราชสำนักที่ติดตามองค์จักรพรรดิ และพระราชวงศ์ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการพนัน และอบายมุขทุกชนิด หากมีผู้ฝ่าฝืนจะต้องถูกไล่ออก¹

ต่อมาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1615 โชกุนอิเดะตะดะได้ออกกฎหมายควบคุมองค์จักรพรรดิ และข้าราชสำนัก เรียกว่า คิงชู นะระบิ นิ คุเงะ โช-ฮัตโตะ (Kinshu narabi ni kuge Shō-hatto) มีทั้งหมด 17 มาตรา โดยเนื้อหาเกี่ยวกับการประกาศเพิ่มมาตรา และ นำกฎหมาย 2 ฉบับมารวมด้วยกัน คือ กฎหมายคุเงะ โช-ฮัตโตะ และกฎหมายการมอบรางวัลด้วยเสื้อคลุมสีม่วง (Laws on Imperial Awards of Purple Gowns) หรือโชกเกียว ชิอิ โช-ฮัตโตะ (Chokkyo Shii Shō-Hatto) ซึ่งเป็นการมอบแก่ผู้ที่มีความดีความชอบแก่ประเทศ แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลบะกุฟูก่อน โชกุน อิเดะตะดะประกาศเป็นกฎหมายไปในค.ศ.1613²

สามารถสรุปมาตราที่สำคัญของกฎหมายคิงชู นะระบิ นิ คุเงะ โช-ฮัตโตะ ได้ 6 มาตรา ดังนี้

มาตราที่ 1 กำหนดหน้าที่เบื้องต้นขององค์จักรพรรดิจะต้องรับผิดชอบในงานด้านวิชาการ และงานด้านวรรณศิลป์

มาตราที่ 2 และ3 กำหนดว่าผู้ที่จะมีรับตำแหน่งข้าราชสำนัก และตำแหน่งรัฐมนตรีที่สำคัญ เช่น ไดโจ ไดจิง (Daijō-Daijin) และอุ-ไดจิง (U-Daijin) เป็นต้นจะต้องคัดเลือกจากเชื้อพระวงศ์เท่านั้น³

มาตราที่ 4 และ5 กำหนดว่าการแต่งตั้งข้าราชสำนักทั้งหลายจะต้องคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถมากกว่าคัดเลือกจากภูมิหลังของครอบครัว

มาตราที่ 7 ข้าราชการที่มีตำแหน่งทางกองทัพจะต้องไม่มีความสัมพันธ์กับข้าราชสำนัก และการแต่งตั้งทั้งสองตำแหน่งนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลบะกุฟุด้วยคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ก่อน⁴

¹Chie Nakane; & Shinzaburo Oishi. (1991). *op.cit.* p. 24.

²*Ibid.* p. 24.

³George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 18.

⁴Chie Nakane; & Shinzaburo Oishi. (1991). *op.cit.* p. 25.

กฎหมายทั้งหมดนี้โชกุนทั้งสามมีจุดประสงค์ต้องการจำกัดอำนาจขององค์จักรพรรดิให้เหลือเพียงแต่ในนามเท่านั้น โดยพยายามปิดโอกาสองค์จักรพรรดิมิให้สามารถติดต่อกับผู้ใดภายนอกได้ง่ายดาย แต่หากพิจารณาจากบุคคลภายนอกแล้วจะเห็นว่าโชกุนทั้งสามยังคงส่งเสริมพระบารมีขององค์จักรพรรดิที่ทรงมีฐานะเป็นเท็นโน (Tennō) หรือสมมติเทพซึ่งมีอาจล่งละเมิดได้เหมือนเดิม ด้วยเหตุนี้ทำให้โทกูงวะสามารถนำมาอ้างได้ว่าเป็นกฎหมายที่มีให้ผู้ใดสามารถเข้าถึงองค์สมมติเทพได้ง่ายซึ่งเป็นการอ้างเหตุผลที่ดี

ในค.ศ.1627 จักรพรรดิโกะ-มิซุโนะ-โอ (Go-Mizuno-Ō ค.ศ.1611-1629)ทรงพระราชทานเสื้อคลุมสีม่วงแก่พระทะกูงัง โซโฮ (Takuan Sōhō) ที่มาจากวัดไดโตะกุ (Daitoku) ซึ่งเป็นพระที่พระองค์นับถือ แต่มิได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐบาลเบกุก่อน ดังนั้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1629 โชกุนอิเดะทะตะจึงประกาศว่าพระทะกูงังเป็นกบฏ และเนรเทศออกจากวัด โดยโชกุนอิเดะทะตะกล่าวหาว่าพระทะกูงังเป็นผู้บังคับองค์จักรพรรดิให้ทรงพระราชทานรางวัลให้ แต่ในความเป็นจริงแล้วโชกุนอิเดะทะตะทราบดีว่าองค์จักรพรรดิเป็นผู้ตัดสินใจมอบให้เอง

ด้วยเหตุนี้เดือนพฤศจิกายน ในปีเดียวกันนี้องค์จักรพรรดิจึงทรงสละราชสมบัติให้แก่เจ้าหญิงมะซะโกะ (Masako ค.ศ.1629-1643)¹ด้วยความไม่พอใจโชกุนอิเดะทะตะที่มีได้ให้ความเคารพพระองค์เลย อีกทั้งปัญหาจากการไม่พอใจในเรื่องการถูกบังคับให้อภิเษกสมรสกับกะซูกะ (Kasuko) ซึ่งเป็นลูกสาวของโชกุนอิเดะทะตะในค.ศ.1620² แต่เนื่องจากโชกุนอิเดะทะตะต้องการเชื่อมความสัมพันธ์กับองค์จักรพรรดิให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

โดยจอห์น วิทนี ฮอลล์ ให้ข้อสังเกตเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างองค์จักรพรรดิ กับโชกุนที่ปรากฏเด่นชัดในสมัยอิเดะทะตะไว้ว่า

จริง ๆ แล้วโชกุนอิเดะทะตะมิได้มีความโดดเด่นในด้านการปกครองเลย แม้ว่าหลายสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อความมั่นคงของโชกุนโทกูงวะ และแสดงถึงความรุ่งเรืองของโทกูงวะจะเกิดขึ้นในสมัยนี้ เช่นการโค่นล้มอำนาจโทะโยะโตะมิ การประกาศใช้กฎหมายบูเกะ โซ-ฮัตโตะ เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้ล้วนอยู่ภายใต้คำบัญชาการของโชกุนอิเดะทะตะทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อโชกุนอิเดะทะตะเสียชีวิตในค.ศ.1616 โชกุนอิเดะทะตะจึงจำเป็นต้องหาทางเพื่อเพิ่มความเข้มแข็ง และเพิ่มความมั่นคงให้แก่ตนเองด้วยการใช้อำนาจองค์จักรพรรดิเป็นเครื่องมือทางการเมือง...³

แม้ว่ากฎหมายที่ออกมาเหล่านี้จะแสดงให้เห็นว่าโชกุนมีอำนาจ และสามารถควบคุมองค์จักรพรรดิได้ โดยมีได้รับการตอบโต้ได้ๆจากพระองค์ ข้าราชการสำนัก และไฉเมียวเลย โชกุนทั้งหลายก็

¹ เจ้าหญิงมะซะโกะทรงขึ้นครองราชสมบัติเมื่อพระชนมายุเพียง 5 ชันษาเท่านั้นเนื่องจากเจ้าชายทะกะฮิโตะ (Takahito)ซึ่งเป็นพระเชษฐา สิ้นพระชนม์ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ โดยพระองค์ทรงเป็นเปลี่ยนพระนามเป็น เมอิโซ (Meishō) และทรงเป็นจักรพรรดินีองค์ที่9 ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ซึ่งเว้นว่างมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 แล้ว(Japan: Encyclopedia A-L. (2000). p. 465.)

²E.Papinot. (1980). *op.cit.* p. 124.

³John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 149.

ยังคงตระหนักถึงการแสดงความเคารพต่อพระองค์ เช่น ในค.ศ.1634 โชกุนอิเอะมิตสึได้แสดงความเคารพต่อสถาบันองค์จักรพรรดิด้วยการจัดกองทหารเกียรติยศจำนวนมากถึง 307,000 นาย เดินทางเข้าคารวะจักรพรรดินีเมะอิโซที่เกียวโต จากเหตุการณ์นี้เราสามารถมองในแง่ของการต้องการข่มขวัญองค์จักรพรรดิ และราชสำนักให้เกรงกลัวต่อกองทัพที่ใหญ่โตก็ได้ ซึ่งอาจจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้องค์จักรพรรดิไม่กล้าต่อรองอำนาจรัฐบาลโทกูงวะ

นอกจากนี้ศาลเจ้านิกโกที่โชกุนอิเอะมิตสึสร้างเพื่อเป็นที่สักการะดวงวิญญาณอิเอะยะซุ ซึ่งได้รับการเชิดชูให้เป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งของญี่ปุ่น ที่มีชื่อว่าโทโช ไตงอิงเง็ง (Tōshō Daigongen)¹ องค์จักรพรรดินียังต้องยอมรับศาลเจ้านิกโก โทโชกุ ให้มีศักดิ์ศรีเท่ากับศาลเจ้าประจำราชวงศ์ที่จังหวัดอิเซะอีกด้วย² ซึ่งยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าสถาบันจักรพรรดิยอมรับอำนาจการปกครองของโทกูงวะโดยไม่มีข้อกังขาใดๆ

สถาบันสุดท้ายที่โชกุนทั้งสามจำเป็นต้องควบคุมมิให้เป็นอุปสรรคต่อการปกครองของโทกูงวะที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ คือสถาบันศาสนา โดยมีการออกกฎหมายข้อบังคับเช่นเดียวกับสถาบันไคเมียวและสถาบันจักรพรรดิ

การควบคุมสถาบันศาสนา

สถาบันศาสนาได้เป็นอุปสรรคต่อการรวบรวมประเทศของโอบูนะวะ แม้ว่าทั้งโอบูนะวะ และอิเดะโยะชิจะดำเนินนโยบายควบคุมสถาบันนี้ไม่ว่าจะเป็นวิธีที่ก้าวร้าวของโอบูนะวะ หรือวิธีที่นุ่มนวลของอิเดะโยะชิด้วยการประกาศนโยบายการล่าดาบที่ทำให้อิทธิพล และอำนาจของศาสนาลดลง

เมื่อถึงสมัยโทกูงวะกลับนำศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือการปกครอง โดยอาศัยหลักความเชื่อของลัทธิขงจื้อ และพิธีการต่างๆของลัทธิชินโต อีกทั้งเพื่อป้องกันการแทรกแซงจากศาสนาคริสต์ที่เริ่มมีอิทธิพลในญี่ปุ่น แต่โชกุนทั้งสามก็ยังคงต้องหามาตรการมาควบคุมศาสนาอยู่ดี โดยเฉพาะการควบคุมที่ดินที่เคยเป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้วัด และวิหารต่างๆต้องป้องกันการสูญเสียผลประโยชน์จากที่ดินจนถึงกับใช้อาวุธต่อสู้การควบคุมที่ดิน สำหรับนโยบายการควบคุมที่ดินเริ่มต้นด้วยการประกาศการถือครองที่ดินของวัดทั้งหลายจะต้องผ่านการเห็นชอบจากโชกุนก่อน โดยต้องมีการประทับตรายินยอมจากโชกุนลงบนทะเบียนที่ดิน มีผลทำให้มีวัดเพียง 2- 3 แห่งเท่านั้นที่มีขนาดที่ดินใหญ่ที่สุดแต่กลับมีขนาดเท่ากับที่ดินของไคเมียวที่มีขนาดเล็กที่สุด เช่นโคฟูกุจิ (Kōfukuji) ได้รับ 15,030 โคะกุ วัดเอ็งไรอะกุจิ ที่เคยมีอิทธิพลมากในยุคเซ็งโงะกุ ได้รับ 12,000 โคะกุ และวัดโทดะจิ (Tōdaji) ซึ่งเคยเป็นวัดที่มีที่ดินใหญ่ที่สุด กลับได้รับที่ดินเพียง 2,137 โคะกุเท่านั้น³

¹โทโช ไตงอิงเง็ง (Tōshō Daigongen) แปลว่าเทพเจ้าที่ส่องสว่างทางตะวันออก (Great Shining Deity of The East) (John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 149.)

²*Ibid.* p. 149.

³John Whitney Hall. (1970). *op.cit.* p. 171.

ถึงอย่างไรก็ตามวัด และวิหารก็ยังคงมีบทบาทต่อสังคมในสมัยนี้ เช่นในค.ศ.1645 โชกุนอิเอะมิตสึได้ประกาศให้ประชาชนทุกคนต้องเข้าพิธีสาบานตน และลงทะเบียนเป็นพุทธศาสนิกชน จากคำประกาศนี้ทำให้วัด และวิหารมีหน้าที่เพิ่มขึ้น โดยการเป็นแหล่งลงทะเบียนสำมะโนครัว ซึ่งประชาชนในหมู่บ้านจะต้องมาลงทะเบียนชื่อ วัน เดือน ปีเกิด และตาย การสมรส และการย้ายถิ่น¹

นโยบายการเมือง และการปกครองที่นำเสนอทั้งหมดนี้เป็นนโยบายที่โชกุนทั้งสามต้องการสร้างความสงบ และความมั่นคงแก่โทกูงวะ โดยในสมัยของโชกุนสองคนแรกนั้นเป็นช่วงแห่งการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยการต่อสู้ พอมาถึงสมัยโชกุนอิเอะมิตสึจะเห็นว่าเป็นช่วงแห่งการหากฎระเบียบ และกฎหมายต่างๆที่มีความซับซ้อนมากขึ้นเพื่อเสริมสร้างอำนาจ และความเป็นระเบียบของสังคมหลังจากที่โชกุนทั้งสองได้ปูทางเอาไว้แล้ว

กฎการคัดเลือกโชกุน

กฎนี้เป็นวิธีการควบคุมใดเมียวมิให้มีโอกาสเข้าแทรกแซงการคัดเลือกโชกุน เนื่องจากเคยเป็นปัจจัยของการล่มสลายของทั้งสองสมัยที่ผ่านมา จากปัญหาการสืบทอดทายาทของโชกุนซึ่งเคยเป็นปัญหาต่อการปกครองในสมัยก่อนมาแล้ว ทำให้โชกุนอิเอะยะซุได้กำหนดเป็นกฎตายตัวว่าผู้สืบทอดตำแหน่งจะต้องเป็นลูกชายคนโตเท่านั้น แต่หากลูกชายคนโตไม่สามารถเข้ารับตำแหน่งได้ เนื่องจากเสียชีวิต หรือถูกยกให้เป็นลูกบุญธรรมของตระกูลอื่น ก็ต้องพิจารณาลูกชายคนต่อไป จนสามารถหาผู้ที่เหมาะสมได้ ดังเช่น โนบุยะซุ (Nōbuyasu) ซึ่งเป็นลูกชายคนโตจากจำนวน 11 คนของโชกุนอิเอะยะซุ ถูกโนบุเนงะสั่งประหารชีวิตไปตั้งแต่ ค.ศ.1579 เพราะโนบุเนงะสงสัยว่า โนบุยะซุแอบคบคิดแผนร้ายกับทะกะดะ ส่วนลูกชายคนที่สอง คือฮิเดะยะซุ (Hideyasu) ก็ยกให้อิเดะโยะชิรับเอาไปเลี้ยงดูเป็นลูกบุญธรรม แต่ต่อมาอิเดะโยะชิกลับยกให้เป็นทายาทของตระกูลยูกิ ซึ่งเป็นตระกูลที่มีชื่อเสียงในแถบคันโต² อิเอะยะซุจึงต้องมาพิจารณาลูกชายคนที่สาม คือฮิเดะทะดะซึ่งมีความเหมาะสมที่สุด รวมทั้งอิเดะทะดะก็เป็นลูกที่เชื่อฟังโชกุนอิเอะยะซุ และมีความอ่อนน้อมถ่อมตนมากที่สุด การที่โชกุนอิเอะยะซุเลือกโชกุนอิเดะทะดะ เนื่องจากโชกุนอิเอะยะซุมีแผนการที่จะควบคุม และบริหารประเทศผ่านทางโชกุนอิเดะทะดะ และเพื่อคอยเฝ้าดูโชกุนอิเดะทะดะให้มีความเข้มแข็ง เรียนรู้งานด้านการบริหารประเทศไปในเวลาเดียวกัน ภายหลังจากที่โชกุนอิเอะยะซุเกษียณตนไปแล้ว

การเลือกลูกคนแรกรับสิทธินี้กลายเป็นข้อปฏิบัติของโชกุนคนต่อมา เพื่อตัดปัญหาการไม่สามารถเลือกลูกชายที่เหมาะสม เช่น ทายาทมีนิสัยก้าวร้าว หรือโชกุนมีลูกชายที่มีความสามารถหลายคน ซึ่งการกำหนดลักษณะนี้ถือเป็นการประกันความมั่นคงในการปกครองของตระกูลโทกูงวะต่อไป

สำหรับโชกุนอิเดะทะดะเองก็ดำเนินการตามแบบโชกุนอิเอะยะซุโดยการเกษียณตัวเองก่อนเสียชีวิตเพื่อคอยเฝ้าดูการบริหารประเทศของทายาทอยู่เบื้องหลัง แต่การคัดเลือกทายาทของโชกุนอิเดะ

¹David John Lu. (1974). *op.cit.* p. 215.

²Chie Nakane; & Shinzaboro Oishi. (1991). *op.cit.* p. 20.

ทะตะกลับมีปัญหา เนื่องจากทะตะนะงะ (Tadanaga) ซึ่งเป็นลูกชายคนที่ 2 ที่มีความสามารถ ฉลาดหลักแหลม และเป็นที่รักของข้าราชการชั้นสูงซึ่งเหมาะสมที่จะเป็นโชกุน ส่วนโชกุนอิเดะทะตะก็มีที่ทำการที่จะเลือกทะตะนะงะเช่นกัน ในขณะที่โชกุนอิเอะมิตสึซึ่งเป็นลูกคนแรกเป็นคนเฉยเมย และมีไหวพริบน้อยกว่าทะตะนะงะ แต่ช่วงการคัดเลือกทายาทนั้นโชกุนอิเอะยะซุยังมีชีวิตอยู่จึงทำให้เกิดจุดเปลี่ยนของเหตุการณ์คัดเลือกโชกุน เพราะในโดยค.ศ.1611 อะซุเงะ โนะ ซึโบะเนะ (Kasuge no Tsubone) ซึ่งเป็นแม่หมของโชกุนอิเอะมิตสึ เดินทางเข้าพบโชกุนอิเอะยะซุที่ซุมปูเพื่อร้องเรียนว่าโชกุนอิเดะทะตะมีที่ทำการจะฝ่าฝืนกฎการคัดเลือกทายาท และขอร้องให้โชกุนอิเอะยะซุคัดค้านโชกุนอิเดะทะตะ จึงทำให้โชกุนอิเอะมิตสึได้รับเลือกเป็นโชกุนคนที่3ต่อไป

นอกจากนั้นในสมัยของโชกุนอิเดะทะตะและโชกุนอิเอะมิตสึยังพยายามจัดการโค่นล้มทายาทของผู้ที่เหมาะสมกับตำแหน่งแต่ไม่ได้รับสิทธิ์ เพื่อป้องกันกรกลับมาต่อต้านอำนาจโชกุน เช่น ใน ค.ศ.1623 โชกุนอิเดะทะตะจัดการกับทะตะนะโอะ ซึ่งเป็นลูกชายของอิเดะยะซุที่กลับมาเรียกร้องสิทธิแทนบิดาที่สมควรจะได้รับตำแหน่งโชกุน โดยการยึดอันฟูกุอิ (Fukui) และเนรเทศทะตะนะโอะ ไปอยู่ที่เมืองบุงโงะ (Bungo) ซึ่งโชกุนอิเดะทะตะพิจารณาแล้วว่าหากอิเดะยะซุไม่เสียชีวิตไปก่อน ก็ย่อมเกิดปัญหาแน่นอน ซึ่งจะทำให้โชกุนอิเดะทะตะตัดสินใจค่อนข้างยาก เนื่องจากเป็นพี่ชายตนเอง ส่วนโชกุนอิเอะมิตสึนั้นก็สั่งประหารชีวิตทะตะนะงะ รวมทั้งบริวาร 5 แสนโคะกุทันที่โชกุนอิเดะทะตะเสียชีวิตในค.ศ.1632²

สำหรับตำแหน่งโกะซังเกะนั้นกำหนดให้ผู้ที่สืบเชื้อสายของโยะชิโนะโอะ (Yoshinao) ที่ดูแลอันโอะวะริ โยะริโนะบุ (Yorinobu) ที่ดูแลอันคิอิ และโยะริฟูซะ (Yorifusa) ที่ดูแลอันมิโตะ ทั้งสามเป็นลูกชายของอิเอะยะซุคนที่ 9 10 และ 11 ตามลำดับมีสิทธิ์ได้รับเลือกเป็นโชกุน การกำหนดตำแหน่งดังกล่าวถือเป็นการป้องกันการแทรกแซงของไดเมียวในการคัดเลือกโชกุนที่ไร้ทายาทดังเช่นเคยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต

นอกจากนั้นยังนำวิธีนี้มากำหนดให้ไดเมียวนำไปปฏิบัติอีกด้วย เช่น จดหมายที่โชกุนอิเอะยะซุเขียนถึงโอะเอะโยะ (Oeyo) ซึ่งเป็นภรรยาหลวงของโชกุนอิเดะทะตะในการพิจารณาว่า "อยากให้ไดเมียวคอยเฝ้าดู และเลี้ยงดูลูกชายคนโตเป็นพิเศษ แต่สำหรับลูกชายคนต่อมาก็ให้มอบตำแหน่งทางการเมืองที่เหมาะสมเพื่อป้องกันความรู้สึกไม่พอใจพี่ชายซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาที่บ้านปลายภายหลัง..."³ แต่ต้องดูแล และให้ความสำคัญลูกชายคนต่อมาด้วยเพื่อป้องกันปัญหาการแย่งอำนาจในพี่น้องกันเอง เช่น ค.ศ.1609 โชกุนอิเอะยะซุส่งโยะริโนะบุ ไปปกครองอันซุโงะ (Surugo) และโยะริฟูซะ ไปปกครองอันมิโตะ เป็นต้น⁴ แสดงให้เห็นว่าโชกุนอิเอะยะซุเองก็กังวลปัญหาของลูกชายคนต่อมากหากไดเมียวทั้งหลายทุ่มเทให้ลูกชายคนโตมากเกินไป

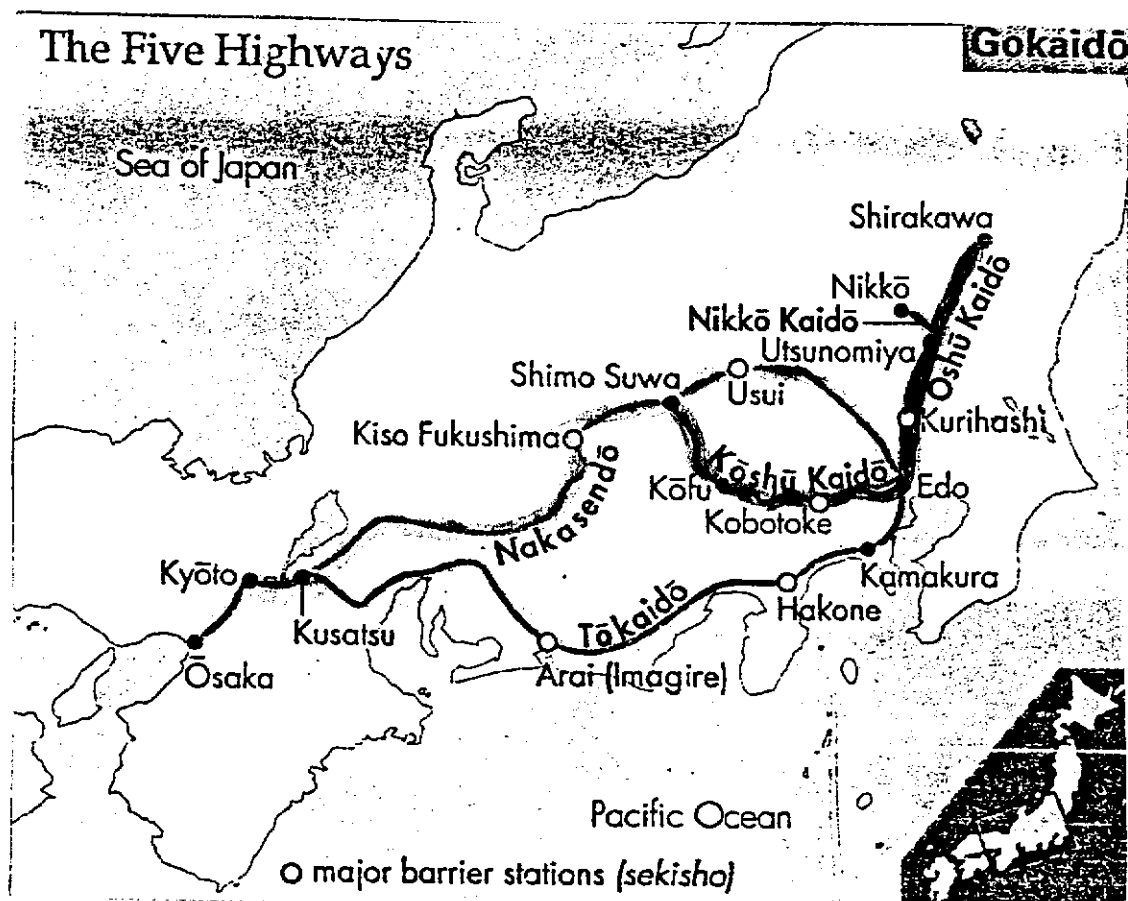
¹ Ibid. p. 20.

² Ibid. p. 20.

³ Ibid. p. 21.

⁴ Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 221.

กล่าวได้ว่านโยบายการปกครองสมัยโทะกูงะวะตอนต้นนั้น โชกุนทั้งสามพยายามที่จะใช้วิธีการโยงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางแทนการกระจายอำนาจเหมือนสมัยก่อน ด้วยการแบ่งประเภทไดเมียวออกเป็น 3 ประเภท เพื่อสะดวกต่อการควบคุม และถ่วงดุลอำนาจ รวมทั้งออกกฎระเบียบต่างๆเพื่อควบคุมไดเมียว สถาบันจักรพรรดิ และสถาบันศาสนา นอกจากนั้นในด้านการบริหารงานส่วนกลางก็มีการจัดแบ่งหน่วยงาน และกำหนดหน้าที่การปกครองสมัยนี้จะมีความเข้มงวดก็ตาม แต่ก็ทำให้ประเทศญี่ปุ่นสงบสุขเป็นเวลายาวนานถึง 265 ปี

- เส้นทางโทไกโด (Tokaido)
 ——— เส้นทางโคชู ไคโด (Koshu Kaido)
 เส้นทางนิโก ไคโด (Nikko Kaido)
 - . - . - เส้นทางโอชู ไคโด (Oshu Kaido)
 - - - - - เส้นทางนะกะเซ็งโด (Nakasendo)
 เส้นทางโกะไกโด

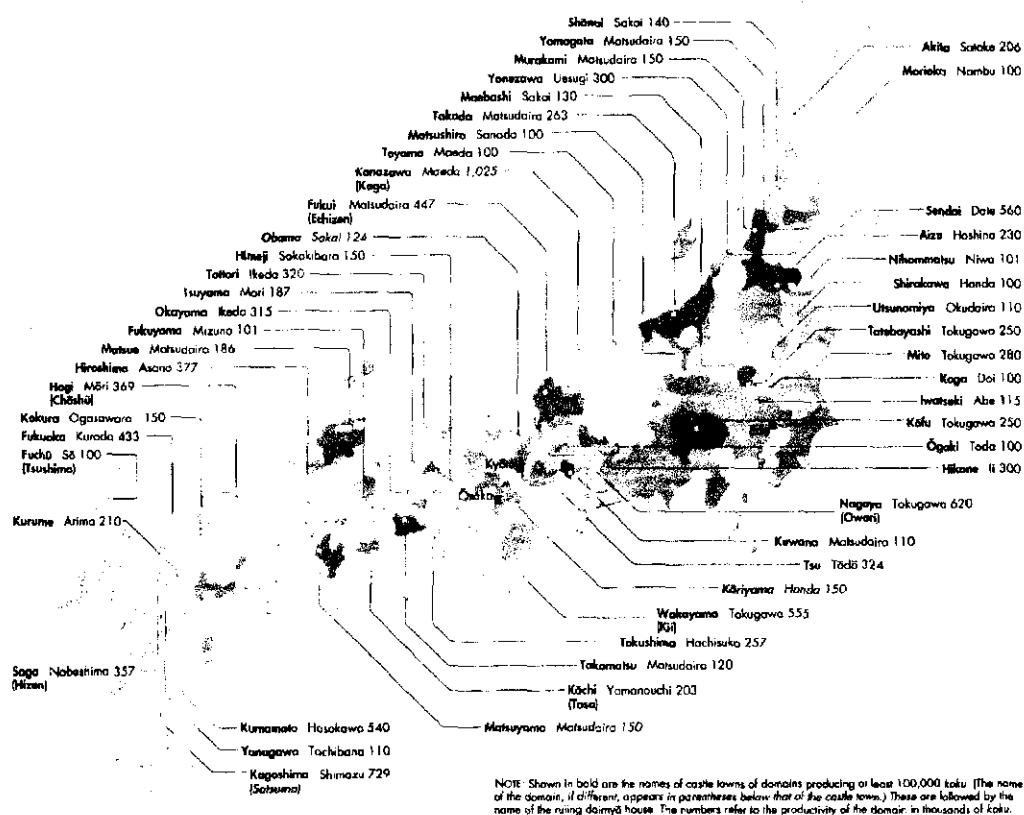
แผนที่ 3 เส้นทางโกะไกโด

ที่มา: *Japan: An Illustrated Encyclopedia AL*, V.1. (1993). p. 66.

- ๓ อาณาเขตของโชกุน
- อาณาเขตของโกะซังเกะ
- ๔ อาณาเขตของไดเมียวซิมบัน
- อาณาเขตของไดเมียวฟูได
- ๕ อาณาเขตไดเมียวโทะซะมะ

Patterns of Land Administration under the Tokugawa Shogunate, ca 1644

ดลิตยวิ

แผนที่ 4 อาณาเขตของไดเมียว โชกุนและโกะซังเกะในค.ศ. 1644

ที่มา: *Ibid.* p. 265.

โทะกุงะวะะ อีเอะยะซุ

ภาพ3 โทะกุงะวะะ อีเอะยะซุ

ที่มา: www.tsukudo.jp. (2005). *Ieyasu.jp*. (online).

โทะกุงะวะ ฮิเดะทะดะ

ภาพ4 โทะกุงะวะ ฮิเดะทะดะ

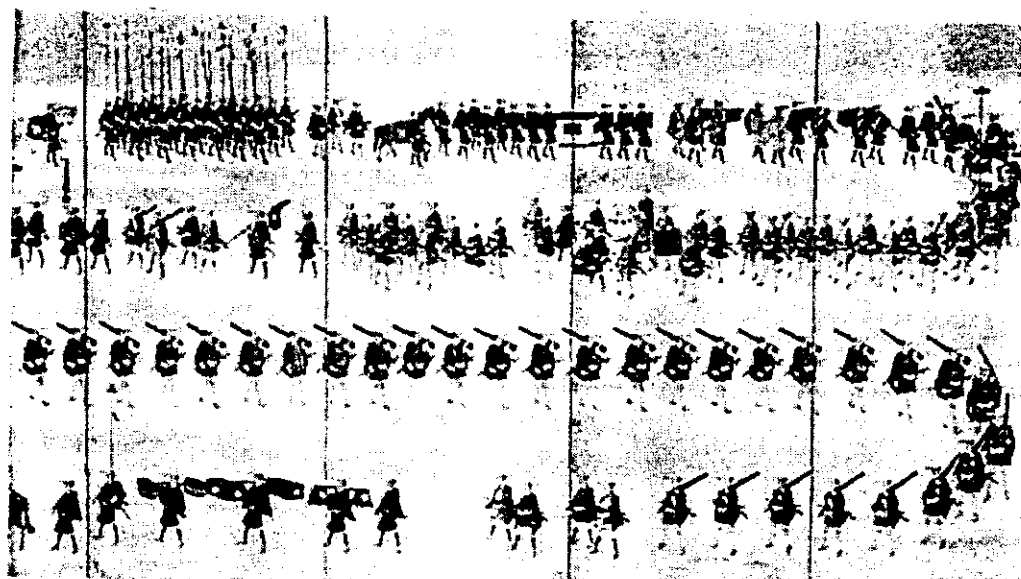
ที่มา: www.tsukudo.jp. (2005). *Hidetada.jp*. (online).

โทะกูงะวะ อิเอะมิตสึ

ภาพ5 โทะกูงะวะ อิเอะมิตสึ

ที่มา: www.tsukudo.jp. (2005). lemitsu.jp. (online).

ภาพ6 การเดินทางของขบวนไคเมียวในระบบซังกิง โคตะอิ

ที่มา: www.tsukudo.com. (2005). Sankin Kotai.jp. (online).

บทที่ 3

นโยบายด้านเศรษฐกิจ

นอกจากนโยบายด้านการเมืองการปกครองที่โชกุนโทกูงวะทั้งสามได้กำหนดไว้อย่างเข้มงวด และซับซ้อนจนทำให้ประเทศเกิดความสงบเรียบร้อย มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพที่มั่นคงแล้ว ในด้านเศรษฐกิจโทกูงวะได้กำหนดนโยบายเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศเช่นเดียวกัน โดยที่โชกุนทั้งสามได้ดำเนินนโยบายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในด้านต่างๆ เช่นการพัฒนาทางการเกษตร การแลกเปลี่ยนเงินตรา การปรับปรุงระบบการคมนาคมขนส่งภายในประเทศ การค้าภายในประเทศ และการค้าต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นการพยายามส่งเสริมให้เศรษฐกิจภายในประเทศมั่นคงมากขึ้น

ในช่วงแรกของการปกครอง โชกุนอิเอะยะซุนำการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินมาเป็นเครื่องกำหนดฐานะของขุนนาง และข้าราชการทั่วประเทศ โดยเริ่มจากการประเมินขนาดของอันด้วยปริมาณผลผลิตข้าวที่ได้เมียวเก็บเกี่ยวได้ทั้งหมดประมาณ 26 ล้านโคะกุมาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังตารางข้างล่าง

ตาราง 2 รายได้ข้าวในสมัยโทกูงวะ

	จำนวนรายได้ / โคะกุ	เปอร์เซ็นต์
องค์จักรพรรดิ	152,302	0.5
โชกุน	6,819,716	25.8
ไดเมียว	19,160,000	72.5
วัด	512,235	1.2
รวม	26,433,097	100.0

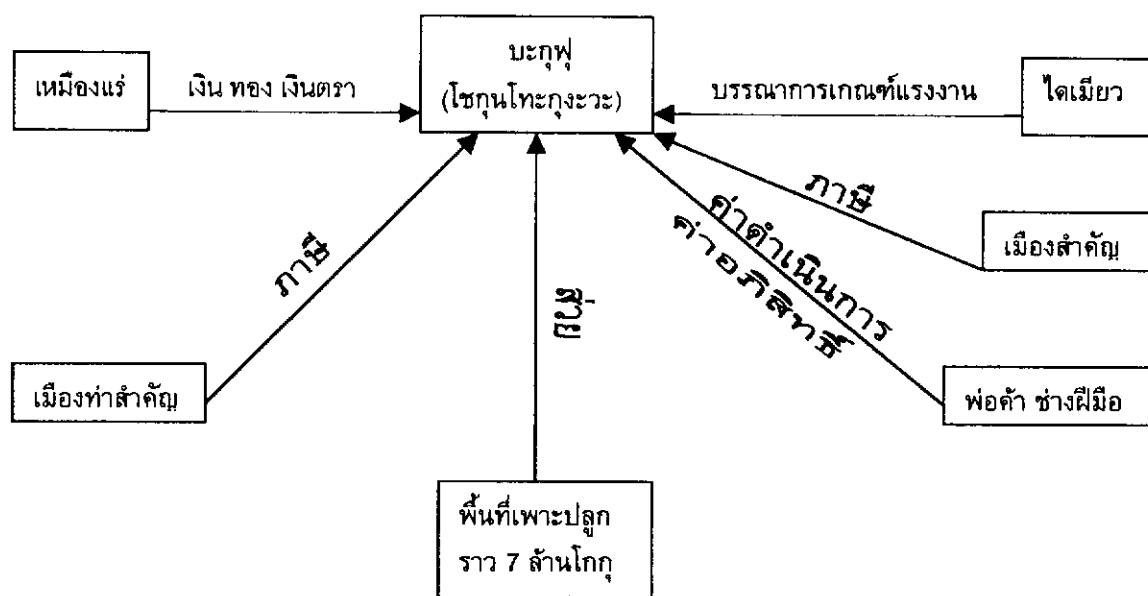
ที่มา : อนงค์ โรจน์วานิช. (2523, มีนาคม-เมษายน). เศรษฐกิจญี่ปุ่นในยุคศักดินาโทกูงวะ , เอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา. หน้า 51.

แต่สำหรับที่ดินของโชกุนได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนแรกโชกุนเป็นผู้ปกครองและดูแลโดยตรงจำนวนประมาณ 4 ล้านโคะกุ ส่วนที่เหลือก็แบ่งให้ลูกน้องคนสนิทไปดูแลแทน

ในช่วงค.ศ. 1650 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน โดยโชกุนยังคงปกครองที่ดินร้อยละ 25 ของที่ดินทั้งหมด กลุ่มไดเมียวซิมบันปกครองประมาณ 9.3 ล้านโคะกุ กลุ่มไดเมียวฟุไดปกครองประมาณ 8.2 ล้านโคะกุ ซึ่งคิดรวมเป็นร้อยละ 30 ของที่ดินทั้งหมด ส่วนไดเมียวโทะซะมะปกครอง

ประมาณ 9.8 ล้านโคกซึ่งคิดเป็นร้อยละ 40 ของที่ดินทั้งหมด และส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 5 แบ่งให้องค์จักรพรรดิ และวัด¹

เมื่อพิจารณาฐานทางเศรษฐกิจของโชกุนแล้วจะพบว่า นอกจากรายได้จากการเพาะปลูกแล้ว โชกุนยังได้รับจากทางอื่น เช่น รายได้จากการผูกขาดการทำเหมืองแร่ และการค้ากับต่างประเทศ เป็นต้นดังภาพประกอบข้างล่าง

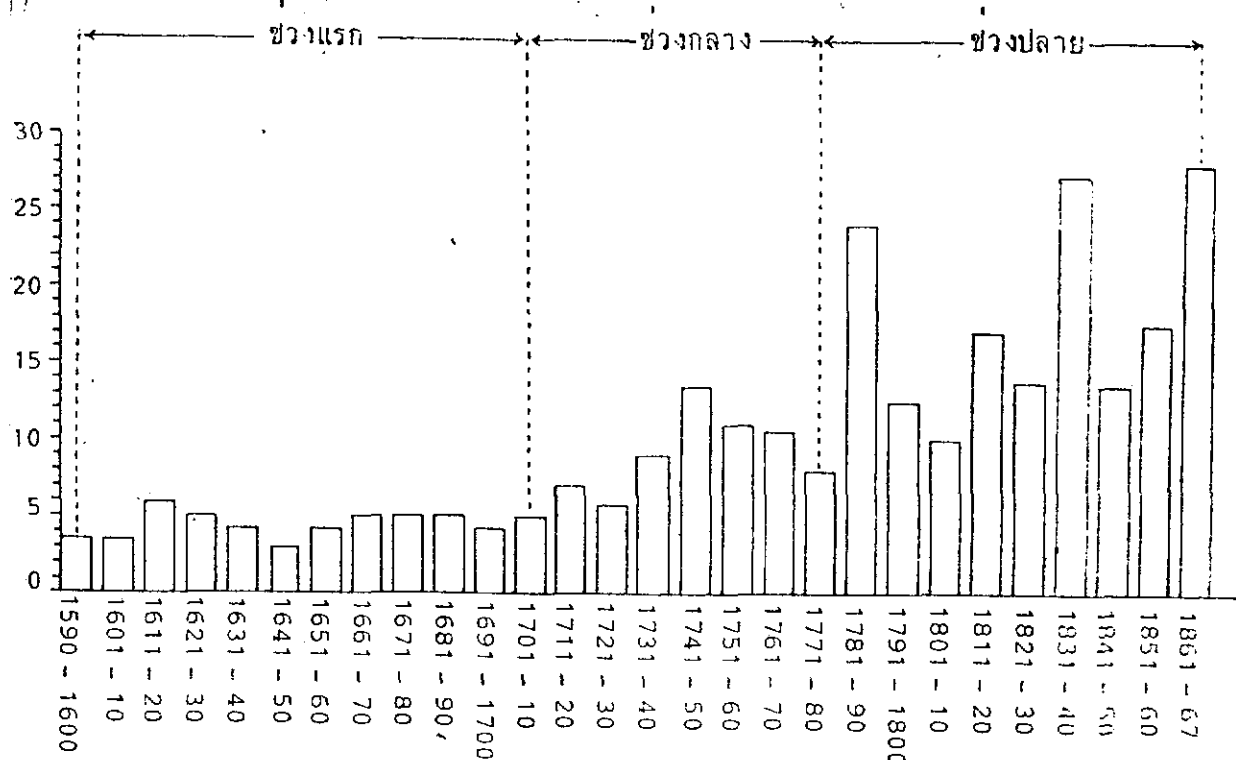
แผนผัง3 ฐานทางเศรษฐกิจของโชกุนโทกูงวะ

ที่มา : คมศักดิ์ สันติพิทักษ์. (2528). *วิวัฒนาการทุนนิยมของญี่ปุ่น*. หน้า 6.

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโชกุนมีฐานเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้โชกุนโทกูงวะสามารถรักษาอำนาจการปกครองได้ยาวนานถึง 265 ปี

นอกจากนั้นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการมีระบบการปกครองที่มีเสถียรภาพในสมัยโทกูงวะตอนต้นอีกประการคือ จำนวนการต่อต้านของชาวนาในช่วงค.ศ.1600-1651 มีทั้งสิ้น 215 ครั้ง เฉลี่ยปีละ 4.3 ครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นอัตราที่ต่ำเมื่อเทียบกับช่วงปลายสมัยที่เฉลี่ยปีละ 18.73 ครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งมักเป็นปัญหาที่ชาวนาไม่พอใจผู้นำหมู่บ้านมากกว่าการไม่พอใจนโยบายของรัฐบาล ดังแผนภูมิแท่งข้างล่าง

¹ดิบบลิว จี. เบรลีย์. (2543). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์. หน้า 22.

แผนภูมิ 1 แสดงอัตราการต่อต้านของชาวนาในค.ศ. 1590-1867

ที่มา: คมศักดิ์ สันติพิทักษ์. (2528). *เล่มเดิม*. หน้า 33.

การพัฒนาทางการเกษตร

การที่ลักษณะการปกครองของโทะกูงวะเป็นแบบระบบฟิวดัล หรือระบบศักดินา ทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศจะเน้นทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งผลิตโดยชาวนาที่มีจำนวนประมาณร้อยละ 80 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ เพื่อเลี้ยงดูชนชั้นอื่น โดยที่ชาวนาจะต้องเสียภาษีให้แก่รัฐบาล จำนวนทั้งสิ้นร้อยละ 40-50 ของผลผลิตทั้งหมด แต่เสียเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ซึ่งเรียกว่าเน็งกุ (Nenku) ส่วนรูปแบบการเสียภาษีจะเปลี่ยนแปลงจากเมื่อก่อนที่ชาวนาหลายๆครอบครัวนำที่ดินมารวมกันเพื่อร่วมกันดูแลผลผลิต (co-operative group) หรือที่เรียกว่าโชะเอ็ง มาเป็นการให้แต่ละครอบครัวดูแลที่ดินแต่ละคนเอง โดยจะจัดให้เป็นกลุ่มๆละ 5 ครอบครัวที่อยู่ใกล้เคียงกัน (five household unit) ซึ่งเรียกว่า โกะนิงุมิ (Goningumi) โดยโชกุนอิเอะมิตสึได้กำหนดขึ้นเพื่อสกัดกั้นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในชนชั้นชาวนา ด้วยการให้คอยสังเกตผู้ที่เปลี่ยนศาสนาในหมู่บ้านแล้วรายงานแก่รัฐบาล ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้รัฐบาลสามารถทราบความเคลื่อนไหวของผู้ที่เปลี่ยนศาสนาได้อย่างง่าย และชัดเจน โดยไม่จำเป็นต้องไปสำรวจเอง¹ รวมทั้งยังให้ชาวนารับผิดชอบในเรื่องการเสียภาษีร่วมกัน และเพื่อคอยตรวจตราในเรื่องการเกิดอาชญากรรมซึ่งกันและกันรวมถึงการแจ้งการหลบหนีโทษของผู้ต้อง

¹ David John Lu, (1974). *op.cit.* p. 205.

หา และในแต่ละหมู่บ้านจะมีหัวหน้าหมู่บ้านที่เรียกว่า โซยะ (Shōya) ภายใต้โซยะจะมีคณะบริหารหมู่บ้าน 2 ตำแหน่ง คือเฮียะกุ โซได (Hyaku Shōdai) และคุมิ กะชิระ (Kumi Gashira) เพื่อกออดดูแลการส่งภาษีตามที่รัฐบาลกำหนดมาว่าจะต้องเสียเท่าไรในแต่ละปี¹

ในสมัยโทะกูงะวะ รัฐบาลบะกุฟุไม่ค่อยสนใจในเรื่องการเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของที่ดินภายในหมู่บ้านตราบใดที่ชาวนายังสามารถส่งภาษีได้ตามจำนวนที่รัฐบาลกำหนด² ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงต้องหาวิธีการพัฒนาทางการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตดังนี้

1.การสำรวจและการประเมินที่ดิน ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1601 และเมษายน ค.ศ.1602 โซกุน อิเอะยะซุได้ประกาศที่จะทำการสำรวจที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเป็นนโยบายแรกก่อนจะได้รับตำแหน่งเซะอิอิ ไตโซกุน³ จึงทำให้เกิดการบุกเบิกที่ดินขึ้นใหม่จำนวนมากซึ่งก่อนที่มีการสำรวจ มีจำนวนที่ดินที่สามารถเพาะปลูกได้ประมาณ 18 ล้านโคะกุ แต่เมื่อสำรวจที่ดินแล้วมีที่ดินเพาะปลูกเพิ่มเป็น 24.5 ล้านโคะกุ⁴

ในช่วง ค.ศ.1467-1651 พบว่ามีโครงการบุกเบิกที่ดินทั้งสิ้น 49 โครงการ แต่ในจำนวนนี้มีจำนวนประมาณ 40 โครงการที่เสร็จสมบูรณ์ในช่วง ค.ศ.1550-1650⁵ ดังตัวอย่างตารางข้างล่าง

ตาราง 3 โครงการบุกเบิกที่ดินค.ศ.1550-1650

แม่น้ำ	ที่ตั้ง	ปี(ค.ศ.)	ผู้ควบคุม	รายละเอียด
คิตะกะมิ (Kitakami)	เซ็งได	1623-1626	ตะตะ	เป็นแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดในอันโตะโอะกุ ซึ่งถูกเปลี่ยนทิศทางการไหลให้ลงได้เพื่อไปรวมกับแม่น้ำอีก 2 สาย ทำให้เกิดที่นาจำนวนมากตลอดริมน้ำทั้งสามสาย

¹ กงศักดิ์ สันติพิทักษ์วศ์. (2528). *เล่มเดิม*. หน้า 17.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 117.

³ Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 216.

⁴ Milton W. Meyer. (1993). *Japan A Concise History*. p. 99.

⁵ John Whitney Hall. (1981). *Japan Before Tokugawa : Political Consolidation and Economic Growth 1500 to 1650*. p. 330.

แม่น้ำ	ที่ตั้ง	ปี(ค.ศ.)	ผู้ควบคุม	รายละเอียด
อะระ(Ara)	โอะตะวะริ	1574 และ 1629	โกะ-โฮโจ	แม่น้ำได้รับการขุดเจาะให้เป็นช่องแคบระหว่างแม่น้ำอะระกะวะ และแม่น้ำอิรุมะงะวะซึ่งทำให้เกิดที่นาที่มีคุณภาพจำนวนมาก
คิโซะ(Kiso)	มิโนะ-อิเซะ-โอะวะริ	1586 และ 1609	อิเอะยะซุ	ขุดช่องแคบของแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดของฮันเพื่อการเพิ่มที่นาใหม่ และป้องกันน้ำท่วม
ฟูจิ(Fuji)	โคฟู(Kofu)	ทศวรรษ1560 และ 1621-1645	ทะกะตะ	สร้างเขื่อนขนาดใหญ่มากเพื่อควบคุม และเก็บกักน้ำในแม่น้ำฟูจิ และสาขา ซึ่งผลที่ตามมาคือได้ผลผลิตที่มีคุณภาพมาก
ชิกุโงะ (Shikugo)	ซะงะ(Saga)	ทศวรรษ1550 และทศวรรษ1620	เรียวโซจิ(Ryōsōji) (คณะบริหารฮันซะงะ)	ปรับปรุงที่ดินริมแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดในคิวชูเพื่อป้องกันน้ำท่วม และเพื่อการเพาะปลูกตลอดริมแม่น้ำ

แม่น้ำ	ที่ตั้ง	ปี(ค.ศ.)	ผู้ควบคุม	รายละเอียด
ชิโระ(Shiro) และ มิโดะริ(Midori)	คุมะโมะโตะ (Komamoto)	1630	คะโตะ	เป็นแม่น้ำสายหลักของที่ราบชิคุงะโดยสร้างสาขาของแม่น้ำใหม่เพื่อให้ไหลลงไปสู่ที่นาของชาวนาจนกลายเป็นศูนย์กลางการผลิตข้าวของที่ราบนี้

ที่มา : *Ibid.* p. 330.

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลมุ่งเน้นการปรับปรุง และก่อสร้างเขื่อน และระบบชลประทานเพื่อควบคุมแม่น้ำมากกว่าการเข้าไปหักล้างทางพงเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกซึ่งควรจะเป็นหน้าที่ของเกษตรกรเอง และเป็นโครงการที่ป้องกันน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ เมื่อรัฐบาลบะกุฟุอำนวยความสะดวกให้แล้วก็เป็แรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาเพาะปลูกเพิ่มผลผลิตกันมากขึ้น

2.การส่งเสริมปัจจัยในการเพิ่มผลผลิต รัฐบาลโทะกูงะวะได้สนับสนุนให้มีการพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูก ปุ๋ย และเมล็ดพันธุ์พืช เป็นต้น โดยเฉพาะพันธุ์ข้าว เนื่องจากสภาพภูมิอากาศของญี่ปุ่นมักแปรปรวนอยู่เสมอ จึงทำให้ไม่สามารถพัฒนาข้าวให้แข็งแรงได้ ดังนั้นรัฐบาลบะกุฟุจึงได้นำพันธุ์ข้าวจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายชนิดมาใช้ในการเพาะปลูก เช่น ข้าวพันธุ์จามปา ซึ่งนำมาปลูกกันอย่างกว้างขวางในคิวชู ซูโงะกุ และชิโกะกุ ทำให้ชาวนามีแรงจูงใจ และมีโอกาสที่สามารถเลือกเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมกับที่ดินของตนเองมากที่สุด ดังนั้นในแต่ละชั้นอาจะจะมีการปลูกข้าวหลายพันธุ์ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามชาวนาก็ยังคงต้องเสี่ยงกับภัยธรรมชาติซึ่งจะมีผลต่อข้าวที่แตกต่างกัน

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดนวัตกรรมใหม่ทางการเกษตรด้วยการหันมาใช้ปุ๋ยซึ่งมีส่วนผสมของขี้เถ้า และสารอินทรีย์มาผลิตเป็นปุ๋ยผสมเพื่อเพิ่มผลผลิต และเพิ่มความแข็งแรงทำให้ข้าวสามารถทนต่ออากาศที่แปรปรวน นอกจากนั้นเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร เช่น จอบ และเสียม ก็มีราคาถูกลงมาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 เนื่องจากรัฐบาลบะกุฟุสามารถขุดแร่เหล็กมาผลิตเป็นเครื่องมือเหล่านี้ได้มากขึ้น เช่น ราคาจอบ 1 อันมีราคา 20 มง (ราคาเท่ากับ 4 โซ) ดังนั้นได้เมียวทั้งหลายจึงพยายามพยุงราคาของเครื่องมือเหล่านี้ไว้¹ เพื่อเป็นการช่วยเหลือ และสนับสนุนการเกษตร

¹*Ibid.* p. 338.

3.การให้ชาวนามีสิทธิเป็นเจ้าของที่ดินตามกฎหมาย รัฐบาลบะกุฟุได้ประกาศให้ชาวนามาทำสัญญาที่ดินเพื่อป้องกันการแอบอ้าง และการแทรกแซงจากพ่อค้าคนกลางซึ่งจะทำให้ชาวนามีโอกาสกลายเป็นผู้เช่า

สัญญานี้จะเป็นสิ่งสร้างความมั่นใจให้แก่ชาวนาได้ว่าตนเองมีสิทธิเป็นเจ้าของอย่างถูกต้องตามกฎหมายซึ่งจะก่อให้เกิดความรัก และหวงแหนที่นาของตน และสมัครใจที่จะพัฒนาที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายถึงภาษีที่ทางรัฐบาลสามารถเก็บได้มากขึ้นด้วย ดังนั้นรัฐบาลบะกุฟุจึงต้องให้ความคุ้มครองแก่ชาวนามีสิทธิ ซึ่งสิทธิการถือครองก็จะอยู่กับหัวหน้าครอบครัวมิใช่ของคนทั้งหมู่บ้านดังเช่นอดีต แต่สามารถมอบให้เป็นมรดกแก่ลูกชายคนโตเท่านั้น เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีพื้นที่น้อยจึงไม่สามารถแบ่งย่อยให้ทายาททุกคน ซึ่งชาวนาแต่ละครอบครัวก็จะได้รับที่ดินที่มีขนาดเล็กอยู่แล้ว

4.การเพิ่มแรงงานในการเกษตร โดยเกิดขึ้นจากผลการประกาศนโยบายการล่าดาบของฮิเดะโยชิ ทำให้ชาวนามีเวลาหันมาให้ความสนใจการเพาะปลูกมากขึ้น แทนการมุ่งเน้นด้านศิลปะการต่อสู้ รวมทั้งผลการกลับมาของทหารที่ไปรบจากเกาหลีในช่วงทศวรรษ 1590 ทำให้โทะกุงะวะได้แรงงานที่มีคุณภาพกลับมาพัฒนาการเกษตรจำนวนมาก¹

5.การพัฒนาพืชผล แม้ว่าชาวนามีสิทธิในที่ดิน และสามารถทดลองปลูกพันธุ์พืชหลายชนิด แต่ต้องเป็นพันธุ์ที่รัฐบาลบะกุฟุกำหนดเท่านั้น เพราะต้องการป้องกันการเพาะปลูกเพื่อการค้า ซึ่งอาจจะได้ผลผลิตที่รัฐบาลไม่ต้องการ โดยในแต่ละปีรัฐบาลบะกุฟุจะส่งตัวแทนไปตรวจเยี่ยมทุกหมู่บ้านเพื่อเก็บตัวอย่างพันธุ์ข้าว หรือพืชชนิดอื่นๆ และนำไปวิเคราะห์ว่าหมู่บ้านนี้มีสภาพเหมาะสมที่จะปลูกพืชชนิดนี้ต่อไปหรือไม่ หากไม่เหมาะสมรัฐบาลก็จะกำหนดพืชพันธุ์ใหม่มาทดลองปลูกแทน ในระยะแรกรัฐบาลจะละเว้นภาษีเพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรสามารถพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ หลังจากนั้นจึงค่อยๆเก็บภาษี และวิธีการดังกล่าวก็นำมาใช้ในระยะแรกก็เพื่อดึงดูดให้ชาวนาที่หลบหนีภัยจากสงครามกลางเมืองมาขอรับที่ดินเพื่อนำไปเพาะปลูก²

6.การเกษตรแบบพึ่งตนเอง โดยรัฐบาลบะกุฟุพยายามกำหนดลักษณะสังคมชนบทให้เป็นการเกษตรแบบพึ่งตนเอง(*self-sufficiency*) ทั้งด้านที่อยู่อาศัย และการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างหมู่บ้านที่มีได้ผลิตเอง เช่นยา เกลือ เป็นต้น โดยไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับการค้า ดังนั้นชาวนาจึงสามารถผลิตเครื่องอุปโภค บริโภคไว้ใช้เองได้ เช่นซีอิ้ว มิโสะ (ถั่วเหลืองหมักสำหรับทำซุ๊ป) เหล้าสาเก และยาสูบ เป็นต้น รวมทั้งยังสามารถผลิตปุ๋ยธรรมชาติ เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรได้เอง จึงทำให้เกษตรกรไม่จำเป็นต้องดิ้นรนที่จะหันไปให้ความสนใจทำสิ่งอื่นมากกว่าพัฒนาการเกษตร

7.การแก้ปัญหาต่างๆของรัฐบาล ถึงแม้ว่ารัฐบาลโทะกุงะวะได้นำการพัฒนาทางด้านเกษตร แต่ยังคงมีปัญหาต่างๆเกิดขึ้นอันมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ เช่น ปัญหาเกิดภาวะแห้งแล้ง ข้าวยาก หมากร้างอย่างรุนแรงในค.ศ.1641-1642 ปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากระบบซังกิง โคตะอิ โดยที่โคเมียว

¹Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 61.

²*Ibid.* pp. 62-64.

เร่งสร้างที่พักในอะโตะ จึงต้องการทั้งแรงงาน และเสบียงอาหารเป็นจำนวนมาก และมักจะเรียกใช้แรงงานในช่วงที่ต้องเก็บเกี่ยว ทำให้แรงงานต่างๆต้องทิ้งที่นาเพื่อเข้าเมือง ปัญหาที่เกิดจากนโยบายการย้ายไคเมียวซึ่งทำให้ไคเมียวต้องรีบเร่งเก็บภาษีก่อนที่จะย้ายถิ่น จึงก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชาวนา ปัญหาที่เกิดจากการคมนาคมในคาบสมุทรคิอิ และโบโซ(Bōsō)ทำให้การขนส่งข้าวมายังอะโตะประสบความยากลำบาก ปัญหาการจัดเก็บภาษีในอัตราสูง และปัญหาประชากรเพิ่ม ทำให้ความต้องการอาหารเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะที่อะโตะ

จากปัญหาเกิดภาวะแห้งแล้งก่อให้เกิดการล้มตายของพวกปศุสัตว์เป็นจำนวนมากที่เมืองโทโดไนจังหวัดอิเงะ(Iga) ค.ศ.1640 นอกจากนั้นยังเกิดความหิวโหยของผู้คนจำนวนมากถึง 15,802คน โดยเฉพาะหมู่บ้านในบริเวณแม่น้ำคิโซ ค.ศ.1642 ทำให้ประชาชนต้องไปเป็นขอทาน รวมทั้งราคาอาหารในอะโตะก็สูงขึ้น¹ ดังนั้นโชกุนอิเอะมิตสึจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการเรียกประชุมคณะบริหารของอันต่างๆ และส่งนักสำรวจไปยังคันโต และคินะอิ สั่งจ่ายเงินช่วยเหลือไปยังอันต่างๆที่ประสบปัญหา รวมทั้งจัดตั้งคณะบริหารเพื่อออกกฎหมายควบคุมชาวนาเพื่อป้องกันการเกิดปัญหา เช่น ประกาศให้ชาวนาประหยัด และกำหนดชนิดของผ้าที่ใช้สวมใส่

ระบบการแลกเปลี่ยนเงินตรา

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ระบบการแลกเปลี่ยนของญี่ปุ่นอยู่ในภาวะสับสน เนื่องจากอยู่ในช่วงสงครามกลางเมืองที่แต่ละท้องถิ่นต่างผลิตเงินเหรียญขึ้นใช้เองโดยปราศจากกฎเกณฑ์การผลิต และสัดส่วนของการผลิตก็ไม่แน่นอน อีกทั้งหน่วยเงินยังไม่ได้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เช่นในค.ศ.1569 โนะบุนะจะกำหนดมูลค่าของเงินเหรียญให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในเขตการปกครองของตนเอง ต่อมาสมัยเอโดะโยะชิก็ดำเนินการเช่นเดียวกัน แต่ใช้ได้เพียง 2-3 ปีเท่านั้น ดังนั้นในสมัยโทะกูงะวะจึงต้องปฏิรูประบบเงินตราใหม่ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเพื่อรองรับการค้าภายในประเทศซึ่งเติบโตอย่างรวดเร็วอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบซังกิง โคตะอิ

โทะกูงะวะได้ดำเนินการโดยควบคุม และผูกขาดการขุดเหมืองแร่ทุกแห่งทั่วประเทศ โดยนำมาอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลบะกุฟุโดยตรง เช่นอันอิวะมะ (Iwama) อิซึ (Izu) คะอิ (Kai) ทะโตะ มะ (Tajima) ฟุชิมิ และชะกะอิ เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนเหมืองแร่ทอง ซึ่งเรียกว่า คิงซะ (Kinza)จำนวน 50 แห่ง และเหมืองแร่เงิน ซึ่งเรียกว่า กิงซะ (Ginza) จำนวน 30 แห่ง²

ในค.ศ.1601 โชกุนอิเอะยะซุได้ก่อตั้งโรงกษาปณ์แห่งแรกขึ้นเพื่อผลิตเงินเหรียญทองที่เมืองฟุชิมิ และซุมบุ โดยเรียนรู้วิธีการผลิตมาจากโปรตุเกส และได้กำหนดหน่วยเงินเหรียญว่า เรียว³ ซึ่งเคยผลิตออกมาใช้ในอันของตนเองเมื่อค.ศ.1595 จำนวน 2 ชนิดราคาซึ่งมีส่วนผสมของทอง คือ 10 เรียว

¹ Ibid. p. 112.

² Ibid. pp. 70-71.

³ 1เรียว มีมูลค่าประมาณ 50,000 เยน

เรียกว่าเคอิโซะ-สึโฮะ-โอบัง (Keicho-tsuho-Ōban)¹ และราคา 1 เรียว เรียกว่าเคอิโซะ-สึโฮะ-โคบัง (Keicho-tsuho-Kōban)² แต่ในชั้นแถบตะวันตกบางแห่ง เช่น โอซะกะและเกียวโต ก็จะนำแร่เงิน และทองแดงมาเป็นส่วนผสมในการผลิตเหรียญด้วย แต่ก็ยังเรียกเงินเหรียญว่า เรียว เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลบะกุฟุจะอนุมัติให้ใช้เงินเหรียญเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศก็ตาม แต่โชกุนอิเอะยะซุยังได้อนุญาตให้แต่ละอันสามารถผลิตเงินกระดาษ(paper currency)ออกมาใช้ได้แต่เฉพาะในอันของตนเท่านั้น

ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1636 โชกุนอิเอะมิตสึก่อตั้งโรงษาปณ์ที่อันมิโตะ และเซ็งตะอิ เพื่อผลิตเงินเหรียญชนิดใหม่ขึ้น เรียกว่าเคเนอิ-สึโฮะ-โอบัง(Kanei-tsuho-Ōban) และ เคเนอิ-สึโฮะ-โคบัง(Kanei-tsuho-Koban)ซึ่งมีมูลค่า 10 และ 1เรียวตามลำดับ เนื่องจากในช่วงทศวรรษ 1630 รัฐบาลบะกุฟุต้องการแร่เงินปริมาณมากเพื่อใช้เป็นสินค้าออก และใช้เป็นวัตถุดิบในการสร้างปราสาท จึงทำให้ปริมาณแร่เงินซึ่งเป็นส่วนผสมของเหรียญน้อยลง ส่วนเงินเหรียญชนิดเก่าก็นำไปใช้หมุนเวียนในชั้นแถบตะวันออกนอกจากนั้นยังมีการผลิตเงินเหรียญที่ทำจากทองแดงมาใช้ จึงได้ยกเลิกการใช้เหรียญทองแดงที่นำมาจากจีนระหว่างนั้น ส่วนวิธีการใช้นั้นรัฐบาลบะกุฟุได้กำหนดว่าเหรียญทองแดงใช้วิธีการนับเป็นชิ้น ส่วนเหรียญเงินใช้วิธีการชั่งน้ำหนัก³

การพัฒนาระบบการคมนาคม

เพื่อความเจริญทางด้านเศรษฐกิจโชกุนทั้งสามจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งทั้งทางบก และทางน้ำเป็นอย่างมาก ทำให้สะดวกต่อการขนส่งสินค้า เช่น ข้าว ไม้ และสินค้าทางทะเล เป็นต้น และทำให้สินค้าสามารถกระจายไปได้ทั่วประเทศ เพื่อใช้เป็นเสบียงอาหาร และวัตถุดิบแก่กองทัพ รวมทั้งระบบซังกิง โคตะอิ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเป็นอย่างมากเช่นกัน

การคมนาคมทางน้ำ

โชกุนทั้งสามให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการคมนาคมทางน้ำมากกว่าทางบก เพราะการขนส่งทางน้ำสามารถขนส่งสินค้าไปยังอันต่าง ๆ ได้ในปริมาณมากกว่าทางบก นอกจากนั้นประชาชนไคเมียว และพ่อค้ามักนิยมใช้เส้นทางทางน้ำมากกว่าทางบก เนื่องจากปลอดภัยจากด่านตรวจ และกฎข้อบังคับมากมายเกี่ยวกับการใช้ทางบก เช่น ห้ามใช้เกวียนบรรทุก และห้ามขนส่งสินค้าปริมาณมากเพื่อป้องกันถนนเสียหาย เป็นต้น ดังนั้นจึงทำให้การคมนาคมทางน้ำได้รับการพัฒนาจนเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว⁴ ซึ่งเส้นทางที่สำคัญ ได้แก่เส้นทางระหว่างโอซะกะ ถึงเอโดะ และเส้นทางแม่น้ำโยะโดะ(Yodo River)ที่ใช้เดินทางจากฟุชิมะไปโอซะกะ ในสมัยโทะกูงะวะเส้นทางโอซะกะเป็นเส้นทาง

¹ John Whitney Hall. (1981). *op.cit.* p. 369.

² Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 126.

³ Tsuji Tatsuya. (1990). *op.cit.* p. 200.

⁴ *Ibid.* p. 366.

บริเวณฝั่งตะวันตกที่สำคัญที่สุด เนื่องจากเป็นศูนย์กลางรวมสินค้าที่อยู่แถบตะวันตก และทางเหนือ โดยสามารถใช้เส้นทางทั้งชายฝั่งทะเลสาบ และทะเลภายใน เช่นทะเลบิวะ (Biwa Lake) และทะเลเซโตะ (The Seto Inland Sea) ซึ่งเป็นเส้นทางที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยเซ็งโงะกุ

ระบบการขนส่งทางน้ำเริ่มเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่ค.ศ.1619 เมื่อพ่อค้าในชะกะอิเซาเรือที่มีขนาด 250 โคะกุนสินค้าประเภทผ้าฝ้าย น้ำมัน เหล้าสาเก น้ำส้มสายชู และซีอิ้ว มาส่งที่เอโดะ ซึ่งมีผลทำให้ในค.ศ.1624เกิดตัวแทนการเดินเรือเดินทะเลที่มีชื่อว่าฮิงะกิ-คะอิเซ็ง (Higaki-kaisen) รับจ้างขนส่งสินค้าจากโอชะกะมาส่งที่เอโดะซึ่งเป็นเมืองที่เติบโตและมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และการขนส่งทางเรือเจริญมากขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เมื่อตัวแทนเรือเดินทะเลที่ชื่อว่า โคะบะยะ-คะอิเซ็ง(Kobaya-kaisen) ได้เข้าร่วมกับตัวแทนเดินเรือฮิงะกิ¹

นอกจากนี้ระบบซังกิง โคะตะอิ ยังทำให้การคมนาคมทางน้ำได้รับการส่งเสริมมากขึ้น เพราะไม่เพียงเป็นเส้นทางที่พ่อค้าใช้เท่านั้น แต่ยังมีไคเมียว และคณะผู้ติดตามจำนวนมากใช้เป็นเส้นทางเดินทางเข้าเอโดะจึงยิ่งทำให้ โอชะกะกลายเป็นศูนย์กลางการค้าเกลือสินค้านับเกือบทั่วประเทศ

ส่วนการพัฒนาเส้นทางเดินเรือทางชายฝั่งตะวันออกนั้นเริ่มจากฮันเซ็งตะอิ ซึ่งทำธุรกิจขนส่งสินค้าข้าวมาเอโดะมาตั้งแต่สมัยเคอิโช-เก็นนะ(Keicho-Genna ค.ศ.1596-1623) และฮันสึงะรุ (Tsugaru)ซึ่งได้ส่งเรือเดินทะเลพร้อมกับสร้างเส้นทางเดินเรือทางตอนเหนือของเมืองอิชิโนะมะกิ (Ichinomaki)จนกลายเป็นท่าเรือหลักของฮัน²

สำหรับฮันที่ไม่มีตัวแทนบริการในการขนส่งต้องต่อเรือเอง แต่เนื่องจากฮันเหล่านี้ไม่มีประสบการณ์ จึงต้องจ้างช่างต่อเรือมาจากเอโดะโดยอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะผู้บริหารฮันฝ่ายการควบคุมต่อเรือ ส่วนรูปแบบของเรือที่นิยมต่อกันมากที่สุดคือเรือที่มีขนาดบรรทุก 1,000 โคะกุน ซึ่งเรียกว่า เซ็งโงะกุกุบะ (sengokubune) แม้ว่าจะมีขนาดใหญ่ไม่เหมาะสมกับการเดินทางทางแคบ เช่น โอชะกะถึงเอโดะ หรือนะโงะยะถึงเอโดะที่มีสภาวะน้ำตื้นในบางช่วง และลมกระโชกแรง แต่ข้อดีของเรือคือความประหยัดสามารถบรรทุกสินค้าได้จำนวนมาก เพียงแต่ต้องระวัง และคอยหาวิธีการแก้ไข เช่นการมีเครื่องสูบน้ำ ระบบการระบายน้ำ จนถึงการยอมโยนสินค้าลงทะเลเพื่อให้น้ำหนักเบา เป็นต้น³

อย่างไรก็ตามมีแม่น้ำที่มีความสำคัญทางจุดยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลบะกุฟุจะสั่งห้ามสร้างสะพานข้าม เช่นแม่น้ำเท็งเรียว แม่น้ำโออิ และแม่น้ำชะกะวะ (Sakawa) ดังนั้นไคเมียว และผู้ติดตามทั้งหลายต้องเดินลุยน้ำ หรืออาศัยเรือแพลำเล็กข้ามไปเพื่อป้องกันการยกทัพบุกเข้าเอโดะ

¹ Ibid. p. 366.

² มะดึนะ พุทธมาศ. (2546). *สารนิพนธ์: ผลของระบบซังกิง โคะตะอิ ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมของญี่ปุ่น (ค.ศ. 1635-1868)*. หน้า 58.

³ Katherine Plummer. (1984). *The Shogun's Reluctant Ambassadors Sea Drifts*. pp. 33-35.

การคมนาคมทางบก

รัฐบาลบะกุฟุได้สร้างถนนหลวงสายหลักจำนวน 5 สาย โดยเริ่มต้นจากนิฮองบะชิ (Nihonbashi) ในเอโดะไปยังจุดสำคัญต่างๆทั่วทั้งภูมิภาคเพื่ออำนวยความสะดวกต่อระบบซังกิง โคตะอิ ได้แก่ โทโกโด โคชู โคะโด นิกโก โคะโด โอชู โคะโด และนะกะเซ็งโด ซึ่งเส้นทางทั้งห้าจะอยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐบาลบะกุฟุโดยตรง โดยรัฐบาลจะปลูกต้นสนหนาที่บเป็นยาวเพื่อให้เกิดความร่มรื่น ถนนสะอาดเรียบร้อย และมีทางระบายน้ำในเวลาฝนตก มีการจัดการผู้ดูแลควบคุม และมีขนาดดูแลความสะอาดทุกวัน เช่น ต้องเก็บกวาดมูลม้า และสิ่งปฏิกูลที่ขบวนเดินทางทิ้งไว้ มีการสร้างกระท่อมที่พักรั้วคราวทุกๆ 10 กิโลเมตร¹ นอกจากนี้รัฐบาลบะกุฟุยังตั้งด่านตรวจ (checking station) หรือที่เรียกว่าเซกิโชะ (sekisho) ไว้ตามสถานที่ต่างๆเพื่อตรวจตราการลอบนำอาวุธเข้ามาก่อความไม่สงบในเอโดะ และที่สำคัญเพื่อป้องกันการหลบหนีของภรรยา และบุตรชายของไดเมียวที่เป็นตัวประกันที่เอโดะหรือที่เรียกว่า “ห้ามผู้หญิงภายในออก และป็นภายในเข้า”² โดยเฉพาะเส้นทางโทโกโด ที่รัฐบาลสร้างหลักกิโลเพื่อบอกระยะทางด้วย โดยพ่อค้าชาวอังกฤษได้บรรยายบรรยากาศของเส้นทางโทโกโดนี้ว่า

“เป็นเส้นทางที่วิเศษที่สุดที่เคยเห็นมา เป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงทั่วประเทศ ถนนก็จะเป็นดินแดง และดินลูกรัง ทุกๆจุดแวะพักก็จะปลูกต้นสนซึ่งจะมีซุ้มไม้ระหว่างช่วงของต้นสน และมีรั้วมาให้เข้า ค่าเข้าก็จะไม่เกิน 3 เพนซ์ (pense) ต่อ 1 จุด ถนนก็จะเต็มไปด้วยผู้คนสัญจรไปมา...”³

ผลของการพัฒนาการคมนาคม

การที่รัฐบาลโทะกูงะวะได้พัฒนาเส้นทางคมนาคมทั้งทางบก และทางน้ำเพื่อเชื่อมโยงส่วนภูมิภาคเข้าสู่ศูนย์กลางจึงก่อให้เกิดผลดีที่ตามมาดังต่อไปนี้

1. ทำให้เกิดการกระจายสินค้า และผลผลิตทางการเกษตรไปทั่วประเทศที่ส่งผลให้ราคาสินค้ามีราคาถูกลง เช่น ฮันสีรุเงะ และอะกิตะซึ่งอยู่ทางเหนือเคยมีราคาข้าวสูงถึง 240 โคะกุต่อ 10 เรียวในช่วงทศวรรษ 1580 แต่มาในสมัยโทะกูงะวะตอนต้นนี้ราคาข้าวถูกลงเหลือเพียง 30-40 โคะกุ ต่อ 10 เรียวเท่านั้น เนื่องจากการพัฒนาการคมนาคมทั้งทางบก และทางน้ำอย่างมีประสิทธิภาพจึงทำให้ต้นทุนของราคาสินค้าในด้านค่าใช้จ่ายจากการขนส่งต่ำลงไปด้วย⁴

2. เกิดการขยายตัวของเมือง และประชากรในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ได้เกิด เมืองหลายเมืองกลายเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าที่มาจากทั่วประเทศ ซึ่งมีผลมาจากระบบซังกิง โคตะอิ นอกจากนี้ยังได้มีการส่งเสริมการค้าภายในฮันของไดเมียว ทำให้เมืองรอบๆปราสาทกลายเป็นแหล่งค้าขายและเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของฮันด้วย

¹ มะดึนะ พุทธมาศ. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 55.

² คมศักดิ์ สันติพิทักษ์. (2528). *เล่มเดิม*. หน้า 41.

³ Conrad Totman. (1995). *op.cit.* pp. 72-73.

⁴ John Whitney Hall. (1981). *op.cit.* p. 370.

เมืองใหญ่ที่มีความเจริญสูงสุด 3 เมือง ได้แก่ เกียวโต โอซะกะ และเอโดะ ซึ่งต่างก็มีประชากรจำนวนเฉลี่ย 350,000-500,000 คน อย่างเช่นเอโดะมีจำนวนประชากรประมาณ 1 ล้านคน ถ้าหากรวมไคเมียว และผู้ติดตามด้วย เอโดะนอกจากเป็นศูนย์กลางการปกครองแล้วยังเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนข้าวกับเงินที่สำคัญ ณ หมู่บ้านอะซะกุซะ(Asakusa) ซึ่งเป็นแหล่งที่เหล่าไคเมียว และขุนนาง จะนำข้าวที่ชาวนาจ่ายเป็นภาษีให้มาแลกเปลี่ยนเป็นเงินเพื่อไว้เป็นค่าใช้จ่ายระหว่างการพำนักในเอโดะ แต่สำหรับอันที่ภูมิภาคเป็นภูเขา ประชากรมักประกอบอาชีพปศุสัตว์ก็มักจะนำเอาสัตว์มาขายที่ร้านคุระยะชิกิ (Kurayashiki) ซึ่งมี 2 สาขา คือที่โอซะกะ และเอโดะ¹ สินค้าที่หลังไหลมารวมกันที่เมืองทั้งสามจะมีประมาณ 12 ชนิด ส่วนตามภูมิภาคอื่นก็จะมีตลาดซื้อขายสินค้าเฉพาะชนิด เช่น ตลาดรังไหม ตลาดสิ่งทอ และตลาดม้า เป็นต้น

โดยสามารถแบ่งเมืองที่มีรายได้จากการเก็บภาษีได้ 3 ขนาดดังนี้ ขนาดใหญ่มีรายได้ตั้งแต่ 500,000 โคะกุขึ้นไป ได้แก่ นะโงะยะ เซ็งตะอิ ฟุกุชิมะ คุมิโมะโตะ(Kumamoto) ะกะยะมะ ชิซุโอะกะ คะโกะชิมะ(Kakoshima) และคะนะซะวะ(Kanasawa)² ขนาดกลางที่มีรายได้ตั้งแต่ 200,000-500,000 โคะกุ ได้แก่ ซี (Tsu) ฟุกุอิ(Fukui) โคชิ อิโระชิมะ อิโกะนะะ โอะคะ-ยะมะ คุรุมะ (Kurume) มิโตะ โคฟู โทะกุชิมะ(Tokushima) และซะงะ และขนาดเล็กที่มีรายได้ 50,000-200,000 โคะกุ ได้แก่ เมืองปราสาทจำนวน 100 เมือง³ ดังที่ทราบแล้วว่าชาวนาจ่ายเสียภาษีให้แก่รัฐบาลประมาณร้อยละ 40 - 50 ของผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ทั้งหมด ดังนั้นชาวนาจ่ายในเมืองเหล่านี้สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เป็น 2 เท่าของจำนวนภาษีที่จ่ายไป

3. ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น อันในแต่ละภูมิภาคสามารถรับรู้ข่าวสาร กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆที่รัฐบาลระบุประกาศไว้ได้อย่างสะดวก และรวดเร็วขึ้น ซึ่งส่งผลดีต่อการปกครองระบบรวมศูนย์ให้มีประสิทธิภาพ และมั่นคงมากขึ้น

4. การพัฒนาด้านการคมนาคมทำให้ลดการต่อต้านของชาวนาจ่ายได้มากเนื่องจากรัฐบาลระบุสามารถใช้เส้นทางเหล่านี้ในการเดินทางเพื่อไปปราบปรามชาวนาจ่ายที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลาง

ด้านการค้าภายในประเทศ

สินค้าที่หมุนเวียนภายในประเทศมักเป็นสินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากชาวนาจ่าย แต่เนื่องจากสินค้าประเภทนี้มีอายุในการบริโภคจำกัด จึงทำให้รัฐบาลระบุต้องหาวิธีการเพื่อกระจายสินค้าไปยังประชาชนให้ได้เร็วที่สุด

เริ่มด้วยการพยายามชักชวนให้พ่อค้าเข้ามาค้าขายในเมือง โดยการจัดให้มีตลาดเพื่อให้เป็นแหล่งค้าขายในบริเวณปราสาทของไคเมียว ซึ่งทำให้ไคเมียวเองก็สามารถดูแลความเคลื่อนไหวของพ่อค้าได้ง่าย และสามารถควบคุมสินค้าให้หมุนเวียนอยู่แต่ภายในอันของตน จำกัดการนำสินค้าเข้า

¹Masahide Itou . (1988). *op.cit.* pp. 177-179.

²George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 111.

³*Ibid.* p. 111.

และสินค้าออก เพื่อรักษาความเป็นตัวของตัวเองทางเศรษฐกิจ แต่จากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และระบบการคมนาคมได้รับการพัฒนา จึงทำให้ไคเมียวสามารถควบคุมได้แค่เพียงระยะแรกเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีการยกเว้นภาษีโรงเรือน จึงยิ่งทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว

นอกจากรัฐบาลบะกุฟุจะจัดให้ตลาดเป็นแหล่งซื้อขายสินค้า ยังอนุญาตให้มีการตั้งสถานีการค้าตามเส้นทางโกะไกโดอีกด้วย โดยในช่วงต้นนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 248 สถานี ทุกๆ 4-12 กิโลเมตรจะมี 1 สถานี สำหรับเส้นทางที่มีสถานีการค้ามากที่สุดคือเส้นทางโทไกโด ซึ่งมีทั้งหมด 53 สถานี¹ โดยแต่ละสถานีก็จะมีศูนย์กลางการขนส่งสินค้า ที่พักรถ ศูนย์กลางรับข่าวสารข้อมูล และแหล่งซื้อขายสินค้า

จากเดิมพ่อค้ามีหน้าที่เพียงเป็นผู้ขนส่งสินค้าเท่านั้น แต่เมื่อเกิดระบบซังกิง โคตะอิ และการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศจึงทำให้พ่อค้าเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในด้านการเป็นผู้รับแลกเปลี่ยนสินค้าการเกษตรกับเงินให้แก่ไคเมียว โดย Hirschmeir ได้จัดแบ่งประเภทของพ่อค้าที่เริ่มปรากฏในช่วงต้นโทะกูงะวะได้ 4 ประเภทตามลักษณะของกิจกรรม หรือธุรกิจนั้นๆ ดังนี้ ประเภทแรก พ่อค้าตามท้องถิ่น เป็นพ่อค้าที่เร่เดินทางรับซื้อ และขายสินค้าตามท้องถิ่นต่าง โดยประเภทของสินค้ามักจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น ยา เกลือ และเสื้อผ้า เป็นต้น เพราะในช่วงต้นการปกครองนี้รัฐบาลบะกุฟุมีนโยบายผูกมัดให้ชนชั้นชาวนาอยู่ติดกับที่ดิน ห้ามย้ายถิ่นฐาน และห้ามทำการค้าเอง จึงทำให้พ่อค้าประเภทนี้เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน ประเภทที่สอง พ่อค้าขายส่ง มักมีกิจการตามเมืองท่าใหญ่ๆ โดยจะทำหน้าที่รับซื้อสินค้าจากพ่อค้าคนกลางที่ไปรับซื้อมาจากผู้ผลิตในท้องถิ่นอีกทีหนึ่ง เมื่อซื้อสินค้ามาแล้วพ่อค้าขายส่งก็นำสินค้าไปเก็บไว้ในโกดังสินค้า ซึ่งมีหลายครั้งที่พ่อค้าคนกลางมักเอารัดเอาเปรียบขึ้นราคาสินค้าให้สูงขึ้น จึงทำให้พ่อค้าขายส่งเกิดการรวมตัวกันเป็นสมาคมขึ้น ซึ่งเรียกว่าคะบุ นะกะมะ(Kabunakama)เพื่อร่วมมือกันต่อรองราคาสินค้าจากพ่อค้าคนกลาง โดยในตอนแรกรัฐบาลบะกุฟุค่อนข้างต่อต้าน เพราะไม่ต้องการให้มีอำนาจผูกขาดการค้า รัฐบาลจึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมโดยการเป็นหุ้นส่วนในสมาคมนั้นๆ แต่เนื่องจากเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว เกิดสินค้าเพิ่มขึ้นหลายชนิดจึงทำให้รัฐบาลบะกุฟุเริ่มดูแลไม่ทั่วถึง อีกทั้งลักษณะของสมาคมก็เป็นความร่วมมือกันของพ่อค้ามากกว่าการแข่งขันกันเอง รัฐบาลบะกุฟุจึงถอนตัวออกมา แต่ยังคงเฝ้าดู และสังเกตความเคลื่อนไหวโดยผ่านเจ้าหน้าที่ที่รัฐบาลแต่งตั้งตลอดเวลา² ประเภทที่สาม พ่อค้านายโกดัง เริ่มเข้ามามีบทบาทเมื่อรัฐบาลบะกุฟุประกาศใช้ระบบซังกิง โคตะอิ ซึ่งไม่อนุญาตให้ไคเมียวมีโกดังในเมืองใหญ่ๆ จึงทำให้ไคเมียวเหล่านี้ต้องเช่าโกดังของพ่อค้า พร้อมทั้งแต่งตั้งให้พ่อค้าเหล่านี้เป็นผู้คอยดูแลเก็บรักษา และขายสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินไว้ใช้จ่ายในเอโดะ รวมทั้งยังให้มีหน้าที่เก็บเงินจากการขายสินค้าไว้จนกว่าไคเมียวจะต้องการใช้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ตามเมืองใหญ่กลายเป็นศูนย์กลางรวมสินค้าทางการเกษตรไปด้วย เช่น เอโดะ และโอซะกะ ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น"ครัวของประเทศ"(Kitchen of

¹Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 135.

²George Sansom. (1963). *op.cit.* p. 127.

the Country)¹ โดยทั้งสองเมืองนี้เป็นแหล่งรวมตลาดข้าว ตลาดผักผลไม้ และปลา ส่วนเมืองอื่นๆก็จะมีสินค้าเฉพาะท้องถิ่นนั้นๆ เช่น เกียวโต เป็นศูนย์กลางของตลาดรังไหม สิ่งทอ และสินค้าหัตถกรรม และนาระงะกิซึ่งเป็นเมืองท่าติดต่อกับต่างประเทศก็จะเป็นแหล่งรวมสินค้าที่ต่างประเทศนำมาขายแก่ญี่ปุ่น เช่น ของป่า สินค้าฟุ่มเฟือย เป็นต้น ประเภทที่สี่ พ่อค้านายธนาคาร เริ่มเข้ามามีบทบาทเมื่อรัฐบาลบะกุฟุกำหนดมาตรฐานการใช้เงินเหรียญให้เป็นสื่อกลางในการซื้อขายสินค้า โดยรัฐบาลอนุญาตให้แต่ละอันสามารถผลิตขึ้นมาใช้ได้เอง จึงทำให้มูลค่าของธนบัตรแต่ละอันแตกต่างกันออกไป หรือความแตกต่างในการใช้เงินเหรียญ เช่น การค้าที่เอโดะนิยมใช้เหรียญทอง ส่วนการค้าที่โอซากะนิยมใช้เหรียญเงิน ดังนั้นพ่อค้าประเภทนี้เข้ามาบทบาทในการรับแลกเปลี่ยนเงินตราเหล่านี้ โดยรัฐบาลจะเป็นผู้แต่งตั้งพ่อค้าประเภทนี้เอง เพื่อดูแลการเงินให้มีระเบียบ

ด้านการค้าภายนอกประเทศ

ส่วนด้านการค้าภายนอกประเทศก็มีส่วนผลักดันให้เศรษฐกิจของโทกูงะวะตอนต้นมีความโดดเด่น และเจริญรุ่งเรืองซึ่งสามารถทำกำไรให้แก่ประเทศมหาศาล เนื่องจากรัฐบาลเข้าไปดูแล และผูกขาดการค้าต่างประเทศเอง จากเดิมที่ไคเมียว และพ่อค้าเป็นผู้ติดต่อค้าขายกับต่างประเทศและจ่ายค่าธรรมเนียม หรือภาษีต่างๆให้แก่รัฐบาลเท่านั้น แต่เมื่อรัฐบาลเข้ามาจัดการจึงทำให้รัฐบาลสามารถนำผลกำไรเข้าคลังของประเทศจำนวนมาก จนกระทั่งโชกุนอิเอะมีสึประกาศปิดประเทศใน ค.ศ.1639 จึงทำให้ประเทศต้องพึ่งพาแต่เศรษฐกิจภายในประเทศเท่านั้น

โชกุนอิเอะยะซุสนใจ และสนับสนุนการเดินเรือค้าขายกับต่างประเทศมาก เนื่องจากสามารถทำกำไรให้แก่ประเทศมหาศาล ซึ่งจะส่งผลให้การปกครองของโทกูงะวะมีเสถียรภาพมากไปด้วย ในช่วง 10 ปีแรกของการปกครองของโทกูงะวะ การค้ากับต่างประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว รัฐบาลบะกุฟุได้ออกใบอนุญาตการเดินเรือทะเลที่จะต้องมิตราประทับจากโชกุนเพื่อรับรองว่าเป็นเรือสินค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย และได้รับความยินยอมจากโชกุนแล้ว ซึ่งเรียกว่า ใบเบิกร่องประทับตราแดง(red seal ships) หรือซุอิงเซ็น (shuinsen) ซึ่งจะมีความยาว 8.7 เซ็นติเมตร กว้าง 8.2 เซ็นติเมตรที่มีตราประทับอนุญาตของโชกุน สำหรับกระดาดทำจากโอตะกะดางิชิ (Ōtakadachi) อย่างหนา 2 แผ่น แล้วห่อด้วยกระดาดสุจิฮาระชิ (Sugihārachi) ซึ่งเป็นกระดาดเนื้อนุ่ม 2 แผ่น² ส่วนพ่อค้าที่เดินเรือจะต้องมีใบเบิกร่องประทับตราแดงเช่นกัน(red seal permit) ซึ่งเรียกว่าซุอิงโจ (shuinjō)³ เพื่อป้องกันพวกวะโกะที่ยังคงปล้นสะดมอยู่ในระหว่างค.ศ.1604-1616 โชกุนได้ออกใบอนุญาตแก่ตัวแทนของรัฐบาลที่ให้ผลประโยชน์แก่รัฐบาลโดยตรงทั้งสิ้นประมาณ 200 ฉบับ แก่พ่อค้า และซามูไรจำนวน 60 ฉบับ และ

¹ ชูริ มณีพุกฤษ. (2529, ตุลาคม-ธันวาคม). วิวัฒนาการของชนชั้นพ่อค้าและแนวคิดเกี่ยวกับการค้าและพ่อค้าในสมัยโทกูงะวะ ใน *วารสารไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. หน้า 59.

² อิชิต โยเนะโอะ; และโยชิภาวะ ไทริฮารุ. (2530). *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี*. แปลโดย พลับพลึง กงชนะ มารศรี มียะโมะโตะ และอาทร พงษ์ธรรมสาร. หน้า 37.

³ Jean-Pierre Lehman. (1982). *The Roots of Modern Japan*. p. 45.

ให้แก่ชาวต่างชาติที่พักอาศัยในญี่ปุ่นอีกจำนวน 20 ฉบับที่ต้องการเดินเรือไปประเทศจีน และประเทศตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงค.ศ.1616-1635 โชกุนยังได้ออกใบอนุญาตอีกประมาณ 150 ฉบับ¹

สินค้านำเข้า ได้แก่เส้นไหม ผ้าฝ้าย หนังสือลาม หนังสือวางเพื่อทำด้ามดาบ ไม้หอม น้ำตาล ดีบุก และสีย้อมผ้า ส่วนสินค้าออก ได้แก่ แร่เงิน แร่ทองแดง แร่เหล็ก กำมะถัน การบูร และสินค้าหัตถกรรม เช่นพัด เครื่องไม้ขัดเงา เป็นต้นซึ่งสินค้านำเข้าส่วนใหญ่มักนำมาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ้า และเส้นไหม ซึ่งมีราคาสูงมากจากจีน แต่เป็นที่ต้องการของญี่ปุ่นอย่างมาก นอกจากนี้รัฐบาลบะกุฟุยังกำหนดให้เมืองนังซะกิเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้ากับต่างประเทศ

การค้าต่างประเทศในสมัยโทกูงวะตอนต้นนี้สามารถแบ่งประเทศที่เข้ามาญี่ปุ่นได้ 2 ภูมิภาค คือประเทศแถบยุโรป และประเทศแถบเอเชีย

ประเทศในภูมิภาคยุโรป

โปรตุเกส เป็นประเทศแรกที่เข้ามาสู่ญี่ปุ่นที่ทะเลเนงะชิมะ (Tanegashima) ตั้งแต่ค.ศ.1542 เป็นประเทศที่ผูกขาด และมีผลประโยชน์ทางการค้าในญี่ปุ่นมากถึงร้อยละ 70-80 ของการค้ากับต่างประเทศทั้งหมด² โดยสินค้าที่โปรตุเกสที่นำมาขายญี่ปุ่นในช่วงเซ็งโงะคุนั้น เป็นสินค้าที่ซื้อมาจากจีน ดังนั้นโปรตุเกสก็เปรียบเสมือนพ่อค้าคนกลางที่หาผลกำไรจากการขายของให้ญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นไหม และผ้าไหม การค้าในลักษณะนี้เรียกว่าระบบการค้าสามเหลี่ยม(a triangular trade system) โดยทุกๆปีในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม โปรตุเกสจะแล่นเรือสินค้าที่มีขนาดประมาณ 1,200-1,400 ตัน จากเมืองกัวในเทศอินเดียมารับซื้อเส้นไหมที่มีคุณภาพจากจีนที่เมืองมาเก๊า (Macao) และในช่วงมิถุนายน-กรกฎาคมก็จะแล่นเรือมาที่เมืองนังซะกิเพื่อนำมาขายให้แก่ญี่ปุ่น และรับซื้อแร่เงินซึ่งมีราคาถูกกว่าที่อื่น ๆ ไป หลังจากนั้นในเดือนพฤศจิกายนก็จะนำเรือกลับไปที่มาเก๊าเพื่อนำแร่เงินมาขายให้แก่จีนอีกทีหนึ่งแล้วจึงกลับเมืองกัว การค้าลักษณะเช่นนี้ประเทศสเปนก็นำมาใช้เช่นกัน โดยแล่นเรือจากเมืองมะนิลาไปญี่ปุ่นและก็ต่อไปที่เม็กซิโกแล้วจึงกลับมาที่มะนิลาอีกครั้ง³

ดังนั้นเมื่อโชกุนอิเอะยะซุขึ้นมากการปกครองประเทศจึงประกาศให้รัฐบาลบะกุฟุผูกขาดอำนาจทางการค้ากับต่างประเทศเองเพื่อป้องกันการเสียเปรียบ โดยเฉพาะหากยังอนุญาตให้ไคเมียวแถบตะวันตก เช่น ชิมาซุ มะสึอุระ(Matsuura) นะเบะชิมะ (Nabeshima) และโอมุระ เป็นต้น มีโอกาสติดต่อการค้ากันเองอาจจะทำให้ไคเมียวเหล่านี้ขอความช่วยเหลือจากประเทศยุโรปเพื่อมาโค่นล้มโทกูงวะได้⁴

นอกจากนี้ในเดือนพฤษภาคมค.ศ.1604 อิเอะยะซุยังก่อตั้งสมาคมซื้อ-ขายผ้า และเส้นไหมดิบ ซึ่งเรียกว่าอิโตะวับปู-นะกะมะ(itowappu-nakama)⁵ ซึ่งเป็นสมาคมที่รวบรวมตัวแทนพ่อค้าผ้าในเมือง

¹Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 76.

²Jean-Pierre Lehman. (1982). *op.cit.* p. 44.

³Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 75.

⁴George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 43.

⁵อิโตะ(ito) แปลว่าไหม วับปู(wappu) แปลว่าโควต้า (Jean-Pierre Lehman. (1982). *op.cit.* p. 45.)

สำคัญ ได้แก่ เกียวโต ซะกะอิ และนะงะซะกิ ต่อมาก็รวมเอโดะ และเกียวโตด้วย ให้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลบะกุฟุโดยตรงเพื่อทำการต่อรอง และกำหนดราคาซื้อใหม่จากโปรตุเกส แล้วจึงนำมาขายต่อให้พ่อค้ารายย่อยภายในประเทศ แต่ต้องมาซื้อที่เมืองเหล่านี้เอง เนื่องจากเมื่อโปรตุเกสนำใหม่ดิบเข้ามาขายบรรดาพ่อค้าญี่ปุ่นจะพากันแย่งซื้อจึงทำให้ราคาก้าวสูงขึ้น และผลประโยชน์ก็จะตกอยู่ที่โปรตุเกสเท่านั้น ทำให้ตั้งแต่นั้นมาโปรตุเกสไม่สามารถหาผลกำไรได้มากจนเหมือนกับเป็นเพียงผู้ขนส่งใหม่ดิบจากจีนเท่านั้น¹

สมาคมอิโตะวับุ-นะกะมะมีหน้าที่คล้ายบริษัทการค้าของยุโรปซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลเพื่อทำการค้าในตะวันออกไกล เช่น บริษัท อีสต์ อินเดีย (The East India Company) ซึ่งเป็นตัวแทนของประเทศอังกฤษ และบริษัท ดัตช์ อีสต์ อินเดีย (The Dutch East India Company) ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลฮอลันดา เป็นต้น แต่สมาคมอิโตะวับุ-นะกะมะจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลเพื่อต่อรองผลประโยชน์ทางการค้าเฉพาะภายในญี่ปุ่น และสินค้าใหม่เท่านั้น

นอกจากนี้รัฐบาลบะกุฟุยังใช้วิธีการสนับสนุนให้สเปน ฮอลันดา และอังกฤษเข้ามาทำการค้ากับญี่ปุ่น โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เข้ามาถ่วงดุลทางการค้าในญี่ปุ่น

สิ่งที่ยังหลงเหลือให้เห็นจากการติดต่อกับโปรตุเกสที่ยังคงเห็นอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ บุหรี่ การทำดินปืน การพิมพ์ และวิธีการทอดปลาจนกลายเป็นอาหารประจำชาติที่มีชื่อว่า เท็มปุระ (Tempura)² เป็นต้น

สเปน ได้เข้ามาสู่ญี่ปุ่นครั้งแรกในค.ศ.1585 หลังจากฮิโตะโยะชิส่งทูตไปติดต่อกับรัฐบาลที่มะนิลา รัฐบาลสเปนก็ส่งทูต 2 คน และบาทหลวงนิกายฟรานซิสกันจำนวน 4 คนมาญี่ปุ่นเพื่อแสดงความเป็นมิตรโดยฮิโตะโยะชิอนุญาตให้มิชชันนารีสามารถเผยแพร่ศาสนาคริสต์ไปญี่ปุ่นได้ ถึงแม้ว่าในค.ศ.1587 จะขับไล่คนเหล่านี้ออกจากญี่ปุ่นก็ตาม

สมัยฮิโตะโยะชิซึ่งสนับสนุนการค้ากับต่างประเทศอยู่แล้ว จึงพยายามติดต่อตัวแทนรัฐบาลสเปนที่ตั้งสถานีการค้าที่มะนิลาเพื่อเสนอว่าญี่ปุ่นจะเปิดท่าเรือฝั่งตะวันออกให้เรือสเปนสามารถเข้ามาเทียบได้ อีกทั้งยังขอให้สเปนช่วยส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการต่อเรือมาสอนคนญี่ปุ่นและอนุญาตให้สามารถเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายฟรานซิสกันแต่สเปนมักจะเน้นการเผยแพร่ศาสนามากกว่าการค้า³

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1608 เด ปิเปโร (De Piperio) ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลสเปนที่มะนิลา ได้ส่งสาส์นมาให้ฮิโตะโยะชิ และฮิโตะทะตะ เพื่อขอร้องให้จำกัดจำนวนพ่อค้าญี่ปุ่นที่เข้ามาค้าขายที่มะนิลา และให้ช่วยปกป้องพ่อค้าสเปนที่เข้าไปในญี่ปุ่นด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น และสเปนดำเนินไปด้วยดี ซึ่งพบว่ามีไต่เตียวเดินทางไปสเปนจำนวน 2 ครั้ง คือค.ศ.1582-1590 และค.ศ.1613-1620 แต่มีจุดประสงค์ทางศาสนามากกว่าการเดินทางเพื่อการค้า โดยครั้งแรก โอโมะระ ซุมิตะตะ (Omura Sumitada) อะริมะ โยะชิซะตะ (Arima

¹คมศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. (2528). *เล่มเดิม*. หน้า 20.

²*Ibid.* p. 41.

³George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 402.

Yoshisada) และโอตะโมะ โยะชิชิเงะ (Ōtomo Yoshishige) กับผู้ติดตามอีกจำนวน 4 คน เดินทางจากท่าเรือนางะซะกิไปมาเก๊าผ่านช่องแคบมะละกามาที่เมืองกัวและต่อไปที่โคชิน เพื่ออ้อมแหลมกู๊ดโฮป จนกระทั่งมาถึงเมืองลิสบอนเพื่อเข้าพิธีทางศาสนาที่เมืองแมดริด(Madrid)พร้อมกับเข้าเฝ้าพระเจ้าฟิลิปที่2 (Philip II) หลังจากนั้นก็เดินทางต่อไปโรมเพื่อดูขบวนแห่พระเจ้าจอร์จที่ 8 (George VIII)¹

สำหรับครั้งที่2 ตะเตะ มะซะมุเนะ (Date Masamune) ซึ่งเป็นไดเมียวฮันเซ็นดะอิสังซะเซะกุระ ซึเนนะงะ (Hasekura Tsunenaga)ซึ่งเป็นลูกน้องไปแมดริดเพื่อเข้าพิธีทางศาสนาที่เปลี่ยนชื่อเป็นดอน ฟิลิป ฟรานซิสโก (Don Philip Francisco)² นอกจากนั้นในค.ศ.1610 ยังพบว่ามีพ่อค้าญี่ปุ่นชื่อ ทะนะกะ คะสึซุเกะ (Tanaka Katsusuke) เดินทางจากอุรุเกะ (Uruga)ซึ่งเป็นสถานีการค้าของสเปนในญี่ปุ่นไปเม็กซิโกพร้อมกับเดอ ปีเปโร แต่มิได้ระบุว่าไปเพื่อจุดประสงค์ทางการค้า หรือศาสนา³

แต่ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น กับสเปนก็ยุติลงอย่างเป็นทางการในเดือนมีนาคม ค.ศ.1624 เนื่องจากรัฐบาลบะกุฟุต้องการขับไล่ชาวต่างชาติออกจากญี่ปุ่นให้หมด โดยเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์

ฮอลันดา ได้เข้ามาญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1600 โดยกัปตันเรือชาวอังกฤษชื่อ วิล อัดัมส์ (Will Adams) นำเรือลิฟเด (Liefde)ซึ่งเป็นเรือจำนวน 1 ใน5ที่รัฐบาลฮอลันดากำหนดให้เดินทางไปทั่วโลกเพื่อแข่งขันการค้ากับโปรตุเกสและสเปน การเข้ามาของฮอลันดาก่อให้เกิดผลดีต่อญี่ปุ่นที่สามารถเลือกประเทศคู่ค้าได้มากขึ้น โดยเรือลิฟเดเริ่มต้นเดินทางจากร็อตเตอร์ดัม (Rotterdam)ผ่านช่องแคบแม็กเจลแลน (The Straits of Magellan)⁴มาจนถึงเมืองท่าที่เมืองเบปปุ (Beppu)ในคิวชู และเข้าพบอิเอะยะซุ ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1609 เรือฮอลันดาอีกหนึ่งลำชื่อ มาเดร เดอ ดิอุส(Madre de Deus) ได้เดินทางมาญี่ปุ่นเช่นกันโดยขึ้นที่เมืองฮิระโดะ (Hirado)⁵

ฮอลันดาเข้ามาญี่ปุ่นเพื่อต้องการทำการค้าเพียงอย่างเดียวเท่านั้นมิได้มีจุดประสงค์ที่จะเผยแผ่ศาสนา จึงทำให้โชกุนอิเอะยะซุพอใจที่จะทำการค้ากับฮอลันดามากกว่า เนื่องจากความจริงแล้วโชกุนอิเอะยะซุก็ไม่ได้พอใจที่จะทำการค้าไปพร้อมกับการเผยแผ่ศาสนาเพราะทำให้ไดเมียวและประชาชนเริ่มหันไปนับถือจำนวนมากขึ้น

โชกุนอิเอะยะซุพอใจทำการค้าค้ากับฮอลันดามากถึงกับแต่งตั้งวิล อัดัมส์ให้เป็นที่ปรึกษาด้านการค้าพร้อมทั้งอนุญาตให้ฮอลันดาตั้งสถานีการค้าที่ฮิระโดะในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1609และแต่งตั้งให้ ยัค เบ็ค (Yak Beck)พ่อค้าชาวฮอลันดาเป็นผู้ควบคุมดูแลสถานี

¹ Jean-Pierre Lehman. (1982). *op.cit.* p. 38.

² *Ibid.* p. 46.

³ Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 220.

⁴ George Sansom. (1961). *op.cit.* p. 403.

⁵ Milton W. Meyer. (1993). *op.cit.* p. 101.

สินค้านำเข้าส่วนใหญ่จากฮอลันดามักเป็นเครื่องกระเบื้องที่นำเข้าจากเปอร์เซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้วยชาซึ่งในแต่ละปีจะมีการนำเข้าจำนวนหลายพันถ้วย ส่วนสินค้าส่งออกคือแร่เงิน และแร่ทองแดง¹

ความสัมพันธ์กับฮอลันดาเจริญก้าวหน้ามากจนทำให้โปรตุเกสและสเปนกลัวการสูญเสียผลประโยชน์ทางการค้า จึงร่วมมือกันกดดันฮอลันดา เช่นเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1611 อุบัติเหตุจากสเปนชื่อวิสไกโน (Viscaino) ได้ เข้าพบโชกุนอิเอะยะซุ และโชกุนอิเดะตะดะเพื่อขอให้ญี่ปุ่นยุติทำการค้ากับฮอลันดาพร้อมทั้งขออนุญาตสำรวจชายฝั่งทะเล แต่ทั้งสองปฏิเสธข้อเสนอเนื่องจากวิล อัดัมส์แจ้งว่าเป็นแผนการหนึ่งของการเตรียมยึดญี่ปุ่นเป็นประเทศอาณานิคมของสเปน² จนถึงสมัยโชกุนอิเอะมิตสึถึงแม้ว่าจะดำเนินนโยบายอยู่โดดเดี่ยวและประกาศไม่ทำการค้ากับประเทศใด แต่ยังคงอนุญาตให้ฮอลันดาเป็นประเทศเดียวในยุโรปที่ทำการค้ากับญี่ปุ่นตลอดช่วงปิดประเทศได้ เนื่องจากโชกุนอิเอะมิตสึยังคงต้องการทำการค้ากับประเทศตะวันตกอยู่ อีกทั้งยังต้องการทราบความเคลื่อนไหวจากโลกภายนอกจึงใช้ฮอลันดาเป็นตัวกลางในการรับรู้รวมทั้งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาฮอลันดาไม่เคยก่อเรื่องสร้างความวุ่นวายให้แก่รัฐบาลเลย โดยในค.ศ.1641โชกุนอิเอะมิตสึได้สั่งให้ฮอลันดาย้ายสถานการค้าไปที่เมืองเดะชิมะ (Deshima) ซึ่งยังคงอยู่ที่นังซะซะกิ

อังกฤษ ได้เดินทางเข้ามาญี่ปุ่นครั้งแรกในค.ศ.1600 และได้รับอนุญาตให้ตั้งสถานการค้าที่อิระโตะในค.ศ.1613 แต่โชกุนอิเอะยะซุ และโชกุนอิเดะตะดะให้ความสนใจทำการค้ากับฮอลันดามากกว่า อีกทั้งรัฐบาลอังกฤษก็เริ่มให้ความสนใจทำการค้ากับอินเดียซึ่งให้ผลกำไรมาก จึงทำให้อังกฤษตัดสินใจปิดสถานการค้า และยุติทำการค้ากับญี่ปุ่นในค.ศ.1623

ประเทศในภูมิภาคเอเชีย

การเจริญความสัมพันธ์กับประเทศในแถบภูมิภาคเอเชียของโชกุนอิเอะยะซุ ได้ใช้วิธีการส่งจดหมายเพื่อเชิญเชิญให้เข้ามาทำการค้ากับญี่ปุ่น ส่วนเรือสินค้าของญี่ปุ่นที่จะเดินทางไปค้าขายด้วยนั้นจะต้องผ่านการรับรองจากโชกุนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อเพิ่มความมั่นใจให้กับประเทศคู่ค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีน และเกาหลี ซึ่งพวกกะโทะมักเดินเรือปล้นสะดมในแถบนี้เสมอ สำหรับประเทศที่ญี่ปุ่นติดต่อในสมัยโทะกูงะวะตอนต้นนั้น ได้แก่จีน เกาหลี สยาม และฟิลิปปินส์

จีน ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นก่อนสมัยโทะกูงะวะนั้นไม่ปรากฏว่ามีการติดต่อกันอย่างเป็นทางการระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาล เพราะจักรพรรดิราชวงศ์หมิงได้ประกาศห้ามทำการค้ากับญี่ปุ่นมาตั้งแต่ค.ศ.1557 เนื่องจากปัญหาทะเลาะวิวาทกลางเมืองในญี่ปุ่น และปัญหาการบุกรุกเกาหลีในค.ศ.1592และค.ศ.1597ของอิเดะโยะชิ ฯลฯ แต่ก็มีพ่อค้าบางคนได้ละเมิดข้อห้าม เพราะต้องการหาผลประโยชน์จากการขายไหมเพื่อแลกกับแร่เงินของญี่ปุ่น

ในสมัยโชกุนอิเอะยะซุได้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ขึ้นโดยได้ส่งสาส์นไปถวายองค์จักรพรรดิราชวงศ์หมิงในเดือนธันวาคม ค.ศ.1610เพื่อกราบทูลให้ทราบว่ารัฐบาลบะกุฟุต้องการทำการค้ากับจีน

¹Jean-Pierre Lehman. (1982). *op.cit.* p. 46.

²Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 220.

พร้อมทั้งให้ความมั่นใจแก่จีนในเรื่องการป้องกันภัยจากพวกวะโกะ โดยการกำหนดว่าพ่อค้า หรือผู้ใดที่ต้องการทำการค้ากับจีน และญี่ปุ่นจะต้องมีสัญลักษณ์ที่ทำจากไม้ที่สามารถประกบเข้าคู่กันได้ ซึ่งเรียกว่าคังโงะ ฟุ (Kango fu) ซึ่งเป็นวิธีที่ญี่ปุ่นใช้ทำการค้ากับจีนเพียงประเทศเดียวเท่านั้น¹ รวมทั้งอนุญาตให้ตั้งสถานีการค้าได้ที่นะงะซะกิ ประกอบกับภายในจีนช่วงนี้วุ่นวายจากการทำสงครามกับแมนจูจึงทำให้คนจีนอพยพมาอยู่ญี่ปุ่นจำนวนมาก โดยเฉพาะนะงะซะกิมีจำนวนประมาณ 2,000 คน²

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์กับราชวงศ์หมิงก็เริ่มเสื่อมลงเรื่อย ๆ เนื่องจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

-ในค.ศ.1609 ชิมาซุ อิเอะชิเดะ (Shimazu Ieshida) ซึ่งเป็นไดเมียวชั้นซะชิมะได้ยึดครองเกาะริวกิว (Ryukyu Island) (โอะกินะวะในปัจจุบัน) ที่เคยอยู่ในความดูแลของจีนในลักษณะรัฐบรรณาการมาก่อน พร้อมทั้งจัดตั้งคณะบริหารที่รับคำสั่ง และนโยบายต่าง ๆ จากรัฐบาลบะกุฟุ

-ในช่วงค.ศ.1611-1625 รัฐบาลบะกุฟุส่งสาส์นเพื่อเจริญความสัมพันธ์ทางการค้ากับผู้ปกครองจังหวัดฟูเกียน (Fukien) แต่กลับถูกปฏิเสธ

-ราชวงศ์หมิงไม่ให้อภัยญี่ปุ่นในกรณีที่เคยบุกเกาหลีในสมัยฮิเดะโยะชิ

-ราชวงศ์หมิงไม่ไว้วางใจญี่ปุ่นในเรื่องวะโกะ แม้ว่ารัฐบาลบะกุฟุจะให้การรับประกันแล้วก็ตาม

รวมทั้งในค.ศ.1644 ค.ศ.1646 และค.ศ.1649 จีนได้ขอความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นให้ช่วยส่งกองทัพบกไล่พวกแมนจู แต่รัฐบาลบะกุฟุปฏิเสธไปทั้งสามครั้ง เนื่องจากเห็นว่าราชวงศ์หมิงเริ่มมีที่ท่าจะพ่ายแพ้และผลจากการที่ราชวงศ์หมิงเคยปฏิเสธที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นที่อิเอะยะซุส่งสาส์นไปเมื่อค.ศ.1620 จึงทำให้รัฐบาลบะกุฟุตัดสินใจไม่ส่งทหารไปช่วยเหลือ อีกทั้งยังสั่งให้ไดเมียวตะวันตกทุกคนคอยตรวจตรามิให้เรือรบของจีนเข้าใกล้ชายฝั่งทะเล เพื่อป้องกันการอพยพของคนจีน³ พร้อมทั้งยังสั่งห้ามไดเมียว และพ่อค้าทุกคนเดินเรือไปใกล้จีนในช่วงนี้

สาเหตุที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่าง 2 รัฐบาลหยุดชะงักเท่านั้น แต่ในด้านการค้ากับพ่อค้าจีนยังคงดำเนินไปด้วยดีตลอดมา ซึ่งเห็นได้จากเรือสินค้าของจีนที่เข้ามาญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ 1620 มีจำนวนเฉลี่ย 30-60 ลำต่อปี และมีคนจีนที่อาศัยในนะงะซะกิจำนวน 2,000-3,000 คน⁴ ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะดำเนินนโยบายปิดประเทศแต่ก็ยังอนุญาตให้จีนสามารถทำการค้าต่อไป ซึ่งพบว่าเรือสินค้าจีนกลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากรัฐบาลปิดประเทศ เช่นค.ศ.1640 มีจำนวน 74 ลำ แต่เพียงปีเดียวก็เพิ่มจำนวนเป็น 97 ลำ และในช่วงที่ราชวงศ์หมิงทำสงครามกับแมนจูอยู่ก็ยังพบว่าเรือสินค้าจีนได้เดินทางมาญี่ปุ่นเฉลี่ย 60-70 ลำต่อปี⁵ นอกจากนั้นยังพบว่ารัฐบาลบะกุฟุ

¹ Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 221.

² Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 86.

³ *Ibid.* p. 87.

⁴ Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 76.

⁵ Jean-Pierre Lehman. (1982). *op.cit.* p. 46.

อนุญาตให้จีนสร้างศาลเจ้าจำนวน 3 แห่ง¹ที่นาระงะกิเพื่อขอบคุณพระเจ้าที่ช่วยคุ้มครองให้เดินเรือโดยปลอดภัย ซึ่งโชกุนทั้งสามก็ยังให้ความเคารพศาลเจ้าทั้งสามเช่นกัน

นอกจากนั้นการเดินทางไปจีนโดยเฉลี่ยในรอบ 6 เดือนต่อปีนั้นญี่ปุ่นสามารถได้ผลกำไรจากการซื้อไหมจากจีนจำนวนเฉลี่ยร้อยละ 35-110 ของผลกำไรจากการค้ากับต่างประเทศ โดยในช่วงทศวรรษ 1620 ญี่ปุ่นซื้อไหมจากจีนจำนวนประมาณ 300,000-400,000 แคตตี² และยังสามารถได้ผลกำไรจากการส่งแร่เงินไปจีนอีกซึ่งตั้งแต่ ค.ศ. 1600-1638 ได้ผลกำไรเฉลี่ย 1.6-2 ล้านคัน³ โดยราคาแร่เงินก็จะมีราคาสูงขึ้นทุกปีเช่นน้ำหนัก 130,000-160,000 กิโลกรัม ในช่วงแรกมีราคา 35,000-43,000 คัน ต่อมาราคา 40,000-50,000 คัน⁴ นอกจากนั้นสินค้าส่วนใหญ่ที่มาจากจีนมักเป็นสินค้าป่า เช่น นอแรด เขาสัตว์ซึ่งจีนนำเข้ามาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกทีหนึ่ง เพื่อนำมาผลิตยากระตุ้นอารมณ์ทางเพศ⁵

เกาหลี ความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีกับญี่ปุ่นค่อยดีขึ้นตามลำดับหลังจากที่เสื่อมลงในสมัยอิเคะโยะชิ ซึ่งไคเมียวตระกูลโซ(Sō)แห่งฮันส์ชิมะ(Tsushima)ที่พยายามฟื้นฟูความสัมพันธ์กับเกาหลีก่อนโดยการแอบส่งเชลยเกาหลีที่ตกค้างจากสงครามจำนวน 800 คนกลับประเทศ ต่อมาใน ค.ศ. 1603 รัฐบาลเกาหลีได้ส่งพระยูจอง(Yujong)มาเป็นทูตตอบแทนการเริ่มต้นความสัมพันธ์ที่ดีพร้อมกับเชื้อเชิญคนในฮันส์ชิมะไปทำการค้าที่ปูซานได้⁶

ใน ค.ศ. 1605 โซ โยชิโตะชิ (Sō Yoshitoshi) นำพระยูจอง และผู้ติดตามเข้าพบโชกุนอิเอะยะซุ และโชกุนอิเคะทะตะที่ฟุซิมิ ซึ่งถือเป็นการพบกันครั้งแรกของตัวแทนรัฐบาล และผู้ปกครอง ผลจากการพบกันครั้งนี้ คือการปล่อยเชลยเกาหลีกลับประเทศจำนวนทั้งสิ้น 5,720 คน⁷พร้อมทั้งส่งฮอนดะ มะซะโนะบุ (Honda Masanobu) ไปเซ็นสัญญาสันติภาพตามคำขอจากรัฐบาลเกาหลี เพื่อต้องการแสดงให้คนอื่นเห็นว่ารัฐบาลบะกุฟุเป็นผู้ต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์ และรับผิดชอบต่อการกระทำที่ผ่านมา โดยโชกุนอิเอะยะซุได้ร่างสาส์นตามความต้องการของรัฐบาลเกาหลีที่ให้อุปถัมภ์รับว่าสงครามที่ผ่านมาเป็นข้อผิดพลาดของญี่ปุ่นเอง ซึ่งในช่วงแรกของความสัมพันธ์นั้นจะมีโซเป็นตัวกลางของการติดต่อมาโดยตลอด แต่โซมักส่งตัวแทนของตนเองไปเกาหลีโดยแอบอ้างว่ารัฐบาลเกาหลีว่าเป็นตัวแทนจากรัฐบาลบะกุฟุเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าของตนเอง เช่น ใน ค.ศ. 1609 โซส่งทะชิบะนะ โทะชิมะซะ(Tachibana Tochimasa)ไปเกาหลีซึ่งอ้างว่าเป็นทูตของรัฐบาลบะกุฟุเพื่อทำสนธิ

¹ วัดแห่งแรกเพื่อคุ้มครองพ่อค้าจีนจากเมืองซีเกียง เกียงซู (Kiangsu) และเกียงซี(Kiangsi)หรือนานกิง (Nanking) ส่วนวัดอีก 2 แห่งสร้างเพื่อคุ้มครองพ่อค้าจีนจากฟูเกี้ยน ฟูโจว (Fuchow) และฉางโจว-ฉวนโจว (Changchow-Ch'uanchow) (Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 88.)

² 1 แคตตี เท่ากับ 1.32 lbs.(Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 79.)

³ 1 คัน เท่ากับ 37.5 กิโลกรัม (*Nihonshi Ryogoshu.* (1991). p. 135.)

⁴ *Ibid.* p. 79.

⁵ Jean-Pierre Lehman. (1982). *op.cit.* p. 46.

⁶ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 294.

⁷ *Ibid.* p. 295.

สัญญาเคอิชิ-โจยะกุ (Keishi-Joyaku) เพื่ออนุญาตให้โซสามารถส่งเรือสินค้าเข้าไปเกาหลีจำนวน 26 ลำต่อปี¹ อีกทั้งยังเขียนจดหมายที่อ้างว่าเป็นสาส์นจากโชกุนอิเดะตะดะ

ในที่สุดการปลอมแปลงเอกสารทุกฉบับของโซก็ถูกเปิดเผยขึ้นในค.ศ.1635 เมื่อยะนะงะวะ ชิเงะโอะกิ(Yanakawa Shigeoki)ซึ่งเป็นชามูไรที่มีอิทธิพลที่สุดของฮันส์ชิมะ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลบะกุฟุเป็นผู้แจ้งต่อรัฐบาล เนื่องจากยะนะงะวะต้องการตำแหน่งไคเมียวปกครองฮันส์ชิมะ ซึ่งโซได้ยอมรับผิดต่อโชกุนอิเอะมิตสึก่อน โดยอ้างว่าทำเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับเกาหลีมิได้มีจุดประสงค์อื่น โชกุนอิเอะมิตสึเองก็ไม่ต้องการให้เกาหลีทราบเรื่อง เพราะเกาหลีก็ยอมรับโซในฐานะคนกลางเชื่อมความสัมพันธ์อยู่แล้ว หากลงโทษโซหนักเกินไปเกรงว่าความสัมพันธ์จะต้องเลวร้ายแน่นอน จึงลงโทษโดยให้โซออกจากตำแหน่งไคเมียว แต่ยังคงให้ทำหน้าที่เป็นคนกลางติดต่อเช่นเดิม ซึ่งเหตุการณ์นี้เรียกว่า เหตุการณ์ยะนะงะวะ (Yanagawa Incident)²

หลังจากเหตุการณ์นี้รัฐบาลบะกุฟุเริ่มติดต่อกับรัฐบาลเกาหลีโดยตรงด้วยการแต่งตั้งพระนิายเซ็นจากเกียวโตจำนวน 5 รูป ที่เชี่ยวชาญภาษาจีนไปเป็นทูตติดต่อกับเกาหลีที่ฮันส์ชิมะ จึงทำให้ความสัมพันธ์ของสองประเทศต่อเนื่องมาโดยตลอด แม้ว่าญี่ปุ่นจะดำเนินนโยบายต่อต้านชาวต่างชาติ และปิดประเทศในค.ศ.1639 แต่ยังคงอนุญาตให้เกาหลีสามารถเดินทางเข้ามาญี่ปุ่นได้ นอกจากนั้นในค.ศ.1627 และค.ศ.1636 โชกุนอิเดะตะดะยังเคยส่งกองทัพไปช่วยเกาหลีที่ถูกแมนจูบุก³

สยาม ความสัมพันธ์กับสยามเริ่มตั้งแต่สมัยอยุธยาแต่ไม่ปรากฏว่าเริ่มตั้งแต่รัชกาลใด แต่มีเอกสารอ้างถึงชาวญี่ปุ่นเข้ามาพักอาศัย และทำมาหากินในสยามตั้งแต่ค.ศ.1540⁴ ซึ่งเป็นการติดต่อระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองมากกว่าเป็นการติดต่อทางการทูต อีกทั้งยังพบว่าในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช(ค.ศ.1590-1605)มีชาวญี่ปุ่นจำนวนมากเข้ามาช่วยราชการทหารที่เรียกว่ากองอาสาญี่ปุ่น ซึ่งทหารเหล่านี้ก็คือพวกโรนิงที่รอดชีวิตจากสงครามเซะกิงะฮะระ และหนีการลงโทษของรัฐบาลบะกุฟุ โดยอพยพมาอยู่ที่อยุธยาเพื่อหวังเริ่มต้นชีวิตใหม่

ความสัมพันธ์ทางการทูตเริ่มอย่างเป็นทางการเมื่ออิเอะยะซุส่งสาส์นลงวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ.1606 เพื่อขอเจริญสัมพันธไมตรีกับสมเด็จพระเอกาทศรถ⁵ โดยส่งผ่านเฟอนันโด มิเควส (Fernando Miqwaes) และยะโกะเบะ กวานะระนะกะ (Yakobe Kwanaranaka)ที่รับราชการในสยาม ซึ่งใจความของสาส์นมีดังนี้

อักษรสาส์นของโทะงุซะวะ อิเอะยะซุแห่งกรุงญี่ปุ่นของเจริญไมตรีมายังพระเจ้ากรุงสยาม ย่อมเป็นธรรมดาอยู่ว่าถ้าประเทศทั้งหลายที่ได้ความสัมพันธ์ไมตรีต่อกันอยู่แล้วถึงจะอยู่ห่างไกล

¹Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 221.

²John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* pp. 298-299.

³Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p.113.

⁴ศุภรัตน์ ธาราศักดิ์. (2531). *สัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น*. หน้า 5.

⁵ช่วงเวลาของการครองราชย์ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ *แหล่งเดิม*. หน้า 9.

กันก็ยังดำรงไมตรีติดต่อกันได้เหมือนอยู่ใกล้กัน ถ้าประเทศใดไม่มีไมตรีแล้ว แม้จะอยู่ใกล้กันก็เหมือนไกลกัน 400 โยชน์ ในโอกาสนี้ข้าพเจ้าประสงค์ขอใคร่ได้ไม่หომ และปิ่นไฟอย่างดีจากประเทศอันรุ่งเรืองของพระองค์ ถ้าพระองค์ทรงจัดหา และส่งไปยังประเทศญี่ปุ่นก็จะเป็นพระกรุณาเป็นล้นเกล้าพร้อมทั้งยังส่งดาบญี่ปุ่นจำนวน 10 เล่ม และเกราะจำนวน 3 สำหรับหนึ่งมี 3 ชั้น มาถวายเป็นเครื่องราชบรรณาการ ข้อความอย่างอื่นข้าพเจ้ามอบให้นายสำเภากราบทูลชี้แจงต่อไปแล้ว...¹

แต่สมเด็จพระเอกาทศรถก็มีได้ทรงมีพระราชสาส์นตอบกลับไปซึ่งโชกุนอิเอะยะซุกิพยายามส่งสาส์นมาอยุธยาอีก เช่นเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1606 ประกาศอนุญาตให้เรือสินค้าอยุธยาเดินทางเข้ามาค้าขายได้อย่างเสรี และค.ศ.1608 ส่งสาส์นพร้อมทั้งเกราะญี่ปุ่นจำนวน 6 สำหรับมาถวายเพื่อขอพระราชทานปิ่นใหญ่ และดินปืนชนิดดี² เป็นต้น จากการพยายามของญี่ปุ่นจึงทำให้พระองค์โปรดเกล้าฯมีพระราชสาส์นตอบกลับไปเป็นครั้งแรกในค.ศ.1606

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามดำเนินได้ด้วยดีจนกระทั่งโชกุนอิเอะมิตสึประกาศปิดประเทศ และทราบข่าวว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง(ค.ศ.1630-1655)ทรงขึ้นครองราชย์อย่างไม่ถูกต้อง อีกทั้งจากแรงยุของฮอลันดาที่ไม่ต้องการให้อยุธยาติดต่อกับชาวต่างชาติ เนื่องจากฮอลันดาต้องการผูกขาดการค้าหน้สัตว์กับสยามซึ่งทำกำไรมหาศาล โดยเห็นได้จากจดหมายของเฮนริก บรูเวอร์ (Henrick Brewer) ข้าหลวงใหญ่ประจำบริษัทดัตช์ อีสท์ อินเดีย ที่เขียนถึงหัวหน้าคลังสินค้าฮอลันดาประจำเมืองฮิระโดะว่า

ที่สยามนั้นเราจะยุให้คนสยามเกิดความชิงชังคนญี่ปุ่น และที่ญี่ปุ่นก็เช่นกัน (หากท่านมีโอกาสจงแจ้งแก่เจ้าเมืองฮิระโดะ และขุนนางผู้ใหญ่ให้ทราบว่าชาวสยามมีความเกลียดชังคนญี่ปุ่น และได้ทำการดูหมิ่นเหยียดหยามพร้อมทั้งจะเนรเทศคนญี่ปุ่นออกนอกราชอาณาจักร)ซึ่งเป็นความพยายามที่จะยุให้คนสองอาณาจักรแตกออกกัน...³

แต่พระเจ้าปราสาททองก็ยังทรงพยายามส่งคณะทูตไปญี่ปุ่นจำนวนทั้งสิ้น 4 ครั้ง คือ ค.ศ.1634 ค.ศ.1640 ค.ศ.1644 และค.ศ.1645 แต่มิได้รับการต้อนรับจากญี่ปุ่นเลยแม้แต่ครั้งเดียว ความสัมพันธ์จึงยุติตั้งแต่นั้นมา⁴

ในช่วงโทะกูงะวะตอนต้นนี้เรือสินค้าญี่ปุ่นได้เดินทางไปสยามจำนวนมากกว่าเดินทางไปประเทศอื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจากหลักฐานใบเบิกร่อนประทับตราแดงที่โชกุนออกให้แก่

¹ ใ้ญศรี กาญจโนมัย. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 85.

² ศุกลรัตน์ ธาราคักดี. (2531). *เล่มเดิม*. หน้า 10.

³ อชิอิ โยเนะโอะ; และ โยชิกาวะ โทริฮารุ. (2530). *เล่มเดิม*. หน้า 62.

⁴ ศุกลรัตน์ ธาราคักดี. (2531). *เล่มเดิม*. หน้า 24.

เรือสินค้าญี่ปุ่น ในช่วงค.ศ.1604-1636 มีจำนวน 56 ลำ¹ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางการค้าระหว่างสยาม กับญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี

ฟิลิปปินส์ เป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อโอะยะซุมีสาส์นไปเชื้อเชิญให้มาทำการค้า โดยส่งไปเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ.1601 ในเดือนเมษายน ปีต่อมาฟิลิปปินส์ก็ได้ส่งสาส์นตอบรับความสัมพันธ์พร้อมกับนำไก่ ช้าง เสือ และของป่าทั้งหลายมาเทียบท่าเรือที่คิวชูเพื่อมาขาย² จนกระทั่งญี่ปุ่นดำเนินนโยบายปิดประเทศ ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยุติลงตั้งแต่นั้นมา

นโยบายปิดประเทศ (Seclusion) หรือชะโกะกุ (Sakoku)

ระยะแรกของการปกครองโชกุนอโอะยะซุพยายามผ่อนปรนการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่มักเป็นเงื่อนไขในการค้าของประเทศตะวันตก ทั้งๆที่ไม่ค่อยพอใจนัก และเกรงว่าถ้าปราบปรามพวกคริสเตียนอย่างเด็ดขาดแล้วจะเป็นการขัดขวางมิให้พวกตะวันตกเข้ามาติดต่อกับญี่ปุ่นอีกต่อไป แต่ความเกรงกลัวก็เปลี่ยนไปเมื่อฮอลันดา และอังกฤษเข้ามาทำการค้าโดยไม่มีการขอเผยแผ่ศาสนา จึงทำให้อโอะยะซุเห็นว่าไม่จำเป็นต้องยอมให้มีการเผยแผ่ศาสนาพร้อมกับทำการค้าเสมอไป

สาเหตุของการนำไปสู่นโยบายปิดประเทศ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อความมั่นคง และความปลอดภัยของญี่ปุ่น เนื่องจากผู้นำเกรงว่าประเทศตะวันตกจะใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือเข้าแทรกแซงกิจการ และงานบริหารภายในซึ่งเป็นอันตรายต่อการพยายามวางรากฐานการปกครองของโทะกูงะวะ เพราะประเทศเหล่านี้อาจให้ความช่วยเหลือใดเมียวและหันมาโค่นล้มโทะกูงะวะเข้าสักวัน ซึ่งขณะนี้มีใดเมียวที่สำคัญจำนวนไม่น้อยที่หันไปนับถือศาสนาคริสต์ เช่น อะริมะ ฮะรุโนะบุ (Arima Harunobu) โคะนิชิ ยูนะงะ คุโรดะ โยะชิตะกะ (Kuroda Yoshitaka) เป็นต้น นอกจากนั้นประชาชนจำนวนไม่น้อยที่เข้ารีต ซึ่งเรียกว่าคิริชิตัน (kirishitan) ก็เพิ่มจำนวนขึ้นทุกวัน โดยในทศวรรษ1600มีจำนวนประมาณ 300,000 คน³ และในค.ศ.1612 เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 750,000 คน⁴ และมีที่คาดว่าจะเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นพวกโรนิงที่มักอาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อาจไปขอความช่วยเหลือจากตะวันตก

2. การที่คริสต์ศาสนาแผ่ขยายไปอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น เนื่องจากคำสอนของคริสต์ศาสนาได้ขัดแย้งกับวิถีชีวิตของสังคมญี่ปุ่น เช่น การปลุกฝังให้คนญี่ปุ่นรู้จักหน้าที่ และการยอมรับสถานภาพทางสังคมของตน เพื่อความมีระเบียบในสังคม ซึ่งไปขัดแย้งกับความคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคของคริสต์ศาสนา หรือประเพณีฮะระ-คิริ ที่ขัดแย้งกับการดำเนินเรื่องการฆ่าตัวตายของศาสนาคริสต์⁵

¹อิริอิ โยเนะโอะ; และ โยชิกาวะ ไทริฮารุ. (2530). *เล่มเดิม*. หน้า 62.

²Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 216.

³Chie Nakane; & Shinzaboro Oishi. (1991). *op.cit.* p. 27.

⁴คงศักดิ์ สันติพิทักษ์. (2528). *เล่มเดิม*. หน้า 12.

⁵George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 44.

3. การที่ฮอลันดาต้องการกำจัด โปรตุเกส และสเปนซึ่งเป็นคู่แข่งทางการค้า อีกทั้งยังทราบว่า โขงุนอึเอะยะซุกัวอิทธิพลของศาสนาคริสต์ จึงพยายามเล่าปัญหาสงครามศาสนาในยุโรปซึ่งมีสาเหตุมาจากโปรตุเกส¹ และอธิบายเหตุผลที่เขาสวดเจียน วิสโคโนขอสำรวจชายฝั่งทะเลตะวันออกว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่พวกเยซูอิต และฟรานซิสกันใช้เพื่อเตรียมบุกกรุก และยึดครองประเทศนั้นๆให้เป็นอาณานิคมของตนเอง

4. สินค้านำเข้าจากประเทศตะวันตกส่วนใหญ่มักเป็นสินค้าที่นำมาจากจีน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งญี่ปุ่นก็สามารถติดต่อการค้ากับประเทศเหล่านี้ได้โดยตรง จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องยอมทำการค้าพร้อมกับระบบการเผยแผ่ศาสนาด้วย อีกทั้งยังมีฮอลันดาเป็นศูนย์กลางรับสินค้าจากชาติตะวันตกเข้ามาแทน²

5. ผลจากการศึกษาคำสอนของลัทธิขงจื้อซึ่งให้ความสำคัญของการอยู่อย่างโดดเดี่ยว สันโดษ และความปลอดภัยภายในประเทศเป็นเหตุจูงใจของการปิดประเทศเพื่อความปลอดภัย และความสงบภายในประเทศ³

6. โขงุนอึเอะมิสึเห็นถึงผลเสียต่อการปกครองซึ่งจะได้รับจากการติดต่อกับต่างชาติมาก โดย Jean-Pierre Lehmann กล่าวถึงปัจจัยของการปิดประเทศทั้งๆที่ญี่ปุ่นมีเศรษฐกิจที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็วว่า "อึเอะมิสึให้ความสำคัญด้านการปกครองมากกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ"⁴ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบจากศาสนาคริสต์ที่จะทำลายระบบการปกครองของโทะกูงะวะ และความเป็นระเบียบทางสังคมที่กำลังพยายามวางรากฐานให้มีเกียรติภาพ

การที่เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย เนื่องจากการเข้ามาของศาสนา คริสต์ที่ทำให้ผู้นำทั้งสามได้ทำการปราบปรามชาวญี่ปุ่นที่เข้ารับรีต เช่น

-วันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1597 ฮิเดะโยะชิสังหารชีวิตคริสเตียนเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น

-เดือนมีนาคม ค.ศ.1612 รัฐบาลบะกุฟุสั่งทำลายโบสถ์ที่เกียวโต และประหารชีวิตไดเมียวที่เข้ารับรีต ไดแกโอะกะโมะโตะ ดะอิฮะชิ (Okamoto Daihachi) โดยการตรึงร่างบนไม้กางเขน และเนรเทศ อะริมะ ฮารุโนบุ ไปอะชิ ในเดือนพฤษภาคมก็ถูกจับประหารชีวิต⁵ เนื่องจากไปว่าจ้างโอะกะโมะโตะให้ไปลอบสังหารอะซะซะวะวะ ซะเฮียวเอะ (Hasegawa Sahyoe) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ปกครองนังซะกิ (Nagasaki Bugyō) ที่โขงุนอึเอะยะซุ และโขงุนอึเอะตะดะได้แต่งตั้งให้ไปควบคุมศาสนาคริสต์ในนังซะกิจึงทำให้ทั้งสองไม่พอใจ

¹Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 72.

²George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 45.

³*Ibid.* p. 41.

⁴Jean-Pierre Lehman. (1982). *op.cit.* p. 45.

⁵Kodama Koda. (2000). *op.cit.* p. 220.

-เดือนกันยายน ค.ศ.1614 รัฐบาลบะกุฟุประกาศขับไล่ไโดเมียวที่เข้ารีต มิซซันนารีนิกายเยซูอิต จำนวน 27 คนจากจำนวนทั้งหมด 47 คน ไปมะนิลา และมาเก๊าเป็นครั้งแรก แต่ก็ยังมีมิซซันนาริบางส่วนหลบหนีการจับกุมพยายามแอบเผยแผ่ศาสนาต่อไป¹ ซึ่งหลังจากนี้โชกุนอิเตะทะดะก็ยุติการปราบปรามไปอีก 2 ปี เนื่องจากโชกุนอิเตะทะดะยังกังวลเรื่องการค้ากับโปรตุเกส และสเปน จนกระทั่งโชกุนอิเตะทะดะเสียชีวิต โชกุนอิเตะทะดะก็กลับมาต่อต้านศาสนาคริสต์อีกครั้ง

-เดือนสิงหาคม ค.ศ.1616 รัฐบาลบะกุฟุประกาศสั่งให้ชาวยุโรปสามารถค้าขายได้เฉพาะที่นังะซะกิเท่านั้น ห้ามแล่นเรือเข้าไปภายในประเทศ

-เดือนตุลาคม ก็ประกาศคำสั่งเพิ่มเติม โดยให้ไโดเมียวทุกอันป้องกัน และตรวจตราประชาชนในอันมิให้นับถือศาสนาคริสต์

-ในค.ศ. 1617 รัฐบาลบะกุฟุได้จับมิซซันนาริ และคนญี่ปุ่นที่เข้ารีตประหารชีวิต

-ในค.ศ. 1618-1620 รัฐบาลบะกุฟุสั่งประหารชีวิตคนญี่ปุ่นที่เข้ารีตในเกียวโต และนังะซะกิ จำนวนมากกว่า 50 คน²

-เดือนมกราคม ค.ศ.1621 รัฐบาลบะกุฟุสั่งห้ามคนญี่ปุ่นขึ้น ลงเรือต่างชาติ แต่ผลจากการแอบเผยแผ่ศาสนาของนิกายเยซูอิตจึงมีการแอบนำมิซซันนาริมาพร้อมกับเรือสินค้าทำให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น เป็น 36 คนจากจำนวน 20 คน³

-เดือนกรกฎาคม และสิงหาคมค.ศ.1622 เหตุการณ์ทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อรัฐบาลบะกุฟุสั่งประหารชีวิต คนญี่ปุ่นที่เข้ารีตจำนวน 55 คนในนังะซะกิ ซึ่งนักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นเรียกเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า ปีแห่งความทุกข์ทรมานที่นังะซะกิ (The year of the Great Martyrdom of Nagasaki) โดยการตัดศีรษะจำนวน 30 คน และเผาทั้งเป็นจำนวน 25 คน⁴ โดยมีพ่อค้าชาวอังกฤษชื่อริชาร์ด คอกส์ (Richard Cocks) ได้บรรยายเหตุการณ์นี้ว่า

ผมเห็นพวกเขาทั้ง 55 คน ที่มีโยะกิ (Miyoki) ซึ่งในจำนวนนี้มีเด็กน้อยอายุประมาณ 5-6 ปีอยู่ในอ้อมกอดแม่กำลังถูกเผาทั้งเป็น พร้อมทั้งร้องตะโกนออกมาว่า"พระเยซูโปรดมารับวิญญาณของเราด้วยเถิด" และในทุกๆชั่วโม่งก็ยังมีนักโทษในคุกอีกจำนวนมากที่รอคอยความตาย รัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลที่ยิ่งใหญ่ และมีอำนาจเผด็จการมากที่สุดเท่าที่โลกเคยมีมา...⁵

เมื่อโชกุนอิเตะมิสึขึ้นดำรงตำแหน่งโชกุนในค.ศ.1623 จอห์น วิทนี ฮอลล์กล่าวไว้ว่า "สมัยอิเตะมิสึเป็นสมัยที่ทำให้ระบบการต่อต้านศาสนาคริสต์สมบูรณ์แบบ"⁶ เนื่องจากโชกุนอิเตะมิสึปราบปราม และต่อต้านศาสนาคริสต์อย่างจริงจัง และรุนแรง โดยมีได้คำนึงถึงผลประโยชน์ทางการค้าเลย

¹ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 368.

² George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 41.

³ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 368.

⁴ George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 41.

⁵ *Ibid.* p. 41.

⁶ John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 369.

แม้ว่าจะมีโชกุนอิเตะตะคอบบริหารงานอยู่เบื้องหลังโชกุนอิเอะมิตสึก็ตาม โดยในเดือนมกราคม ค.ศ.1624 รัฐบาลบะกุฟุจึงได้ประกาศยุติความสัมพันธ์ทั้งทางการทูต และการค้ากับสเปน และฟิลิปปินส์ แม้ว่าสเปนจะส่งเดอ อายาร่า (De Ayara) ที่เดินทางมาจากฟิลิปปินส์มาเป็นทูตเพื่อขอฟื้นฟูความสัมพันธ์ก็ตาม แต่รัฐบาลบะกุฟุก็ยังคงปฏิเสธ¹

นอกจากนั้นค.ศ.1627 โชกุนอิเตะตะคอบ และโชกุนอิเอะมิตสึแต่งตั้งมิตสึโนะ โมะริโนบุ (Mizuno Morinobu) เป็นเจ้าหน้าที่ปกครองนังะซะกิ ซึ่งมิตสึโนะสามารถจับกุมผู้เข้ารีตในนังะซะกิได้จำนวน 340 คน¹ แต่เดือนเมษายน ค.ศ.1628 เรือสเปนทำการปล้นสะดม และจับลูกเรือชาวญี่ปุ่นเป็นตัวประกันที่อ่าวไทยเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลบะกุฟุเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าอีกครั้ง ซึ่งจากเหตุการณ์ในค.ศ.1626 และปีนี้ทำให้โชกุนอิเตะตะคอบตัดสินใจต้องยุติการปราบปรามลงชั่วคราว²

อย่างไรก็ตามเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1630 เอกอัครราชทูตของโปรตุเกสชื่อดอน โกโซโร (Don Gosoro) เดินทางจากมาเก๊ามาญี่ปุ่นเพื่อเจรจากับรัฐบาลบะกุฟุให้เปิดความสัมพันธ์กับโปรตุเกสอีกครั้ง แต่รัฐบาลบะกุฟุยังคงปฏิเสธ และยังขับไล่พวกคริสเตียนทั้งคนญี่ปุ่น และต่างชาติไปเกาะลูซอน พร้อมทั้งประกาศห้ามส่งสินค้ามาญี่ปุ่นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือสอนศาสนา

ภายหลังจากโชกุนอิเตะตะคอบเสียชีวิตไปในเดือนมกราคม ค.ศ.1632 ในระหว่างค.ศ.1633-1639 โชกุนอิเอะมิตสึก็เริ่มทำการปราบปรามศาสนาคริสต์อย่างรุนแรงรุนแรงและต่อเนื่อง โดยออกคำสั่งทั้งหมด 5 ฉบับรวมเรียกว่า “พระราชบัญญัติขับไล่ต่างชาติ” (Exclusion Act)³ โดยเริ่มออกฉบับที่ 1 ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1633 ซึ่งมีคำสั่งทั้งหมด 17 มาตราสามารถสรุปได้ดังนี้

มาตราที่ 1-3 ห้ามคน และเรือสินค้าญี่ปุ่นออกนอกประเทศโดยปราศจากการอนุญาตจากรัฐบาลบะกุฟุ และห้ามคนญี่ปุ่นที่อาศัยในต่างประเทศมากกว่า 5 ปีเดินทางเข้าประเทศ ยกเว้นบุคคลนั้นติดคุก หรือถูกกักขังในต่างประเทศ ก็สามารถกลับเข้าประเทศได้ แต่ถ้าพยายามหาทางออกนอกประเทศอีกก็จะถูกลงโทษอย่างหนัก⁴

มาตราที่ 4-8 รัฐบาลบะกุฟุจะให้รางวัลแก่คนที่รายงานว่ามีผู้เข้ารีตหลบซ่อนอยู่ที่ไหน⁵

มาตราที่ 9-17 การจำกัดการค้าจากต่างประเทศให้อยู่ในความดูแลของข้าราชการจำนวน 5 คน ได้แก่เจ้าหน้าที่ปกครองนังะซะกิจำนวน 2 คนซึ่งมี ซะกะอิ ทะดะกะสึ (Sakai Tadakatsu) เป็นผู้ควบคุม ข้าราชการระดับสูงของรัฐบาลจำนวน 3 คน⁶ รวมทั้งให้เรือสินค้าทั้งหมดต้องอยู่เฉพาะที่นังะซะกิเท่านั้น

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม ค.ศ.1635 รัฐบาลบะกุฟุมีคำสั่งเพิ่มเติมอีก 17 มาตราสามารถสรุปได้ดังนี้

¹ Ibid. p. 224.

² Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p.114.

³ เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 21.

⁴ George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 36.

⁵ Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 72.

⁶ George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 36.

มาตราที่ 1-5 ประกาศย้าคำสั่งมาตราที่1-8 คำประกาศในค.ศ.1633

มาตราที่ 6-8 รัฐบาลบะกุฟุอนุญาตให้ฮันโอมุระสามารถจับกุมเรือต่างชาติที่คัดค้านคำประกาศ พร้อมทั้งตรวจสอบด้วยว่าเป็นชาวคริสเตียนที่ตั้งใจมาเผยแพร่ศาสนาหรือไม่

มาตราที่ 9-10 ห้ามเมืองท่าอื่น และชาวเรือซื้อขายสินค้ากับเรือต่างชาติ ส่วนรายการสินค้าที่ต่างชาตินำมาขายจะต้องเสนอต่อรัฐบาลบะกุฟุก่อนตกลงซื้อขาย

มาตราที่ 11-13 และมาตรา15-17 เจ้าหน้าที่ปกครองนงะซะกิจะเป็นผู้กำหนดราคาซื้อขายไหมดิบ และจัดสรรไปยังเมืองท่าอีก 5 แห่งเอง โดยเมืองท่าเหล่านี้จะต้องมารับสินค้าก่อนวันที่ 5 กรกฎาคมและต้องชำระค่าสินค้าภายใน 20 วัน

มาตราที่ 14 หากเรือต่างชาติล่าช้ามาหลังวันที่ 20 กันยายน จะสามารถอยู่ได้เพียง 50 วันเท่านั้น และเรือที่ญี่ปุ่นจะขับไล่ก่อนชาติอื่น คือเรือของโปรตุเกส¹

จากคำสั่งชุดนี้ทำให้เห็นว่ารัฐบาลบะกุฟุยังคงอนุญาตให้โปรตุเกสทำการค้ากับญี่ปุ่นได้ แม้ว่า จะขับไล่สเปนไปตั้งแต่ค.ศ.1624แล้วก็ตาม เนื่องจากอาจเห็นแก่ความสัมพันธ์ที่ยาวนาน และเริ่มจำกัดการค้าให้อยู่เฉพาะที่นงะซะกิเท่านั้นเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ และง่ายต่อการควบคุมหากต่างชาติมาอยู่รวมในที่เดียวกัน

ฉบับที่ 3 ค.ศ.1636 เนื้อหาโดยรวมของคำสั่งจะเหมือนฉบับที่ 2 แต่เพิ่มอีก 3 มาตรา ดังนี้

มาตราที่ 1 ขับไล่คนโปรตุเกสจำนวน 287 คนไปมาเก๊า ซึ่งเป็นการขับไล่โปรตุเกสครั้งแรก ก่อนประกาศอย่างจริงจังในค.ศ. 1638

มาตราที่ 2 กำหนดให้ชาวต่างชาติทุกคนย้ายไปอาศัยที่เดะชิมะเท่านั้น

มาตราที่ 3 ต่อต้านและขับไล่ผู้หญิงญี่ปุ่นที่แต่งงานกับคนต่างชาติพร้อมกับลูกซึ่งมีเชื้อสายของคนต่างชาติออกนอกประเทศ

ระหว่างค.ศ.1637-1638 ได้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านรัฐบาลบะกุฟุอย่างรุนแรงเป็นครั้งแรกโดยกบฏชาวอนาจำนวน 37,000คน² ที่นับถือศาสนาคริสต์บนเกาะอะมะกุซะ (The Island of Amakusa)บนคาบสมุทรชิมะบะระ (Shimabara)ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของคิวชู พวกกบฏได้รับการสนับสนุนจากไคเมียวฝั่งตะวันตกโดยมี อะมะกุซะ ชิโร (Amakusa Shiro)เป็นผู้นำ พร้อมทั้งโรนินจำนวนหนึ่งที่รอโอกาสต่อต้านรัฐบาลบะกุฟุอยู่แล้ว

สาเหตุของเกิดกบฏครั้งนี้มิได้มีสาเหตุมาจากการปราบปรามศาสนาคริสต์เท่านั้น แต่ยังเกิดจากความกดดันด้านภาษีที่ถูกเรียกเก็บในอัตราที่สูง ในขณะที่พื้นที่การเพาะปลูกเริ่มมีปัญหาจากดินเสีย และจากการมีระบบการปกครองที่เข้มงวด³ เมื่อชาวอนาอยู่ในสภาวะสิ้นหวังเช่นนี้จึงหันไปพึ่งศาสนาคริสต์ และไม่มีอะไรจะสูญเสียมากไปกว่านี้จึงพร้อมที่จะยอมตาย

¹David John Lu. (1974). *op.cit.* pp. 216-217.

²George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 37.

³Milton W. Meyer. (1993). *op.cit.* p. 101.

รัฐบาลบะกุฟุส่งอิตะกูระ ชิเงมะซะ (Itakura Shigemasa) และมะสึเดอิระ โนะบุซึโนะ (Matsudaira Nobutsuno) เป็นแม่ทัพนำกำลังจำนวน 100,000 นาย โดยมีฮอลันดาให้การสนับสนุน เข้าโอบล้อมปราสาทอะวะซึ่งเป็นศูนย์บัญชาการของกบฏ เพื่อตัดเส้นทางลำเลียงอาหาร และอาวุธ ในที่สุดกบฏก็ต้องขอยอมแพ้ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1638 เหตุการณ์จึงสงบลง

แม้ว่าเหตุการณ์จะสงบแล้ว แต่กลับเกิดผลกระทบที่รุนแรงตามมา คือการประกาศขัปลัโปรตุเกสที่รัฐบาลบะกุฟุเชื่อว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังทั้งหมดในเดือนกรกฎาคมค.ศ.1639 แม้ว่าในเดือนมิถุนายนของปีต่อมารัฐบาลโปรตุเกสจะส่งทูตมาเจรจาขอเปิดความสัมพันธ์ทางการค้า แต่รัฐบาลบะกุฟุก็ยังคงปฏิเสธพร้อมทั้งตัดศีรษะทูต และลูกเรือจำนวน 61 คนส่งคืนไปให้รัฐบาลโปรตุเกสที่มาก้านอกจากนั้นในปีเดียวกัน โชกุนอิเอะมิตสึยังประกาศปิดประเทศอย่างเป็นทางการซึ่งคำประกาศมีใจความดังนี้

1. ประกาศปิดเมืองท่าทุกเมืองยกเว้นเดะชิมะเพียงแห่งเดียวเท่านั้น
2. ห้ามคนญี่ปุ่นในต่างประเทศกลับเข้ามา และคนญี่ปุ่นในประเทศออกนอกประเทศไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น
3. ห้ามคนญี่ปุ่นนับถือศาสนาคริสต์เด็ดขาด
4. อนุญาตให้ฮอลันดา จีน ริกิว และเกาหลีสามารถเข้ามาทำการค้ากับญี่ปุ่นได้ โดยเฉพาะฮอลันดาที่อนุญาตให้นำเรือสินค้ามาได้เพียงปีละ 1-2 ลำเท่านั้น²

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1641 รัฐบาลบะกุฟุได้สั่งให้ฮอลันดาย้ายสถานการค้ามาที่เดะชิมะ พร้อมทั้งอนุญาตให้เข้าครอบครองบ้านพักที่เคยเป็นของโปรตุเกสได้ โดยมีสะพานหินเชื่อมโยงจากกำแพงบ้านถึงถนนสายหลักซึ่งแต่ละแห่งก็จะมีจุดตรวจทางเข้าออกบ้านทุกครั้งเพื่อป้องกันการช่งสมซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อรัฐบาลบะกุฟุ

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1647 เรือสินค้าโปรตุเกสยังเดินทางมานะงะซะกีกิอีกจำนวน 2 ลำ แต่รัฐบาลบะกุฟุสั่งให้ไคเมียวทุกอันในคิวชูช่วยส่งเรือคอยป้องกันน่านน้ำ ซึ่งในเดือนสิงหาคม รัฐบาลบะกุฟุแจ้งต่อกัปตันเรือทั้งสองลำว่าญี่ปุ่นจะไม่ทำการค้ากับโปรตุเกสอีกต่อไป และขอให้เรือกลับไป ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่ปรากฏว่ามีเรือโปรตุเกสเข้ามาญี่ปุ่นอีก³

การปิดประเทศของโชกุนอิเอะมิตสึนอกจากเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางการเมืองการปกครองแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่าสังคมการเกษตรของญี่ปุ่นเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่หวังพึ่งการค้าต่างประเทศ สินค้าเข้าออกญี่ปุ่นส่วนใหญ่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยซึ่งไม่เกี่ยวพันกับการผลิตทางการเกษตร ผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากการปิดประเทศจึงยังไม่ปรากฏในระยะเวลาอันสั้นนี้ แต่สำหรับสินค้าที่จำเป็นจริงๆก็ยังสามารถนำเข้ามาได้โดยผ่านประเทศที่กำหนดไว้แล้ว โดยเฉพาะจีนถึงแม้ว่าปิด

¹ Ibid. p. 101.

² คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. (2528). *เล่มเดิม*. หน้า 20.

³ Kodama Koda. (2000). *op.cit.* pp. 228-229.

ประเทศไปแล้ว แต่จำนวนเรือสินค้าจีนกลับเพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยในค.ศ.1640 มีจำนวน 74 ลำ และในปีต่อมาเพิ่มจำนวนเป็น 97 ลำ¹ แม้ว่าภายในจีนจะกำลังวุ่นวายอยู่ก็ตาม

ผลจากการปิดประเทศ

1. ทำให้ญี่ปุ่นเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ระบบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจของโทกูงวะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพ อันเป็นพื้นฐานที่ทำให้สังคมญี่ปุ่นมีความเป็นระเบียบ

2. ทำให้ประเทศซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของโทกูงวะเกิดความสงบสุขได้ยาวนานถึง 265 ปี หลังจากต้องอยู่ในสภาวะสงครามกลางเมืองมาเป็นเวลานาน แม้ว่าจะสามารถรวบรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วก็ตาม แต่หากญี่ปุ่นยังคงติดต่อกับต่างชาติ อาจกลายเป็นเหยื่อของการล่าอาณานิคม ที่อาจนำมาซึ่งการสูญเสียอธิปไตยดังเช่นประเทศต่างๆในเอเชีย

3. ญี่ปุ่นมีเวลาที่จะศึกษาวิถีแห่งนักรบ หรือที่รู้จักกันในนามว่าบูชิโด (Bushido) ที่ทำให้คนญี่ปุ่นเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในการเกิดมาจากสายเลือดของพระอาทิตย์ ตามความเชื่อของศาสนาชินโต ซึ่งทำให้คนญี่ปุ่นมีนิสัยของการรักพวกพ้องด้วยความรู้สึกของการเป็นพวกเดียวกัน สังคมเดียวกัน ปราศจากการปะปนจากสังคมภายนอก อันเป็นปัจจัยที่สำคัญของความรู้สึกรักชาติ

4. ความสงบนำไปสู่การมีโอกาสนักคิดค้นที่แท้จริงแทนการล้อเลียนแบบจากจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวัฒนธรรมโดยนำมาขัดเกลาให้เกิดความเหมาะสม จนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำตน เช่น การฟื้นฟูศิลปะยะมะโตะ-เอะ

5. พุทธศาสนามีความมั่นคงขึ้น โดยรัฐบาลบะกุฟุยังกำหนดระบบการรับประกันความเป็นพุทธศาสนาจากวัด (temple guarantee system) หรือเรียกว่าเทระอุเกะ เซอิโด (Terauke Seido) ซึ่งให้วัดเป็นศูนย์กลางของการตรวจสอบศาสนา เช่น ฮันโอะบะมะ ของไดเมียวซะกะอิ ทะตะกะสี ประกาศให้คนญี่ปุ่นในฮันทราบที่ทุกคนต้องเป็นพุทธศาสนิกชน โดยพระจะออกไปรับประกันให้ ส่วนผู้ที่เพิกข้ายมาอยู่ก็ต้องรายงานตัวต่อวัดเช่นกัน² และในค.ศ.1645 รัฐบาลบะกุฟุยังออกคำสั่งให้ประชาชนและไดเมียวทุกคนที่ลงทะเบียนจะต้องให้คำสาบานที่มีใจความดังนี้

จะไม่คิดถึงศาสนาคริสต์อีกต่อไป เนื่องจากทำให้เราต้องตกนรกในภพหน้า ถ้าหากในอนาคตเราผิดคำสาบาน ขอให้ถูกเทพเจ้า 4 องค์ เทพเจ้าประจำอันทั่วประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทพเจ้ามิชิมะ ไดเมียวจิน (Mishiman Daimyojin) ซึ่งเป็นตัวแทนของฮัน อิชิ และซะโกะเนะ เทพเจ้าซะชิมัง ไดโอะซะสี (Hachiman Daibosatsu) เท็มมุ ไดจิไซ เท็งจิน (Temmu Daijizai Tenjin) เทพเจ้าประจำตนเอง และเทพเจ้าซุวะ ไดเมียวจิน (Suwa Daimyojin) รวมทั้งให้คนในหมู่บ้าน และญาติพี่น้องลงโทษเราได้...³

¹ Marius B. Jansen. (2000). *op.cit.* p. 88.

² John Whitney Hall; et al. (1997). *op.cit.* p. 371.

³ David John Lu. (1974). *op.cit.* p. 220.

6. ญีปุ่นได้รับความรู้ทางด้านวิชาการตะวันตกจากดัชท์ ซึ่งเรียกว่าดัชท์ศึกษา (Dutch Learning) เพื่อนำมาพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญทางด้านต่างๆ เช่น การแพทย์แบบตะวันตก การผลิตหนังสือ เป็นต้น

แม้ว่าการปิดประเทศจะทำให้ญี่ปุ่นสูญเสียผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศที่น่ารายได้มหาศาลไป แต่เศรษฐกิจภายในประเทศกลับยังคงเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วที่เห็นได้ชัดเจนจากการขยายตัวของชนชั้นพ่อค้าจนทำให้เกิดสังคมพาณิชยกรรมขึ้น² และการปลูกฝังประชาชนให้ใฝ่ศึกษาจึงทำให้อัตราการรู้หนังสือสูงมากเมื่อเทียบกับต่างประเทศในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นการปูทางไปสู่การเป็นประเทศทันสมัยในระยะต่อมา รวมทั้งยังเป็นรากฐานของการพัฒนาตนเองไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมในปัจจุบันด้วย แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นสามารถอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นจำเป็นต้องเปิดประเทศในค.ศ. 1854 ก็สามารถปรับสภาพตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ของโลกภายนอกได้อย่างง่ายดาย

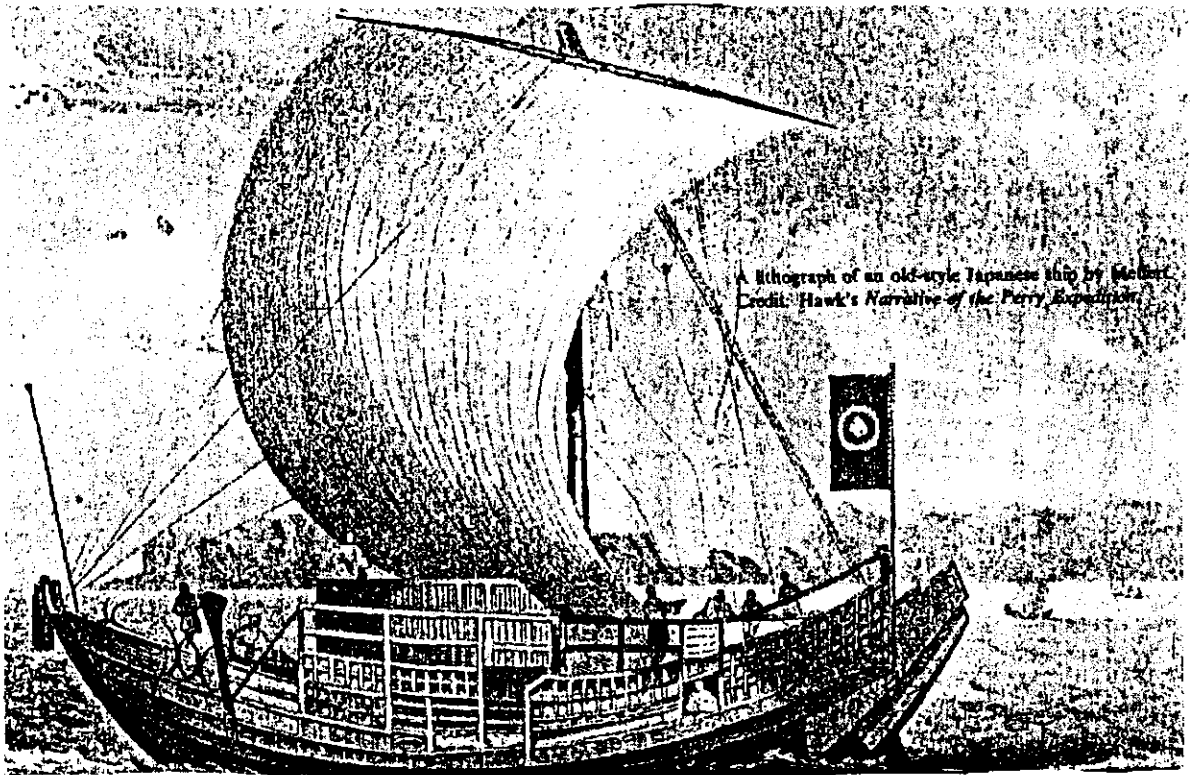
² มาลินี ประเสริฐธรรม. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 46

ภาพ7 จำลองสะพานนิฮองบะชิในเอโดะเพื่อแสดงความเจริญทางเศรษฐกิจ
ที่มา: พิพิธภัณฑ์เอโดะ-โตเกียว. (ภาพนิ่ง). (2547).

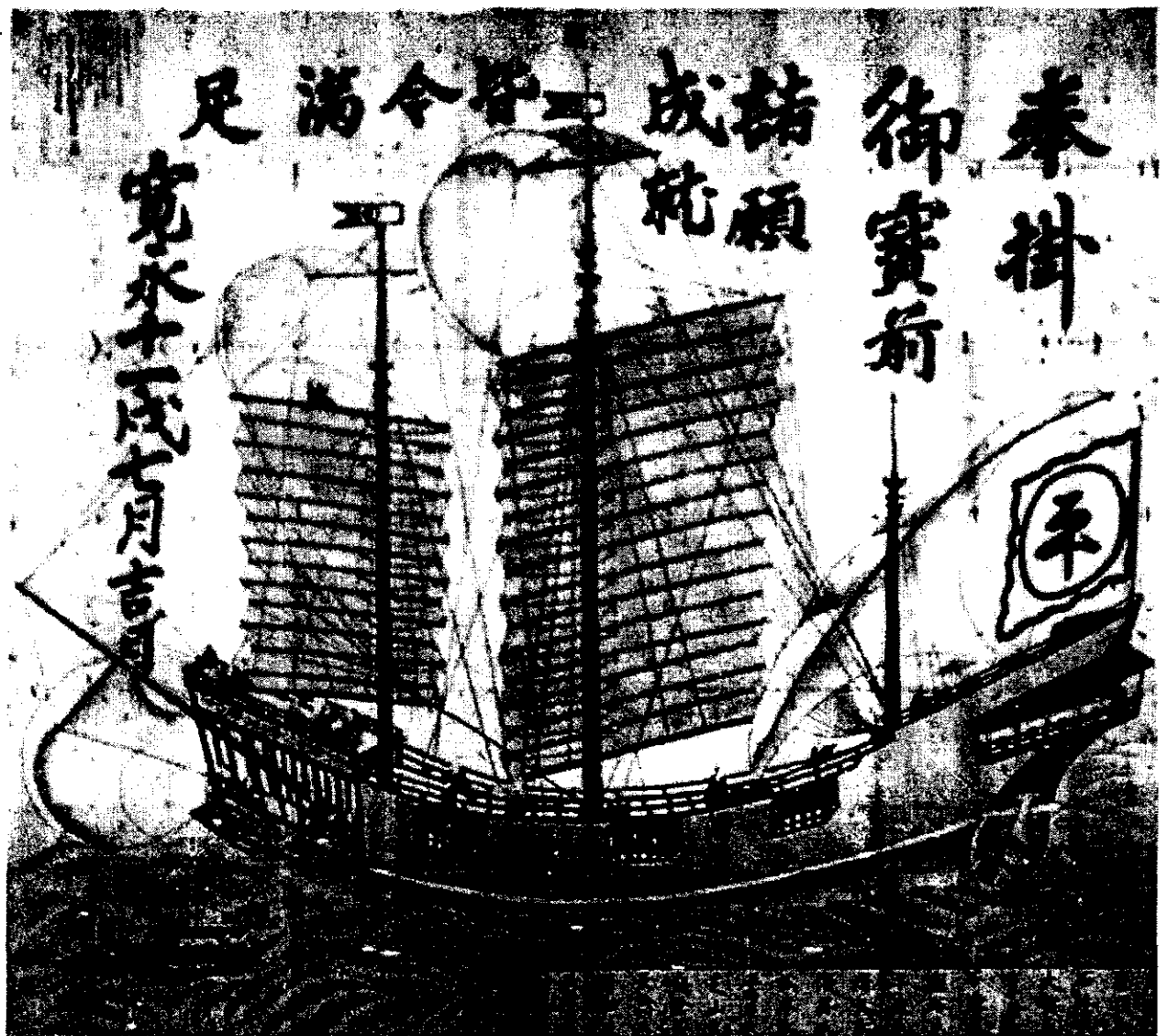

ภาพ8 ชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาค้าขายในประเทศญี่ปุ่น
ที่มา: เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 75.

ภาพ9 เรือสินค้าที่เดินเรือภายในประเทศ

ที่มา: Katherine Plummer. (1984). *op.cit.* p. 32.

ภาพ10 เรือสินค้าที่ได้รับอนุญาตไปเบีกร่อง

ที่มา: Answer.com. (2005). [Redsealship.jpg](#). (online).

บทที่ 4

นโยบายด้านสังคม

หลังจากโชกุนอิเอะยะซุสถาปนาการปกครองแล้วก็พยายามหาวิธีการเพื่อสร้างความเป็นระเบียบให้แก่สังคมญี่ปุ่นอันส่งผลให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองไปด้วย โดยโชกุนอิเอะยะซุได้นำแนวความคิดของลัทธิขงจื๊อใหม่มาใช้จัดระเบียบสังคมญี่ปุ่น ซึ่งปรากฏว่าในช่วงโชกุนทั้งสามคนแรกได้มีการแตกแยกออกเป็น 4 สำนัก นอกจากนั้นแนวความคิดของลัทธิขงจื๊อยังส่งผลให้ผู้นำได้แบ่งชนชั้นออกเป็น 4 ชนชั้นอีกด้วย สำหรับผลงานทางศิลปะสมัยช่วงแรกของโทะกูงะวะนั้นส่วนมากยังคงยึดรูปแบบศิลปะโมะโมะยะมะ แต่ก็มีความสิ่งทีแสดงออกในรูปแบบใหม่ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของยุคนี้

อิทธิพลของลัทธิขงจื๊อใหม่ (Neo-Confucianism) ต่อสังคมญี่ปุ่น

ลัทธิขงจื๊อเข้าเผยแพร่ในญี่ปุ่นครั้งแรกประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 6 โดยเจ้าชายโชโตกุ(Shōtoku) ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการขององค์จักรพรรดินีซูอิโกะ(Emperess Suiko)เนื่องจากเจ้าชายโชโตกุทรงต้องการรวมประเทศที่ขณะนั้นยังแตกแยกเป็นกลุ่มต่างๆให้เป็นปึกแผ่นมากขึ้น ภายใต้การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจที่องค์จักรพรรดิ ดังนั้นพระองค์จึงนำคำสอนของลัทธิขงจื๊อจากจีนมาใช้เป็นพื้นฐานในการร่างรัฐธรรมนูญ 17 มาตรา(Seventeen Articles Constitution)¹ ในค.ศ.604 แต่เนื่องจากคำสอนของลัทธิขงจื๊อบางประการไม่เหมาะสมต่อสังคมญี่ปุ่น จึงต้องมีการนำมาประยุกต์ เช่น แนวความคิดเกี่ยวกับอาณัติสวรรค์(Mandate of Heaven)ซึ่งจีนนำมาใช้เพื่อแสดงความชอบธรรมของการเปลี่ยนราชวงศ์ใหม่ หากองค์จักรพรรดิราชวงศ์เก่าปกครองประเทศอย่างไร้คุณธรรม ผู้นำคนใหม่สามารถอ้างอาณัติแห่งสวรรค์เพื่อกำจัดจักรพรรดิองค์เก่าได้อย่างชอบธรรม ในขณะที่ญี่ปุ่นก็เชื่อเรื่องสวรรค์เช่นกันแต่ในลักษณะที่ว่า องค์จักรพรรดิทรงสืบเชื้อสายมาจากผู้ปกครองสวรรค์หรือที่เรียกว่าเทพเจ้าอะมะเตะระสุ(Amaterasu) ดังนั้นพระองค์จึงมีความศักดิ์สิทธิ์ และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นราชวงศ์อื่นได้ แม้แต่โชกุนของญี่ปุ่นซึ่งมีอำนาจปกครองประเทศก็ไม่สามารถโค่นล้มองค์จักรพรรดิได้ด้วยเหตุนี้ตลอดการปกครองแบบทหารของญี่ปุ่นจึงมี 2 รัฐบาลในเวลาเดียวกัน คือรัฐบาลทหาร และรัฐบาลขององค์จักรพรรดิ แม้จะไม่มีอำนาจในการปกครองก็ตาม

นอกจากนั้นความเชื่อในเรื่องความเมตตาซึ่งขงจื๊อถือว่าเป็นคุณธรรมสูงสุดของการปกครองในจีน ในขณะที่ญี่ปุ่นถือความสามัคคีเป็นคุณธรรมสูงสุด เพราะสังคมญี่ปุ่นในขณะนั้นประกอบด้วยนักรบต่างๆซึ่งยังมีความขัดแย้งกันอยู่เสมอ จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในเรื่องความสามัคคีเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นต้น

สำหรับลัทธิขงจื๊อใหม่เข้ามาเผยแพร่ในญี่ปุ่นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11-12 โดยพระนิกายเซ็นในสมัยอะชิกะวะได้นำแนวความคิดมาจากนักปราชญ์จีนชื่อจูซี(Zhu xi ค.ศ.1130-1200) ซึ่งรับเอาความ

¹ดูรายละเอียดทั้ง 17 มาตราเพิ่มเติมที่ เพ็ญศรี กาญจนันย์. (2540). *สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น*. หน้า 98.

คิดมาจากนักปราชญ์จีน อี้-ฉวน(Che'ng I-chu'an ค.ศ.1033-1107) ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (Song Dynasty ค.ศ.960-1279) และนักปราชญ์ชื่อหวาง หยาง-หมิง (Wang Yang-ming ค.ศ.1472-1528) ซึ่งมีชื่อเสียงในสมัยราชวงศ์หมิง (Ming Dynasty ค.ศ.1368-1644)

ลัทธิขงจื๊อใหม่ให้ความสำคัญต่อการนำเอาแนวความคิดของลัทธิไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งผู้ศึกษาสามารถค้นคว้าหาข้อเท็จจริงได้มากกว่าลัทธิขงจื๊อเก่าที่ให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์ที่เป็นทฤษฎี อย่างไรก็ตามพื้นฐานของแนวความคิดยังคงเหมือนกัน

ลัทธิขงจื๊อใหม่เริ่มได้รับความนิยมจากญี่ปุ่นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่12-16 เนื่องจากเป็นช่วงที่เกิดความวุ่นวายภายในประเทศ มีสงครามเพื่อแย่งชิงอำนาจของผู้นำท้องถิ่น และหลักคำสอนของลัทธิเซ็นซึ่งเคยได้รับความนิยมก็มีลักษณะเฉยชาไม่สนใจต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกในความเป็นจริง รวมทั้งยังเน้นแต่การปฏิบัติในรูปแบบนามธรรมมากกว่า สำหรับศาสนาพุทธก็เริ่มเข้าสู่ความเสื่อม โดยเฉพาะในสมัยโนบุเงะที่พยายามกำจัดอิทธิพลของศาสนาพุทธ เนื่องจากพระสงฆ์ในพุทธศาสนาพยายามเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองมากเกินไป จนกลายเป็นอุปสรรคของการรวมประเทศของโนบุเงะ

แนวความคิดของลัทธิขงจื๊อใหม่สามารถสรุปได้ดังนี้

1.ให้ความสำคัญด้านความสัมพันธ์ของมนุษย์ซึ่งแบ่งได้ 5 ประการ (Five Relationships) ซึ่งรวมเรียกว่า วิธีแห่งจักรวาล (Universal way) ได้แก่ ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ระหว่างพ่อกับลูก ระหว่างพี่ชายกับน้องชาย. ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน และระหว่างสามีกับภรรยา¹

2.การยอมรับ และเข้าใจในสถานภาพของตนเอง มนุษย์ควรจะยอมรับความไม่เท่าเทียมกัน เพื่อที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามสถานภาพของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ โดยจูสีนากูแห่งธรรมชาติที่เชื่อว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เข้ามาเปรียบเทียบกับมนุษย์ แต่ในสังคมจีนบุคลลธรรมดาสสามารถเลื่อนขึ้นเป็นนักปราชญ์ซึ่งเป็นชนชั้นสูงที่สุดได้โดยการสอบเข้ารับราชการ เพื่อความมีหน้ามีตาและการมีฐานะที่ดีทางสังคม²

3.การให้ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยจูสีเห็นว่าการศึกษาที่ดีมีได้ขึ้นอยู่กับ การปลูกฝังศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับการศึกษาเรื่องราวในอดีต เพื่อให้เห็นข้อบกพร่องจากเหตุการณ์ในอดีตเพื่อนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง หนังสือที่มีชื่อเสียงของจูสีคือ “เค้าโครงและการจำแนกแยกแยะกระจกเงาทั่วไป” ซึ่งเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตที่มีเรื่องศีลธรรมเกี่ยวของด้วย³

4.เป็นลัทธิเหตุผลนิยม หรือปรัชญาแห่งเหตุผล ซึ่งเรียกว่า หลี(Li) โดยเชื่อว่าหลีเป็นพื้นฐานแห่งการศึกษาซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และความประพฤติที่มีคุณธรรม โดยจูสีกำหนดกฎดังกล่าวว่ามี 5 ประการ(Five Ethics) คือ 1.ความเมตตา 2.ความถูกต้อง 3.ความ

¹ Mikiso Hane. (1972). *Japan: A Historical Survey*. p. 195.

² เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2540). เล่มเดิม. หน้า 68.

³ แหล่งเดิม. หน้า 404.

เหมาะสม 4. ความเฉลียวฉลาดรอบรู้ ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจกฎประการแรกได้ และ 5 ความจงรักภักดี¹

5. เป็นลัทธิที่เชื่อในเรื่องการอยู่โดดเดี่ยว โดยเฉพาะคำกล่าวของจูสีที่ว่า "จีนสามารถเลี้ยงตนเองได้ จีนมีวัฒนธรรมเหนือกว่าผู้อื่น อีกทั้งยังคิดว่าการค้ากับต่างประเทศไม่ได้สร้างผลกำไรให้แก่จีนมากมาย ในทางตรงข้ามต่างประเทศกลับพยายามอยากทำการค้า และหาผลกำไรจากจีนมากกว่า ยิ่งจีนติดต่อกับต่างประเทศมากเท่าใดก็ยิ่งสร้างความยุ่งยากภายในประเทศมากกว่า"²

6. ให้ความสำคัญกับความสามารถของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นใด ถ้าได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถ ด้วยเหตุนี้จีนจึงมีการจัดสอบเพื่อคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถเข้ารับราชการ

7. เป็นลัทธิที่ถือเรื่องความซื่อสัตย์ กตัญญูเป็นคุณธรรมสูงสุด โดยเฉพาะความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ จึงทำให้จีนมีประเพณีการไหว้บรรพบุรุษอยู่เสมอ³

ลัทธิขงจื๊อใหม่ได้รับความนิยมสูงสุดในสมัยโทกะงะวะ เนื่องจากโชกุนอิเอะยะซุพอใจแนวความคิดของลัทธิซึ่งมีความเหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้สังคมสมัยโทกะงะวะสงบสุข และมีระเบียบมากขึ้น อันจะส่งผลทำให้อำนาจทางการปกครองของตระกูลโทกะงะวะมั่นคง และมีเสถียรภาพไปด้วย ทั้งๆที่ความเป็นจริงแล้วโชกุนอิเอะยะซุเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดในคำสอนของพุทธศาสนานิกายสุชาวดี⁴

สำนักศึกษาที่มีอิทธิพลต่อโทกะงะวะตอนต้น

ลัทธิขงจื๊อใหม่ที่ปรากฏในสมัยโทกะงะวะตอนต้นนั้นมีการแตกแยกออกออกเป็น 4 สำนักได้แก่ สำนักซุซิงะกุ (Shushigaku) สำนักโอ โยเมะอิ (School of Ō Yōmei) สำนักศึกษาเรื่องราวโบราณ (School of Ancient Learning) หรือสำนักโคะงะกุ-ซะ (Kogaku-Ha) และสำนักศึกษาชาตินิยม (School of Nation) หรือสำนักโคะงะกุ-ซะ (Kokugaku-Ha)

สำนักศึกษาซุซิงะกุ (Shushigaku)

เป็นสำนักศึกษาลัทธิขงจื๊อใหม่ที่เคร่งครัด และยึดมั่นคำสอนของนักปราชญ์จูสี ผู้ก่อตั้งสำนักคือ ฮะยะชิ ะระซัน (Hayashi Razan ค.ศ.1583-1657) เป็นนักปราชญ์ญี่ปุ่นที่รอบรู้ทั้งลัทธิขงจื๊อ ประวัติศาสตร์ และกฎหมาย

ในค.ศ.1605 โชกุนอิเอะยะซุได้แต่งตั้งระซันให้เป็นที่ปรึกษาในการวางนโยบายด้านการปกครอง โดยให้นำแนวความคิดของลัทธิขงจื๊อใหม่มาใช้เป็นพื้นฐานของนโยบาย นอกจากนั้นในสมัยโชกุนอิเอะมิสียังประกาศแต่งตั้งให้นักปราชญ์ตระกูลระซันเป็นที่ปรึกษาแก่โชกุนอีกด้วย

¹ Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p.61.

² คิมบลิวเอ็ม ซีโอคอร์ เดอ แบร์. (2545). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีญี่ปุ่น ภาค1-4*. แปลโดย จ่านง ทองประเสริฐ. หน้า 405.

³ เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า. 68.

⁴ นิกายสุชาวดี (Judoshu) เข้ามาเผยแผ่ในญี่ปุ่นโดยโฮเน็ง (Honen ค.ศ.1133-1212) โดยมีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายและเชื่อเรื่องโลกหน้า ผู้ที่ทำความดีก็จะได้เกิดในดินแดนสุชาวดีของพระอมิตะพุทธเจ้า (ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2542). *อารยธรรมตะวันออก*. หน้า 313.

นอกจากกระชั้นจะเป็นที่ปรึกษาแล้วยังมีหน้าที่จัดทำร่างกฎหมายหลายฉบับที่โชกุนทั้งสามนำมาใช้บริหารประเทศอีกด้วย เช่น กฎหมายควบคุมไต่เมียะ กฎหมายควบคุมองค์จักรพรรดิและราชสำนัก เป็นต้น แต่เนื่องจากแนวความคิดของลัทธิขงจื๊อใหม่ไม่เหมาะสมต่อสภาพสังคมญี่ปุ่นหลายประการ โชกุนทั้งสามจึงต้องนำแนวความคิดมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสังคมญี่ปุ่น โดยยังคงรูปแบบแนวความคิดเดิมอยู่ ซึ่งสามารถสรุปแนวความคิดที่สำคัญของสำนักซุซิงกุกุที่โชกุนได้นำมาประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1. ทฤษฎีว่าด้วยเรื่องเหตุผลนิยม หรือหลี่ ที่เชื่อว่าการศึกษาลัทธิขงจื๊อใหม่จะทำให้มนุษย์มีคุณธรรม ซึ่งความมีเหตุมีผลหรือหลี่ก็จะตามมา อีกทั้งยังเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณธรรมติดตัวมาตั้งแต่เกิดแล้ว แต่ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์คนใดจะสามารถรักษาคุณธรรมให้อยู่กับตัวเองได้

การศึกษาลัทธิขงจื๊อใหม่จึงเปรียบเสมือนแสงสว่างส่องทางให้มนุษย์เห็นวิธีการรักษาคุณธรรม ดังนั้นโชกุนอิเอะยะซุจึงต้องการให้ประชาชน โดยเฉพาะชามูไรทั้งหลายหันมาให้ความสนใจในการศึกษาลัทธิขงจื๊อใหม่ ซึ่งโชกุนอิเอะยะซุเคยประกาศไว้ว่า “มือซ้ายของชามูไรควรถืองานวรรณศิลป์หรือตำราของลัทธิขงจื๊อใหม่ ส่วนมือขวาก็ควรจับอาวุธเพื่อระวังภัย” อาวุธนำความหายนะมาให้ แต่ความรู้นำคุณธรรม และความดีงามมาสู่ตนซึ่งถือว่าเป็นกุศโลบายของโชกุนอิเอะยะซุที่ต้องการให้ประเทศสงบ สันติและเพื่อให้ชามูไรหันมาให้ความสนใจ และอุทิศตัวเองให้แก่การศึกษาลัทธิขงจื๊อจนลัทธินี้ได้กลายเป็นวิชาหนึ่งที่ชามูไรและผู้ปกครองทั้งหลายต้องศึกษา อีกทั้งเมื่อประเทศสงบสุขแล้วหน้าที่ของนักรบก็ย่อมน้อยลงจึงเห็นว่าควรเอาเวลามาศึกษาดีกว่าปล่อยให้ชามูไรทั้งหลายมีเวลาคิดวางแผนโค่นล้มอำนาจโชกุน ทั้งโชกุนอิเอะยะซุและระชนมองว่าปัญหาความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในอดีตเกิดจากการละเลยการศึกษาการสอนของขงจื๊อ¹

ดังนั้นโชกุนอิเอะยะซุจึงรับรองหลักสูตรการศึกษาที่ระชนเสนอให้บรรจุลงไปในการเรียนการสอนทั้งหมด 4 ด้าน² ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตระกูลโทกูงวะสามารถปกครองประเทศอย่างสงบสุขได้ยาวนานถึง 265 ปี

2. การยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ซึ่งนำไปสู่การแบ่งชนชั้นทางสังคมออกเป็น 4 ชนชั้น ได้แก่ ชนชั้นนักรบ ชนชั้นชาวนา ชนชั้นช่างฝีมือ และชนชั้นพ่อค้า ในขณะที่สังคมจีนสามารถเลื่อนชนชั้นได้ด้วยความสามารถ ความร่ำรวยของตนเอง แต่ในสังคมญี่ปุ่นไม่สามารถทำเช่นนั้นได้เนื่องจากสังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อการสืบสายโลหิต ดังเช่นธรรมชาติที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน พระอาทิตย์ขึ้นทางตะวันออก และตกทางทิศตะวันตก มันไม่เคยขึ้นทางทิศเหนือ แล้วตก

¹ Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p. 161.

² หลักสูตรการศึกษานี้ประกอบด้วย 4 ด้านดังนี้ 1. ศึกษาตำราขงจื๊อทั้งวรรณกรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และกฎหมาย 2. ศึกษาศาสตร์อื่นๆ คือ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และแพทยศาสตร์ 3. ศึกษาวิชาการทหาร และศึกษา และ 4. ฝึกหัดมารยาทที่เป็นพิธีการ (พิพาดา ยังเจริญ. (2535). *เล่มเดิม*. หน้า 79.)

ทางทิศใต้ สายน้ำย่อมไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ กลางวันสว่าง และกลางคืนมืด เป็นต้น¹ ฉะนั้นฉันนั้นเมื่อมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้เช่นกัน ดังนั้นเมื่อมนุษย์เกิดมาในชนชั้นใดก็ต้องอยู่ในชนชั้นนั้นไปจนตายไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยโชกุนอิเอะยะซุมองว่าสาเหตุของการเกิดความวุ่นวายในยุคเซ็นโงะกุ คือการไม่รู้จัก และยอมรับชนชั้นของตนเอง ชนชั้นที่ต่ำกว่า หรืออาวุโสน้อยกว่ามักทำลายชนชั้นสูง และอาวุโสกว่า ดังนั้นรัฐบาลโทกูงะวะจึงพยายามปลูกฝังให้คนในสังคมยอมรับชนชั้นตนเอง ซึ่งทำให้สังคมญี่ปุ่นในสมัยโทกูงะวะสงบ และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

3.การให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ทั้งห้าของสังคมมนุษย์ โดยมีความจงรักภักดีเป็นคุณธรรมสูงสุด ในขณะที่สังคมจีนถือเรื่องความเมตตาเป็นคุณธรรมสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครอง โชกุนทั้งสามพยายามปลูกฝังคุณธรรมข้อนี้เพื่อประโยชน์ต่อการปกครอง โดยโชกุนเองก็ต้องแสดงความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีต่อการพยายามเรียกความจงรักภักดีจากไดเมียว นักรบ และประชาชน

4.ความเชื่อในการอยู่โดดเดี่ยว แนวความคิดนี้นำไปสู่การปิดประเทศในค.ศ.1639 โดยโชกุนอิเอะมิตสึไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศที่ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จ แต่กลับมองในด้านความปลอดภัยของประเทศมากกว่า ทั้งๆที่โชกุนอิเอะยะซุเองก็ชื่นชอบการค้ากับต่างประเทศมากก็ตาม

5.การนำแนวความคิดเรื่องอาชีพการมาเป็นอาชีพที่พยายามเอารัดเอาเปรียบ และคอยหาผลประโยชน์จากผู้อื่นจึงนำเอาพ่อค้ามาจัดเป็นชนชั้นที่ต่ำที่สุด และขณะเดียวกันก็ยกย่องชาวนาว่าเป็นชนชั้นที่มีคุณค่าต่อประเทศ จึงจัดให้เป็นชนชั้นที่ 2 รองจากชนชั้นนักรบ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการแบ่งชนชั้นในสังคมญี่ปุ่นนั้นได้ยึดเอาความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นเน้นในเรื่องเกษตรกรรมในขณะนั้นเป็นเกณฑ์

จากแนวความคิดที่นำมาประยุกต์ใช้กับสังคมญี่ปุ่นทำให้โชกุนทั้งสามพยายามปลูกฝังคำสอนของลัทธิขงจื๊อใหม่ด้วยการตั้งสถาบันศึกษาที่อุเอะโนะ(Ueno)ซึ่งอยู่ในเอโดะเป็นแห่งแรกเพื่อสอนชนชั้นนักรบ ซึ่งต่อมาเรียกว่าสถาบันโชเฮอิโกะ(Shōheiko) ส่วนในแคว้นต่าง ๆ ก็มีการตั้งสถาบันศึกษาที่มีระบบการศึกษาแบบเดียวกัน เช่น โทคุ ซุมปู ซะโตะ และนะงะซะกิ เป็นต้น สำหรับการศึกษาระดับประชาชนนั้นรัฐบาลได้บรรจุคำสอนเข้าไปในบทเรียนด้วย เช่น ความประหยัด มัธยัสถ์และพอใจสิ่งที่ตนเองมี เป็นต้น โดยสามารถเรียน และศึกษาวิชาต่างๆที่รัฐบาลกำหนดได้จากวัด หรือที่เรียกว่า เทระโกยะ(Terakoya) ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีมาตั้งแต่ปลายสมัยอะมุระ โดยจะมีพระสงฆ์ในพุทธศาสนา และโรนิงเป็นครูสอน นอกจากนี้ยังมีการสอนเขียนตัวอักษรจีน รวมทั้งยังนำหนังสือโอเรอิ-โมะโนะ(Orai-Mono)ซึ่งมีเนื้อหาที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง เช่น วิชาลูกคิด การอ่าน การเขียน เป็นต้น มาใช้ในการศึกษา²

¹ Mikiso Hane. (1972). *op.cit.* p. 198.

² พรรณี จัตรพลรักษ์. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 86.

นอกจากนั้นรัฐบาลบะกุฟุได้สนับสนุนให้มีการสร้างโรงพิมพ์เพื่อพิมพ์คำสอนของลัทธิขงจื๊อใหม่ และผลงานการศึกษาประวัติศาสตร์ เช่น ค.ศ.1600 โรงพิมพ์เกาหลี่ที่เปิดในเกียวโตได้พิมพ์ตำราของ ลัทธิขงจื๊อใหม่ในเรื่องการเป็นรัฐบาลที่ดี ต่อมาค.ศ.1605 ได้มีการพิมพ์เรื่องราวของโชกุนสมัยอะมะ กุระซึ่งอิเอะยะซุต้องการใช้เป็นตำราพื้นฐานของการเป็นรัฐบาลทหารที่ดี และค.ศ.1614 โรงพิมพ์ของ ยุโรปได้พิมพ์คำสอนของไต้ ซุง(T'ai Tsung)ในการเป็นรัฐบาลที่ดี และสรุปคำสอนของพระพุทธ ศาสนา เป็นต้น¹ ทำให้การปลูกฝังคำสอนของลัทธิขงจื๊อใหม่สามารถเผยแผ่ไปยังทุกชนชั้นได้อย่าง รวดเร็ว

อย่างไรก็ตามนอกจากสำนักศึกษาอะยะชิแล้วยังมีสำนักศึกษาที่ปรากฏในเวลาไล่เลี่ยกันอีก 3 สำนัก สำนักศึกษาโอ โยเมะอิ สำนักศึกษาเรื่องราวโบราณ และสำนักศึกษาชาตินิยม แต่มิได้รับความ สนใจจากโชกุนทั้งสาม ทั้ง ๆ ที่พื้นฐานของคำสอนของทั้งสามสำนักนั้นก็มาจากลัทธิขงจื๊อใหม่ทั้งสิ้น

สำนักศึกษาโอ โยเมะอิ

เป็นสำนักศึกษาที่ถือว่าเป็นคู่แข่งที่สำคัญของสำนักศึกษาซุซิงะกุ โดยผู้ก่อตั้งคือนะกะเอะ โทจู (Nakae Tōju ค.ศ.1608-1648) โดยนำแนวความคิดของหวาง หยาง-หมิง ซึ่งเป็นนักปราชญ์จีนที่มีชื่อเสียงในการศึกษาลัทธิขงจื๊อใหม่ในสมัยราชวงศ์หมิง เข้ามาเผยแผ่ในญี่ปุ่นเป็นคนแรก นอกจากนั้นยังมีคุมะซะวะ บังซัง (Kumazawa Banzan ค.ศ.1619-1691)ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของโทจูเป็นผู้สืบทอดการ เผยแผ่คำสอนต่อจากโทจูด้วย

อย่างไรก็ตามแม้ว่าคำสอนของสำนักศึกษาโอ โยเมะอิจะไม่ได้รับการยอมรับจากโชกุนโทะกูงะวะ แต่รัฐบาลก็ได้ห้ามให้มีการเผยแผ่ เนื่องจากเป็นสำนักที่ศึกษาในลัทธิขงจื๊อใหม่เหมือนกัน

แนวความคิดที่สำคัญของสำนักศึกษาโอ โยเมะอิ สรุปได้ดังนี้

1.เป็นสำนักที่เชื่อเรื่องจิตของมนุษย์ จึงได้รับการขนานนามว่าเป็นสำนักสัทชญาณ² โดยกล่าวว่ามนุษย์มีสัทชญาณ และการหยั่งรู้ความผิดชอบชั่วดี หรือคุณธรรมประจำใจตนทุกคนซึ่งมีความ คิดเห็นคล้ายกับสำนักจูสีที่มองว่ามนุษย์มีความดีติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่มีความแตกต่างที่จุดมุ่งหมาย โดยสำนักจูสีมองว่าเมื่อมนุษย์มีคุณธรรม จากการศึกษาเล่าเรียน ทุกคนก็จะเป็นนักปราชญ์ ในขณะที่ สำนักนี้มองว่ามนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีคุณธรรมก็เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นนักปราชญ์เสมอ ไป³ หลักการ และเหตุผลของทุกสิ่งอยู่ที่จิตของมนุษย์มิได้อยู่ที่คำบงการของสวรรค์ ซึ่งสันนิษฐานได้ ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้โชกุนทั้งสามไม่ยอมรับแนวความคิดของสำนักศึกษาโอ โยเมะอิ อันจะนำผล เสียต่อการปกครองของโทะกูงะวะที่ต้องการให้ประชาชนเชื่อมั่นในของผู้ปกครองมากกว่า

2.เป็นสำนักที่ให้ความสำคัญต่อการควบคุมพฤติกรรมในการแสดงออก หรือการกระทำที่ ปรากฏออกมาทั้งกายและวาจา เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ล้วนออกมาจากจิตที่อยู่ภายในเป็นตัวสั่งการ การ แสดงออก หรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมย่อมสะท้อนให้เห็นถึงภายในจิตใจของบุคคลนั้น โดยเฉพาะ

¹ Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p.96.

² คัมบิลวเอ็ม.ซีไอเตอร์ เดอ แบร์. (2545). *เล่มเดิม*. หน้า 435.

³ *แหล่งเดิม*. หน้า 435.

ผู้หญิงยังต้องรู้จักการควบคุมจิตใจสงบนิ่ง เนื่องจากเป็นเพศที่มีอารมณ์อ่อนไหว และเปลี่ยนแปลงง่าย และด้วยเหตุจากสภาพสังคมที่ทำให้ผู้หญิงต้องอยู่แต่ในบ้านจึงทำให้มุมมองและทัศนคติต่อสังคมกับแคบไปด้วย ดังนั้นผู้หญิงจึงต้องการฝึกฝนจิตใจ แต่การศึกษาของผู้หญิงญี่ปุ่นขณะนั้นมีเพียงแค่อ่านออก เขียนได้เท่านั้น

3. เป็นสำนักที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเช่นเดียวกับสำนักศึกษาซุซิงกุ แตกต่างที่จุดประสงค์ โดยสำนักศึกษาซุซิงกุเห็นว่าการศึกษาคือการช่วยดึงคุณธรรมที่ติดตัวมนุษย์ออกมา ในขณะที่สำนักศึกษาโอ โยเมะอิมองว่าการศึกษาคือการช่วยควบคุมจิตใจของมนุษย์ การมีความรู้ติดตัว ย่อมดีกว่าการมีเงินทองติดตัว หากเรามีคุณธรรมก็สามารถควบคุมจิตใจให้มีสมาธิได้ คุณธรรมตามความคิดของสำนักนี้มี 4 ประการ ได้แก่ ความเมตตา ความเหมาะสม ความถูกต้อง และสติปัญญา¹

4. เป็นสำนักที่ต่อต้านความคิดการสืบทอดตำแหน่งราชการทางสายเลือดซึ่งถือเป็นความไม่ยุติธรรมต่อผู้ที่มีความสามารถแต่ชาติตระกูลต่ำ โดยเฉพาะบังซังยีนันในเรื่องการเลือกบุคคลจากความดี และมีความสามารถมากกว่า ซึ่งขัดต่อขนบธรรมเนียม และพื้นฐานชีวิตของคณญี่ปุ่น จากแนวความคิดนี้เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่โชกุนโทกะงะวะตัดสินใจไม่นำคำสอนของสำนักศึกษานี้มาปลูกฝัง และเผยแพร่

5. เป็นสำนักที่พยายามเสนอแนะวิธีช่วยให้เศรษฐกิจมีสภาพที่ดีขึ้น โดยให้รัฐบาลระงับการขยายความเข้มงวดทางการเมือง และทำให้การทางเศรษฐกิจของโตเมียวน้อยลงเพื่อที่จะไม่ต้องขูดรีดภาษีประชาชน โดยเฉพาะการคัดค้านระบบซังกิง โคตะอิ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐบาลระงับไม่รับเอาสำนักนี้มาเป็นศูนย์กลางการศึกษาหลักซึ่งข้อใหม่ นอกจากนั้นยังเป็นแนวความคิดที่ชาวนาไม่นิยมเท่าใดนักทั้งๆที่เห็นใจชาวนา สันนิษฐานได้ว่าชาวนาอาจเชื่อมั่น และเกรงกลัวอำนาจของรัฐบาลระงับมากกว่า

อย่างไรก็ตามก็ยังมีแนวความคิดที่สอดคล้องกับรัฐบาลระงับบ้างในเรื่องการสนับสนุนชาวนาให้ปลูกข้าวมากกว่าพืชชนิดอื่น เพื่อกระตุ้นเป็นเสบียงไว้ใช้ยามฉุกเฉิน เช่นการเกิดสงคราม ทุพภิกขภัย และจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทุกวัน เป็นต้น

6. เป็นสำนักที่ให้ความสำคัญเรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดามาก โดยโทจูเห็นว่าความกตัญญูเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ และเป็นคุณธรรมขั้นสูงสุด เขาได้เขียนหนังสือโทจู เซ็นเซอิ เซ็นชู (Tōju Zensei Zenshu) โดยกล่าวว่า "ความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาเป็นรากเหง้าของมนุษย์ เมื่อความกตัญญูสูญไปจากหัวใจแล้ว ชีวิตของคนก็จะกลายเป็นพืชที่ไม่มีรากเหง้า"² ซึ่งเป็นคำสอนที่ขัดแย้งกับจุดประสงค์ของโชกุนที่ต้องการให้ประชาชนมีความจงรักภักดีอันเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูต่อนายหรือผู้ปกครองมากกว่า

¹ Mikiso Hane. (1972). *op.cit.* p.202.

² ดับบลิว.เอ็ม.ที.โอดอร์ เดอ แบร์รี. (2545). *เล่มเดิม*. หน้า 441.

สำนักศึกษาเรื่องราวโบราณ หรือสำนักศึกษาโคะงะกุ-ฮะ

เป็นสำนักที่รับคำสอนของลัทธิขงจื๊อใหม่ในด้านให้ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อให้นักศึกษารู้จักพื้นฐานของตนเองจากอดีต รู้ข้อผิดพลาดของตนเองซึ่งจะส่งผลต่อปัจจุบันและอนาคต นักศึกษานี้มิได้ศึกษาแต่เฉพาะคำสอนของนักปราชญ์ในสมัยราชวงศ์ซ้องเท่านั้นแต่จะศึกษาคำสอน และความคิดของนักปราชญ์ในยุคโบราณด้วย สำหรับสำนักศึกษาโคะงะกุ-ฮะมีผู้ศึกษาแนวความคิดที่สำคัญ 2 คนคือ ยะมะงะ โซะโก(Yamaga Sokōค.ศ.1622-1685) และอิโต จิงซะอิ (Itō Jinsaiค.ศ.1627-1705)

แนวความคิดของสำนักศึกษาโคะงะกุ-ฮะ สรุปได้ดังนี้

1.เป็นสำนักศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาคุณธรรม และจริยธรรมของชนชั้นซามูไรซึ่ง โซะโกเป็นนักปราชญ์ญี่ปุ่นคนแรกที่ศึกษา และพยายามแจกแจงหน้าที่ และคุณธรรมของซามูไรเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน ซึ่งภายใต้การปกครองของโทะกูงะวะที่สงบสุข ไม่มีสงครามนี้ทำให้หน้าที่หลักของซามูไรต้องหมดไป อันอาจส่งผลให้ประชาชนเห็นว่าเป็นชนชั้นที่ไม่มีคุณค่าต่อสังคม โซะโกจึงพยายามดึงซามูไรทั้งหลายให้มีความโดดเด่นด้านการศึกษาคุณธรรม ซึ่งก็จะทำให้ประชาชนยอมรับ และนับถือรวมไปถึงการปฏิบัติตามด้วย ซึ่งความคิดเห็นด้านนี้ก็สอดคล้องกับสำนักศึกษาซุซิงะกุที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษา ผลงานที่สำคัญซึ่งโซะโกเป็นผู้เขียน คือหนังสือเรื่องชิโด(Shido) หรือวิถีทางแห่งนักรบ(The Way of Warrior) เพื่อเป็นตำราสำหรับการปฏิบัติตนของซามูไรทั้งหลาย

2.เป็นสำนักศึกษาที่มองว่าคุณธรรมสูงสุดของลัทธิขงจื๊อคือความเมตตา มิได้มองว่ามี 5 ประการดังเช่นสำนักอื่น¹

3.เป็นสำนักศึกษาที่ไม่ยอมรับความเห็นเรื่องการแบ่งแยกหลักการ และคุณธรรมซึ่งเรียกว่า ฉี (Ch'i)ตามทฤษฎีของลัทธิขงจื๊อใหม่ออกจากกัน โดยมองว่าหลักการ หรือเหตุผลต่างเป็นสิ่งที่ควบคุมทุกอย่างรวมทั้งธรรมชาติ และวิถีทางแห่งมนุษย์ด้วย ดังนั้นอาจมองได้ว่าคำสั่งและข้อบังคับในการปกครองสามารถเกิดจากค่านิยม และจารีตของชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องเกิดจากคุณธรรม

4.เป็นสำนักศึกษาที่ให้ความสำคัญแก่การศึกษาประวัติศาสตร์ซึ่งก่อให้เกิดความรู้รักภาคภูมิใจในชนชาติตนเอง ทำให้เชื่อว่าญี่ปุ่นเป็นศูนย์กลางจักรวรรดิ หรือศูนย์กลางของโลก และอำนาจของผู้ปกครองที่แท้จริงต้องอยู่ศูนย์กลางของประเทศนั่นคือ สภานองค้จักรพรรดิ มิใช่ทหาร

สำนักศึกษาชาตินิยม หรือสำนักศึกษาโคะงะกุ-ฮะ

เป็นสำนักศึกษาที่สนใจเฉพาะเรื่องราวของชนชาติญี่ปุ่นเท่านั้น โดยได้รับอิทธิพลจากคำสอนของลัทธิขงจื๊อ ศาสนาชินโต และศาสนาพุทธ ด้วยการเน้นศึกษางานวรรณคดีของญี่ปุ่นในอดีต เช่นงานรวบรวมบทกวีนิพนธ์มิงโยชู และนิทานของเจ้าชายเก็งจิ² เพื่อเข้าใจในจิตวิญญาณดั้งเดิมที่แท้จริงของญี่ปุ่นซึ่งอยู่ในงานเหล่านี้ อีกทั้งยังเป็นการแยกตัวเองออกจากวัฒนธรรมจีนอีกด้วย ทำให้เกิด

¹Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p.165.

²พิพาดา ยังเจริญ. (2535). *เล่มเดิม*. หน้า 81.

เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง อีกทั้งยังมองว่าผู้ปกครองทุกระดับชั้นต้องมีความจงรักภักดี และซื่อสัตย์ต่อองค์จักรพรรดิซึ่งก่อให้เกิดการฟื้นฟูพระราชอำนาจขององค์จักรพรรดิในสมัยเมจิ แต่จากการที่โชกุนโทกูงวะสนับสนุนสำนักศึกษาซิงเกุ ทำให้สำนักนี้มีได้รับความนิยมในช่วงต้น

สำนักศึกษากลุ่มนี้มีนักปราชญ์ที่สำคัญได้แก่ โมะทอรี โนะรินะเงะ (Motoori Morinaga) และคะโม มะบุชิ(Kamō Mabuchi) และสำนักศึกษามิโตะ(Mito School) ที่โทกูงวะ มิสึกุนิ(Tokugawa Mitsukuni ค.ศ.1628-1700) ซึ่งเป็นไฉเมียวแห่งอันมิโตะและหลานชายของโชกุนอิเอะยะซุที่ต่อมา กลายเป็นแหล่งรวบรวมผู้ต่อต้านระบบการปกครองแบบโชกุน เพื่อคืนอำนาจแก่องค์จักรพรรดิ และเป็นผู้รวบรวมประวัติศาสตร์ราชสำนักของญี่ปุ่นโดยให้ความสำคัญกับการแสดงความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ

นอกจากนักศึกษาทั้ง 4 กลุ่มนี้แล้วยังมีนักปราชญ์อีก 2 คนที่สำคัญซึ่งมีความคิดเห็นแตกต่างจากลัทธิซิงโจใหม่ แม้ว่าในช่วงแรกของการปกครองนี้แนวความคิดของนักปราชญ์ทั้งสองยังไม่มีอิทธิพล หรือเป็นอุปสรรคต่อการปกครองก็ตาม

1. ยะมะซะกิ อังซะอิ (Yamazaki Ansai ค.ศ.1618-1682) เป็นอาจารย์สอนวิชาปรัชญาของจูสี และเป็นลูกศิษย์ของสำนักศึกษาซิงเกุ อีกทั้งยังเป็นผู้ก่อตั้งสำนักคิมอง(School of Kimon)แต่เริ่มได้รับความนิยมในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ในช่วงประมาณค.ศ.1645 อังซะอิเริ่มหันมาให้ความสนใจลัทธิชินโดมากขึ้น และเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง ดังนั้นผลงานต่างๆก็จะมี การเสนอแนะให้บูชา และรับใช้เทพเจ้าทั้งหลายตามความเชื่อของศาสนาชินโด งานต่างๆจึงมีแนวโน้มไปในการอ้างอิงเรื่องราวของธรรมชาติมากกว่าทางจริยศาสตร์ หลักการ และเหตุผลของลัทธิซิงโจใหม่

อังซะอิเห็นว่าการอุทิศชีวิตจิตใจให้แก่หลักคำสอนของลัทธิซิงโจซึ่งเป็นคุณธรรมสูงสุดที่มนุษย์จำเป็นต้องใช้แรงศรัทธา เพื่อสร้างให้เกิดแก่ตนเอง ควรนำคำสอนของศาสนาชินโดเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาในการเรียนรู้ และสร้างคุณธรรมด้วย ดังนั้นอังซะอิจึงพยายามรวมแนวความคิดของศาสนาชินโด และลัทธิซิงโจใหม่เข้าด้วยกัน และเมื่อมีผู้ศึกษาคำสอนของศาสนาชินโด และลัทธิซิงโจใหม่ลึกซึ้งมากขึ้น จะทำให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้สึกซาตินิยมซึ่งมีผลก่อให้เกิดการเรียกร้องพระราชอำนาจคืนให้องค์จักรพรรดิ¹ ซึ่งเป็นอันตรายต่อการปกครองของในปลายสมัยโทกูงวะ

ผลงานที่มีชื่อเสียงของอังซะอิ คือการเรียนรู้พื้นฐานเบื้องต้นเพื่อญี่ปุ่น หรือเรียกว่ายะมะโตะ โชเกกุ (Yamato Shōgaku) มีจุดประสงค์ต้องการเขียนให้แก่ไฉเมียวทั้งหลายอ่าน เนื้อหาของหนังสือบอกเรื่องราวเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี และประวัติศาสตร์ของราชสำนักซึ่งช่วยจุดประกายให้เกิดการฟื้นฟูการเรียนรู้ความเป็นญี่ปุ่นในยุคโบราณ อย่างไรก็ตามแม้ว่าอังซะอิจะไม่ได้รับความนิยมในระยะแรก แต่ก็มีลูกศิษย์ที่สนับสนุนความคิดจำนวนประมาณ 6,000 คน²

¹ ดับบลิว.เอ็ม.ซี.โอคอร์ด เดอ แบร์รี. (2545). *เล่มเดิม*. หน้า 418.

² Marius B.Jansen. (2000). *op.cit.* p. 197.

2. คะอึบะระ เอ็กเก็ง(Kaibara Ekken ค.ศ.1630-1714) เป็นนักปราชญ์ที่สำคัญอีกท่านหนึ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับจากผู้คนมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และได้รับการยกย่องให้เป็นอริสโตเติลของญี่ปุ่น¹ แต่ผลงานที่สำคัญซึ่งได้รับความสนใจจากคนญี่ปุ่นมักปรากฏในคริสต์ศตวรรษที่18

เอ็กเก็งมีความคิดสอดคล้องกับอังวะอิในเรื่องการแยกธรรมชาติของมนุษย์ออกจากธรรมชาติของสวรรค์ และโลก โดยมนุษย์มีความเป็นธรรมชาติที่มีคุณธรรมในตัวเองอยู่แล้ว สิ่งชั่วร้ายคือความผิดปกติในธรรมชาติของมนุษย์

นอกจากนั้นเอ็กเก็งยังมีชื่อเสียงในด้านการแพทย์แผนโบราณที่รักษาด้วยสมุนไพร ผลงานส่วนใหญ่มักจะเป็นบทความที่เกี่ยวกับการทำสวน การท่องเที่ยว และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำราแนะนำมารยาท และคุณสมบัติที่ดีของผู้หญิงชั้นสูง หรือเรียกว่าอนนะ ตะอิงะกุ (Onna Daigaku)เป็นตำราเกี่ยวกับการครองเรือน และวิธีการกำจัดสิ่งชั่วร้ายภายในจิตใจที่มีอยู่ 5 ประการ คือ 1.ความไม่เป็นระเบียบ 2.ความไม่โอเน่อ่อนผ่อนตามสามี 3.การทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง 4.ความหึงหวง และ5.ความโง่เขลาไม่รอบคอบ ชะตาชีวิตของผู้หญิงจะต้องขึ้นอยู่กับความประพฤติที่มีต่อครอบครัวสามี ผู้หญิงจะต้องมีจิตใจที่เข้มแข็งเหมือนหิน และโลหะ ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ มีคุณธรรมที่งดงามมากกว่าการมีใบหน้าทั้งงดงาม ผู้หญิงจะต้องเห็นสามี และครอบครัวของสามีคือนายที่ต้องรับใช้ โดยการแสดงความเคารพหรือการคารวะ การเป็นผู้หญิงหรือภรรยาที่ดี ถ้าสามีมีความประพฤติไม่ดี ไม่มีคุณธรรม หรือศีลธรรม ภรรยาก็ควรตัดทอนสามี รวมทั้งควรแต่งกายให้เรียบร้อย เป็นต้น²

การแบ่งชนชั้นทางสังคม

การแบ่งชนชั้นทางสังคมของญี่ปุ่นเริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยอิเดะโยะชิประกาศใช้นโยบายการล่าดาบ(Sword Hunting) ในค.ศ.1588 ทำให้เกิดการแบ่งกลุ่มคนทางสังคมออกมาอย่างชัดเจนระหว่างผู้ปกครองที่สามารถพกดาบติดตัวได้ กับคนธรรมดาสามัญที่ไม่สามารถพกดาบติดตัว ในสมัยโทะกูงะวะได้รับอิทธิพลจากลัทธิขงจื้อเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ จึงทำให้โชกุนอิเอะยะซุเกิดแนวความคิดแบ่งแยกชนชั้นในสังคมออกเป็น 4 ชนชั้น ได้แก่ ชนชั้นนักรบ ชนชั้นชาวนา ชนชั้นช่างฝีมือ และชนชั้นพ่อค้า ตามลำดับ เพราะต้องการทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และง่ายต่อการควบคุมดูแลมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีกลุ่มคนนอกชนชั้นอีก 2กลุ่ม คือ กลุ่มเอะตะ(Eta) และกลุ่มฮิโนิง(Hinin)

จะเห็นได้ว่านอกจากรัฐบาลบะกุฟุจะมีการแบ่งชนชั้นในสังคมออกเป็น 4 ชนชั้นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีการประกาศกฎระเบียบหน้าที่ของคนในแต่ละกลุ่ม เช่น ห้ามทุกคนย้ายถิ่นฐาน ซามูไรหรือนักรบจะต้องอยู่ในเมืองหรือปราสาทเท่านั้น ห้ามชาวนาขายที่นา และต้องอยู่แต่เฉพาะเขตเกษตรกรรมของตนเอง ส่วนช่างฝีมือและพ่อค้า ต้องอาศัยในเมืองห้ามย้ายถิ่นฐานไปชนบท โดยรัฐบาลบะกุฟุให้เหตุผลการกำหนดซามูไร ช่างฝีมือ และพ่อค้าอยู่เฉพาะในเมืองนั้น เนื่องจากไต้เมียวจะได้เรียกใช้ได้

¹ Ibid. p. 196.

² Ibid. p. 197.

สะดวก ซึ่งแต่ละชนชั้นก็ได้ต่อต้านกฎระเบียบใดๆเลย แต่กลับทำให้แต่ละชนชั้นรู้จักหน้าที่ตามชนชั้นของตนเอง และปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้เกิดความสงบ และความมีระเบียบทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งช่วยในการปกครองประเทศของโชกุนโทกูงวะเป็นอย่างมาก

ชนชั้นนักรบ หรือชิ(Shi)

เป็นชนชั้นที่มีอภิสิทธิ์ที่สุดแต่มีจำนวนน้อยที่สุดมีเพียงร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรทั้งหมด เป็นชนชั้นที่มีหน้าที่ปกครอง และดูแลความสงบสุขของประเทศ และประชาชน แม้ว่าจะได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ มีอำนาจแต่ก็ต้องมีคุณธรรมตามคำสอนของลัทธิขงจื้อใหม่ ภายในชนชั้นนี้ยังรวมถึงเหล่าข้าราชการ นัก พระในศาสนาพุทธ และชินโตให้มีสิทธิเท่าเทียมกับนักรบด้วย

ชามุไรนอกจากจะมีหน้าที่ในการสู้รบในสงครามแล้ว ยังมีหน้าที่ในการศึกษางานศิลปะต่างๆ อันเป็นหน้าที่ตามกฎหมายแห่งนักรบ หรือบูชโด ที่ชามุไรยึดถือปฏิบัติกันมานานแล้ว ส่วนหนึ่งเพื่อขัดเกลาจิตใจให้ชามุไรมีความอ่อนโยน ไปพร้อมกับความแข็งแกร่งดั่งยามทำสงคราม

สำหรับการจัดลำดับชั้นของชามุไรนั้นไม่สามารถกำหนดเป็นระเบียบตายตัวได้ เนื่องจากในแต่ละชั้นต่างจัดลำดับกันเอง จึงสามารถกำหนดได้เพียงชามุไรชั้นสูงเรียกว่าโจชิ(Joshi) และชามุไรชั้นต่ำเรียกว่าโทสะ(Tōsa) โดยตำแหน่งสูงสุดของชามุไรชั้นสูงนับตั้งแต่ตำแหน่งคะโร(Karo)ซึ่งเป็นตำแหน่งที่รองจากไดเมียวโดยมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาไดเมียวและเป็นหัวหน้าของหน่วยงานต่างๆในชั้น หากในยามสงครามก็จะทำหน้าที่เป็นนายพลนำกองทัพ ส่วนรายได้ก็จะได้รับเป็นที่ดินไปดูแลจำนวน 1,000-1,500 โคเกะ สำหรับชามุไรชั้นต่ำมีตำแหน่งที่สำคัญ 2 ตำแหน่งคืออะซิงะรุ และโกชิซึ่งจะอาศัยในหมู่บ้านเกษตรกรรมเพื่อทำนา ในยามสงครามจึงจะถูกเรียกระดมพลเป็นพลทหารทั่วไป ยามสงบก็อาจจะถูกเกณฑ์แรงงานเป็นกรรมกร ส่วนรายได้จะได้รับข้าวแทนที่ดินจำนวน 3-7 โคเกะ ต่อปี แต่ในบางอันเช่น ซะชิมะ และโชะชู(Choshu) จะมีชามุไรชั้นกลางด้วย ซึ่งเรียกตำแหน่งนี้ว่าฮิระชามุไร(Hirazamurai)ซึ่งเทียบได้เท่ากับสะตะโมะโตะที่รับใช้โชกุน¹

อย่างไรก็ตามภายในชนชั้นยังมีข้อกำหนดในการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เช่น ห้ามแต่งงานข้ามระดับชั้น ชามุไรชั้นสูงสามารถขี่ม้า ล่าสัตว์ และตกปลาได้ ในขณะที่ชามุไรชั้นที่ต่ำกว่า ได้แก่ หน่วยทหารราบทั้งหลายห้ามทำสิ่งเหล่านี้และยังต้องคุกเข่า หรือคลานเข้าต่อหน้าชามุไรชั้นสูงอีกด้วย อีกทั้งยังถูกปลูกฝังในเรื่องความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีต่อนายตนเอง ชามุไรทั้งหลายไม่มีสิทธิเปลี่ยนนาย ถึงแม้ว่านายจะเป็นคนที่ไม่มีความดีแต่ก็ยังเป็นนายตนเองอยู่ดี นอกจากนั้นชามุไรยังได้รับสิทธิที่จะฆ่าบุคคลใดก็ได้ ยกเว้นนายของตนเอง หากบุคคลนั้นแสดงอาการหรือพฤติกรรมว่าไม่พอใจ หรือไม่เคารพต่อตนเอง

พิธีฮะระ-คิริ หรือเซปปุกุ ซึ่งชามุไรได้รับการปลูกฝังพร้อมที่จะฆ่าตัวตายอย่างมีเกียรติ โดยจะกระทำกันในสถานการณ์ 4 ประการ ดังนี้ 1.เพื่อหลีกเลี่ยงความอับอายที่ทนไม่ได้เช่นกำลังพ่ายแพ้สงคราม 2.เพื่อหลีกเลี่ยงการจับกุมเป็นเชลย 3.เพื่อตายตามนายซึ่งเรียกว่าจุงชิ(junshi) และ 4.เพื่อลบ

¹ Jean-Pierre Lehmann. (1982). *op.cit.* p. 81.

ล้างความผิดทางจิตใจที่กระทำผิดต่อคุณธรรม แต่จะต้องได้รับคำสั่งจากผู้เป็นนายก่อนจึงจะทำได้ แต่ในสมัยโทกูงะวะตอนต้นเป็นเวลาที่บ้านเมืองสงบ ทำให้พิธีดังกล่าวได้กระทำผิดจุดประสงค์เดิม เช่น การทำชะระ-คิริเพื่อตายตามนายของตน เพราะมีความจงรักภักดีต่อนายเพียงคนเดียวเท่านั้น เห็นได้จากในค.ศ.1651 ซามูไรจำนวน 13 คนซึ่งในจำนวนนี้เป็นสมาชิกในรัฐบาลบะกุฟุจำนวน 3 คน ทำชะระ-คิริตายตามโชกุนอิเอะมิตสึทั้งหมด เนื่องจากไม่ต้องการเป็นซามูไรที่ไร้นาย ทำให้ประเทศต้องสูญเสียซามูไรที่เก่งและมีความสามารถจำนวนมาก ดังนั้นในสมัยโชกุนอิเอะสึนะ (Tokugawa Ietsuna ค.ศ.1651-1680) จึงกำหนดว่าหากซามูไรคนใดจะทำชะระ-คิริด้วยเหตุผลดังกล่าว ต้องได้รับความยินยอมจากโชกุนก่อน แต่อย่างไรก็ตามตั้งแต่ค.ศ.1615จนกระทั่งสิ้นสุดการปกครองสมัยโทกูงะวะก็ยังมีการทำชะระ-คิริด้วยเหตุผลดังกล่าวมากกว่า 100 ครั้ง²

ส่วนภรรยาของซามูไรนั้นนอกจากจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของเอิกเก็งในหนังสืออนนะดะอิกะกุแล้ว เวลาเกิดสถานการณ์คับขันก็ต้องพร้อมที่จะฆ่าตัวตายพร้อมสามีเช่นกัน ซึ่งจะต้องมีความรู้ในเรื่องการฆ่าตัวตายด้วยกริชสั้นเล่มเล็กที่ติดในกระเป๋าเสมอ โดยเรียกมีดนี้ว่าเคอิ-เค็ง(Kai-Ken) ใช้ตัดที่เส้นโลหิตใหญ่ที่แขน อีกทั้งยังถูกกำหนดว่าสามารถสระผมได้เพียงปีละ 2 ครั้งเท่านั้นในหน้าร้อน และวันขึ้นปีใหม่

หลังจากสงครามเซกิงะชะระจนกระทั่งโทกูงะวะสถาปนาการปกครองนั้นพบว่ามิไรนังบางคนได้ผันตัวเองไปเป็นนักปราชญ์ในลัทธิขงจื้อซึ่งทำให้ยังได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนเช่นเดิม บางคนก็หันไปยึดอาชีพเกษตรกรซึ่งเรียกว่าโกชิ(gōshi)และยังคงได้รับสิทธิพิเศษกว่าชาวนาธรรมดา เช่นการได้ที่นาดี ซามูไรเหล่านี้ต้องพยายามหาทางให้ตนเองสามารถอยู่ในสังคมได้แม้ว่าจะไม่มีนายแล้วก็ตาม

ชนชั้นชาวนา หรือโนะ (Nō)

เป็นชนชั้นที่มีจำนวนมากที่สุดถึงร้อยละ 80 ของจำนวนประชากรทั้งหมด แม้ว่าจะได้รับการยกย่องสถานภาพให้เป็นชนชั้นที่สองก็ตามแต่ความเป็นจริงกลับเป็นชนชั้นที่มีฐานะความเป็นอยู่ยากลำบากที่สุด ชาวนาต้องทำงานหนักแต่ความเป็นอยู่ยากจนเนื่องจากต้องเสียภาษีแก่ทางการจำนวนมากถึงประมาณร้อยละ 40-50ของผลผลิตข้าวทั้งหมดที่เก็บเกี่ยวได้

ในช่วงแรกของการปกครองนั้นโชกุนทั้งสามพยายามปกป้องชาวนาเพื่อเรียกให้กลับเข้ามาทำมาหากินเหมือนเดิมหลังจากที่หลบภัยสงคราม เช่น ในค.ศ.1603 กำหนดให้ชาวนามีสิทธิร้องเรียนหรือฟ้องร้องความประพฤติที่ไม่ดีของหัวหน้าหมู่บ้านต่อรัฐบาลบะกุฟุได้ และเรียกร้องให้ชาวนาที่หนีสงครามกลับบ้านเพื่อพัฒนาที่นาที่อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลต่อไป และห้ามเจ้าเมือง หรือโดเมียวใช้ความรุนแรงกับชาวนา ต่อมาค.ศ.1643 โชกุนได้ประกาศอนุญาตให้ชาวนาสามารถย้ายถิ่นไปเมืองหรืออันข้างเคียงได้หากโดเมียวหรือหัวหน้าหมู่บ้านถูกรัฐบาลบะกุฟุลงโทษ แต่ชาวนาผู้นั้นต้องจ่าย

¹ เทอร์นบูล, สตีเฟน; และ สดอร์รี่, ริชาร์ด. (2530). *เล่มเดิม*. หน้า 28.

² Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p.144.

ภาษีให้เรียบร้อยก่อนจึงจะย้ายถิ่นได้¹ แม้ว่ารัฐบาลจะประกาศให้ย้ายถิ่นฐานได้ก็ตามแต่เป็นคำประกาศในระยะแรกเท่านั้นเพื่อเอาใจชาวนา นอกจากนั้นยังกำหนดว่าชาวนาสามารถผลิตพืชได้เพียง 5 ชนิดเท่านั้น ได้แก่ ข้าว ถั่ว ข้าวฟ่าง ข้าวฟ่างเยอรมัน ข้าวสาลี ห้ามปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นที่จะนำผลประโยชน์และความมั่งคั่งให้แก่ชาวนาได้ และสำหรับที่ดินลุ่มที่เหมาะสมแก่การปลูกข้าวก็จะต้องปลูกข้าวอย่างเดียว² ที่สำคัญ คือรัฐบาลบะกุฟุต้องการจะยึดชนชั้นชาวนาไว้ให้มีหน้าที่ผลิตพืชผลเพื่อรองรับชนชั้นซามูไรได้อย่างสม่ำเสมอไม่ให้เกิดแคลน

นอกจากนั้นรัฐบาลบะกุฟุยังพยายามปลูกฝังความประหยัด มัธยัสถ์ และการรู้จักหน้าที่ของตนเองแก่ชาวนา เพื่อให้ชาวนาไม่โต้แย้งหรือต่อต้านข้อกำหนดต่างๆของรัฐบาลบะกุฟุ เช่น ค.ศ.1642 ค.ศ.1643 และ ค.ศ. 1649 รัฐบาลบะกุฟุได้ออกกฎหมายบังคับห้ามชาวนาดมเหล้าสาเกควรปลูกแต่พืชห้าชนิดที่รัฐบาลกำหนดเท่านั้น เมื่อทำนาเสร็จก็ให้กลับมาทอผ้า สานรองเท้า ถักเชือกจากฟางเป็นต้น ส่วนเครื่องแต่งกายก็ใช้ได้เฉพาะวัตถุดิบที่ทำมาจากฝ้ายซึ่งกำหนดห้ามย้อมสีเสื้อเป็นสีแดง หมูและสีม่วงซึ่งเป็นสีประจำราชสำนัก³ ห้ามสวมผ้าไหมซึ่งเป็นของชนชั้นสูง ส่วนผมที่ยาวก็ให้ผูกด้วยฟาง ห้ามสูบบุหรี่ซึ่งรัฐบาลบะกุฟุอ้างว่าเพื่อป้องกันโรคภัยและไฟไหม้บ้าน สำหรับอาหารการกินก็ยังถูกกำหนดให้กินได้เฉพาะข้าวฟ่างกับผักเท่านั้น เนื่องจากต้องการให้ชาวนาส่งภาษีข้าว ห้ามมีกิจกรรมและการละเล่นใดๆในหมู่บ้าน ส่วนภรรยาก็ต้องช่วยงานสามีโดยการดูแลบ้าน ถ้าภรรยาคนใดวันๆเอาแต่นั่งจิบชา จัดดอกไม้ สามีผู้นั้นมีสิทธิทิ้งหรือหย่ากับภรรยาได้ นอกจากนั้นยังกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของชาวนาต่อซามูไร เช่น ชาวนาต้องคุกเข่า และก้มหัวเพื่อแสดงความเคารพต่อซามูไรทุกครั้งที่เดินผ่าน

ส่วนเรื่องการเก็บภาษีนั้นทางการมิได้กำหนดเป็นจำนวนที่ตายตัวหรือแน่นอนในแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากรัฐบาลบะกุฟุต้องรอรายงานผลการประเมินที่ดินที่มีความเหมาะสมในการปลูกพืชแต่ละชนิดที่ไม่เหมือนกันจากผู้ปกครองในท้องถิ่นนั้นๆก่อน หากพบว่าในแต่ละปีที่ดินนั้นสามารถผลิตพืชได้ปริมาณมากขึ้นรัฐบาลบะกุฟุ หรือไคเมียวก็จะต้องเรียกเก็บในปริมาณมากขึ้นเช่นกัน หากในปีนั้นรัฐบาลบะกุฟุ หรือไคเมียวต้องการใช้เงินจำนวนมากขึ้นก็ต้องเก็บภาษีมากขึ้นอีกเช่นกัน ดังที่ฮอนดะ มะซะโนะบุ (Honda Masanobu) ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของโชกุนในด้านการควบคุมชาวนาได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับชาวนาเอาไว้ว่า “ยิ่งไคเมียวต้องการขูดรีดชาวนามากเท่าไรก็ต้องยิ่งบังคับชาวนามากเท่านั้น รัฐบาลบะกุฟุและไคเมียวต้องการให้ชนชั้นชาวนามีชีวิตที่พอเพียง ไม่มีโอกาสเปลี่ยนชนชั้น หรือมีฐานะที่ดีขึ้นเพื่อจะได้เป็นกำลังผลิตอาหารให้แก่ประเทศต่อไป”⁴

สำหรับหมู่บ้านซึ่งมีจำนวน 5 -10 ครอบครัวรวมกันเป็นหน่วยเดียวกันเรียกว่ามูระ(Mura) โดยที่ตัวแทนจากแต่ละครอบครัวนี้จะมาเป็นกรรมการหมู่บ้านและคัดเลือกผู้ที่อาวุโสที่สุดมาเป็นผู้นำหมู่บ้าน

¹ George Sansom. (1984). *op.cit.* p.30.

² Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p.145.

³ David John Lu. (1974). *op.cit.* p. 209.

⁴ Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p. 145.

บ้าน เรียกว่ายอมเบียะกุโซ(hombyakusho)ซึ่งจะมีหน้าที่คอยจดบันทึกปริมาณผลผลิตที่ผลิตได้เพื่อรายงานต่อทางราชการ ดูแลความสงบภายในหมู่บ้าน มีสิทธิตัดสินคดีเล็กน้อย จัดสรรผลผลิตแก่สมาชิกหมู่บ้านหลังจากส่งภาษีเรียบร้อยแล้ว เป็นต้น¹ ดังนั้นหากจะติดต่อกับชาวนาจิจะต้องติดต่อในนามทั้งหมู่บ้านจะไม่มีโอกาสได้ติดต่อกับชาวนาจิเป็นรายบุคคลหรือครอบครัว นอกจากนี้ทั้งหมู่บ้านยังต้องร่วมกันรับผิดชอบในการเสียภาษี หากไม่เสียภาษีตามระยะเวลาหรือจำนวนที่ถูกกำหนดมาทางการก็สามารถยึดหรือริบที่นาของทั้งหมู่บ้าน หรือนำลูกหรือภรรยาของแต่ละครอบครัวในหมู่บ้านมาเป็นทาสรับใช้จนกว่าจะสามารถนำเงินหรือภาษีมาไถ่ถอน ซึ่งในบางครั้งไม่สามารถเรียกเก็บได้ตามที่กำหนดจึงพบว่าหลายครั้งที่ชาวนาจิจำเป็นต้องขายลูกและภรรยาไปเป็นทาส แม้ว่ารัฐบาลบะกุฟูจะพยายามประกาศกฎหมายห้ามมีการซื้อขายคนออกมาหลายฉบับแล้วก็ตาม เช่น ค.ศ.1616 ค.ศ.1626 และ ค.ศ.1642 ยกเว้นในค.ศ.1625 ได้รับการอະลุ่มอะล้วยให้ซื้อขายกันได้แต่ต้องทำเฉพาะในฤดูที่ไม่ต้องเก็บเกี่ยวเท่านั้น² แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้เนื่องจากพบว่าตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 17 มีชาวนาจิจำนวนร้อยละ 10 ของจำนวนชาวนาจิทั้งหมดที่ไม่สามารถเสียภาษีได้ตามกำหนด ก็จำเป็นต้องขายลูกเมียเพื่อชดใช้หนี้สิน³

อย่างไรก็ตามการใช้วิธีให้หมู่บ้านทั้งหมู่บ้านร่วมกันรับผิดชอบแบบนี้กลับช่วยให้สมาชิกในหมู่บ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พยายามปกป้องสมาชิก และยกฐานะของหมู่บ้านให้มีความสำคัญมากกว่าตัวบุคคลและครอบครัวซึ่งแตกต่างจากลัทธิขงจื้อในจีนที่ให้ความสำคัญกับครอบครัวมากกว่า

นอกจากชาวนาจิจะถูกเก็บภาษีแล้วยังถูกเกณฑ์แรงงานมาเป็นกรรมกรสร้างสาธารณูปโภคต่างๆของเมืองอีกด้วย เช่น ถนนสายหลักที่เชื่อมโยงภูมิภาคต่างๆเข้าสู่เอโดะ การบุกเบิกที่ดินและการสร้างระบบชลประทานเพื่อการเพาะปลูก เป็นต้น โดยการเกณฑ์แรงงานในแต่ละครั้งนั้นขึ้นอยู่กับงาน และความจำเป็นของรัฐบาลที่ต้องการแรงงานจำนวนมาก มิได้กำหนดเป็นข้อบังคับที่แน่นอนปฏิบัติ

นอกจากนี้รัฐบาลบะกุฟูยังได้แยกหมู่บ้านเกษตรกรรมออกจากเมือง เพราะรัฐบาลบะกุฟูต้องการให้แต่ละหมู่บ้านมีสภาพที่โดดเดี่ยว ไม่มีโอกาสทราบข่าวความเคลื่อนไหวของเมือง ไม่ทราบชีวิตของคนเมืองซึ่งอาจจะทำให้ชาวนาจิทั้งหลายเกิดข้อเปรียบเทียบอันจะนำความไม่พอใจและนำไปสู่การต่อต้านรัฐบาลบะกุฟูในที่สุด ดังเช่นมีคำกล่าวที่ว่า "ชาวนาจิที่ดีจะต้องไม่รู้เรื่องราวราคาพืชผลเลย"⁴ หากชาวนาจิทราบราคาพืชผลแล้วจะเกิดความไม่ยุติธรรมในเรื่องราคาข้าวที่รัฐบาลอ้างว่ามีราคาต่ำจึงจำเป็นต้องเรียกเก็บในปริมาณมากตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แต่เมื่อนำข้าวไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินในเมืองข้าวกลับมีราคาสูงขึ้น นอกจากนั้นชาวนาจิยังเป็นชนชั้นที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้รับการศึกษาที่ดี การรับรู้ข่าวสารใดๆก็ต้องได้รับการกลั่นกรองจากโตเมียวในชั้นนั้นๆก่อนที่จะเผยแพร่ไปยังหมู่บ้าน

¹ Ibid. p.148.

² Ibid. p. 148.

³ สตีเฟ่น เทอร์นบูล; และ ริชาร์ด สเตอร์รี่. (2530). *เล่มเดิม*. หน้า 12.

⁴ George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 31.

ชนชั้นช่างฝีมือ

เป็นชนชั้นอันดับที่ 3 ซึ่งในเอกสารหลายฉบับมักรวมเข้ากับชนชั้นพ่อค้าเพราะให้เป็นชาวเมืองเหมือนกัน เนื่องจากการได้รับการกำหนดให้อาศัยในเมืองเพื่อรับใช้ชนชั้นชาмуโรอย่างใกล้ชิดโดยสินค้าที่ผลิตมักจะเป็นตามคำสั่งของชาмуโรและไคเมียว เช่น ช่างทำและซ่อมดาบ ช่างทำทอง ช่างทำเสื้อผ้า และช่างวาดภาพ เป็นต้น

ช่างฝีมือที่ผลิตสินค้าพิเศษและมีค่าช่างต้นนี้มักได้รับค่าตอบแทนสูง บางคนได้รับถึง 500 โคะกุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่างทำดาบที่ชาмуโรถือว่าดาบเป็นสิ่งสำคัญที่มีค่าเท่ากับชีวิตของตนเอง ดังนั้นการหาดาบเพื่อนำมาเป็นอาวุธคู่ชีวิตจึงต้องมีพิธีกรรมมากเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของตนด้วย โดยช่างและผู้ช่วยจะต้องถือศีลกินเจ และเก็บตัวอยู่ในโรงทำดาบโดยไม่ติดต่อกับใครไม่ว่าลูก เมีย และญาติ พี่น้องตลอดช่วงเวลาของการทำดาบแต่ละเล่มต้องใช้เวลาถึง 2-3 อาทิตย์จึงจะเสร็จสมบูรณ์¹

สำหรับช่างฝีมือที่อาศัย และทำงานให้ไคเมียวบางตระกูลโดยเฉพาะก็จะได้รับค่าจ้างเป็นเดือนซึ่งไม่มากเท่าช่างฝีมือที่ไม่ขึ้นกับใคร แต่จะได้รับสิทธิพิเศษจากไคเมียวให้สามารถนำของที่ผลิตไปขายตามตลาดได้ ส่วนช่างฝีมือที่ไม่ได้ผูกขาดกับไคเมียวและไม่มีร้านเป็นของตัวเองก็จะใช้วิธีเดินทางไปเรื่อยๆเพื่อรับจ้างทำงานตามแต่ใครจะจ้าง โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นรายวัน²

อย่างไรก็ตามช่างฝีมือทุกประเภทที่กล่าวมานี้ก็จะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มหรือสมาคมเดียวกัน โดยสมาชิกแต่ละสมาคมต้องเป็นช่างฝีมือที่ผลิตของชนิดเดียวกัน เช่น สมาคมช่างฝีมือ สมาคมช่างก่ออิฐ สมาคมช่างปูน สมาคมช่างเหล็ก และสมาคมช่างทอผ้า เป็นต้น โดยมีจุดประสงค์เดียวกับซะ(Za)ที่ปรากฏในสมัยอะซึกะระ เพื่อการป้องกันสิทธิและผลประโยชน์ในสมาคมตนเอง รวมทั้งการผูกขาดการผลิตสินค้าชนิดนั้นๆ และการสร้างพลังในการเพื่อกำหนดราคาสินค้า

ชนชั้นพ่อค้า

เป็นชนชั้นอันดับที่ 4 ซึ่งในทางทฤษฎีตามคำสอนของลัทธิขงจื๊อใหม่ถือว่าเป็นชนชั้นที่ต่ำที่สุดเนื่องจากเป็นชนชั้นที่คอยแต่หาผลประโยชน์จากความเหนื่อยยาก และความพยายามในการผลิตจากชนชั้นชาวนา และชนชั้นช่างฝีมือ แต่ในทางปฏิบัตินั้นชนชั้นพ่อค้ากลับเป็นชนชั้นที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ยั่งยั่งและสุขสบายที่สุด โดยเฉพาะช่วงก่อนประกาศปิดประเทศโชกุนอิเอะยะซุสนใจด้านการค้ากับต่างประเทศมากจึงทำให้พ่อค้าหลายคนพยายามเดินเรือสินค้าออกไปค้าขายต่างประเทศ แม้ว่ารัฐบาลบะกุฟุจะประกาศผูกขาดการค้าก็ตามแต่ก็ยังเปิดโอกาสให้พ่อค้าเข้ามามีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเงินตรา ซึ่งยิ่งสร้างความมั่งคั่งและการมีบทบาททางเศรษฐกิจภายในญี่ปุ่นให้แก่พ่อค้า ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะประกาศปิดประเทศแล้วก็ตาม แต่ชนชั้นพ่อค้าก็ยังมีโอกาสสร้างความมั่งคั่งได้โดยการอาศัยระบบซังกิง โคตะอิ ด้วยการเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนข้าวที่เป็นภาษีจากชาวนามาเป็นเงินตราให้ไคเมียวไว้ใช้จ่ายระหว่างการเดินทางและอาศัยในเอโดะ บางครั้งพ่อค้าก็จะจ่ายเงินซื้อข้าวล่วงหน้าให้แก่ไคเมียวซึ่งถือว่าเป็นผลดี เพราะไคเมียวสามารถนำเงินมาแจกจ่ายแก่ลูกน้องได้

¹ สตีเฟ่น เทอร์นบูล; และ ริชาร์ด สเตอร์รี่. (2530). *เล่มเดิม*. หน้า 62.

² George Sansom. (1984). *op.cit.* p. 31.

ทำให้ชาบูไรถูกมองไม่ต้องคอยกังวลว่าตนเองจะได้ค่าเลี้ยงดูเมื่อไร เพราะหากปีใดเกิดมรสุมติดต่อกันได้เมียวก็ไม่สามารถเก็บภาษีจากชาวนาได้ชาบูไรก็จะได้รับผลกระทบเช่นกัน แม้ว่าวิธีนี้จะทำให้พ่อค้าต้องเสี่ยงต่อความไม่แน่นอน แต่ก็ทำให้สามารถซื้อข้าวราคาถูกในยามที่ผลผลิตล้นตลาดล่วงหน้า และนำมาขายในราคาที่สูงในยามขาดแคลนซึ่งจะทำกำไรคุ้มกับการเสี่ยง นอกจากนั้นพ่อค้ายังให้ไต่เมียวเช่ายังฉางเพื่อเก็บข้าวในเมืองใหญ่ๆ เนื่องจากรัฐบาลบะกุฟุไม่อนุญาตให้ไต่เมียวเป็นเจ้าของที่ดินในเมืองใหญ่ๆ เหล่านี้ เช่นโอซะกะ นะงะซะกิ และเอะโดะเป็นต้น¹

ภายในชนชั้นพ่อค้าได้มีการแบ่งระดับชั้นออกเป็น 3 ชั้นดังนี้ 1.เจ้าของกิจการ 2.เสมียนหรือพนักงานขายของในร้าน และ 3.คนงานรับใช้ โดยชั้นแรกสำหรับผู้ที่จะประกอบอาชีพนี้ต้องเริ่มงานตั้งแต่เป็นคนรับใช้ในร้านซึ่งกว่าจะได้รับการเลื่อนตำแหน่งไปชั้นที่สองก็ต้องใช้เวลาหลายสิบปีเพื่อเป็นการทดสอบความอดทน และความซื่อสัตย์ต่อกิจการ เช่น ฮะชิโระเบะอิ ทะกะโตะชิ (Hachirobei Takatoshi ค.ศ.1622-1694) หรือที่รู้จักในนามตระกูลมิตซุย (Mitsui) ซึ่งเป็นพ่อค้าที่พัฒนาการค้ามาจากร้านขายของชำที่มีชื่อว่ามิตซึโกะ (Mitsuko) ที่ตั้งอยู่ในเอะโดะมาเป็นร้านขายผ้า ร้านขายเหล้าสาเก โรงงานเลื่อยไม้ เป็นต้น กิจการของเขาจะอยู่ทั่วประเทศโดยใช้วิธีการขยายกิจการตามการเลื่อนชั้นแบบข้างต้น เริ่มจากการคัดเลือกเด็กชายอายุระหว่าง 11-13 ปีซึ่งต้องเป็นลูกหลานของพนักงานในร้านมาเป็นคนงานรับใช้ และเนื่องจากกฎระเบียบของรัฐบาลบะกุฟุมิให้เปลี่ยนแปลงชนชั้นของตนเอง ผู้ที่จะประกอบอาชีพนี้ก็ต้องคัดเลือกจากชนชั้นเดียวกันเพื่อทดสอบความอดทน และความจงรักภักดีก่อนเข้าสู่กิจการ หลังจากนั้นอีก 10-15 ปีจึงจะสามารถเลื่อนตำแหน่งไปสู่ชั้นที่สองซึ่งก็ใช้เวลาอีก 10 ปีจึงจะได้รับอนุญาตให้เปิดหรือดูแลกิจการสาขาใหม่ได้²

กลุ่มนอกชนชั้น

กลุ่มนอกชนชั้น เป็นกลุ่มพิเศษที่ไม่มีใครยอมรับในสังคมญี่ปุ่นที่มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยโทะกูงะวะ โดยพบว่าคนเหล่านี้จะอาศัยอยู่ตามเมืองใหญ่ เช่นโอซะกะ โกเบ เกียวโตะ และนะระ เป็นต้น ซึ่งในสมัยโทะกูงะวะจะมีจำนวนประมาณร้อยละ 1-2 ของจำนวนประชากรทั้งหมด

กลุ่มนอกชนชั้นนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือเอะตะ (Eta)³ และฮิโนิง (Hinin)⁴ โดยทั้งสองกลุ่มนี้จะไม่ได้รับสิทธิในการลงทะเบียนเป็นประชากรญี่ปุ่น ในแผนที่ก็ไม่มีการระบุแหล่งที่พักอาศัย เราสามารถสังเกตคนเหล่านี้ได้จากที่พักอาศัย ไม่มีอาชีพนอกจากขอทานเพื่อหากินไปวันๆ แต่บางคนก็มีการประกอบอาชีพ แต่มักเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับความตาย เช่นเก็บศพสัตว์และใช้แรงงานมัดผมด้วยฟาง เดินเท้าหรือมีความผิดปกติทางร่างกาย เป็นต้น ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาทั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มคนทำแต่บาปกรรมจึงต้องมีชีวิตเพื่อชดใช้กรรมของตนเอง

¹ Jean-Pierre Lehmann. (1982). *op.cit.* p. 71.

² Marius B.Jansen. (2000). *op.cit.* p. 120.

³ Eta (เอะตะ) แปลว่าผู้มีความแปดเปื้อนมาก (โนบุยะ โนกูชิ. (2543). *การศึกษาเปรียบเทียบการปฏิรูปทางสังคมของชนชั้นล่างสุดในสังคมสยามสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411-2453) กับของญี่ปุ่นสมัยเมจิ (พ.ศ.2411-2455)*. ปรินซ์นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์ไทย). หน้า 11.

⁴ ฮิโนิง (Hinin) แปลว่าอมุญะ (แหล่งเดิม หน้า 11)

เอะตะ(Eta)

มีทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มนี้มี 5 ทฤษฎี¹ และเป็นกลุ่มที่เชื่อกันว่ามีความเป็นมนุษย์น้อยกว่าบรรพบุรุษของญี่ปุ่นที่เชื่อว่าสืบเชื้อสายจากเทพเจ้าอะมะเตะระสุ ซึ่งถูกแยกออกจากสามัญชน ในสมัยโทกะกะวะระนั้นผู้ที่เกิดในกลุ่มเอะตะก็ต้องอยู่ในกลุ่มของตนเองตลอดชีวิตไม่สามารถเลื่อนขึ้นไปเป็นชนชั้นสามัญชนได้

ชนกลุ่มนี้มักประกอบอาชีพการฆ่าสัตว์ ขายเนื้อ จึงยังไม่ได้รับการยอมรับจากชนชั้นอื่น เนื่องจากแนวความคิดของศาสนาชินโตเกี่ยวกับความไม่สะอาดซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เทพเจ้าโกรธ และคำสอนของศาสนาเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์เป็นบาปเพราะฉะนั้นมนุษย์ที่ดีก็ควรหลีกเลี่ยงการกระทำดังกล่าว ด้วยเหตุนี้เอะตะก็จะไม่ได้รับอนุญาตให้กราบไหว้เทพเจ้าเช่นกัน แต่สามารถเข้าใกล้ศาลเจ้าและวัดได้ เพราะมีหน้าที่กำจัดของเสียตามบริเวณดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบว่าพวกเขามีการประกอบอาชีพเป็นพนักงานในโรงงานฟอกหนัง โรงงานสานตะกร้า โรงงานทำไม้กวาด และคนกวาดถนน เป็นต้น² แต่ไม่ได้รับอนุญาตให้แต่งงานนอกกลุ่มได้

ฮินิง(Hinin)

เป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะปกติเหมือนคนทั่วไปแต่กลับถูกเรียกว่าเป็นคนที่ไม่ใช่มนุษย์(non-people)³ เนื่องจากสังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศ แต่ฮินิงไม่ประกอบอาชีพ ทำตัวไร้ค่าไปวันๆ ท่องเที่ยวเพื่อขอทานไปทั่ว จึงถูกจัดให้เป็นชนชั้นล่างสุดของสังคมญี่ปุ่น แม้ว่าบางคนเป็นโสเภณี และพวกอาชญากร ซึ่งถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ไร้ศีลธรรมจึงถือว่าเป็นคนที่ไม่ใช่คน ถูกตัดขาดออกจากสังคม แต่ไม่ใช่กลุ่มที่แตะต้องไม่ได้เหมือนเอะตะ เพราะกลุ่มฮินิงเป็นคนที่เกิดในชนชั้นสามัญชนแต่เปลี่ยนแปลงตัวเองมามีพฤติกรรมดังกล่าว แต่เมื่อกลับตัวกลับใจหันมาประกอบอาชีพที่สุจริต ปรับจิตใจให้มีคุณธรรมก็สามารถกลับเข้าสู่สังคมปกติได้ และมีสถานภาพตามอาชีพนั้นๆ ได้ เนื่องจากลักษณะจิตใจใหม่เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนต่างก็มีคุณธรรมในตัวเองมาตั้งแต่เกิด แต่ขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถดึงคุณธรรมเหล่านั้นออกมาใช้เพื่อแสดงความเป็นมนุษย์ได้หรือไม่ เมื่อทำไม่ได้ก็ต้องกลายเป็นพวกฮินิงซึ่งต่างจากพวกเอะตะที่ไม่สามารถกลับเข้าสู่ชนชั้นสามัญชนได้

รัฐบาลบะกุฟุช่วงต้นได้ประกาศไว้ว่า การกำหนดข้อบังคับ หรือกฎระเบียบใดๆที่รัฐบาลบะกุฟุช่วงต้นเป็นผู้กำหนด และประกาศใช้นั้น รัฐบาลบะกุฟุชุดต่อมาจะต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติ หากต่อต้าน หรือเปลี่ยนแปลงจะทำให้สังคมไม่เป็นระเบียบอันก่อให้เกิดการปกครองที่ล่มสลายในที่สุด ดังนั้นจึงทำให้กฎหมายต่างๆได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนสิ้นสุดการปกครอง⁴

¹ คุรายะเอ็ตสึเพิ่มเติมที่จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2523, สิงหาคม-กันยายน). กลุ่มชนชั้นนอกวรรณะในญี่ปุ่น. *เอกสารไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 2(2) : 15.

² Mikiso Hane. (1991). *op.cit.* p. 153.

³ *Ibid.* p. 153.

⁴ *Ibid.* p.143.

ระบบอิเอะ(le)

เป็นระบบทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงต้นการปกครองนี้ โดยอิเอะมีความหมายว่า บ้านซึ่งพัฒนาขึ้นใช้แทนคำว่าคะโซะกุ(Kasoku)ที่แปลว่าครอบครัว และนำมาเรียกระบบครอบครัวแบบญี่ปุ่น

สมาชิกในอิเอะอาจเป็นคนในครอบครัวที่มีความเกี่ยวพันทางสายเลือด หรือเป็นเพียงคนรับใช้ ที่ไม่มีความเกี่ยวพันทางสายเลือดก็ได้ ทุกคนในอิเอะถือว่าเป็นพวกเดียวกัน และต้องเคารพภักฏภายในเพื่อความเป็นระเบียบในสังคมอิเอะ และจะต้องคำนึงถึงชื่อเสียง ผลประโยชน์ของอิเอะ ต้องไม่ทำการใดๆที่ทำให้อิเอะเสียชื่อเสียง ดังที่ทราบแล้วว่าสังคมของญี่ปุ่นไม่มีแนวความคิดเรื่องปัจเจกบุคคล แต่มีลักษณะเป็นกลุ่มเดียวกันมากกว่า

ภายในอิเอะจะมีตำแหน่งหัวหน้าบ้าน นั่นคือพ่อซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงที่สุดของบ้าน ทุกคนในอิเอะต้องให้ความเคารพ และเชื่อฟัง แต่เมื่อพ่อยกตำแหน่งนี้ให้แก่ลูกชาย อำนาจ และความน่าเกรงขามก็จะหมดไป ทุกคนในบ้านจะหันไปให้ความเคารพ และเชื่อฟังทายาทแทน แม้แต่พ่อก็ต้องหันมาฟังลูกชายแทน ซึ่งเป็นความแตกต่างจากประเพณีจีนที่มองว่าพ่อก็คือผู้ให้กำเนิด แม้จะหมดหน้าที่ในการดูแลคนในบ้าน แต่ทุกคนก็ยังต้องให้ความเคารพและเกรงกลัวอยู่¹ ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่นักปราชญ์โงกุให้ความสำคัญเรื่องความกตัญญูทวดที่ต่อบิดา มารดา

เมื่อหัวหน้าบ้านต้องการสละตำแหน่งก็ต้องคัดเลือกลูกชายคนโตของอิเอะมารับตำแหน่งและที่ดินไปดูแลต่อไปซึ่งเป็นประเพณีที่เหมาะสมกับสังคมญี่ปุ่น เนื่องจากหากกำหนดให้แบ่งที่ดินแก่ลูกทุกคนแล้ว ที่นาซึ่งมีขนาดเล็กอยู่แล้วตามสภาพภูมิประเทศของญี่ปุ่น ก็จะต้องถูกแบ่งซอยย่อยออกเป็นแปลงเล็กกลงๆในรุ่นหลาน เหลน อย่างไรก็ตามหากลูกชายมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม หรือมีแต่ลูกสาว หัวหน้าบ้านก็สามารถรับลูกเขยคนแรกหรืออาจรับลูกชายคนอื่นมาเป็นบุตรบุญธรรมเข้ามาใช้นามสกุลเดียวกันเพื่อแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าบ้านคนต่อไป ดังที่โชกุนอิเอะมีสึได้ประกาศเป็นกฎหมายให้ใดเมียวที่ไม่มียาทายาทสามารถทำตามวิธีดังกล่าวได้ เพราะมีเช่นนั้นจะถูกยึดและริบที่ดินในที่สุด ดังนั้นหัวหน้าบ้านทั้งหลายจะต้องเตรียมตัวหาผู้สืบทอดตำแหน่ง เพื่อส่งสอนให้เป็นผู้ประพฤติดี แต่วิธีการดังกล่าวกลับเป็นวิธีที่ไม่ยุติธรรมต่อลูกชายคนต่อมาที่ไม่ได้รับการดูแลเท่าเทียมกัน ในกรณีซึ่งถือครอบครัวที่มีฐานะก็สามารถแบ่งที่ดินได้ด้วย แต่สำหรับครอบครัวที่ฐานะยากจนก็ไม่สามารถทำได้จึงถือเป็นจุดบกพร่องของระบบอิเอะ

รัฐบาลบะกุฟุได้ใช้ระบบอิเอะเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้เกิดความเป็นระเบียบ โดยรัฐบาลบะกุฟุไม่จำเป็นต้องมาดูแลและควบคุมด้วยตนเอง อีกทั้งแนวความคิดเรื่องระบบอิเอะนี้สามารถนำมาใช้กับการปกครองประเทศ เช่น การคัดเลือกลูกชายคนโตมาเป็นโชกุนคนต่อไปเพื่อป้องกันการขัดแย้งกันเอง และสมาชิกในบ้านก็คือประชาชนทุกคนซึ่งต้องเชื่อฟังหัวหน้าบ้านซึ่งก็คือโชกุน เป็นต้น

¹ กัวชัย หลายสรพสิริ. (2523, สิงหาคม-กันยายน). โครงสร้างทางสังคมและความนึกคิดของคนญี่ปุ่น. *เอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 2(2) : 29-17.

ศิลปะ และวัฒนธรรม

ศิลปะ และวัฒนธรรมในสมัยนี้ยังคงได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบโมะโมะยะมะ โดยมีเอะโตะเป็นศูนย์กลางทางศิลปะและวัฒนธรรมแทนเกียวโตที่เป็นศูนย์กลางมาตั้งแต่สมัยโบราณ ผลงานต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่

ด้านจิตรกรรม

ศิลปะด้านนี้ยังคงแสดงความงามตามแบบโมะโมะยะมะ โดยส่วนมากนิยมแสดงผลงานลงบนของใช้ 3 อย่าง คือ ประตูปานเลื่อน เรียกว่าฟูซุมะ(Fusuma) ฉากกั้น เรียกว่าเบียวบุ(Byōbu) และ ขอบล่างของประตูปานเลื่อน เรียกว่าโตะจิ (Shoji) ทั้งสามสิ่งนี้ทำให้ภายในห้องดูนุ่มนวล และสว่างมากขึ้นเพื่อให้เกิดความรู้สึกแตกต่างกันระหว่างภายใน และภายนอกห้อง

ศิลปินที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้ ยังคงเป็นศิลปินจากสำนักคะโน(School of Kanō)ซึ่งในค.ศ.1617 โชกุนอิเตะทะดะแต่งตั้งคะโน ทังยู (Kanō Tan'yu ค.ศ.1602-1674)เป็นศิลปินประจำสมัยตน รวมทั้งประกาศให้ศิลปินตระกูลคะโนเป็นศิลปินประจำของโชกุนโทะกุงะวะ โดยเรียกตำแหน่งนี้ว่าโกะโย เอะชิ(Goyō eshi)

ศิลปินที่มีชื่อเสียงจากสำนักคะโนในสมัยนี้ ได้แก่ คะโน มิสึโนะบุ (Kanō Mitsunobu ค.ศ.1561,1565-1608) ซึ่งผลงานที่มีชื่อเสียง คือการวาดภาพลงบนฟูซุมะ เช่น ค.ศ.1608 วาดลงบนฟูซุมะในห้องรับแขกคังงะกุอิง(Kangakuin) ของวัดอองโจจิ(Ōjōji) ซึ่งมักมีรายละเอียดที่เกินจริง ส่วนใหญ่จะวาดรูปต้นพลับ ต้นเชอร์ และนกกระเรียน¹

ทังยู เป็นศิลปินจากสำนักคะโนที่ย้ายสำนักจากเกียวโตมาที่เอะโตะเพื่อรับใช้โชกุนอย่างใกล้ชิด ผลงานที่มีชื่อเสียง และยังคงดึงดูดนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ได้แก่ฟูซุมะในปราสาทโอซะกะที่สร้างขึ้นใหม่ในค.ศ.1623-1624 แทนปราสาทหลังเก่าที่ถูกทำลายในสงครามโอซะกะ และภาพบนฟูซุมะที่ปราสาทนิโจ (Nijō Castel) ในค.ศ.1626 สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักแก่โชกุนเวลาเข้าเฝ้าองค์จักรพรรดิที่เกียวโต ศาลเจ้าโทโชกู (Toshōgū shrine)ที่นิโกโก ซึ่งสร้างในค.ศ.1634-1636 และวัดนันเซ็งจิ (Nanzenji) เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพแผ่นพับที่มีความยาว 5 แผ่นต่อกัน(five scrolls)ซึ่งเป็นภาพเรื่องราวชีวิตของโชกุนอิเอะยะซุ ถือว่าเป็นผลงานที่มีชื่อเสียงมากที่สุดซึ่งเป็นงานที่แตกต่างจากผลงานชิ้นอื่น เนื่องจากเป็นภาพในรูปแบบศิลปะยะมะโตะ-เอะ(Yamato-e)²

สำหรับศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะเป็นศิลปะที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่9 เพื่อให้ผลงานมีความแตกต่างจากจีน ดังนั้นเรื่องราวในภาพมักเกี่ยวกับฤดูกาล และวิถีชีวิตของผู้คน

¹Penelope Mason. (1993). *op.cit.* p. 28.

²ยะมะโตะ(Yamato) แปลว่าศูนย์กลาง หรือเมืองที่สำคัญของญี่ปุ่นนั้น คือ นาระ ส่วนเอะ(e) แปลว่า ภาพ หรือการวาดภาพ (Japan : An illustrated Encyclopedia M-Z, V.2. . (1993). p. 1736.)

โนเกียวโด และนะระ โดยศิลปินจะเขียนโคลง กลอนหรือร้อยแก้วที่มีจำนวน 31 พยางค์ด้วยหมึกเพื่อบรรยายเรื่องราวของภาพ หรือความรู้สึกของตนเอง¹

ศิลปินที่พยายามฟื้นฟูศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะให้กลับมาได้รับความนิยมในสมัยโทะกูงะวะตอนต้นนี้ คืออะซะกะวะ โทะยะกุ (Hasakawa Tōhaku ค.ศ.1539-1610) และทะวะระยะ โซตะสึ (Tawaraya Sōtatsu ค.ศ.?-1643) เพื่อนำกลับมาแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากประเทศเข้าสู่สภาวะความสงบ สันติ และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างไรก็ตามภาพศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะในสมัยโทะกูงะวะนั้นศิลปินจะระบายภาพด้วยสีที่ฉูดฉาด จึงทำให้แตกต่างกับยะมะโตะ-เอะในอดีตที่มักวาด และสลับหมึกด้วยพู่กัน

อะซะกะวะ โทะยะกุ เป็นศิลปินที่ได้รับการศึกษา และเทคนิคการวาดจากสำนักคะโนะที่แสดงผลงานด้วยศิลปะโมะโมะยะมะ รวมทั้งอิทธิพลของเซ็ง ริเกียว (Sen Rikyū ค.ศ.1522-1591) ซึ่งเป็นปรมาจารย์ในการประกอบพิธีชงชาทำให้อะซะกะวะได้รับอิทธิพลศิลปะจากห้องพิธีชงชาที่เป็นอิทธิพลของศิลปะสมัยมุโระมะชิ รวมทั้งราชวงศ์ส้อง และราชวงศ์หยวนของจีน

ทะวะระยะ โซตะสึ เป็นศิลปินที่ผลิตผลงานในแบบยะมะโตะ-เอะอย่างเต็มตัว เขามีได้รับการศึกษาหรือเทคนิคการวาดภาพจากสำนักใดๆ เป็นเพียงพ่อค้าขายพัดและมักจะวาดภาพลงบนพัด ใน ค.ศ.1602 โซตะสึเริ่มเป็นที่รู้จักในนามศิลปินที่เข้าบรรณาณภาพม้วนตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ศาลเจ้าอิชิคุชิมะ (Ishikushima) โดยการใช้สีทองวาดลงบนภาพ จากงานนี้จึงทำให้เขาได้ร่วมงานกับ โยะนะมิ โคเอะสึ (Honami Koetsu ค.ศ.1558-1637) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคัดลายมือ การทำถ้วยน้ำชา ทำให้ทั้งสองคนมักร่วมมือกันผลิตผลงานศิลปะยะมะโตะ-เอะ ผลงานที่มีชื่อเสียงได้แก่ ภาพม้วนรูปนกกระเรียน และดอกไม้ พู่กันของฤดูกาลทั้งสี่ โดยการใช้สีทอง และเงิน เป็นต้น

ส่วนผลงานที่มีชื่อเสียงซึ่งทำคนเดียวก็มักเป็นภาพทิวทัศน์ตามสถานที่ต่างๆของญี่ปุ่น ได้แก่ ภาพเทพเจ้าลม และเทพเจ้าฟ้าผ่า ภาพทิวทัศน์ของเกาะมะสึชิมะ (Matsushima) ที่อยู่ทางเหนือของ เกียวโต

นอกจากนั้นโซตะสึยังคิดค้นเทคนิคการวาดภาพใหม่โดยการลงสีหนึ่งลงบนอีกสีหนึ่งในขณะที่สีหมึกยังเปียกอยู่ลงบนกระดาษที่เตรียมไว้เป็นพิเศษ ทำให้เกิดการละลายของสีทั้งสองให้ผสมเข้ากันได้ดี ซึ่งเทคนิคดังกล่าวเรียกว่าทะระชิโกะมิ (Tarashikomi)²

ด้านสถาปัตยกรรม

เนื่องจากกฎหมายการห้ามสร้างปราสาทใหม่ หรือหากซ่อมแซม ปรับปรุงปราสาทต้องได้รับการอนุญาตจากรัฐบาลบะกุฟุก่อนจึงทำให้ในช่วงต้นนี้ไม่มีผลงานจากบรรดาไดเมียวทั้งหลาย แต่มักเป็นปราสาทของโชกุนเอง เช่นปราสาทนิโจ ในเกียวโต ปราสาทโอซะกะ ที่สร้างในระหว่าง ค.ศ.1620-1629 ปราสาทเอโดะ (ปัจจุบันคือพระราชวังอิมพีเรียลขององค์จักรพรรดิ) และพระราชวัง

¹ Ibid. p. 1736.

² Ibid. p. 1447.

คะสึระ(Katsura Imperial Villa) ที่สร้างในค.ศ.1620-1624 ซึ่งเป็นพระราชวังที่สร้างให้แก่เจ้าชายโทชิฮิโตะ(Toshihito)ซึ่งเป็นพระอนุชาของจักรพรรดิโกะ-โยะเซอิ (Go-Yōzei) เป็นต้น

ลักษณะพิเศษของสถาปัตยกรรมแบบโมะโมะยะมะสามารถสังเกตได้ดังนี้¹ 1. ปราสาทจะสร้างอยู่บนที่สูงเพื่อคอยตรวจตราความสงบ และภัยอันตรายต่างๆได้สะดวก 2. ปราสาทมักสร้างอยู่ในกำแพงหิน เนื่องจากเหตุการณ์ในยุคสงครามระหว่างรัฐจึงจำเป็นต้องสร้างกำแพงที่สูงเพื่อเป็นปราการป้องกันศัตรู 3. ภายในปราสาทจะมีการสร้างห้องพิเศษเพื่อเป็นที่รองรับไดเมียวก่อนที่จะเข้าพบโชกุนซึ่งเพิ่งได้รับการคิดค้นในช่วงต้นนี้เอง² ห้องดังกล่าวสร้างขึ้นเพื่อมีจุดประสงค์ใช้เป็นห้องสนทนาระหว่างไดเมียวและผู้ติดตามขณะรอโชกุน ซึ่งทำให้โชกุนสามารถรู้ความเคลื่อนไหวของไดเมียวเหล่านั้นได้จากการสนทนา ห้องดังกล่าวเรียกว่าโซอิง(Shōin) โดยภายในห้องก็จะมีภาพจิตรกรรมทั้งดงามเพื่อให้ไดเมียวผ่อนคลาย ตัวอย่างโซอิงที่มีชื่อเสียงได้แก่ ห้องคุโระ-โซอิง(Kuro-shōin)ของปราสาทนijoในเกียวโต และวัดอองโจจิ ใกล้ทะเลสาบบิวะ

นอกจากปราสาทแล้วยังมีผลงานที่โดดเด่นทางศาสนา เช่นศาลเจ้าโทโชกู แห่งวัดนิกโก อันเป็นสุสานซึ่งใช้เพื่อเป็นที่สักการะดวงวิญญาณของโชกุนอิเอะยะซุที่ได้รับการเคารพ และนับถือให้เป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งของศาสนาชินโต และองค์จักรพรรดิโกะ มิตสึโนะ (Go-Mitsuno) ทรงพระราชทานนามว่าโก-โทโช ตะอิอิงเง็ง(Gō-Tōshō Daigongen)ซึ่งแปลว่าเทพเจ้าผู้จุติลงมาทางตะวัน สร้างขึ้นเมื่อค.ศ.1616-1617 ภายหลังโชกุนอิเอะมิตสึเห็นว่าสถานที่เล็กเกินไปจึงสั่งให้มีการสร้างใหม่ในค.ศ.1624-1636 ซึ่งใช้แรงงานคนมากกว่า10,000 คน² และกำหนดให้ไดเมียวทุกคนต้องเดินทางมาสักการะทุกๆปี แต่เนื่องจากไดเมียวบางคนอันอยู่ไกลมากจึงอนุญาตให้จำลองศาลเจ้าในเขตอันของตนเองได้เพื่อความสะดวกในการแสดงความเคารพ เช่น ที่มะเอะบะชิ เกะชะโตะ หมู่บ้านนิตตะ นะระชิโนะ ในมิกะวะ³ ความงามของศาลเจ้าเป็นที่เลื่องลือจนเป็นที่กล่าวขานกันว่า"อย่าเพิ่งกล่าวถึงความงามใดใด จนกว่าท่านจะได้เห็นนิกโกเสียก่อน"โดยเฉพาะอย่างยิ่งประตูโยเมอิมอน(Yomeimon) ซึ่งเป็นประตูทางเข้าศาลเจ้าที่สวยงามที่สุดจนมีผู้กล่าวว่า"ท่านจะต้องใช้เวลาทั้งวันเพื่อยินชมความงามของมัน"⁴

ด้านประติมากรรม

ผลงานด้านนี้ไม่ค่อยได้รับการกล่าวถึงเป็นพิเศษเท่าใดนักเนื่องจากผลงานส่วนใหญ่มักเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อทดแทนของเก่าที่ถูกทำลายไปในช่วงสงคราม ศิลปินที่ผลิตผลงานมักเป็นพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาในศาสนา เช่น โคริ(Kōri) แลโคโซ(Kōshō) พระพุทธรูปมักมีใบหน้าที่แสดงออกให้เห็นถึงความอ่อนโยน แต่เนื่องจากศิลปินไม่มีความรู้ในเรื่องกายวิภาคจึงทำให้ผลงานออกมาค่อนข้างผิดสัดส่วนจากความเป็นจริง แต่อย่างไรก็ตามผลงานเหล่านี้สามารถทำให้ผู้พบเห็นเกิดความ

¹ Penelope Mason. (1993). *op.cit.* p. 214.

² Masao Tezuka. (2000). *Guide in Nikko.* p. 17.

³ Conrad Totman. (1995). *op.cit.* p. 43.

⁴ เพ็ญศรี กาญจนไรมย์. (2525, เมษายน). *เล่มเดิม.* หน้า 21.

รู้สึกถึงความแข็งแกร่ง และมั่นคงขององค์พระพุทธรูปซึ่งมีขนาดใหญ่ เช่น ผลงานพระโพธิสัตว์ของวัดเคียวโอโงะโกะกุจิ(Kyoogokokuji)ที่เกียวโต¹

ด้านศิลปะการแสดง

ผลงานที่มีชื่อเสียงอันแสดงความเป็นเอกลักษณ์ญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นในสมัยนี้เป็นครั้งแรกและยังคงเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือละครคะบุกิ (Kabuki)² เป็นละครที่โอะคุนิ(Okuni)ซึ่งเป็นแม่ชีจากศาลเจ้าอิซึโมะ (Izumo shrine)เป็นผู้ก่อตั้งคณะละครขึ้น โดยเริ่มแรกเป็นเพียงคณะละครเต้นที่แสดงเป็นละครพื้นบ้านทางพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่านัมบุสึ โอะโดะริ (Nambutsu odori)ต่อมาคณะละครเริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้น เนื่องจากเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของละครเข้าใจง่ายขึ้น และมักเป็นเรื่องราวของวิถีชีวิตสามัญชนที่มียรัก โลภ โกรธ และหลง ใช้เวลาในการแสดงสั้น รวมทั้งลีลาการเต้น และร้อง มักแสดงด้วยท่าที่ที่ยั่วชวน จนเรียกชื่อละครแบบนี้ใหม่ว่า ละครคะบุกิ

คณะละครของแม่ชีโอะคุนิประสบความสำเร็จมากจนสามารถเข้าไปแสดงที่ศาลเจ้าคิตะโนะ (Kitano shrine) ในค.ศ.1603 บนเวทีละครโนได้ ในค.ศ.1607 คณะละครคะบุกิชุดนี้ได้มีโอกาสเข้าไปแสดงในเอโดะ และเริ่มเดินสายแสดงไปทั่วภูมิภาค ต่อมาค.ศ.1608 เมื่อคณะละครเปิดการแสดงที่เมืองซุมบูได้เกิดการทะเลาะวิวาทกันในหมู่ซามูไร เนื่องจากแย่งกันที่จะชมละครและดูความงามของผู้แสดง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้โชกุนอิเอะยะซุสั่งให้คณะละครออกจากเมืองและเมื่อคณะละครคะบุกิเกิดขึ้นหลายคณะ ในค.ศ.1624 รัฐบาลบะกุฟุจึงได้ประกาศให้คณะละครต้องมีใบอนุญาตการเปิดโรงละครจึงจะสามารถแสดงได้ จากปัญหาการทะเลาะวิวาทของบรรดาซามูไร ในที่สุด ค.ศ.1629 รัฐบาลบะกุฟุประกาศห้ามผู้หญิงแสดงละครคะบุกิ เนื่องจากโชกุนอิเอะมีสืเคยชมละครคะบุกิของคณะละครคะรุวะกะ กังซะบุโร(Karuwaka Kanzaburō)ที่ใช้ผู้ชายเล่นมาแล้ว และเกิดความประทับใจจึงกำหนดคำสั่งให้ผู้ชายเล่นละครคะบุกิได้เท่านั้นดังกล่าว³

ในสมัยต้นโทะกูงะวะ บ้านเมืองสงบสุข ทำให้ซามูไรเริ่มใช้ชีวิตสุขสบาย ดังนั้นนอกจากการแสดงละครแล้วยังเกิดช่องโศกณี เกิดโรงอาบน้ำ ฯลฯ ซึ่งสถานที่เหล่านี้ได้กระจายไปตามเมืองต่างๆ เช่นอะซะกุซะ โอซะกะ และเกียวโต เป็นต้น การใช้ชีวิตกลางคืนของซามูไรและคนเมืองทำให้รัฐบาลบะกุฟุเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตหากไม่รีบแก้ไข ดังนั้นในช่วงทศวรรษที่ 1620 จึงเริ่มประกาศควบคุมกิจกรรมความบันเทิงเหล่านี้ เช่น การปิดโรงอาบน้ำ การปิดโรงละครห้องถิ่นรวมไปถึงการควบคุมคณะละครคะบุกิด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้วลัทธิขงจื้อนอกจากจะมีความสำคัญต่อแนวทางการดำเนินนโยบายด้านการปกครองให้แก่โชกุนทั้งสามแล้วนั้น จะพบว่ายังมีความสำคัญต่อนโยบายทางสังคมเช่นกัน แนวความ

¹Penelope Mason. (1993). *op.cit.* p. 250.

²คะบุกิ เป็นคำที่มาจากคำว่าคะบุกุ(Kabuku)ที่แปลว่า สิ่งที่เป็นการออกนอกกลุ่มนอกทาง แต่เมื่อเขียนเป็นภาษาจีนกลับเป็นคำที่แปลว่า การร้อง การเต้น และความสำเร็จมารวมกัน (Yasui Toita. (1970). *Kabuki: The Popular Theater*. Translated by Don Kenny. p. 105.

³*Ibid.* p. 13.

คิดของลัทธิขงจื๊อใหม่มีความเหมาะสมต่อประเทศญี่ปุ่นในขณะนั้นหลายประการ เช่น การยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ที่ทำให้สังคมญี่ปุ่นต้องถูกแบ่งออกเป็น 4 ชั้นชั้น แต่ทำให้สังคมมีความสงบได้ยาวนาน 265 ปี และการให้ความสำคัญต่อการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้คนญี่ปุ่นเป็นชาติที่มีอัตราคนรู้หนังสือมากที่สุดประเทศหนึ่งของโลกเป็นต้น ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นดำเนินนโยบายเปิดประเทศในค.ศ.1858 จึงมิได้มีความล่าช้ากว่าประเทศอื่น แต่แนวความคิดของลัทธิขงจื๊อใหม่กลับเป็นรากฐานสำคัญให้ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาประเทศในสมัยเมจิได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นลัทธิขงจื๊อใหม่ยังมีส่วนทำให้สังคมญี่ปุ่นมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าเช่นเดียวกับศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธ

ภาพ11 ประตูโยเมะอิ มง(Yomei mon)วัดโทโฮงู ที่นิกโก
ที่มา: วัดโทโฮงู. (ภาพนิ่ง). (2004).

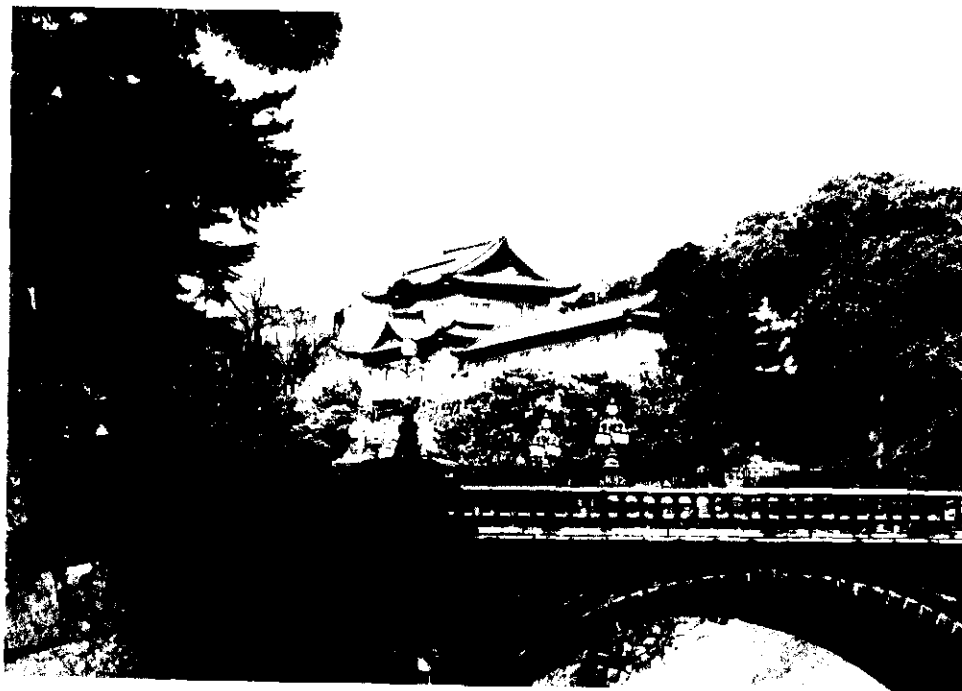

ภาพ12 สุสานของโชกุนอิเอะยะซุที่วัดโทโชงู
ที่มา: วัดโทโชงู. (ภาพนิ่ง). (2004).

ภาพ13 ปราสาทโอซะกะ(Osaka jo)ที่โอซะกะ

ที่มา: Osaka Castle Museum. (n.d.). (brochure). unpagged.

ภาพ14 ปราสาทเอโดะ (Edo jo) หรือพระราชวังอิมพีเรียลที่โตเกียวในปัจจุบัน
ที่มา: พระราชวังอิมพีเรียล. (ภาพนิ่ง). (2004).

ภาพ15 ปราสาทนijo (Nijo jo)ที่เกียวโต

ที่มา: *Nijo Castle*. (2004). p. 2.

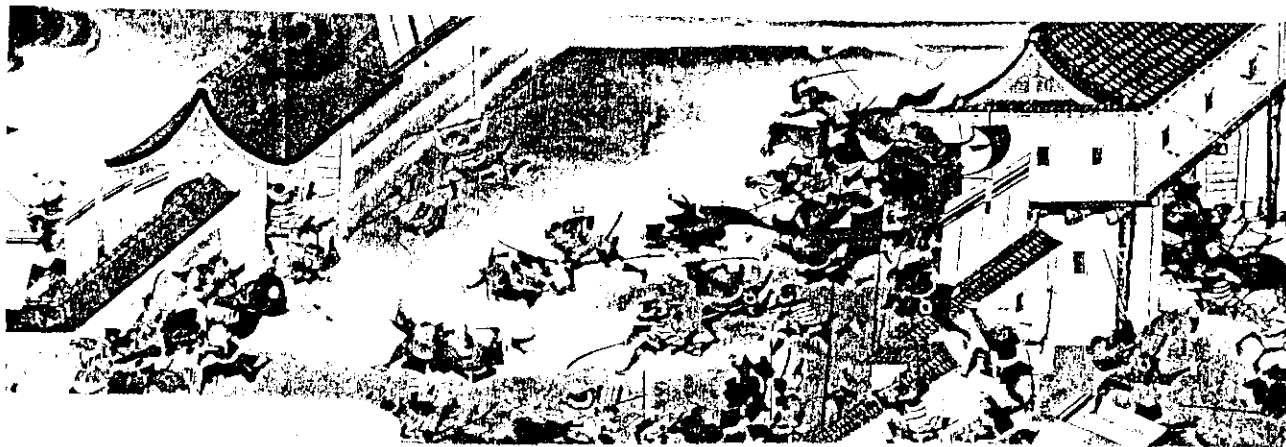

ภาพ16 ห้องคุโระ โซอิง ในปราสาทนijo
ที่มา: *Nijo Castle*. (2004). p.22

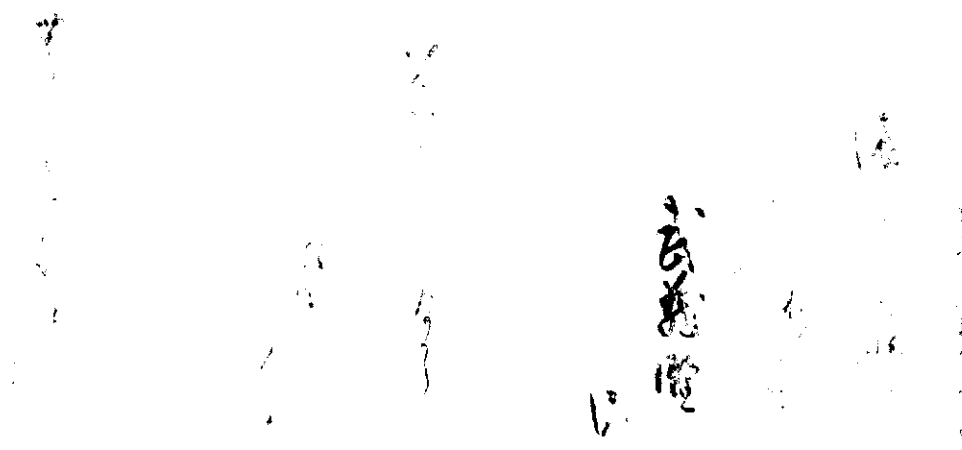
ภาพ17 ภายในห้องคูโระ โซอิงในปราสาทนิจิ

ที่มา: *Ibid.* pp. 17-18

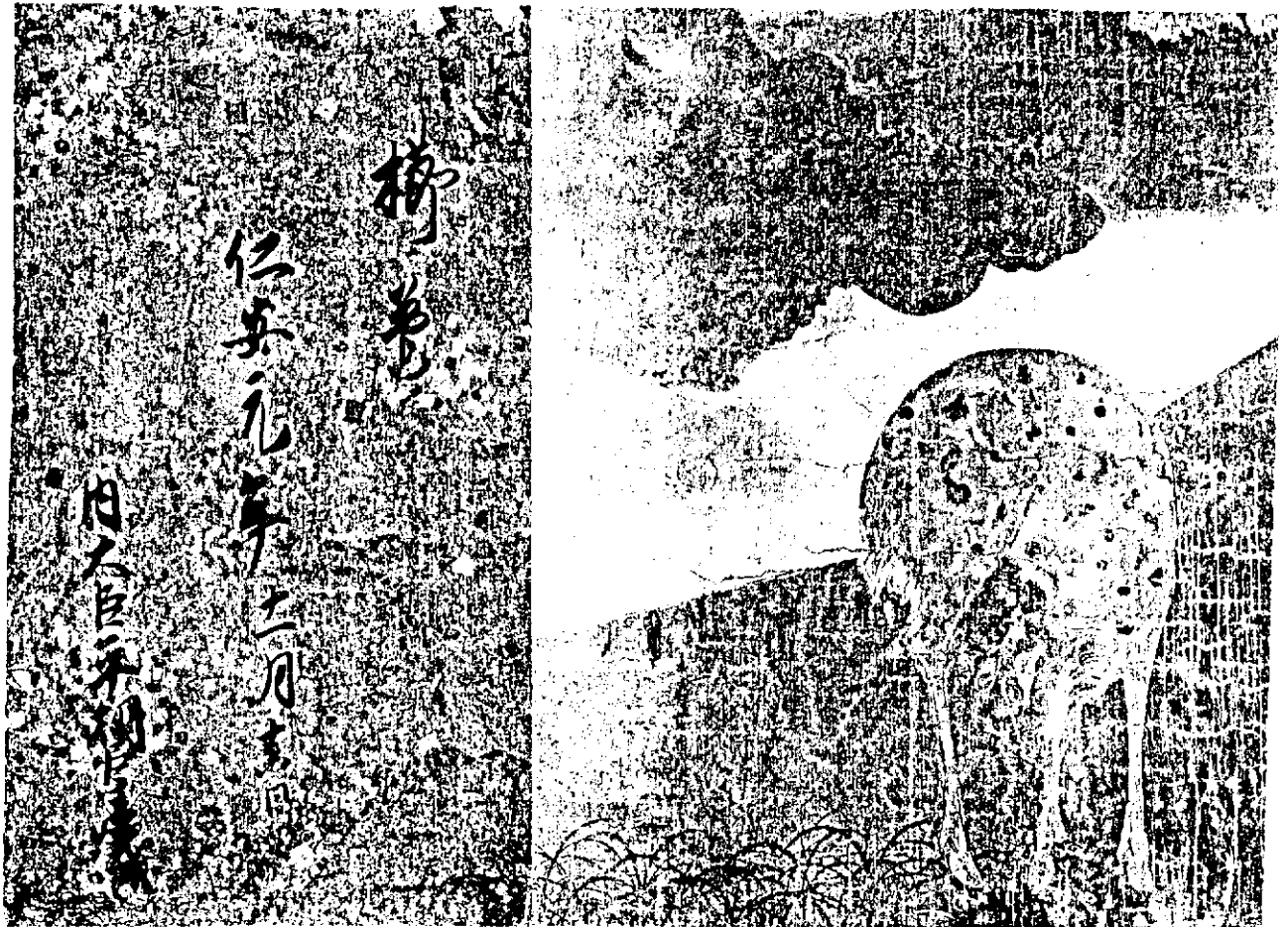
ภาพ18 แผ่นพับจำนวน 2 ใน 5 แผ่นพับที่เป็นชีวประวัติของโซกุนอิเอะยะซุ

ที่มา: Penelope Mason. (1993). *op.cit.* p. 254.

ภาพ19 ศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะของโชตะสึ และโกะเอะสึ

ที่มา: Yukio Yashiro. (1982). *op.cit.* p. 160.

ภาพ 20 ศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะของโชตะสึ และโคเอะสึ

ที่มา: Penelope Mason. (1993). *op.cit.* p. 231.

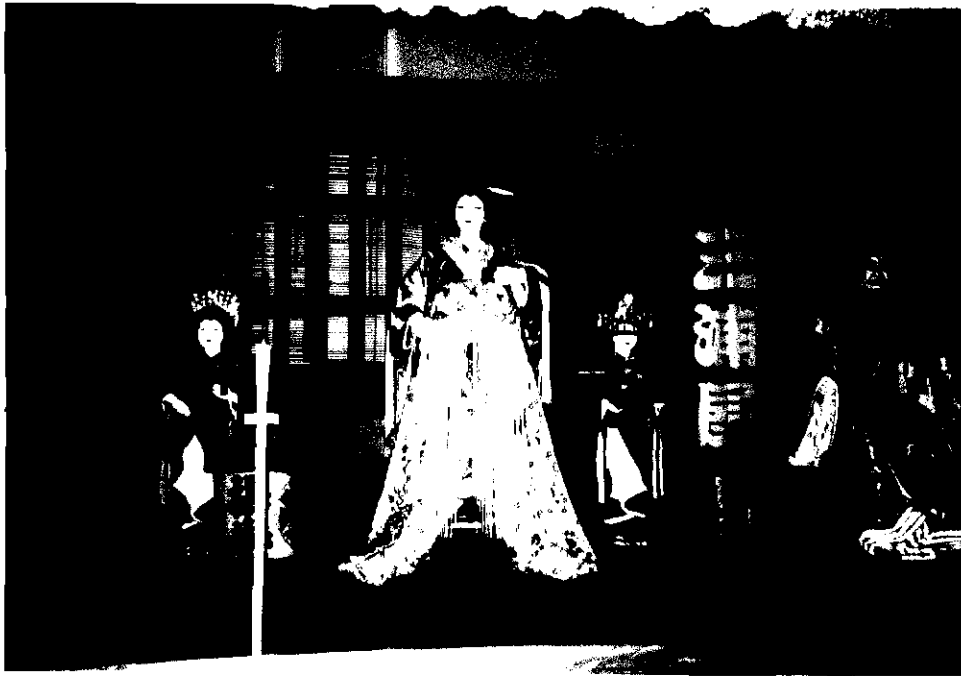

ภาพ 21 เทพเจ้าลม และฟ้าผ่าโดยโชตะสึ ในวัดเค็ง นิง(Ken'nin-ji)ที่เกียวโต
ที่มา: Yukio Yashiro. (1982). *op.cit.* p.164-165.

ภาพ 22 เทศกาลประจำปีของศาลเจ้าโฮโกะกุ (Hokoku shrine) ที่เกียวโต
โดยศิลปินตระกูลคะโน

ที่มา: *Ibid.* p. 152.

ภาพ23 ละครตะบูกิ

ที่มา: พิพิธภัณฑ์เอโดะ-โตเกียว. (ภาพนิ่ง). (2004).

บทที่ 5

บทสรุป

กลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 รัฐบาลอะชิกะงะ(Ashikaga ค.ศ.1338-1573)ต้องประสบปัญหาจากการแย่งชิงอำนาจเพื่อเป็นผู้ปกครองของผู้นำแคว้นต่างๆ เนื่องจากความอ่อนแอของโชกุน ทำให้นำไปสู่ยุคสงครามระหว่างรัฐต่างๆ หรือที่รู้จักกันว่า ยุคเซ็งโงะกุ(Sengoku)ที่ยาวนาน123ปี และการล่มสลายของรัฐบาลอะชิกะงะในค.ศ.1673 ในช่วงนี้ผู้ที่มีอิทธิพลและวางรากฐานด้านต่างๆให้แก่ญี่ปุ่น 2 คนคือโอตะ โนบุนะงะ (Oda Nobunaga ค.ศ.1534-1582)ซึ่งเป็นผู้ที่พยายามดำเนินนโยบายการรวบรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ในค.ศ.1582 โนบุนะงะถูกลอบสังหารโดยมิสึฮิเดะ(Akeshi Mitsuhide)สังหาร ผู้ที่มาดำเนินนโยบายการรวมประเทศต่อคือโทะโยะโตะมิ ฮิเดะโยะชิ (Toyotomi Hideyoshi ค.ศ.1536-1598) ซึ่งสามารถรวบรวมประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้สำเร็จในค.ศ.1590 นโยบายด้านต่างๆของฮิเดะโยะชิเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการปกครองของโทะกูงะวะมาก เช่น นโยบายการล่าดาบ การสำรวจที่ดินและสำมะโนครัวประชากร และศิลปะแบบโมะโมะยะมะซึ่งเป็นศิลปะรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากอดีตที่ผลงานมักแสดงออกถึงความเจยจา และต้องใช้ความคิดเพื่อให้เกิดความเข้าใจในความคิดของศิลปินที่ต้องการสื่อออกมา ในขณะที่ศิลปะแบบโมะโมะยะมะมักใช้สีสันสดใส เช่น แดง ทอง เขียว เป็นต้น เพื่อให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสดใส แสดงออกถึงความหรูหราและความฟุ้งเฟ้อ แต่เมื่อฮิเดะโยะชิตายในค.ศ.1598 โทะกูงะวะ อิเอยะซุ(Tokugawa Ieyasu ค.ศ.1603-1605)ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากฮิเดะโยะชิเป็น1ใน5ของผู้สำเร็จราชการแก่โทะโยะโตะมิ ฮิเดะโยะริ (Toyotomi Hideyori)บุตรชายที่มีอายุเพียง 5 ปี กลับมีอำนาจขึ้นมาโค่นล้มฮิเดะโยะริ ซึ่งนำไปสู่สงครามเซะกิงะฮะระ ในค.ศ.1600 สงครามครั้งนี้อิเอยะซุเป็นฝ่ายมีชัยจึงได้รับการแต่งตั้งเป็นเซอิอิ ไดโชกุนในค.ศ.1603 โชกุนโทะกูงะวะสามารถปกครองประเทศด้วยความสงบยาวนานถึง265ปี ก่อนที่จะสิ้นพระราชอำนาจแก่องค์จักรพรรดิในสมัยเมจิ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โชกุนตระกูลโทะกูงะวะสามารถปกครองประเทศอย่างสงบและมั่นคงได้ยาวนานถึง 265 ปี เนื่องจากผลงานในการดำเนินนโยบายด้านต่างๆมีประสิทธิภาพของโชกุน 3 คนแรก ได้แก่ โทะกูงะวะ อิเอยะซุ โทะกูงะวะ ฮิเดะทะดะ (Tokugawa Hidetada ค.ศ.1605-1623)และ โทะกูงะวะ อิเอยะมิตสึ (Tokugawa Iemitsu ค.ศ.1623-1651)

สำหรับนโยบายด้านการปกครอง โชกุนทั้งสามพยายามแก้ไขนโยบายที่บกพร่อง ที่นำประเทศไปสู่สงครามที่ยาวนานในยุคเซ็งโงะกุ และปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลทหาร คือรัฐบาลคะมะกุระและอะชิกะงะล่มสลาย โดยปัญหามักเกิดจากสถาบันที่สำคัญ 3 สถาบันได้แก่ สถาบันจักรพรรดิที่มักพยายามเรียกร้องพระราชอำนาจคืน สถาบันผู้นำท้องถิ่นซึ่งในสมัยโทะกูงะวะคือไดเมียว และสถาบันศาสนาที่มักพยายามเรียกร้องสิทธิในการถือครองที่ดินจนสามารถรวบรวมอาวุธเพื่อโค่นล้มรัฐบาลทหาร ดังนั้นโชกุนทั้งสามจึงกำหนดกฎหมายที่สำคัญหลายมาตราเพื่อควบคุมสถาบันทั้งสาม เช่น การออกกฎหมายบูเกะ โช-ฮัตโตะเพื่อควบคุมทหาร การโค่นล้มอำนาจโทะโยะโตะมิที่ฮิเดะโยะริกำลัง

สั่งสมกำลังคนเพื่อกลับมาเรียกร้องสิทธิการปกครองในค.ศ.1615 ทำให้โซกุนโทกูงวะสามารถปกครองประเทศได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนั้นยังมีการนำเอาประเพณีการเคารพผู้อาวุโสที่ถือปฏิบัติกันอยู่แล้วมาเป็นกฎข้อบังคับที่ใดเมียวทุกคนต้องมาเข้าพบโซกุนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เรียกกันว่าระบบซังกิง โคตะอิ หากดูจากภายนอกจะพบว่าเป็นเพียงข้อปฏิบัติหน้าที่ทางราชการเท่านั้น แต่ความเป็นจริงแล้วระบบนี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐบาละกุฟุในการควบคุมและสังเกตความเคลื่อนไหวของใดเมียว ผลของระบบนี้ทำให้เกิดการพัฒนาความเจริญให้แก่ญี่ปุ่นในหลายด้าน เช่น ทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ระบบการคมนาคมได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นเส้นทางในการเดินทาง และทำให้โซกุนสามารถติดต่อสื่อสารกับใดเมียวในที่มียันอยู่ไกลจากศูนย์กลางการปกครองได้สะดวกรวดเร็ว สำหรับสถาบันจักรพรรดิได้มีการออกกฎหมายคังชู นะระบิ นิคุเงะ โซ-ฮัตโตะเพื่อควบคุมองค์จักรพรรดิให้มีหน้าที่เพียงเป็นผู้นำพิธีการต่างๆ โดยการนำเอาแนวความคิดของศาสนาชินโตในด้านการกำหนดว่าองค์จักรพรรดิคือลูกของเทพเจ้าอะมะเตะระสุซึ่งเป็นผู้ปกครองสวรรค์ ห้ามผู้ใดสามารถเข้าถึงตัวพระองค์ได้ พระองค์ทรงอยู่ในฐานะเป็นสมมติเทพซึ่งมีอาจลွ่งละเมิดได้ แต่ตามข้อเท็จจริงแล้วโซกุนต้องการปิดโอกาสองค์จักรพรรดิมิให้สามารถติดต่อกับบุคคลภายนอกพระราชวังเพื่อสะสมกำลังคนและอำนาจโค่นล้มสถาบันโซกุนได้ ส่วนสถาบันศาสนานั้นได้มีการกำหนดตำแหน่งจิชะซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลวัด และศาลเจ้า ทำให้โซกุนสามารถเห็นความเคลื่อนไหวของวัดต่างๆ ได้สะดวกขึ้น นอกจากนั้นโซกุนทั้งสามยังได้รับประโยชน์จากนโยบายการล่าดาบของอิเตะโยชิในค.ศ.1588 ซึ่งทำให้พระจากวัดและศาลเจ้าต่างๆ ไม่สามารถครอบครองอาวุธเพื่อเรียกร้องสิทธิและต่อต้านรัฐบาลได้

นโยบายด้านเศรษฐกิจ ในช่วงแรกของการปกครองนี้รัฐบาลสนับสนุนโครงการบุกเบิกที่ดินและการสร้างระบบชลประทานเพื่อการเพาะปลูกจำนวนมาก เนื่องจากขณะนั้นญี่ปุ่นเข้าสู่ช่วงแห่งความสงบ ไม่มีสงคราม รัฐบาลจึงพยายามเชิญชวนชาวนาที่หนีสงครามละทิ้งถิ่นฐานให้กลับออกมาทำมาหากินตามปกติ และผลจากระบบซังกิง โคตะอิทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการเดินทางของคณะใดเมียวและขนส่งเสบียงอาหารในระหว่างการเดินทางอันเป็นผลต่อเนื่องไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศที่พัฒนาไปพร้อมกัน การพัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ ซึ่งในอดีตผู้นำท้องถิ่นหรือใดเมียวต่างผลิตเงินเหรียญขึ้นใช้เองในชั้นของตน เมื่อต้องซื้อขายสินค้าต่างย่านก็ต้องทำการแลกเปลี่ยนเงินในชั้นนั้นๆ ทำให้เกิดความวุ่นวายในการแลกเปลี่ยนพอสมควร ซึ่งในขณะนั้นรัฐบาลประกาศผูกขาดในการทำเหมืองแร่จึงทำให้สามารถผลิตเงินเหรียญขึ้นใช้เอง สำหรับการค้าระหว่างประเทศนั้นรัฐบาลแก้ไข้ปัญหาของพวกวะโกะหรือโจรสลัดที่มีมาตั้งแต่รัฐบาลอะชิกะจะด้วยการผูกขาดการค้า การกำหนดให้เรือสินค้าทั้งของต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาญี่ปุ่น และเรือสินค้าญี่ปุ่นที่ต้องการเดินทางออกนอกประเทศจะต้องมีใบอนุญาตการเดินทางเรือจากรัฐบาลก่อนจึงจะค้าขายได้ นอกจากนั้นรัฐบาลยังใช้วิธีการส่งสาส์นเชิญชวนให้ชาวนาเข้ามาค้าขายในญี่ปุ่นได้พร้อมทั้งยังรับรองความปลอดภัยในญี่ปุ่นที่ขณะนี้อยู่ในช่วงสงบแล้ว เพื่อสร้างความมั่นใจแก่รัฐบาลต่างประเทศ การค้าต่างประเทศสร้างผลกำไรให้แก่รัฐบาลมหาศาล แต่เนื่องจากปัญหาของการพยายามเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของโปรตุเกสและสเปน

เพื่อแลกเปลี่ยนกับการค้า ซึ่งมีคำสอนของศาสนาคริสต์มีความขัดแย้งกับคำสอนของรัฐบาลหลายประการ เช่น ศาสนิกชนควรเชื่อพระเจ้าเพียงพระองค์เดียว ในขณะที่รัฐบาลพยายามปลูกฝังประชาชนให้เชื่อฟังและเคารพรัฐบาล การฆ่าตัวตายถือเป็นบาปที่หนักที่สุด แต่ตามวิถีแห่งนักรบหรือบูชิโด กลับมองว่าการทำชะระ-คิริเป็นสิ่งที่มีความเกียรติ เป็นต้น รวมถึงการพยายามขอสำรวจชายฝั่งทะเลของสเปน ซึ่งเป็นทางลัดที่ต้องการให้ญี่ปุ่นเป็นรัฐในอาณานิคมของสเปน ทำให้โชกุนทั้งสามเริ่มไตร่ตรองถึงผลกระทบที่จะได้รับการค้า แต่การเข้ามาทำการค้าของฮอลันดาซึ่งวัตถุประสงค์ที่ต้องการทำการค้าเพียงอย่างเดียว ทำให้รัฐบาลเริ่มตัดสินใจทำการปราบปรามพวกเข้ารีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงโชกุนอิเอะมิสึที่มีการปราบปรามจำนวนมาก อันนำไปสู่การดำเนินนโยบายปิดประเทศหรือซะโกะกุ(Sakoku)ในค.ศ.1639 แม้ว่าการปิดประเทศจะทำให้เศรษฐกิจภายนอกประเทศหยุดชะงัก แต่เศรษฐกิจภายในประเทศกลับยังคงเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น เมืองขยายใหญ่ขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากระบบชังกิง โคตะอิเซ็นกัน รวมถึงการทำให้ประเทศญี่ปุ่นภายใต้การปกครองของรัฐบาลโทะกูงะวะสงบสุขยาวนานถึง 265 ปี และในช่วงเวลาของการปิดประเทศนี้ยังทำให้ญี่ปุ่นมีเวลาในการขัดเกลาวัฒนธรรมที่รับมาจากจีนโดยตลอดตั้งแต่อดีตให้เป็นแบบฉบับเฉพาะตน

ส่วนนโยบายด้านสังคมนั้น หัวใจหลักของการทำให้สังคมญี่ปุ่นในช่วงเวลานี้เป็นระเบียบและเรียบร้อย คือการปลูกฝังคำสอนลัทธิขงจื๊อใหม่ โดยผ่านสำนักซุซิงะกุซึ่งฮะยะชิ ราชัน (Hayashi Razan) เป็นผู้ก่อตั้งและรับแนวความคิดมาจากจูสีซึ่งเป็นนักปราชญ์ชาวจีนในสมัยราชวงศ์ซ่งมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมญี่ปุ่น รัฐบาลนำคำสอนของลัทธิขงจื๊อใหม่เสริมสร้างความมั่นคงให้แก่อำนาจของรัฐบาลโทะกูงะวะหลายประการ เช่นความเชื่อเรื่องการยอมรับความไม่เท่าเทียมกันอันและยอมรับการไม่สามารถเปลี่ยนแปลงชนชั้นได้ ซึ่งนำไปสู่การแบ่งชนชั้นออกเป็น 4 ชนชั้น ทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผน ทุกคนในแต่ละชนชั้นรู้จักหน้าที่การปฏิบัติในชนชั้นของตนเอง นอกจากนั้น คำสอนของขงจื๊อที่สอนให้มนุษย์ใฝ่ศึกษาเล่าเรียนเพื่อรักษาคุณธรรมที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ทำให้คนญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีอัตราการรู้หนังสือมากที่สุดประเทศหนึ่งเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆในช่วงเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะชนชั้นนักรบที่ว่างเว้นจากสงครามก็หันมาใช้เวลาต่อการศึกษาคำสอนลัทธิขงจื๊อ ทำให้ไม่มีเวลาและโอกาสในการพยายามสะสมกำลังผู้คนและวางแผนต่อต้านรัฐบาลโทะกูงะวะซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้โทะกูงะวะสามารถปกครองประเทศได้อย่างมั่นคงและสงบสุข สำหรับงานด้านศิลปะแม้ว่าจะยังคงรูปแบบศิลปะแบบโมะโมะยะมะ แต่เกิดเทคนิคการวาดแบบใหม่ที่เรียกว่าทะระชิโกะมิ (Tarashikomi) รวมถึงการฟื้นฟูศิลปะแบบยะมะโตะ-เอะที่เคยได้รับความนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 9

นโยบายด้านต่างๆที่โชกุนทั้งสามวางเอาไว้ ทำให้อำนาจของรัฐบาลโทะกูงะวะสามารถมีอำนาจปกครองญี่ปุ่นได้อย่างสงบ และมั่นคง ซึ่งเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงและยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศญี่ปุ่นพร้อมสำหรับการเปิดประเทศในค.ศ.1868 โดยมีได้มีความล้ำหลังกว่าประเทศอื่น ทั้งๆที่ปิดประเทศยาวนานถึง 229 ปี (ค.ศ.1639-1868) อีกทั้งยังเป็นการวางรากฐานในด้านต่างๆอย่างมั่นคงให้แก่การปกครองสมัยเมจิต่อมา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กำชัย หลายสรรพสิริ. (2523, สิงหาคม-กันยายน). โครงสร้างทางสังคมและความนึกคิดของคน
ญี่ปุ่น. เอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา. 2(3) : 29-37.
- เจียน ชีระวิทย์. (2508). *วิวัฒนาการการปกครองของญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. (2528). *วิวัฒนาการทุนนิยมญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคม
ศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เจริญ ไชยชนะ. (2518). *ประวัติศาสตร์ประเทศในเอเชีย*. กรุงเทพฯ: เกษมบรรณกิจ.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. (2523, สิงหาคม-กันยายน). กลุ่มชนนอกวรรณะในญี่ปุ่น. *เอกสารไทย-ญี่ปุ่น
ศึกษา*. 2(2) : 1-23.
- ชูศรี มณีพฤษ. (2529, ตุลาคม-ธันวาคม). วิวัฒนาการของชนชั้นพ่อค้าและแนวคิดเกี่ยวกับการค้า
และพ่อค้าในสมัยโทกะงะวะ. *เอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 8(4) : 58-69.
- เดอ แบร์, ดับบลิวเอ็ม ซีโอดอร์. (2545). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีญี่ปุ่นภาค1-4*. แปลโดย จำนงต์
ทองประเสริฐ. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เทอร์เนอร์บูลล์, สตีเฟน; และ สเตอร์รี่, ริชาร์ด. (2530). *ซามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*. แปลโดย ภิรมย์
กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- โนกุชิ, โยบุเนะ. (2543). *การศึกษาเปรียบเทียบการปฏิรูปทางสังคมของชนชั้นล่างสุดในสังคมสยาม
สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411-2453)กับของญี่ปุ่นสมัยเมจิ(พ.ศ.2411-2455)*. ปริญญานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์ไทย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อัสสัมชัญ.
- เบรสลีย์, ดับบลิว จี. (2543). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. แปลโดย ทองสุข เกตุโรจน์. กรุงเทพฯ:
กรมวิชาการ กระทรวงฯ.
- ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์. (2519, กันยายน-ธันวาคม). ประวัติศาสตร์ฟีวตัลญี่ปุ่น(1185-1868). *วาร
สารประวัติศาสตร์*. 1(3) : 12-55.
- (2527). *ญี่ปุ่น 100 ปี ภาพแห่งความทรงจำ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สถาบัน
นักเรียนเก่าญี่ปุ่นในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. (2523, มีนาคม-เมษายน). สังคมชนบทของญี่ปุ่น. *เอกสารวิชาการไทย-
ญี่ปุ่นศึกษา*. 2(1) : 59-85.
- พรณี จัตรพลรักษ์. (2532). *เจ็ดทศวรรษแห่งการครองอำนาจของนักรบญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สถาบัน
เอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิพาตา ยังเจริญ. (2535). *ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เพ็ญศรี กาญจน์มัย. (2525, เมษายน). การสร้างชาติญี่ปุ่นในระยะแรก:ผลงานของสามวีรบุรุษ 1560-1616. *เอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 4(1) : 2-29.
- (2538). *ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2540). *สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- (2542). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น*. ปทุมธานี: โครงการญี่ปุ่นศึกษา.
- แฟร์แบงก์, จอห์น เค; โรเซาเออร์, เอ็ดวิน โอ; และ เครก, อัลเบิร์ต เอ็ม. (2518). *เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 1*. แปลโดย เพ็ชร สมิตร์. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ไพล์, เคนเนธ บี. (2520). *สร้างคน สร้างชาติ สติญี่ปุ่น*. แปลโดย ประเสริฐ จิตต์วัฒน์พงศ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มะดันะ พุทธมาศ. (2546). *ผลของระบบชั่งกิง-โคตะอิที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมของญี่ปุ่น*. ปรัญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์ เอเชีย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดสาเนา.
- มาลีนี้ ประเสริฐธรรม. (2538). *ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. (เอกสารประกอบการสอน). คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดสาเนา.
- โรเซาเออร์, เอ็ดวิน โอ. (2524). *ญี่ปุ่น*. แปลโดย วุฒิชัย มูลศิลป์; และสุภัทรา นิลวัชร. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- (2525). *นี่คือญี่ปุ่น*. แปลโดย ประเสริฐ จิตต์วัฒน์พงศ์. กรุงเทพฯ: กราฟฟิกอาร์ต.
- โรเซาเออร์, เอ็ดวิน โอ; และ แฟร์แบงก์, จอห์น เค. (2511). *อารยธรรมตะวันออก เล่ม 4*. แปลโดย จำนงค์ ทองประเสริฐ; และ คนอื่นๆ. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ลิขิต ชีวเวทิน. (2525, เมษายน). การควบคุมอำนาจทางการเมืองและโครงสร้างการปกครองของญี่ปุ่นสมัยโทกูงาวะ. *เอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 4(1) : 53-66.
- ศุกลรัตน์ ธารากัตติ. (2531). *สัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- สุรางค์ศรี ดันเสียงสม. (2542). *ญี่ปุ่นบนเส้นทางมหาอำนาจทางทหารสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ทศวรรษที่ 1860-1990*. กรุงเทพฯ: สแควร์ปรินซ์ 93.
- อิชิอิ, โยเนะโอะ; และโยชิภาวะ, โทชิฮารุ(2530). *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี*. แปลโดย พลับพลึง คงชนะ; มารศรี มียาโมโต; และอาทร พึ่งธรรมสาร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อนงค์ ไรจนวณิชย์. (2523, มีนาคม-เมษายน). เศรษฐกิจญี่ปุ่นในยุคศักดินา(โตกูงาวะ). *เอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 2(1) : 46-58.
- อาทร พึ่งธรรมสาร. (2525, เมษายน). วัฒนธรรมชาวเมือง. *เอกสารไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 4(1) : 31-50.

- Asuta, Koh. (1992). *Nihon no Rekishi, V.11: Tenka Ittoh*. Tokyo : Shuh-ei-sha.
- Berry, Mary Elizabeth. (1982). *Hideyoshi*. London: Harvard University Press.
- Bix, Herbert P. (1986). *Peasant Protest in Japan, 1590-1884*. London: Yale University Press.
- Fujii, Joji. (1992). *Nihon no Rekishi, V.12: Edo Kaimaku*. Tokyo: Shueiya.
- Guth, Christine. (1996). *Art of Edo Japan: The Artist and the City 1615-1868*. New York: Harry N. Abrams, Inc.
- Hall, John Whitney. (1970). *Japan from Prehistory to Modern Times*. New York: Dell.
- , editor. (1981). *Japan Before Tokugawa: Political Consolidation and Economic Growth 1500-1650*. New Jersey: Princeton University Press.
- , (1995). *Warrior Rule in Japan*. London: Cambridge University.
- Hall, John Whitney; & Jansen, Marius B, editors. (1970). *Studies in The Institutional History of Early Modern Japan*. New Jersey: Princeton University Press.
- Hall, John Whitney; et al, editors. (1990). *The Cambridge History of Japan, V.3 : Medieval Japan*. Cambridge Mass: Cambridge University Press.
- , (1997). *The Cambridge History of Japan, V.4 : Early Modern Japan*. Cambridge Mass: Cambridge University Press.
- Hane, Mikiso. (1972). *Japan: A Historical Survey*. Oxford: Westview Press.
- , (1991). *Premodern Japan: A Historical Survey*. Oxford: Westview Press.
- Inoue, Mitsusade. (1962). *Introduction to Japanese History*. Tokyo: Kokusai Bunka Shinkokai.
- Ishii, Ryosuke. (1980). *A History of Political Institution in Japan*. Tokyo: University of Tokyo.
- Itou, Masahade. (1988). *Nihonchi*. Tokyo: Tokyo Syoseki.
- Jansen, Marius B. (2000). *The Making of Modern Japan*. London: Belknap Press of Harvard University Press.
- Japan: An Illustrated Encyclopedia A-L, V.1*. (1993). Tokyo: Kodansha International.
- Japan: An Illustrated Encyclopedia M-Z, V.2*. (1993). Tokyo: Kodansha International.
- Koda, Kodama. (1997). *Nihon no Rekishi, V.5: Buketo Shonin*. Tokyo : Syogakukan.
- , (2000). *Nihonchi*. Tokyo: Yamakawa.
- Lehmann, Jean-Pierre. (1982). *The Roots of Modern Japan*. London: The Macmillan Press.
- Lu, David John. (1974). *Source of Japanese History, V.1*. New York: McGraw-Hill.

- Maruyama, Masao. (1979). *Studies in the Intellectual History of Tokugawa Japan*.
Translated by Hane, Mikiso. Tokyo: University of Tokyo Press.
- Mason, Penelope. (1993). *History of Japanese Art*. New York: Harry N. Abrams.
- Mass, Jeffrey P; &Hauser, William B,editors. (1985). *The Bakufu in Japan History*.
California: Stamford University Press.
- Mayer, Milton W. (1993). *Japan: A Concise History*. 3rd ed. Maryland: Rowman and
Littlefield Publishers.
- Nakai, Kate Wildman. (1988). *Shugunal Politics : Aria Hakuseki and The Promises of
Tokugawa Rule*. Massachuset: Council on East Asian Studies,Harvard University.
- Nakane, Chie; &Oishi, Shinzaboro. (1991). *Tokugawa Japan: The Social and Economic
Antecedents of Modern Japan*. Edited by Conrad Totman. Tokyo: University of
Tokyo Press.
- Nihonshi-Nepyo*. 3rd ed. (1992). Tokyo: Tokyo Shuppun.
- Nihonchi Ryokoshu*. (1990). Tokyo: Yamakawa.
- Osaka Tourist Association. (1988). *Hideyoshi and Osaka Castle*. Osaka: Naniwa.
- Papinot, E. (1980). *Historical and Geographical Dictionary of Japan*. Tokyo: Charles E.
Tuttle.
- Reischauer, Edwin O; &Craig, Albert M. (1970). *Japan Tradition and Transformation*.
Tokyo: Charles E.Tuttle.
- Sansom, George. (1961). *A History of Japan 1334-1615*. London: The Cresset Press.
- (1984). *A History of Japan 1615-1867*. Tokyo: Charles E.Tuttle.
- Tidemann, Arthur E. (1974). *An Introduction to Japanese Civilization*. New York: Columbia
University.
- Tezuka, Masao. (2000). *Guide in Nikko*. Tokyo: Tokyo Shuppun.
- Totman, Conrad. (1995). *Early Modern Japan*. Berkeley: University of California Press.
- Tsuji, Tatsuya. (1990). *Nihon no Rekishi, V.4: Tenkataiheino Jidai*. Tokyo: Shueiya.
- Yashiro, Yukio, editor. (1982). *The Heritage of Japanese Art*. Tokyo: Kodansha
International.
- Yasui,Toita. (1970). *Kabuki:The Popular Theater*. Translated by Don Kenny. Kyoto:
Weather Hill/Tankosha.

ภาคผนวก ก

ตารางแสดงชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยอะมะกุระ

ภาคผนวก ก
ตารางแสดงชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยคะมะกुरะ

ลำดับที่	ชื่อ	ปีที่ครองตำแหน่ง
1.	มินะโมะโตะ โยะริโตะโมะ(Minamoto Yoritomo)	ค.ศ.1192-1198
2.	มินะโมะโตะ โยะริ-อิเยะ(Minamoto Yori-iye)	ค.ศ.1199-1202
3.	มินะโมะโตะ ซะเนะโตะโมะ(Minamoto Sanemoto)	ค.ศ.1203-1218
4.	ฟูจิวะระ โนะ โยะริสึเนะ(Fujiwara no Yoritsune)	ค.ศ.1219-1243
5.	ฟูจิวะระ โนะ โยะริสึงุ (Fujiwara no Yoritsugu)	ค.ศ.1244-1251
6.	เจ้าชายมุนะตะกะ(Prince Munetaka)	ค.ศ.1252-1265
7.	เจ้าชายโคะเรยะสุ(Prince Koreyasu)	ค.ศ.1266-1288
8.	เจ้าชายฮิซะ-อะกิระ(Prince Hisa-akira)	ค.ศ.1289-1307
9.	เจ้าชายโมะริคุนิ(Prince Morikuni)	ค.ศ.1308-1333

ที่มา: Milton W.Meyer. (1993). *Japan A Concise History*. 3rd ed. p. 80.

ภาคผนวก ข
ตารางแสดงชื่อและระยะเวลาการครองตำแหน่งชิกเก็งของตระกูลโฮโจ
ในสมัยคะมะกุระ

ภาคผนวก ข

ตารางแสดงชื่อและระยะเวลาการครองตำแหน่งซีกเก็งของตระกูลโฮโจในสมัยคะมะกุระ

ลำดับที่	ชื่อ	ปีที่ดำรงตำแหน่ง
1.	โทะกิมะซะ (Tokimasa)	ค.ศ.1203-1205
2.	โยะชิโตะกิ (Yoshitoki)	ค.ศ.1205-1224
3.	ยะซุโตะกิ (Yasutoki)	ค.ศ.1224-1242
4.	สึเนะโตะกิ (Tsunetoki)	ค.ศ.1242-1246
5.	โทะโกะโยะริ (Tokoyori)	ค.ศ.1246-1256
6.	นะงะโตะกิ (Nagatoki)	ค.ศ.1256-1264
7.	มะซะมุระ (Masamura)	ค.ศ.1264-1268
8.	โทะกิมุเนะ (Tokimune)	ค.ศ.1268-1284
9.	ซะดะโตะกิ (Sadatoki)	ค.ศ.1284-1301
10.	โมะโระตะกิ (Morotaki)	ค.ศ.1301-1311
11.	ทะกะโตะกิ (Takatoki)	ค.ศ.1316-1326

ที่มา: Milton W.Meyer. (1993). *Japan A Concise History*. 3rd ed. p. 80.

ภาคผนวก ค

ตารางแสดงชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยอะชิกะงะ

ภาคผนวก ค
ตารางแสดงชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยอะชิกะงะ

ลำดับที่	ชื่อ	ปีที่ดำรงตำแหน่ง	ปีตาย
1.	ทะกะอะอุจิ (Takauji)	ค.ศ.1338-1358	ค.ศ.1358
2.	โยะชิอะกิระ (Yoshiakira)	ค.ศ.1359-1367	ค.ศ.1368
3.	โยะชิมิตสึ (Yoshimitsu)	ค.ศ.1368-1394	ค.ศ.1408
4.	โยะชิโมะชิ (Yoshimoshi)	ค.ศ.1394-1422	
		ค.ศ.1425-1428	ค.ศ.1428
5.	โยะชิกะซุ (Yoshikazu)	ค.ศ.1423-1425	ค.ศ.1428
6.	โยะชิโนะริ (Yoshinori)	ค.ศ.1429-1441	ค.ศ.1441
7.	โยะชิกะสึ (Yoshikatsu)	ค.ศ.1441-1443	ค.ศ.1443
8.	โยะชิมะซะ (Yoshimasa)	ค.ศ.1449-1474	ค.ศ.1490
9.	โยะชิฮิซะ (Yoshihisa)	ค.ศ.1474-1489	ค.ศ.1489
10.	โยะชิตะเนะ (Yoshitane)	ค.ศ.1490-1493	
		ค.ศ.1508-1521	ค.ศ.1522
11.	โยะชิสุมิ (Yoshimazu)	ค.ศ.1493-1508	ค.ศ.1511
12.	โยะชิฮะรุ (Yoshiharu)	ค.ศ.1521-1546	ค.ศ.1550
13.	โยะชิเตะรุ (Yoshiteru)	ค.ศ.1546-1565	ค.ศ.1565
14.	โยะชิฮิเดะ (Yoshihide)	ค.ศ.1568	ค.ศ.1568
15.	โยะชิอะกิ (Yoshiaki)	ค.ศ.1568-1573	ค.ศ.1597

ที่มา: John Whitney Hall; et al. (1990). *The Cambridge History of Japan, V.3: Medieval Japan*. p. 177.

ภาคผนวก ง

ตารางแสดงชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยโทะกูงะวะ

ภาคผนวก ง
ตารางแสดงชื่อและระยะเวลาการปกครองของโชกุนสมัยโทกูงวะ

ลำดับที่	ชื่อ	ปีที่ดำรงตำแหน่ง	ปีตาย
1.	อิเอะยะซุ (Ieyasu)	ค.ศ.1603-1605	ค.ศ.1616
2.	ฮิเดะตะดะ (Hidetada)	ค.ศ.1605-1623	ค.ศ.1632
3.	อิเอะมิตสึ (Iemitsu)	ค.ศ.1623-0651	ค.ศ.1651
4.	อิเอะสึนะ (Ietsuna)	ค.ศ.1651-1680	ค.ศ.1680
5.	สึนะโยะชิ (Tsunayoshi)	ค.ศ.1680-1709	ค.ศ.1709
6.	อิเอะโนะบุ (Ienobu)	ค.ศ.1709-1712	ค.ศ.1712
7.	อิเอะสึงุ (Ietsugu)	ค.ศ.1713-1716	ค.ศ.1716
8.	โยะชิมุเนะ (Yoshimune)	ค.ศ.1716-1745	ค.ศ.1751
9.	อิเอะชิเงะ (Ieshige)	ค.ศ.1745-1760	ค.ศ.1761
10.	อิเอะฮะรุ (Ieharu)	ค.ศ.1760-1786	ค.ศ.1786
11.	อิเอะนะริ (Ienari)	ค.ศ.1787-1837	ค.ศ.1841
12.	อิเอะโยะชิ (Ieyoshi)	ค.ศ.1837-1853	ค.ศ.1853
13.	อิเอะซะดะ (Isada)	ค.ศ.1853-1858	ค.ศ.1858
14.	อิเอะโมะชิ (Iemoshi)	ค.ศ.1858-1866	ค.ศ.1866
15.	โยะชิโนะบุ (Yoshinobu)	ค.ศ.1867	-

*โชกุนตั้งแต่ลำดับที่8 –15 สืบเชื้อสายมาจากโกะ-ซังเกะ

ที่มา: *Japan: An Illustrated Encyclopedia M-Z, V.2.* (1993). p.1577.

ภาคผนวก จ

ตารางแสดงพระนามและระยะเวลาการครองราชย์ขององค์จักรพรรดิ
ในสมัยโทกะงุวะตอนต้น

ภาคผนวก จ
 ตารางแสดงพระนามและปีที่ครองราชย์ขององค์จักรพรรดิและจักรพรรดินี
 ในสมัยโทกะงุวะระตอนต้น

ลำดับที่	พระราชนาม	ปีพระราชสมภพ	ปีที่ครองราชย์	ปีสวรรคต
107	โกะ-โยเซอิ (Go-Yozei)	ค.ศ.1571	ค.ศ.1587-1611	ค.ศ.1617
108	โกะ-มิ-โนะ-โอะ (Go-Mi-no-o)	ค.ศ.1596	ค.ศ.1612-1629	ค.ศ.1680
109	จักรพรรดินีเมียวโซ (Myosho)	ค.ศ.1623	ค.ศ.1630-1643	ค.ศ.1696
110	โกะ-โคเมียว (Go-Komyo)	ค.ศ.1633	ค.ศ.1644-1654	ค.ศ.1654

ที่มา: *Japan: An Illustrated Encyclopedia M-Z, V. 2.* (1993). p. 814.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาว อโนทัย อภัยยานุกร
วันเดือนปีเกิด	19 กรกฎาคม 2520
สถานที่เกิด	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	106 / 6 ถนนสุขุมวิท 22 แขวงคลองเตย เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร 10110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2548	ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2542	ศศ.บ. (ประวัติศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2537	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนสายน้ำผึ้ง